

tepav

7. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu
“Kırsal Kalkınma Politikasının Yönetişimi”

Bu kitap TEPAV ve Ankara Üniversitesi Kalkınma Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (AKÇAM) işbirliğiyle 13-14 Aralık, 2012 tarihinde düzenlenen 7. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu’nda sunulan bildirilerden ve tartışma oturumlarının kayıtlarından oluşmaktadır.

İlki 2006 yılında düzenlenen, ardından geleneksel hale gelen ve her yıl farklı bir temanın ele alındığı sempozyumlardan yedincisinin teması “Kırsal Kalkınma Politikasının Yönetişimi” olmuştur. Toplantıda kırsal kalkınma konusu ulusal politika, merkez-yerel ilişkisi, kırsal alanda yaşayan kadınların sorunları ve kırdaki örgütlenme ve finansman meseleleri ekseninde yurtiçinden ve yurtdışından akademisyenler, uzmanlar, kamu, özel sektör ve sivil toplum temsilcilerinin aktif katılımı ile tartışılmıştır.

7. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu
Kırsal Kalkınma Politikasının Yönetişimi

tepav

7. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu Kırsal Kalkınma Politikasının Yönetişimi

13-14 Aralık, 2012

Bildiri Kitabı

tepav

**7. BÖLGESEL KALKINMA
VE
YÖNETİŞİM SEMPOZYUMU**

“Kırsal Kalkınma ve Yönetişim”

**13-14 Aralık 2012
ANKARA**

BİLDİRİ KİTABI

TEPAV Yayınları No: 71

**7. BÖLGESEL KALKINMA VE YÖNETİŞİM SEMPOZYUMU
BİLDİRİ KİTABI**

*Kitap içeriğinden yazarları sorumludur
Kaynak göstermek suretiyle kısmen ya da tamamen alıntı yapılabilir*

©Aralık 2013, 1. Basım

978-9944-927-62-8

Matsa Basımevi

TEPAV,
TOBB-ETÜ Yerleşkesi TEPAV Binası
Söğütözü Caddesi No:43 Söğütözü/ANKARA
Telefon: +90 312 292 5500
Faks: +90 312 292 5555
tepav@tepav.org.tr
www.tepav.org.tr

ÖNSÖZ

Kırsal kalkınma politikalarında tarım politikasının baskınlığı ülkemizin AB'ye uyum süreci ile birlikte Kırsal Kalkınma Stratejisi ve Kırsal Kalkınma Planı'nın hazırlanması ile son dönemde azalmaktadır. Buna rağmen hedef kitlesi kırdaki hane halkı olan kırsal kalkınma alanı halen ekonomik kalkınma ve tarım politikaları arasında kalmış; aslında birçok politika alanıyla da ilişkili olması gereken bir alandır. Kırsal yoksulluk nedeniyle kentlere yönelen göç hareketleri de ülkemizdeki bölgesel eşitsizlik sorununun çok önemli bir unsurudur. Bu kapsamda ulusal düzeyde bölgesel gelişme ve kırsal kalkınma politikaları arasındaki uyumun sağlanması gereklidir. Diğer taraftan kırsal ve kentsel alanlar arasında artan etkileşim; kentsel alanların kırsal alanlara doğru genişlemesi; kentlerdeki bazı üretim faaliyetlerinin kırsal alanlardaki yer seçim tercihleri; kır ve kent arasında artan göç hareketleri; iş ve yaşam alanlarının farklılaşmasından dolayı kır ve kent arasında gerçekleşen günlük yolculuklardaki artış gibi pek çok gelişmenin etkisiyle ülkemizde kırsal alanı ve kentleri bir arada değerlendiren politikalar önem kazanmıştır.

Sempozyumda kırsal kalkınma alanında geliştirilen politikaların ve uygulamaların ne ölçüde kırdaki yaşayanların yaşam kalitelerini geliştirmeye, yoksulluk ve göç sorunları ile mücadele etmeye, kırdaki özellikle kadınların sorunlarına çözüm bulmaya yöneldiği tartışılmıştır. Kırsal kalkınmanın yönetimi teması kuramsal boyutu, ulusal politikaya yansımaları, uluslararası kurumların bakış açıları, yerel merkez ilişkileri, kırdaki yaşayan kadınların sorunları, kırdaki örgütlenme ve son olarak finansman boyutları çerçevesinde ele alınmıştır.

Bu bağlamda TEPAV her yıl düzenlediği Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu'nun yedincisini Ankara Üniversitesi Kalkınma Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi-AKÇAM'ın katkılarıyla ve "Kırsal Kalkınma ve Yönetişim" teması ile 13-14 Aralık 2012 tarihlerinde düzenledi. Konunun kuramsal, uygulamaya ve politika geliştirmeye yönelik boyutları ulusal ve uluslararası konuşmacılar, tartışmacılar ve dinleyicilerin aktif katılımı ile tartışmaya açıldı. TÜBİTAK Bilim İnsanı Destekleme Daire Başkanlığı'nın desteği ile yayına hazırlanan elinizdeki kitap, sempozyumda sunulan bildiriler, konuşma metinleri ve tartışma bölümlerinden oluşmaktadır.

İÇİNDEKİLER

AÇILIŞ OTURUMU

<i>Güven Sak</i>	11
<i>Bülent Gülçubuk</i>	15
<i>Erkan İbiş</i>	19

ANA KONUŞMA OTURUMU

Using OECD Regional and Rural Analysis to Help Inform Regional Development in Turkey

<i>David Freshwater</i>	25
-------------------------------	----

Tartışma Bölümü	39
------------------------------	----

KIRSAL KALKINMA POLİTİKASI ve YÖNETİŞİM

Kırsal Kalkınma Politikaları ve Yönetişim

<i>Bülent Gülçubuk</i>	45
------------------------------	----

<i>Ahmet Zahir Erkan</i>	55
--------------------------------	----

<i>Nahit Bingöl</i>	67
---------------------------	----

<i>Nermin Akyl</i>	75
--------------------------	----

Tartışma Bölümü	83
------------------------------	----

KIRSAL KALKINMA ve ULUSLARARASI KURUMLAR

Dünya Bankası'nın Kırsal Kalkınma Yaklaşımı ve Türkiye'ye Bakışı Konusundaki Deneyimler

<i>Halil Agah</i>	91
-------------------------	----

Tartışma Bölümü	103
------------------------------	-----

MERKEZ YEREL İLİŞKİLERİ ve KOORDİNASYON

Kırsal Kalkınmada Yönetişim ve Koordinasyon: Şanlıurfa Örneği

<i>Ülker Şener-Ragıp Evren Aydoğan</i>	113
--	-----

Merkeziyetçi Devlet, Merkeziyetçi Sivil Toplum

<i>Mehmet Ali Çalışkan</i>	131
----------------------------------	-----

Tartışma Bölümü	141
------------------------------	-----

KIRDA KADIN

Kırsal Kadının Mevcut Durumu ve Kalkınma Deneyimlerinden Edinilen Dersler

Nilüfer Dersan 149

Kırsal Alanda Yaşayan Kadının Bilgi Çağındaki Kalkınma Ödülü:

Yoksulluk ve Sosyal Dışlanmışlık

Dilek Eroğlu 167

Tartışma Bölümü181

KIRDA ÖRGÜTLENME ve FİNANSMAN

Organizations and Finance for Rural Development

A Perspective from Indian Experiences

Samar K. Datta189

Türkiye’de Çiftçi Örgütlenmesi ve Tarımsal Kooperatiflerde Finansman Sorunu

O. Murat Koçtürk 221

GENEL DEĞERLENDİRMELER

Duran Taraklı, Erol Çakmak, Aziz Ekşi, Rifat Dağ, İlhan Tekeli..... 243

Sempozyum Düzenleme Kurulu

Emin DEDEOĞLU
Bülent GÜLÇUBUK
Emre KOYUNCU
Evren AYDOĞAN
Selçuk SERTESEN
Tunga KÖROĞLU
Ülker ŞENER

Katılımcılar

Abdulkadir OKAY
Adnan KARAIBRAHİMOĞLU
Ahmet ÇOLAK, Prof. Dr.
Ahmet Zahir ERKAN
Aşkın KIRAÇ
Aydan KUMRAL
Ayşegül AKIN
Aziz EKŞİ, Prof. Dr.
Bülent GÜLÇUBUK, Prof. Dr.
Cafer YÜKSEL
David FRESHWATER, Prof. Dr.
Dilek EROĞLU, Yrd. Doç. Dr.
Duran TARAKLI, Prof. Dr.
Emin DEDEOĞLU
Erkan İBİŞ, Prof. Dr.
Erol ÇAKMAK, Prof. Dr.
Güven SAK
Halil AGAH, Emekli
Huricihan İSLAMOĞLU, Prof. Dr.
İlhan TEKELİ, Prof. Dr.
Mahir GÜRBÜZ
Mehmet AÇIKGÖZ
Mehmet Ali ÇALIŞKAN
Mehmet EKİNCİ
Michael BULLEN
Nahit BİNGÖL
Nermin AKYIL
Nilüfer DERSAN
Nuran TALU, Dr.
Nurettin YILDIRAK, Prof. Dr.
O. Murat KOÇTÜRK, Doç. Dr.
Özcan TÜRKOĞLU
Ragıp Evren AYDOĞAN
Rahmi DEMİR
Rifat DAĞ
Samar K. DATTA, Prof. Dr.
Tunga KÖROĞLU
Ülker ŞENER
Ünal ÖRNEK
Yiğit ÖZCAN

Hanak Kaymakamı
KOP Bölge Kalkınma İdaresi
Ankara Üniversitesi
Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
Orman ve Su İşleri Bakanlığı
İzmir Büyükşehir Belediyesi
Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
Ankara Üniversitesi
Ankara Üniversitesi, AKÇAM
ORKOOP
Kentucky Üniversitesi,
Abant İzzet Baysal Üniversitesi
ODTÜ, Emekli
TEPAV
Ankara Üniversitesi
TED Üniversitesi
TEPAV
Dünya Bankası Kırsal Kalkınma Kıdemli Uzmanı
Boğaziçi Üniversitesi
ODTÜ
TEMA Vakfı, Danışman
GAP İdaresi
Yaşama Dair Vakıf
TKDK
Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu
Kalkınma Bakanlığı
Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
SÜRKAL
Cumhuriyet Halk Partisi
Ankara Üniversitesi
Celal Bayar Üniversitesi
Kalkınma Bakanlığı
TEPAV
SÜRKAL
Türkiye Kalkınma Vakfı
Hindistan Yönetim Enstitüsü
TEPAV
TEPAV
ORKOOP
Vodafone Türkiye

Açılış Oturumu

Güven Sak

TEPAV Direktörü

Bülent Gülçubuk

Ankara Üniversitesi

Erkan İbiş

Ankara Üniversitesi

Güven Sak
TEPAV Direktörü

Merhaba, günaydın.

Önce hepinize hoş geldiniz diyorum. Bu sanırım Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumları'nın yedincisi. TEPAV'da Yönetişim Programı'na ilk başladığımızda bölgesel kalkınmayı önemli çalışma alanlarımızdan biri olarak belirledik ve bu toplantılara başladık. Ben son dönemde Türkiye'deki en önemli gelişmenin aslında Bölgesel Kalkınma Ajansları olduğunu düşünüyorum. Aslında geleceğimizi daha sağlıklı bir şekilde tasarlayabilmemiz için en önemli adımlardan bir tanesinin bu olduğunu düşünüyorum. Dolayısıyla ajansları da merkeze alarak bu konuları tartışmanın son derece önemli olduğu kanaatindeyim. Şöyle düşünüyorum; bizde böyle yerel gelişmeler üzerine düşünme alışkanlığı çok fazla yok. Yerelde oturanlar bile yerel konular üzerinde yeterince düşünmüyorlar. Merkezle yerel arasında da o nedenle yeterince iletişim yok; yani yerelin sorunları yerelde düşünülmezince bu konuları merkeze farklı bir ses, farklı bir renk olarak getirecek kanallarımız yok. Bu son dönemde kim ne derse desin, ben ajansların son derece önemli bir yenilik olduğunu düşünüyorum. Çünkü bu bir süreç. Sürecin başlangıcında da yerelden o yeni sesleri buraya taşıyacak, farklı kanallara, yeni kanallara ihtiyaç var. Bu kanallarımız genellikle, son derece resmi. Kalkınma ajansları deneyiminden bizim yerelde merkez gibi düşünmeyen, yerelin sorunlarını yerelden hissedilen bir mekanizmayı işletebilir hale gelmemiz gerekiyor.

Biz bu sempozyumlara ilk başladığımızda bölgesel kalkınma nedir, neden önemlidir sorularıyla başlamıştık. Sonra giderek daha fazla sistematik, belli konulara odaklanan sempozyumlar düzenlemeye başladık. 2007'de "çok düzlemli yönetim", 2008'de "planlamadan uygulamaya" konularını seçtik. Ardından 2009'da sektörlere odaklanmaya karar verdik. Sosyal politika, sanayi politikası ve rekabet edebilirlik konularını tartıştık. Bu sefer de "kırsal kalkınma" konusuna ağırlık veriyoruz. Kırsal kalkınma da şöyle önemli; Dünya Kalkınma göstergelerine bakıldığında kentsel nüfus içinde yoksul bireylerin payı %22'lerden %9'lara düşüyor. Ama Kırsal nüfus içinde %34'lerden %39'lara doğru bir yükseliş söz konusu. Dolayısıyla kırsal yoksullukla mücadelede çok da başarılı olmadığımız görülüyor. Bakıldığında yine, Türkiye 2002-2009 döneminde yılda ortalamada %5,4 büyümüş. Kırsal kesimde ise 845.000 kişi daha yoksulluk sınırının altında kalmış gibi gözüküyor. Sanki kırsal kesimin bu son dönemde ihmal edildiğine işaret ediyor rakamlar. Ben doğrusu bu tartışmalardan kırsal yoksulluk açısından ileriye yönelik atılabilecek adımlar konusunda bir çerçevenin ortaya çıkmasını bekliyorum. Onun için de ben de izlemeye çalışacağım.

Ben hepinize tekrar hoş geldiniz diyor ve bugünün başarılı bir şekilde sonuçlanmasını diliyorum; sağ olun.

Bülent Gülçubuk
Ankara Üniversitesi

Günaydın.

Hem üniversitem hem de AKÇAM adına tüm katılımcıları ve konukları sevgi ve saygıyla selamlıyorum. Bildiğiniz gibi kırsal kalkınma son yıllarda çok fazla gündeme gelmeye başladı ve sürekli tartışılmakta. Tabii, bu konu bazen bir gereklilik, bazen bir politika arayışı, bazen bir öncelik, bazen de içerik açısından tartışmaya konulmakta. Fakat biz şöyle düşünüyoruz; gündem ve tartışmalar hangi alanda ve içerikte olursa olsun politikaların ve bu alanda uygulamaların sonuç vermesi, kaynakların etkin ve verimli kullanılması, sonuçta da ülkemiz açısından sürdürülebilir kırsal kalkınma için yönetişimin mutlaka gereklidir. Buna ek olarak, ülkedeki kırsal refahı sağlamada; eşitsizlikleri, kırılmalıkları gidermede; tabana dayalı kalkınmanın sağlanmasında devletin hala en önemli aktör olduğunu ve böyle olması gerektiğini düşünüyoruz. Maliyetinin kamuya ait olduğu söylenen kırsal kalkınma politikalarının ancak iyi yönetim ile hedefine varabileceği düşüncesindeyiz. Burada da kamu kurumları, yerel halk ve sivil toplum kuruluşlarının iyi yönetişimin birer aktörleri olmaları gerektiğini düşünmekteyiz. Bu sempozyum kırsal kalkınma ve yönetişim kavramlarını yan yana getirmesi açısından önemli ve bir ilk olarak ortaya çıkmaktadır. Aslında kırsal kalkınmanın ruhunda, felsefesinde yönetişim olmazsa olmaz bir koşuldur. Ama bunun ne kadar gerçekleştiği konusu tartışmalı bir konudur. Bu sempozyumda kırsal kalkınmada yönetişim meselesinin paydaşları olarak hepimiz bugün buradayız; hepimiz konuyu tartışmaya çalışacağız. Kamu, üniversite, özel sektör, sivil toplum kuruluşları tüm paydaşları burada bir şekilde buluşturmanın heyecanını yaşamaktayız. Burada, bu sempozyumda “Kırsal Kalkınma ve Yönetişim” başlığı altında öncelikle bu konunun kavramsal boyutunu, daha sonra yurtdışı deneyimleri, merkez-yerel ilişkilerini, kadın, örgütlenme ve finansman meselelerini tartışmaya, bazı çıkarımlarda bulunmaya çalışacağız. Bizler, Ankara Üniversitesi Kalkınma Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi olarak katılımınız, katkılarınız ve emekleriniz için teşekkür ediyoruz. Bu sempozyumun da bundan sonra özellikle kırsal kalkınma politika ve uygulamalarına katkı sağlaması açısından bütün herkesin üzerine düşeni bir kez daha sorgulayacağı bir ortam olmasını diliyoruz.

Bundan hareketle AKÇAM adına tüm katılımcılara sevgi ve saygılarımı sunuyorum.

Erkan İbiş
Ankara Üniversitesi

Değerli akademisyenler, değerli konuklar, hepinize günaydın.

Hepimiz insanız, doğal ortamlarda temiz, refah içerisinde bir dünyada yaşamak hakkımız. Bunun sağlanması için de politikaların üretilmesi gerektiğini hepimiz biliyoruz. Bu politikaları ortaya koyarken de dünyamızın gerçeklerini de bilmek gerekir diye düşünüyorum. Dünyamızda çok önemli sorunlar var; çevre, toprak, su hava kirliliği gibi sorunlar gündemimizde. Doğal dengenin ciddi tahribatı, söz konusu. Toplumsal yoksulluk, çok önemli bir sorun olarak, giderek artıyor. Yine büyük sorunlar, göçler yaşanıyor. Bunların hepsi, hepimizin, tüm insanlığın ortak sorunları. Bu sorunların çözümü konusunda çalışmalar neler olabilir diye baktığımız zaman bunların hepsini siz benden çok daha iyi biliyorsunuz; ama mutlaka bu çalışmaların küresel boyutta olması gerektiği; uluslar arası ortak stratejilerin ortaya koyulduğu çalışmalar olması gerektiği; yine toplumsal birliktelik ve paydaşların işbirliği çerçevesinde olması gerektiğini hepimiz biliyoruz. Bu bağlamda da, bu söylediğim noktaların toplamında “kalkınma” kavramı gündeme geliyor. Kalkınma deyince kavramın içine ekonomi de, toplum da, kültür de, insan da giriyor. Tabii, bu kalkınma politikaların üretilmesinde paydaşlar çok önemli. Önemli olan paydaş dediğimiz insanların, toplumun, bu kalkınma politikalarının belirlenmesinde ve uygulanma süreçlerinde söz sahibi olabilmeleri ve bu süreçlerden fayda elde edebilmeleridir. Paydaşların; toplum olduğunu biliyoruz, insan olduğunu biliyoruz, sivil toplum örgütleri olduğunu biliyoruz, hükümetler olduğunu biliyoruz. Üniversiteler de paydaşlardan bir tanesi. Üniversitelerin de bu kalkınma politikalarının üretilmesinde önemli rolleri var. Biliyoruz ki kalkınma alanlarının araştırılmasında; uygun kalkınma politikalarının üretilmesinde; uygun projelerin ortaya koyulmasında üniversitelerin rolü çok önemli. Bunun yanı sıra bu alanlarda bu politikaları üretecek insanlar yetiştirmek de üniversitelerin temel sorumluluklarından biri diye düşünüyorum.

Bugün burada, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı TEPAV’ın ve Ankara Üniversitesi Kalkınma Çalışmaları Araştırma Uygulama Merkezi’nin ortak düzenlediği “Kırsal Kalkınma ve Yönetişim Sempozyum”unda bu amaçla beraberiz. Önemli bir sempozyum olduğunu düşünüyorum. Şöyle baktığım zaman da katılımdan da anlıyorum. İnaniyorum ki ilerleyen saatlerde sandalyeler daha da çok dolacak. Salona daha çok sandalye ilavesi olacak. Kırsal Kalkınma sadece tarım ekonomisi değil; bunun dışında diğer alanların da dahil olduğunu görüyoruz kırsal kalkınmaya. Bizde genelde bir algı vardır. Kırsal Kalkınma deyince; tarım ve hayvancılık akla gelir ama aslında öyle değil. Sadece çiftçinin değil toplumun diğer kesimlerinin de rol aldığını görüyoruz. Temel amacın yerel halkın refahı olduğunu görüyoruz. Büyüme yerine yerel kalkınma, üretim yerine paylaşım, satış yerine pazarlama kavramları ve insan odaklılık ön plana çıkıyor. Temelde insan var. Yine en önemli unsurlar biliyorsunuz sürdürülebilirlik ve eğitim konuları.

Kırsal kalkınmaya benim gördüğüm kadarıyla dünya çok önem veriyor. Baktığınız zaman Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, ülke yönetimleri, üniversite, sivil toplum örgütleri, yerel yönetimler önemsemeye başlamışlar, önemsiyorlar. Bu bilincin oluşması gerçekten çok önemli. Nitekim kırsal Kalkınmanın ne denli önemli olduğunu ve kırsal kalkınma olmadan ülke kalkınması olmayacağını Mustafa Kemal Atatürk'ün 1936 yılında İçel'in Tekir köyünde 36 çiftçi ile beraber oluşturduğu Türkiye'nin ilk Tarım Kredi Kooperatifi yaklaşımı ve bunun bütün ülke geneline yaygınlaşması yolundaki mesajı da sanıyorum çok iyi vurguluyor. Keza Mustafa Kemal Atatürk'ün şu sözünü izin verirsiniz okumak istiyorum. "Kırsal kalkınmaya büyük önem vermekteyiz. Köylere kadar yayılacak programlı ve pratik çalışmalar bu maksada erişmeyi kolaylaştıracaktır." 1930'lu yıllardan bu mesajı bize veriyor. Ülkemizde de bu kırsal kalkınmanın ne denli önemli olduğu konusunda siyasi otoritelerde, bilim dünyasında, yerel yönetimlerde ve bütün ilgili sivil toplum kuruluşlarında önemli bir algı var. Bu da mutluluk verici. Ankara Üniversitesi de birçok merkeziyle, birçok birimiyle, birçok fakültesiyle bu sorumluluğu taşıyor. Çünkü bu bir toplumsal sorumluluktur; Ankara Üniversitesi de bu toplumsal sorumluluğun gereği olarak sosyal sorumluluk projelerinde, yerel kalkınma projelerinde yer almak; bunları topluma, halka taşımak ve bunlarda öncülük etmekle yükümlüdür. Bu bağlamda AKÇAM bugüne kadar önemli bir çalışma gerçekleştirmiştir ve bundan sonra da gerçekleştirecektir.

Bugün burada çok önemli bir sempozyum düzenleniyor; çok değerli bilim insanları, uzmanlar katılıyorlar. Deneyimlerini, bilgilerini bizimle paylaşacaklar. Etkin yönetişimin, iyi bir iş birliğinin, başarılı eğitimin ve güçlü sinerjinin yaratılacağı bir sempozyum olacağını düşünüyorum. Ben bu çalışmaya emeği geçen, katkısı olan tüm paydaşlara teşekkürlerimi iletme istiyorum.

Nice başarılı sempozyumlarda hep beraber olabilmek dileğiyle, hepinizi tekrar sevgi ve saygıyla selamlıyorum.

Ana Konuşma Oturumu

David Freshwater
Kentucky Üniversitesi

Tartışma Bölümü

Using OECD Regional and Rural Analysis to Help Inform Regional Development in Turkey¹

David Freshwater
Kentucky Üniversitesi

¹ This paper is based on a presentation at the TEPAV 7th Regional and Governance Symposium, Ankara Turkey, December 13, 2012.

Turkey is a longstanding member of the OECD, yet it is classified by the World Bank as an upper middle income developing country. Like the other countries in this category the rural regions of Turkey are still in the middle of a major transformation that has largely been completed by most members of the OECD. In addition, Turkey is negotiating with the European Union for admission, and in order to comply with EU membership criteria must modify its national and regional economy and policies in ways that comply with EU principles. When thinking about reform of regional policy in rural areas the experience of other OECD countries and the broad rural development principles adopted by the OECD can provide useful guidance to Turkey as it engages in this transition.

The Development Process

In all countries of the world development involves three major transformations. The first is an agricultural transformation that enables the other two transformations to occur. The second is an urban transformation as cities take on new roles, and the third is a rural transformation, as the countryside adapts to the changing role of agriculture and cities. While all countries inevitably follow these transformations as they develop, the speed and length of the transformations has shrunk over time. More recently developing countries are able to observe the strategies of those countries that were the first to adapt, and the dispersion of new technologies and institutions is faster than in the past due to better communication and information flows.

Agricultural Transformation: The agricultural transformation involves a shift from subsistence agriculture to a market based agriculture. Farmers increase their output and begin to specialize as they move from a focus on self-supply to a market orientation. In the transformation better techniques and varieties are adopted that increase output per hectare. This process leads to an increase in agricultural output that in turn allows urban places to grow in population. Initially, the largest part of the population growth in urban centers comes from rural outmigration, as farms increase the use of capital and reduce the use of labor. Rural outmigration is further enhanced because high rural fertility rates lead to a rapid increase in rural population once agricultural output increases and stabilizes, so that malnutrition and famine are reduced.

In most countries the agricultural transformation takes place on a constant or slightly shrinking land base, so improvements in output are driven mainly by the adoption of scientific agriculture. Indeed, in the member countries of the OECD agriculture has long been one of the most innovative of all industries with a high rate of technological change. As new technologies are adopted the structure of farming changes, with the most innovative farmers, who

are the first to adopt new technology, increasing their share of national output so that in most OECD countries roughly 80% of the value of farm output comes from 20% of the farms. This bi-modal distribution of agriculture is accompanied by a shift in the primary source of income for the smaller farms to a reliance on off-farm earnings generated by one or more family members.

Urban Transformation: An expanded role for cities accompanies the modernization of agriculture. Surplus farm production and surplus farm labor allow cities to grow. The process is self-reinforcing as cities provide farms with new technology and capital goods, allowing further increases in output per hectare and the release of more farm labor. Cities become the dominant source of GDP and the urban population grows both in absolute size and as a share of the total population.

In the last decades the role of large cities as engines of national economic growth has been emphasized. Large cities are the home of formal innovations systems that create the new products and technologies that drive the modern economy. Increasingly, large cities extend their influence beyond national economies and play a quasi-independent role in the global economy. But these global cities are few in number and many countries have only one, or even none. Smaller urban centers remain more connected to the national economy and to the surrounding rural regions, and effective national economic growth requires improving linkages among cities and rural territory.

Rural Transformation: As agriculture and cities are transformed, so too is the rural territory and its population. Agriculture remains the largest use of land in most OECD countries, but the farm population shrinks both as a share of the total population, and as a share of the rural population. Typically, the rural population remains relatively stable over time in terms of absolute numbers, but as farm numbers shrink an increasing share of the rural population is engaged in economic activities that are unrelated to agriculture or the other primary industries, such as, forestry, fishing or mining.

The rural economy becomes more diversified, and from a highly aggregated perspective the rural economy can closely resemble the urban economy in terms of the share of employment in: retail, education, health care and other services and the share of employment in manufacturing. But for individual rural places, while there is greater economic diversity in how people are employed, the local economy tends to remain quite specialized in the production of a small number of specific goods and services. Most importantly, individual rural places and regions remain highly dependent on the export of a small range of goods and services that provide the earnings needed to import all the goods and service that are not produced locally.

The Nature of Rural Development

The most important feature of rural development is the transformation of the rural economy beyond its reliance on agriculture and other primary sectors. This diversification provides important risk reducing benefits for: individuals, who no longer have to rely on volatile incomes from a single sector; for communities, which can provide their residents with a broader range of goods and services and identify better matches between individual skills and employment opportunities; and for nations, since rural development increases aggregate output. In essence rural development involves a modernization of rural economies, so that rural regions play a more complex role than only providing raw materials.

For agriculture the increase in specialization and improvement in technology can lead to a concentration of production on the highest quality land and a decrease in the absolute level of farm output in more marginal regions. In these low productivity regions identifying a new economic function is crucial if they are to avoid economic and demographic decline. Rural regions remain dependent upon the production and export of tradables because they have a small home market and must export in order to import things that cannot be produced locally. But, rural regions are pressured to be efficient because they face high transport costs to get their products to distant markets.

Closer integration into national and global markets increases the pressure to increase the productivity of rural firms if they are to remain competitive. This requires a major up-skilling of the rural workforce. Improved skills support the higher productivity that makes rural regions competitive. And, as fertility rates in rural regions fall to levels comparable to those in cities, but youth outmigration continues, the remaining rural labor force has to work smarter to keep the local economy viable. Skill development in rural areas is often a challenge because the local population is small and there are limited demands for any specific skills, which makes training expensive. In addition, rural regions typically face a “brain drain” as higher skill individuals leave for better opportunities in cities.

Rural regions face a particular challenge in that they are relatively high cost producers of many tradables compared to developing nations where wage rates can be an order of magnitude lower. Yet, rural regions are relatively inefficient producers of more advanced tradables that are produced in larger urban centers, because they lack the agglomeration benefits first identified by Alfred Marshall in the 1890s. These are: specialized pools of skilled labor, the presence of specialized support firms, and opportunities for joint learning that come from close proximity of firms in the same industry.

Two Models of National Economic Growth

These challenges have led some to conclude that it is inefficient to invest in broad rural development strategies, and that a country can increase its growth by focusing its efforts on stimulating growth in its global cities. On the other hand, there is a school of thought that argues for a more spatially balanced growth strategy. The first strategy emphasizes the role of large cities as engines of innovation and as the primary sources of the drivers of national growth. The second approach also recognizes the disproportionate role of the small number of large cities in contributing to aggregate economic growth, but suggests that the national contribution of the vast majority of other regions plays an even bigger role. While none of the smaller places individually makes a measurable contribution their aggregate effect is huge. In effect the essence of the distinction between the two theories of growth is whether the contribution of smaller places is an autonomous activity coming from their specific function in the larger economy, or simply a derived response triggered by the growth of the large urban centers.

Urban Led Growth: This model of growth relies upon large cities as the engines, or locomotives, of growth. Smaller regions play a role, as do the carriages on a train, but the propulsive force for the national economy comes from large cities. In this model of growth smaller regions benefit from “trickle-down” or “spread” effects where demand in the large cities stimulates activity in the smaller places in a uni-directional way. Implicit in the model is a limited ability of national governments to influence growth, since it is inherently a property of urban agglomeration. Indeed, regional policy, if it slows the process of urbanization, may reduce growth. Large cities play a global role and respond to international forces and the growth of the nation depends on the ability of these cities to identify globally competitive roles.

Spatially Balanced Growth: The spatially balanced growth model accepts the disproportionately large role played by global cities. But it argues that because the economy of large cities is to a great extent decoupled from the rest of the nation that growth outside large cities has its own dynamic. A different analogy to the train that is appropriate for this model is a convoy of ships. Large ships carry more cargo than small ships and play a bigger role in the total volume of shipping, but every ship has its own propulsive power and every captain has some influence on navigation. Continuing the analogy, the national government can be thought of as the convoy master, who sets direction and speed. In this model rural regions make a distinct contribution to growth based on their absolute and comparative advantage.

Common Elements: The two theories share other common elements beyond the major role of large cities. In both cases improving markets is seen as enhancing growth by increasing competition, and in making opportunities for new products and processes clearer to entrepreneurs and existing firms. Investments in improving connectivity are also essential. Better roads and rail links reduce transport costs and can limit spatial monopolies. Better telecommunication infrastructure, especially Internet access, improves the flow of information, which benefits producers and consumers. Improving work force skills is also seen as essential in both models as a way to increase productivity in any region. Finally, both models recognize the central role of institutions, including government, in supporting markets and in building civil society.

The OECD Approach to Rural Development

The OECD has endorsed the idea of spatially balanced growth. This largely reflects data showing that while most urban regions, especially the largest, grow fastest, some rural regions grow faster than many urban regions. The persistence of this phenomenon over decades suggests that there is the potential for rural growth that is not simply trickle-down. It also appears that the growth process in rural regions is different than the growth process in large urban places. In the global cities growth is often seen as an endogenous process driven by large investments in formal innovation systems that focus on inventing specific new products and processes that are profitable enough to fund the next round of innovation. In rural areas growth remains an exogenous process, in the sense that the small home market requires growth in external demand to stimulate an expansion in output. While innovation is common in rural areas, it follows a different process typically reflecting almost serendipitous ideas by individual entrepreneurs who come up with different products or processes.

The New Rural/Regional Paradigm: The OECD has developed an investment oriented paradigm that is consistent with its belief that rural regions can contribute to aggregate economic growth. First with the New Rural Paradigm (NRP), and later the New Regional Paradigm, the OECD has established an approach for national rural policy that moves away from national subsidies to sectors, such as farming, where the levels of support are decided through closed discussions between national bureaucracies and the narrow interest groups who are the beneficiaries.

In contrast, the NRP is fundamentally driven by a coalition of local stakeholders who develop a broad based development strategy that builds on the strengths of the region. Development projects are identified and evaluated on the basis of whether they offer a large enough expected return to cover their costs. Projects are expected to contribute to broad development goals, rather

than be stand-alone activities. The role of the national government is not to determine either the strategy or the specific projects, but to support the local development strategy, so long as it is compatible with broader national priorities.

Promoting Growth In All Regions: In 2012 the OECD report *Promoting Growth In All Regions* extended the OECD place-based approach to rural development. The report examines the role of slower growing regions in the OECD countries – regions with less than the average national rate of economic growth. It shows that across the OECD these regions accounted for 43% of total growth between 1995 and 2007, which demonstrates their aggregate impact. The report also shows that the predominantly rural regions of the OECD countries grew faster on average than did the predominantly urban and intermediate regions over the same time period.

The report identifies significant factors associated with regional growth using a combination of econometric and case study methods. Most importantly, barriers and opportunities for growth vary greatly across regions, which make spatially sensitive policies crucial. It also shows that the human capital investments with the largest impact are those that improve the capabilities of low-skill workers. These are the workers with the weakest current level of productivity and who are the least able to relocate to other regions where jobs may be more plentiful. The report also finds that investments in infrastructure contribute more to growth where weak infrastructure is a major bottleneck. In places where infrastructure is not constraining, simply augmenting the stock of infrastructure adds little to growth. Finally, and consistently with the NRP, the report finds that the presence of a coherent and durable growth strategy, even if it less than perfect, has a strong impact on growth.

The Experience of Mexico as A Guide

A key benefit from membership in the OECD is the opportunity to learn from the experience of other member countries. Of the OECD members Turkey shares many important similarities with Mexico². Most importantly both are members of the OECD and both are classified by the World Bank as upper middle income countries, which suggest they are at similar levels in the broad development process. Turkey and Mexico are situated between a northern block of more developed countries, the EU and Canada and the United States respectively, and a southern block of less developed countries, the Middle East and Latin America, and have strong connections north and south. In the past both have used high subsidies to the farm sector as a way to build rural incomes and encourage development. Both still face major rural adjustments, in

² Additional statistical information is provided in Appendix A.

agriculture and in the balance of the rural economy. National governments in both countries are very strong, while state/provincial governments are relatively weak.

Within rural regions there is a high variability of population density with population density generally decreasing as you move north in Mexico and east in Turkey. In both countries agriculture has already separated into a smaller highly efficient subset that is oriented to serving world markets, and a much larger share of small semi-subsistence farms. In both countries land tenure issues impede the transformation of agriculture, with land fragmentation a major problem in Turkey and collective ownership of farmland a major problem in Mexico. Because large parts of both countries are semi-arid, access to irrigation water is a major issue and one that is becoming increasingly important as aquifers are depleted and climate change threatens to make the need for irrigation worse.

Mexico's Agricultural Transformation: The most recent phase in the modernization of Mexican agriculture began in the 1980s when a fiscal crisis forced the government to greatly reduce the level of subsidy to farmers. This process accelerated after 1993 when Mexico joined the North American Free Trade Agreement (NAFTA) with Canada and the United States, both of which had much more advanced and export oriented farm sectors. While Mexico had a limited adjustment period before being fully exposed to NAFTA trade rules, it was the large semi-subsistence farm sector that was most threatened by NAFTA competition.

Parts of Mexico's agriculture were already competitive with the US and Canada, particularly fruit and vegetables and some dairy producers, but the majority of maize and bean producers were not. Most of these producers: were not firmly connected to markets, were undercapitalized, and often did not own their land but were part of the collective *ejido* system of land tenure. Federal agricultural policy was largely not capable of differentiating between the needs of commercial and subsistence farms, nor for differences between semi-tropical regions in the south and the high deserts of the north.

The combination of under-capitalization, a weak land tenure system, and underpricing of irrigation water has left Mexico with large agro-environmental problems that appear to be getting worse. Soil erosion and excessive water use are pervasive and threaten the long term viability of the highly productive parts of Mexican agriculture, even where these farms are following good practices. While the share of the national workforce in farming continues to fall, it remains well above the OECD average and the rate of decline is impeded by an inability of the rest of the economy to absorb surplus unskilled farm workers.

Mexico's Urban Transformation: Mexico City is one of the largest cities in the world and has historically been the dominant part of the national economy. Large subsidies contributed to the growth of this national capital but the opening of the Mexican economy, particularly post-NAFTA, has reduced the role of Mexico City. Prior to NAFTA the Mexican government relied on an extensive set of import controls to protect domestic firms. Firms in close proximity to Mexico City seemed to be especially well protected. Because Mexico City was the largest internal market it also tended to attract manufacturing firms.

After NAFTA, economic growth moved rapidly to the northern states along the US border to take advantage of the much larger and richer US market. Special agreements to establish free trade zones where assembly plants could import parts from the US and ship final goods back without tariffs accelerated this shift. While some of these *maquiladora* plants located relatively far from the border the majority chose closer locations. To be competitive with competition from developing countries Mexico had an advantage in transport costs but it also had to increase the skills of its workers in the *maquiladoras*, especially those engaged in more routine work. As in all OECD countries the urban share of the population is increasing, but lower fertility rates are slowing population growth. The service sector in urban areas continues to grow as Mexico modernizes, but poverty and crime are increasingly major urban problems.

Mexico's Rural Transformation: In recent years the outflow of Mexicans from rural regions to urban centers and to the United States has slowed. Part of this reflects reduced opportunities from leaving, due to stronger border controls and a weaker US economy and less demand for unskilled workers in Mexican cities, but also there has been somewhat greater opportunity in rural Mexico due to better economic and social conditions. In addition, fertility rates have fallen and there are fewer rural youth than in the past. While Mexico has made major efforts to improve the level of public services in rural areas, the basic infrastructure, in the form of roads, access to electricity and telecommunications, is still limited in more remote and low population regions.

In some rural regions the transformation of agriculture has resulted in fewer farms, but more opportunities for employment, both on the surviving large commercial farms and in first stage agricultural processing. Large export-oriented dairy, poultry and fruit and vegetable farms not only employ large numbers of workers directly, but also many more in nearby processing facilities. Importantly, almost all of this work can be performed by individuals with the low levels of formal education still common in rural Mexico. In addition while rural tourism has been adversely affected by the high level of insecurity in much of Mexico, it has been a growing source of rural employment and income. In the northern

states households in rural areas relatively near the maquiladora plants have also been able to find off-farm employment to supplement farm income.

NAFTA Effects: The effects of NAFTA on Mexico can provide useful information for Turkey as it examines membership in the EU. The single largest effect of NAFTA was the inability to maintain longstanding forms of subsidy that had protected individuals and firms from international competition. The consequences of open borders had important rural and regional dimensions, with some places winning and other losing. In particular, proximity to the US market became very important and the center of the Mexican economy shifted north towards the border. Moreover, multinational firms became more dominant as they had the means and the motives to establish the *maquiladora* plants that created large amounts of new employment, while at the same time low-cost imports decimated many domestic firms.

In general only firms and farms that had the means to improve productivity and match the quality of imported goods prospered. In particular, semi-subsistence farms were unable to compete with US maize and bean imports, both in terms of cost of production and quality. As a result, the initial effect of NAFTA was a rise in rural poverty and increased outmigration as traditional ways of life lost viability. A clear problem for the government was the inability of Mexican institutions to adjust to change. A top-down agricultural bureaucracy that could manage to deliver subsidies was unable to provide differentiated development assistance to farms facing new forms of competition. Rigidities in the land tenure system continue to block the necessary redistribution of farmland into larger more competitive units. Rapid increases in the demand for irrigation water challenged allocation schemes that were unable to set appropriate prices and quantities. And most importantly, too many underemployed rural workers were unable to improve their skills enough to make them employable.

Turkey's Regional Policy Going Forward

Looking outside a country provides hints of a possible future, but not a development map or plan. While Mexico has important resemblances to Turkey, the two nations are literally on different sides of the world. Similarly, the advice of the OECD is invariably provided in a generic form that must be repackaged to make it useful to any particular country. The obvious lesson from all this is that Turkey must continue the three transformations to modernize its agriculture, cities and rural regions. All three of these transformations have to move forward in parallel because underinvesting in one has important negative implications for the other two.

Urban Transformation: In Turkey, like all other countries, the major urban regions will be key sources of growth in productivity and output. Framing an urban policy that facilitates economic growth while managing congestion, environmental damage and social problems is a major challenge for all countries, and only those countries that get it right will see the full benefits of urban led growth. If Turkey's cities are to be globally competitive major investments in skill development at all levels will be required, not just for elite workers.

Importantly most cities in Turkey will not be world class, which means that they will have to play a largely domestic role. Regional cities can play an important role that goes beyond their boundary by supporting broader regional economic development, including in rural areas. This requires that the cities remain connected to the surrounding hinterland, not as drivers of growth, but as partners in growth.

Rural Transformation: At present few rural areas in Turkey have moved far from their traditional role in agriculture. Alternative employment opportunities for those farm families who will have to leave farming in order for it to increase productivity are essential. This requires greater efforts to introduce: more first stage processing, more production of farm inputs, more diversified manufacturing and stronger rural services. Rural education is an important facilitator for this process, since it improves workforce skills both for local employers and for employers in the city if people choose to migrate there.

In the rural development process it is important to maintain the quality of the environment. In the first place the failure to do so will limit growth opportunities for traditional industries like farming. Equally important, failing to do so can block important new industries like rural tourism that can be a major source of new jobs. Finally, good environmental quality is one of the major benefits from living in a rural environment where one cannot access the types of amenities available in urban places.

Agricultural Transformation: Turkey has already demonstrated that it has key strengths in agriculture as it is the 7th largest producer in the world. Agriculture can play a much more significant role in Turkey, both at the national and regional level, if it can modernize further. If the level of agricultural development in eastern Turkey can approach the level now seen in western Turkey there will have been a major developmental transformation. Turkey has key strengths in labor intensive commodities that are produced off-cycle with the same commodities in northern Europe. Whether Turkey joins, or does not join, the EU these opportunities will largely exist. Turkey also has the opportunity to be a more significant supplier to the countries of the Middle East, many of which have oil revenues but weak domestic agriculture.

While natural resource constraints may limit the ultimate level of agricultural output, the main constraints on Turkish agriculture at present is weak institutions. Fragmented land holdings and weak management skills are the main barrier to modernizing farming. Better access to capital is secondary factor since rational lenders will not fund farmers with few assets and weak skills. Information and price discovery mechanisms can be improved by a combination of a stronger extension system and better access to wireless telephones. Finally, a better land tenure system, in conjunction with encouraging farm households to adopt a long term commitment to farming can limit the current damages from soil erosion and excessive water use. These two changes should result in planning horizons for the farm being extended further into the future, which will encourage better resource management.

Conclusion

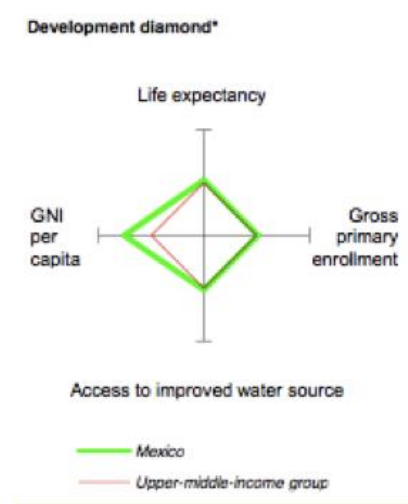
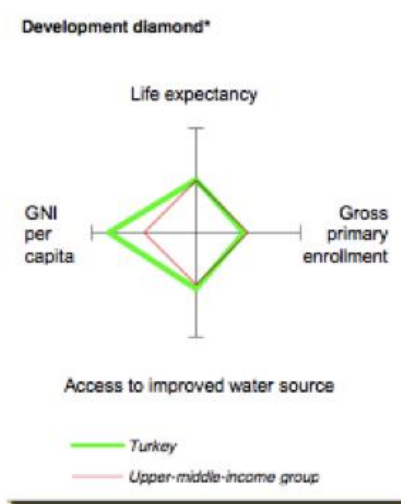
All OECD countries face the challenge of uneven regional growth, with especially high variability across rural regions. While some still believe that income convergence across regions in a country is a plausible policy goal, there is an increasing recognition that when regions have small economies the best we can hope for is that each region maximizes its potential contribution to national growth. Just as we would not expect a waiter and a surgeon to have equal incomes, we should not expect the same level of per capita GDP from a small rural region as from a large global city. Different places make different contributions, and the role of regional policy should be to facilitate this happening.

References

- OECD (2004) *OECD Territorial Reviews: Mexico City*. OECD Publishing: Paris.
- OECD (2006) *The New Rural Paradigm*. OECD Publishing: Paris.
- OECD (2006) *Agricultural and Fisheries Policy in Mexico*. OECD Publishing: Paris.
- OECD (2007) *OECD Rural Policy Reviews; Mexico*. OECD Publishing: Paris.
- OECD (2009) *How Regions Grow*. OECD Publishing: Paris.
- OECD (2011), *Evaluation of Agricultural Policy Reforms in Turkey*. OECD Publishing: Paris.
- OECD (2012) *Promoting Growth in All Regions*. OECD Publishing: Paris.

Appendix A: Similarities between Turkey and Mexico

World Bank Development Diamond

Tartışma Bölümü

Emin Dedeoğlu: Konuşmacılara çok teşekkür ediyorum. Kısaca konuşmacılar neler söyledi, özetlemek isterim. Sayın Freshwater OECD çerçevesinde çok güzel bir sunum yaptı. Mevcut paradigmayı, ikili yapısını, yani kent odaklı, yeni ekonomi odaklı iktisadi kalkınmanın ön gördüğü bir kalkınma modelinin karşısında daha dengeli, kırsalı da içine alan bir kalkınma modelinden bahsetti ve Meksika ile Türkiye'nin ortak noktalarını gösteren güzel bir sunuş yaptı. Kırsal kalkınma politikalarının sorunsalını tarımdaki ikili sermaye yapısının, küçük çiftçilerle büyük işletmelerin dualizminin belirlediğini söyledi. Huricihan Hocam'da yine bu çerçevede Türkiye'nin son 10 yılda geçirdiği dönüşümün bu ikili yapıyı yarattığını, söyledi ve temel meselenin yani toprak bütünleşmesinin ötesinde bir kurumsal yapının geliştirilememiş olmasını olduğunu söyledi. Şimdi konuyu tartışmaya açıyorum.

Murat Koçtürk: Kimse artık tarımda kalmak istemiyor. Neden? Eğer ürettiğiniz bir malın fiyatını kendiniz koyamazsanız, bu işi yapamazsınız. Yapmak istemezsiniz. Karnınızı doyuramadığınız sürece de tarımda kalmaya devam edemezsiniz. Belli bir süre sonra tarımı terk etmek zorundasınız. Tarımda çalışanların çoğu mutlu değil. Mutlu kesimler tohumluk üretim yapan ve Türkiye ortalamasının üzerinde gelir elde eden kesimdir ki çok küçük bir azınlıktan bahsediyoruz. Hocama şurada katılıyorum. Türkiye'de o kadar çok çiftçi örgütü var ki, yarın benim sunumum var bu konuda, bunları kısa kısa tanıtacağım size. Ama ne yazık ki etkinlik açısından, kurumsal örgütlenmenin, çiftçi örgütlenmesinin etkinliği açısından problemimiz var. Yoksa Türkiye'de kooperatiften tutun, üretici birliklerine kadar yüzlerce, binlerce çiftçi, ortağı, üyesi olan kurum var. Ama önemli olan bunların pazarlamadaki payı, katkıları ve ekonomideki etkinlikleridir. Ne yazık ki bu konuda yetersizlikler var. Yarın ben konuşmamda bunlara değineceğim. Teşekkür ediyorum.

Mahir Gürbüz: Kırsal kalkınma, eğer insan kaynağının gelişmesini, ekonominin değişmesini, sosyal güvenlikten konuta, altyapıdan sağlığa, eğitime kadar bütünlükçü ve yapısal gelişmeyi ön görüyorsa çok sektörü, çok hizmet alanını ilgilendiren bir süreçtir. Kuşkusuz Türkiye'nin kırsal yapısının tarımla ilişkisi anlamında bu sürecin odağının tarım olduğu söylenebilir. Ama önce şunu söylemek gerekiyor. Tarım kırsal kalkınmanın odak sektörü olur ama tarım kırsal kalkınmanın sağlanacağı bütün unsurları taşıyamaz. Kırsal kalkınma sadece tarımla gerçekleştirilemez. Gene bunun altını çizmek gerekiyor. Ama gördük ki konuşmacılar kırsal kalkınmayı tarım odağına bağlayarak sunuşlar yaptılar. Saygı duyuyorum. Ben yabancı konuşmacının bir görüşüne küçük bir soru ile katılmak istiyorum. Dediler ki küçük işletme yapısının modernleşmesi gerekiyor. Küçük işletme yapısının ekonomik gücü az ise, olanakları kısıtlı ise nasıl modernleşecek? Bunun örneği var mı? Sanıyorum yanıtını da kendim vereceğim. Bu küçük üretici yapısı sağlam bir ekonomik örgütlenmeye kovuşmadan modernleşemez. Eğer yaşaması isteniyorsa; yarışması isteniyorsa; ayakta kalması isteniyorsa; piyasaya

erişmesi isteniyorsa bunun başka yolu yok. Şimdi Sayın İslamoğlu Hocam'a hoşgörsün diyerek bir iki görüşümü ifade etmek istiyorum kısaca. Biri şu, dediler ki araştırma yaptık, kırsal alandan tarım üreticilerinin tarımın dış güdücülerin yani IMF'nin, yani Dünya Bankası'nın farkında olduklarını gözledik. Çok iyimser bir görüş bana göre. Tarımda politika sözü, Sayın Hocam bu ülkede 60 yıldan beri söylenir. Yani IMF ve Dünya Bankası'nın programının gündeme geldiği 1999'dan sonra çıkmış bir laf değildir. Çoğunlukla da bu genel bir söylemdir. Ne olduğunun farkında olmadan söylenir. Dolayısıyla sizi biraz iyimser gördüm o konuda. Sanki köylü Türkiye tarımının IMF'nin ya da Dünya Bankası programının kıskacına girdiğini fark etmiş de bunu söylüyor. Özür diliyorum katılamıyorum. Teşekkür ederim.

Ünal Örnek: Merhaba, ben Türkiye Ormancılık Kooperatifleri Merkez Birliği'nde görev yapıyorum. Ben bir kooperatifçi olarak özellikle kooperatifler hakkındaki bir bilgiyi düzeltmek istiyorum aslında. Şimdi Türkiye'ye baktığımızda her kooperatifi dünya ölçeğinde kooperatif gibi görmeyin. Yani Türkiye'de yıllarca devletin yönettiği kooperatifleri, bunların yaptığı tabandan kopukluğu da bir kooperatifçilik parçası gibi algılamak yanlış olur. Birincisi kooperatifçiliği değerlendirirken kooperatif ilkelerine göre yönetilmiş bir yapı mı? Ben daha önce çiftçi örgütlerinde çalışmış biri olarak, ne yazık ki bu konuda ekonomiye yön veren kişilerin özellikle düşünmesi gerektiğini düşünüyorum. Kooperatif hareketinin finansmanı, bankacılığı olmadıktan sonra kooperatifçilikten bir şey beklemeniz mümkün değil! İkincisi kırsal kalkınma kuşkusuz bir bütündür. Ama kırsal kalınma olmadan da bir ülkenin kalkınması mümkün değildir. Bugün sizin örnek verdiğiniz bütün ülkeler, başta Amerika olmak üzere, kooperatifçilikte gerçekten ciddi bir dönüşüm sağlamışlardır. Tarımdaki dönüşümün adresi aslında kooperatiflerdir. Bugün şunu özellikle söyleyelim, birçok kişi tarım kooperatifi deyince üretimin içindeki kooperatif gibi algılıyor. Kesinlikle yanlış. Bugün Japonya'da, Japon tarım kooperatiflerinin kırsaldaki sağlık hizmetlerini veren 211 tane tıp merkezi var ve ülkedeki hububat ticaretinin, yaşlılara sosyal yardım konusunun, sigorta konusunun çözümünü onlar sağlıyorlar. Son yıllarda Hindistan'daki kooperatiflerin dikkatle ele alınması lazım. Hindistan'daki tarım kooperatifleri cep telefonu firmaları bile kuruyor. Ama bizim ülkemizde ne yazık ki kooperatifçiliğe bakarken küçük ölçekte bakıyoruz. Bunu görmüyoruz. Aslında ölçek çok geniş anlatılacak çok şey var. Ben bu kadarla kesiyorum.

Çok teşekkür ediyorum.

2. Oturum

Bülent Gülçubuk

Ankara Üniversitesi

Ahmet Zahir Erkan

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı

Nahit Bingöl

Kalkınma Bakanlığı

Nermin Akyıl

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

Tartışma Bölümü

Kırsal Kalkınma Politikaları ve Yönetişim

Bülent Gülçubuk
Ankara Üniversitesi

Giriş

1980'li yıllardan sonra kırsal kalkınma yaklaşımlarında, politikalarında önemli değişimler olmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde büyümeye dayalı politik öncelikler yerini giderek toplumun tamamını kapsayan ve her kesimden paydaşın katılımını öngören kalkınma arayışlarına bırakmaktadır. Yoksulluk ve açlık, kır-kent, gelişmiş-az gelişmiş bölgeler ve ülkeler arasındaki farklılıkların derinleşmesi, ekonomik dengesizlikler ve adaletsizlikler, hızla kirlenen ve tükenen doğal kaynaklar tüm dünyada her düzeyde kalkınma kavramını gündemde ön sıralarda tutmaktadır. Sektörel ve büyümeye dayalı gelişme modellerinin toplumun tüm kesimlerine yanıt vermemesi kırsalı, insanı, kalkınma paydaşları arasındaki eşgüdümü ön plana çıkaran kalkınma arayışlarına bırakmıştır.

Kırsal alanlar için kalkınma artık sadece belli alanların büyümesini veya tarımsal kalkınmayı içermemektedir. Kalkınma, paylaşım, pazarlama, örgütlenme, yöresel ürün, organik tarım, farklı toplum dinamikleri giderek daha fazla ön plana çıkmaktadır. Tüm dünyada kalkınma politikaları da değişim sürecine girmekte ve aslında bir zorunluluk olarak da ortaya çıkmaktadır. Çünkü şimdiye değin süregelen paradigma sorunların çözümünde yeterlilik göstermemiştir. Politikalar artık "kırsal toplumun refahı için kırsal alanda tarım ve tarım dışı sektörleri içeren fonksiyonel ve entegre yaklaşıma ve kırsalın dinamiklerini, önceliklerini her alanda güçlendirecek politikalara" dönüşmektedirler. Bu yeni kırsal kalkınma paradigması olarak da ileri sürülebilir. Sosyo-ekonomik ve kültürel refahı içeren kırsal kalkınma yaklaşımları teknolojik gelişmeler ve sosyo-ekonomik koşullar çerçevesinde zaman içerisinde farklılaşmak zorundadır ve ülkelerin ekonomik, sosyal, kültürel ve idari özelliklerine göre uygulamada farklılıklar da ortaya çıkmaktadır.

Son 20-30 yıldır sürdürülebilir kalkınma, katılım, katılımcılık, tabana dayalı örgütlenme ve yönetim gibi kavramlar kırsal kalkınma politikalarını şekillendiren kavramlar olmuştur. Kalkınma alanında dünyadaki bu gelişmeler Türkiye'yi de etkilemektedir. Türkiye özellikle kırsal kalkınma konusunda çok fazla yaklaşım-model deneyen ve uygulayan ülkelerden biridir. Daha çok büyük ölçekli, sektörel yaklaşımı ön plana alan, tarımsal üretimi artırmayı hedefleyen ve kamu tarafından merkezden yönetilen bu çalışmalar iyi bir yönetim yaklaşımı sergileyemediği için istenilen sonuçlara ulaşmada etkili olamamıştır. Kırsal kalkınma politika ve uygulamalarında paydaşlar arasında iyi yönetimin hayata geçirilmesi, rol dağılımının tanımlanması ve sorumluluk paylaşımını etkin biçimde sağlaması kalkınmayı hem hızlandırıcı hem de kolaylaştırıcı bir rol oynayabilecektir. Bunun için de kırsal kalkınma aktörlerine yönetim anlamında önemli roller düşmektedir.

Nasıl bir kırsal kalkınma?

Kalkınma dünyanın gündeminde sürekli olarak kendine yer bulmuştur. Ekonomik ve toplumsal adaletin sağlanamadığı sürece de bu devam edecektir. Kalkınmada “tam mükemmeliyetçilik”ten de söz etmiyoruz. Burada yoksulluğun azaldığı, kır ile kent arasındaki uçurumların en az düzeyde olduğu, kırdakinin kenttekinin yaşam düzeyine öykünmeden yerinde kalmanın koşullarını bulabildiği, küresel dramatik göç olaylarının yaşanmadığı, herkesin temel haklar ve eğitim fırsatları açısından eşit olabildiği bir yaşam ve dünya ve de ülkeden söz ediyoruz. Bu maliyeti yüksek olan bir özlem değildir, tam tersine sağlanamadığında maliyeti yüksek olan olgulardır.

Eğer kalkınma bir ülkede ekonomik, toplumsal, kültürel ve siyasal alanda arzu edilen her türlü değişme ve gelişme olarak tanımlanabiliyorsa, bu nitelik değişimi her düzeyde yerleşime ulaşırsa anlam taşır. Burada yapısal değişimden söz ediyoruz. Toplumsal gelişimden söz ediyoruz. Kır-kent farklılığının en aza inmesinden söz ediyoruz. Çünkü ister genel, isterse kırsalda olsun kalkınma niteliksel değişime, dönüşüme dikkat çeker. İşte bunlardan hareketle kalkınma hem daha fazla çıktı, hem daha fazla iyileşme hem de teknik ve kurumsal yapıdaki değişmelere de dikkat çeker. Kurumsal yapıdan kasıt; kalkınmanın bütün paydaşları açısından değişim ve aralarındaki etkiliği ortaya çıkaracak etkileşim yani yönetişimdir. Eğer kalkınmada amaç; çağdaş ve ortak ihtiyaçların karşılanabileceği fiziki ortamları oluşturmak, demokratik hak ve başta kooperatifçilik olmak üzere örgütlenmeyi geliştirmek, bireylerin-toplulukların bilgi ve becerilerini artırmak, her düzeyde ekonomiyi iyileştirmek, toplumsal cinsiyet dengesini gözetmek, fırsat eşitliği ve adaleti sağlamak yoluyla ekonomik, sosyal, örgütsel ve kültürel gelişimin sağlanması ise bu ancak kırsalda da sağlanacak iyileşmelerle görülecektir. Bunun olması ise “iyi yönetişim” ile gerçekleşebilir. Bunun sağlanması kırsalda da kalkınma sürecini hızlandırabilecek ve sürecin her türlü girdisindeki verimliliği artıracaktır. Buna insan kaynakları da kurumsal kapasite ve kaynaklar da dâhildir.

Kırsal kalkınmada temel hedef, kırsaldaki dinamiklerin harekete geçirilerek kırsalda yaşayanların fiziki, ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal alanda sürdürülebilir kalkınma ilkelerine uygun olarak gelişimini sağlamaktır. Aranan kırsal kalkınma ve yaklaşımı da budur. Kırsal kalkınma açısından burada dikkate alınan, alınacak yerleşimler ise başta köy, kasaba, küçük ilçeler olmak üzere ekonomisi, istihdam yapısı tarıma ve doğal kaynaklara dayalı yerleşim alanlarıdır. Burada şunu da hemen vurgulamak gerekir ki 6.Aralık.2012 tarihinde çıkarılan “Büyükşehir Yasası” ile statüsü değiştirilen köyler, mahalleler de bu yerleşim alanlarına dahil edilmelidir. Çünkü bu yerleşimler statüsü değiştirilse de yerlerinde durmaktadır.

Temeline bakıldığında kırsal kalkınmada; kırsalda eğitilmiş iş gücünün oluşturulması, alt ve üst yapıların tesisi, toplulukların kendi sorunlarının nedenlerini kavraması ve buna göre çözüm arayabileceği bilincin oluşturulması, aktörlerin yapabilirlik kapasitesinin geliştirilmesi, kalkınmaya duyarlı yönetim anlayışının benimsenmesi, topluluklarda kendi kalkınmalarını sağlayacak bilincin oluşması ve halkın katılım kanallarının sağlanması ve güçlendirilmesi ile demokratik kültürün geliştirilmesi de önem taşır. Bütün bunlar ancak “iyi yönetim” ile hayata geçebilir. Bunun için “iyi yönetim”i gözeten bir kırsal kalkınma politikasının izlenmesi, buna göre uygulamaların hayata geçirilmesi önem taşır.

Kırsal kalkınma için iyi yönetim ama neden?

Gerek dünyada gerek ülkemizde kır-kent boyutunda, sektörler boyutunda, kamu politikaları boyutunda, bölgelerarası ve bölge içi farklılıklar boyutunda, enerji boyutunda, gıda güvencesi-beslenme boyutunda vd. sorunların etkisi-maliyeti giderek artmaktadır. Bu sorunlar ancak hizmet sunucu tüm aktörlerin işbirliği ve etkin rol dağılımı ile çözüme kavuşabilir. Burada da “iyi yönetim” devreye girmektedir. Kalkınma alanındaki sorunların çözüme kavuşması iyi bir yönetimi, koordinasyonu, uzun vadeli düşünmeyi, kırsal gözetmeyi gerektirmektedir. Yönetim temelde bir ülkenin işlerini tüm boyutlarda yönetecek ekonomik, politik, sosyal, kültürel, yönetim otoritelerinin birlikte karar vericiliği ve otorite paylaşımıdır. Burada anahtar sözcüklerden birisi otorite paylaşımıdır. Yönetim; devlet – kamu, yerel yönetim, özel sektör, Sivil Toplum Kuruluşları (STK) ve kırsal topluluklar arasındaki etkililiği artırdığı ve rol dağılımını kolaylaştırdığı zaman daha fazla anlam ifade eder. İyi yönetimin gerçekleştirilebilmesi, değişimin sürekli olması, sürdürülebilir yerel ve kırsal kalkınmanın hedeflerine ulaşması için işte bu aktörler arasında geniş bir etkileşim gerekir. Kırsal kalkınmanın temel yönetim aktörleri olan devlet – kamu, yerel yönetim, özel sektör, Sivil Toplum Kuruluşları (STK) ve kırsal topluluklar kırsal refahı artırmaya, yoksulluğu sona erdirmeye, istihdam yaratmaya, işleme tesisleri oluşturmaya, yerelde örgütlenmeye, sürdürülebilir çevre korumaya, sürdürülebilir kaynak kullanmaya, cinsiyet dengeli kalkınmaya, eşitlik-etkinlik ve adalet dengesine, değişen hizmet taleplerini karşılamaya yönelik politik, yasal, ekonomik, yönetsel, kültürel ve sosyal koşulları oluşturarak hizmet edebilir. Burada kırsal kalkınmanın sağlanmasında;

- Kırsal toplulukları sürece katan,
- Katılımı gözeten, şeffaf,
- Kamu sorumluluğunu işinin bir parçası olarak gören,
- Adaleti gözeten, farklılıkları dikkate alan,
- Kırsal toplulukları buldukları yerde tutabilen,
- Kırsal yaşamı özendiren,

- Kırsal için stratejik vizyon oluşturabilen,
- Topluluk refahını ön plana çıkaran yönetim yaklaşımı önemlidir.

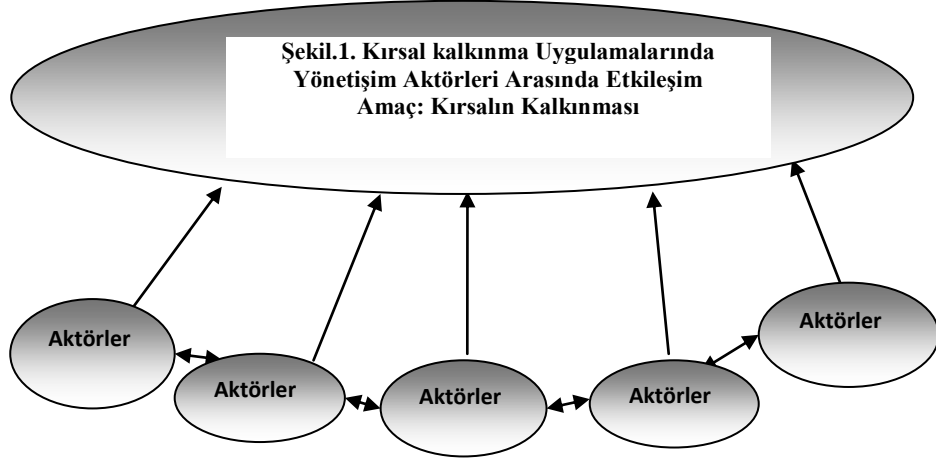
Kırsal kalkınma için yönetim; kırsalda yaşayanların ortak geleceklerini ve çıkarlarını bir noktada birleştirecekleri, yasal haklarını uygulayacakları, sorumluluklarını yerine getirecekleri, sorunlarını çözebilecekleri sistem mekanizma ve süreçler olarak tarif edilebilir. Burada iyi bir yönetim için tüm aktörler arasında geniş, etkili, paylaşımcı bir etkileşim gerekir. Yönetişim ile ilgili olarak ortaya konulan genel görüşler kalkınma ve yönetişimin birbirinin tamamlayıcısı olduğu yönündedir. Özellikle kırsal kalkınma çalışmalarında, politikalarında; kırsal kalkınma uygulamalarının etkisinin ve etkililiğinin artması, kırsal kalkınma konusunun hükümetler ve kalkınma kuruluşlarının gündeminde ilk sıralarda olması, kamu yönetimindeki iyileştirmelerin politik, ekonomik ve yönetim yapıları ile sivil toplumu kapsamaması, kamu kaynaklarının etkin kullanımı ve şeffaflığın hükümetlerin ayrılmaz özellikleri olması, karar verme sürecine insanların daha fazla dâhil edilmesi, toplumsal cinsiyet dengesinin gözetilmesi, çevrenin korunması, gözetilmesi vs. saptamalar yönetişimin gerekliliğini de ortaya koymuştur. Yönetişim aynı zamanda aktörlere, paydaşlara mutlaka bir çalışma alanı da sunar. Zira yönetim aktörleri; kırsalda refahı sağlamaya, yoksulluğu sona erdirmeye, istihdam yaratmaya, işleme tesisleri oluşturmaya, örgütlenmeye, sürdürülebilir çevre korumaya, cinsiyet dengeli kalkınmaya, adalet dengesine, değişen hizmet taleplerini karşılamaya yönelik politik, yasal, ekonomik, yönetsel, kültürel ve sosyal şartları oluşturarak kırsal kalkınmaya hizmet edebilir.

Kırsal kalkınma için iyi yönetişimde hükümetlere önemli roller düşer. Hükümetler; sosyal ve ekonomik özgürlükleri sağlayacak temel yasa ve kurumları oluşturarak ve uygulayarak, gıda, konut, sağlık ve eğitim gibi temel insan ihtiyaçlarını karşılamak için çaba göstererek, vatandaşın seçeneklerini arttırarak, eşitliği-adaleti sağlayarak, kırılganlıkları azaltarak, çevreyi ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını gözeterek, vatandaşların yaşamlarını etkileyen kararlara katılmalarını sağlayarak, yerindeliğe dikkat ederek ve ekonomik kalkınma ve olumlu toplumsal gelişmeden toplumun tüm kesimlerinin faydalanmasını sağlayarak sürdürülebilir kırsal kalkınmaya ortam sağlanmasına katkıda bulunur.

Bütün bunların sağlanabilmesi için hükümetlerin, kamunun gücünü, otoritesini kırsal kalkınmanın yönetim aktörleri ile paylaşması, ortak çalışması önemlidir. Hükümetler bunun için; paylaşımcılığı, katılımcılığı, şeffaflığı öngörmek durumundadır. Türkiye’de kırsal kalkınmaya yönelik hizmet götüren, hizmet sunan kurumların ve de kurumsal tanımların fazlalığı, kamunun-devlet adına hükümetlerin güç ve otoritesinin ağırlığı ve bunu verimli kullanmasında ortaya çıkan sorunların varlığı, kalkınmada devletin-kamunun ağırlıklı rolü, kalkınma yaklaşımlarında yıllardır süregelen yukarıdan-aşağıya ve merkezden-yerele bakış açısı kalkınmayı geciktiren temel unsurlardan olmuştur. Yönetişim

aktörleri arasında rol dağılımı, güç paylaşımı, katılımcılık, eşgüdüm kalkınmanın etkililiğini belirlemede önem taşımaktadır. Burada temel sorular olarak beliren konular dikkate alınma durumundadır. Bu sorular; kırsal kalkınmada kolaylaştırıcılar kim, kimler olabilir, kırsal halk nerede yer alacak, nasıl bir rol üstlenecek ve ne kadar söz sahibi olacak? Eğer kırsal kalkınma uygulamalarında tabandan tavana yaklaşımlar benimsenirse, kırsalın görüş ve öncelikleri dikkate alınır, başarının temel koşullarından biri olarak halkın bilinç düzeyinin artırılmasını ve katılımcılığının kabul edilmesine özen gösterilirse, paydaşlar arasında iş bölümü ve eş güdüme dikkat edilirse, güç ve otorite kullanımı yerine kaynakların eşit, adil ve sürdürülebilir kullanımına ağırlık verilirse iyi yönetim hissedilebilir.

Kırsal kalkınma uğraşlarında yönetişimin saç ayaklarının saptanması rollerinin ortaya konulması etkililik ve verimlilik açısından önemlidir. Burada önemli olan kime hangi rollerin tanımlandığı ve bu rollerin gerçekleştirilebilirliğidir. Bütün aktörlerin kırsal kalkınma sürecine katılması yönetişimin etkililiği açısından da ayrıca dikkate değerdir. Bunun ile aynı zamanda bütün yönetim aktörlerinin yani kamu ve kamu dışı kurum ve kuruluşların, kırsal halkın, toplulukların uygulamada yer alması, aktif sorumluluklar üstlenmesi, zamanında kararlar alması ve güç birliği yapması kırsal kalkınmaya katkı sağlayıcı rol oynayabilecektir. Şekil.1'de yer alan bir yönetim yaklaşımı ve rol üstlenmelerle kırsal kalkınma süreci daha da hızlanabilecek ve daha etkin sonuç alıcı faaliyetler gerçekleştirilecektir. Şekil.1'de görüldüğü gibi, hem aktörlerin kendi arasında güçlü bir iletişim ve rol dağılımı olacak ve hem de amaç bütünlüğü sağlanmış olacaktır. Burada karar vericilikten çok, karar alıcılık ve kalkınma amacına her düzeyden katkı ön plandadır.

Aktörler; Hükümet-Kamu Birimleri, Sivil Toplum Kuruluşları, Yerel Yönetimler, Kırsal Halk, Özel Sektör

Sonuç Yerine-Nasıl Bir Kırsal Kalkınma Politikası?

Yönetişim artık kırsal kalkınma uygulamalarının, çabalarının başarıya ulaşmasında temel koşullardan birisidir. İyi yönetim yaklaşımı hem kaynakların verimli ve sürdürülebilir kullanımı hem de kırsal toplulukların buldukları yerde mutlu olabilmeleri ve kalkınmaları açısından önemlidir. İyi yönetimi dikkate alan kırsal kalkınma politikasında, yaklaşımında kalkınmaya sadece sektörel, rekabet, ekonomik kaynak kullanımı temelinde bakmak kırsal kalkınma uygulamalarının, politikalarının çözümsüzlüğünü daha da derinleştirecektir. Çözümlere toplumsal fayda, yerindelik, kırsal refah, kültürel miras, üretim temelli, bütüncül temelde bakmak daha kalıcı ve etkili sonuçlar verebilecektir. Kırsal kalkınmada aktörlerin iyi yönetimi sağlaması; bireyi gözeten, toplumsallığı ön plana alan, örgütlenmeyi kolaylaştıran, güç ve otorite yerine katılımıcılığı ve paylaşımıcılığı öne çıkaran politikalarla sonuçlar verebilecektir.

Kaynakça

ANONYMOUS,2002, Local Economic Development, The World Bank, USA:

GÜLÇUBUK, B. ve Arkadaşları, 2010, "Kırsal Kalkınma Yaklaşımları Ve Politika Değişimleri". Türkiye Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi, 11-15.Ocak.2010. Ankara

GÜLÇUBUK, B. ve Diğerleri, 2008,Yerel Düzeyde Kalkınmada Tarıma Dayalı KOBİ'lerin İşlevleri Üzerine Bir Araştırma: Karaman İli Ermenek, Sarıveliler ve Başyayla İlçelerinde Potansiyel Belirleme ve Model Geliştirme. TÜBİTAK, Ankara.

GÜLÇUBUK, B, 2006, "Kırsal Kalkınma". Türkiye'de Tarım Kitabı. TC Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara.

GÜLÇUBUK, B, 2008, "Türkiye'de Kırsal Kalkınma Politikaları ve Uygulamaları Üzerine Analitik Bir Yaklaşım: Popüler Bir Alan mı, Kalkınmaya Dayalı Bir Uygulama mı?".VIII. Tarım Ekonomisi Kongresi, 25-27 Haziran 2008,

GÜLÇUBUK, B, 2013,Yerel ve Kırsal Kalkınma Uygulamalarının Etkililiğinde "İyi Yönetişimin" Rolü". 2.Uluslararası Bölgesel Kalkınma Konferansı.16-17.Mayıs.2013, Elazığ.

MOSELEJ, J.M,2003, Rural Development: Principle and Practice Sage Publications. London.

TC Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, 2004, II. Tarım Şurası Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyonu Raporu-Ankara.

TC Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, 2007, TKB Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, Avrupa Birliğine Üyelik Yolunda Türkiye Kırsal Kalkınma Politikası Raporu, Ankara 2003.

Türkiye Kalkınma Vakfı Eğitim Notları.,1998, Ankara.

WORLD BANK., 2003, Reaching the Rural Poor:A Renewed Strategy for Rural Development. USA.

ZMO,2009,“Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikaları ve Değişim Eğilimleri”, <http://www.zmo.org.tr/etkinlikler/abgst03/10.pdf>., Erişim Tarihi: Nisan 2009.

www.ilo.org

www.tarim.gov.tr

www.tepav.org.tr

Ahmet Zahir Erkan
Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı

Türkiye Ekonomi Politikaları Vakfının Ankara Üniversitesi ile birlikte düzenlediği 7. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumunda, Bakanlığımızın Politika ve uygulamalarını anlatma imkânı verdiğiniz için Bakanlığım adına teşekkür ederim.

Değerli katılımcılar, Tarım ve Enerji bugünden yarına geleceğin Dünyasında iki stratejik sektör olma konumunu sürdürecektir. Tarım sektörü Kırsal kalkınmanın ana sektörü, itici gücü konumundadır. İstihdama ve üretimdeki belirleyici konumuyla sektör Kırsal Kalkınmada önemli bir role sahiptir.

Bu anlayış içerisinde Ülkemiz tarım politikasının amaçları;

- Tarımsal üretimin iç ve dış talebe uygun bir şekilde geliştirilmesi,
- Doğal ve biyolojik kaynakların korunması ve geliştirilmesi,
- Verimliliğin artırılması,
- Gıda güvenliği ve gıda güvenilirliğinin güçlendirilmesi,
- Üretici örgütlerinin geliştirilmesi,
- Tarımsal piyasaların güçlendirilmesi,
- Kırsal kalkınmanın sağlanması suretiyle tarım sektöründeki refah düzeyinin yükseltilmesi olarak belirlenmiştir.

Bu amaçları yerine getirmede destekler önemli vasıtalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bakanlığımızın tarımsal faaliyetlerle iştigal eden kesime sunduğu, başlıca destekleme araçları;

- Doğrudan gelir desteği,
- Fark ödeme uygulaması,
- Hayvancılık destekleri,
- Telafi edici ödemeler (alternatif ürün programı),
- Ürün sigortası ödemeleri,
- Çevre amaçlı tarımsal alanların korunması (ÇATAK) program desteği,
- **Kırsal kalkınma destekleri.**

Tarım politikasının amaçları, bu kapsamda sürdürdüğümüz destekler ve bu doğrultuda geliştirdiğimiz politikalar ve uygulamalar Kırsal Kalkınmada tezahür etmiştir. Bu destekler içerisinde Ülkemiz kırsalına arz edilen destekler önemlidir. Şüphesiz Kırsala sağlanan bu destekler sadece Bakanlığımızın destekleriyle sınırlı değildir. Diğer Kamu kuruluşları, Bakanlıklar, yerel yönetimler, Özel Sektör destekleri de önemli fiziki ve mali büyüklüğe sahiptir. Ben, bana ayrılan bu sürede esas olarak Bakanlığımızın diğer kurum ve

kuruluşlarla oluşturduğu kırsal kalkınma politikaları ve buna paralel olarak uygulamaları hususunda sizleri bilgilendirmek istiyorum.

Kırsal alanda uygulamakta olduğumuz strateji, plan ve programların temel hukuki gerekçeleri aşağıdaki gibi özetlenebilir;

- Tarım kanunu
- Ulusal Kırsal kalkınma Stratejisi
- Kırsal Kalkınma Planı (2010-13)
- Bakanlar Kurulu Kararı
- Kalkınma Planları
- Diğer (ikincil mevzuat vb.)

2006 yılında hazırlanan Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi ve buna paralel olarak hazırlanan ve 2010-13 yıllarını kapsayan Ulusal Kırsal Kalkınma Planı 4 temel eksen üzerine oturmaktadır. Bunlar;

- Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkânlarının Artırılması,
- İnsan Kaynaklarının, Örgütlenme Düzeyinin ve Yerel Kalkınma Kapasitelerinin Geliştirilmesi,
- Fiziki Altyapı Hizmetleri Geliştirme ve Yaşam Kalitesinin Artırılması,
- Kırsal Çevrenin Korunması ve geliştirilmesidir.

Planda kırsal kalkınmada temel yaklaşım, Kırsaldaki mevcut kaynakları (toprak-su-maden-turizm-tarıma dayalı sanayi..., yerel girişimcilik...) harekete geçirerek, kırsalın cazibesini artırmak ve yaşayanların sosyo-ekonomik ve kültürel seviyelerini yükseltmek olarak belirtilmektedir.

Bu nedenle;

Kırsal kalkınma, çok sektörlü, bütünleşmiş, katılımcı ve sürdürülebilir olmalıdır.

Planın Kalkınma Bakanlığı ile birlikte Bakanlığımız tarafından hazırlanması önemli, ancak; Plana 14 Bakanlık ve çok sayıda kurum ve kuruluşun, STK ve Üniversitelerin katılımıyla hazırlanması ve bunun bir ilk olması daha da önemli olmuştur. Bundan sonraki süreçlerde beşer yıllık dönemler halinde hazırlanacak olan Plan, Kırsalın planlı kalkınmasında temel bir belge niteliğini koruyacaktır.

Bundan sonraki Planlarda bu yapıya daha da derinlik kazandırılacak; Kırsal alanda, sivil toplum, özel sektör ve üniversitelerin artan katılımıyla bölgesel ve yerel sahiplenmenin önemli olacağı planlı dönem devam ettirilecektir.

Değerli katılımcılar,

Bakanlığımız, tarımsal alt yapı faaliyetlerini kırsal kalkınma Programlarıyla eş zamanlı olarak ve birbirlerini bütünleyici olarak yürütmektedir. Bu nedenle Kırsal Kalkınma programlarının yanı sıra sulama, tarla içi geliştirme hizmetleri, drenaj ve arazi ıslahı, toprak etüd ve haritalama, arazi kullanım planlaması ve veri tabanları (CBS) çalışmaları önem arz etmektedir.

Bu kapsamda 24 milyon ha. Alanda toprak etüd ve haritalama çalışmalarını, arazi kullanım planlamalarını ve tarımsal veri tabanını tamamlayarak; strateji, plan ve programları bu temelde yürütmek yakın hedef olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda çalışmalar hiç olmadığı kadar hızla yürütülmektedir. 2023 yılında, 5,5 milyon ha. Olan sulanan alan 8,5 milyon ha.'a; 3 milyon ha. Olan toplulaştırılan alan 14 milyon ha.'a ve 40 bin ha olan drenaj ve arazi ıslahı çalışmaları 600 bin ha.2 a çıkarılacaktır.

Öte yandan, Çıkarılan ve çıkarılmasında sona yaklaşılan temel mevzuatlar da iktisadi ölçek yaklaşımını hedef almaktadır.

Bakanlığımız, İşte bu alt yapı hedeflerine uyumlu olarak çeşitli kademelerde kırsal kalkınma programları uygulamaktadır. Bunlar,

- Ulusal Kırsal Kalkınma Destekleme Programı
- Dış Kaynaklı Programlar,
- Kooperatif projeleri ve kredilendirme çalışmaları
- Bölgesel destekler olarak söylenebilir.

Kırsal Kalkınma Yatırımlarını Destekleme Programı kapsamında, ekonomik yatırımlar, makine ekipman desteği ve sulama destekleri yapılmaktadır. Program2006 yılında öncelikle 16 ilde başlatılmış ve daha sonra bütün ülkeyi kapsamıştır. Programın temel amaçları arasında; üretim sonrası süreçlerde pazarlamada dâhil verimliliği artırmak, çiftçimizin yeni teknolojileri kullanmasını sağlamak, rekabet gücü yüksek işletmeleri desteklemek yada işletmelerin rekabet gücünü artırmak, tarım sektörü ile ilgili üreticileri ve ihracatı desteklemek sayılabilir.

Ekonomik Yatırım konuları kapsamında;

- Bitkisel Ürünlerin İşlenmesi, Paketlenmesi
- Hayvansal ürünlerin İşlenmesi ve Paketlenmesi
- Su ürünlerinin işlenmesi ve paketlenmesi
- Tarımsal ürünlerin depolanması
- Soğuk hava deposu

- Alternatif enerji kullanan sera ve üretim tesisleri
- Hayvansal orijinli gübre işlenmesi ve paketlenmesi
- Koyun, keçi ve manda konularında sabit yatırım tesisleri desteklenmektedir.
-

Yukarıdaki konularında ülkemiz kırsalına katma değer ve istihdam sağlayan önemli tesisler, işletmeler kazandırılmıştır.

Tarım-sanayi entegrasyonunu sağlayan % 50 hibe destekli **Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı**-tarımsal ürünlerin işlenmesi, paketlenmesi, ambalajlanması, depolanması ve makine-ekipman alımlarını kapsamakta ve bugüne kadar 3.815 tesis ülkemiz kırsalına kazandırılmıştır sağlanan hibe desteği ise 725 milyon TL'ye ulaşmıştır. Ayrıca, 32 bin kişiye iş imkânı sağlanmıştır.

2015'e kadar 3 bin yeni tarımsal tesisin tamamlanması, 30 bin yeni istihdamın sağlanması hedeflenmektedir.

Ülkemiz kırsalında tarımsal faaliyet gösteren işletmelerimizin mekanizasyon yapısına ve sektörün gelişimine katkı sağlamak amacıyla tarımsal makine ve ekipman desteği sağlanmaktadır. Bu kapsamda, toprağın hazırlanmasından ürünün işlenmesine, pazarlanmasına kadar, tarla içi sulama sistemleri de dahil 35 çeşit makine ve ekipman desteklenmiştir. Bugüne kadar 182.000 makine-ekipman sağlanmış, bunun hibe destek tutarı 810 milyon TL'dir.

Tamamen ulusal bütçeden karşılanan Ulusal Programın yanı sıra, başta AB olmak üzere uluslararası kuruluşlarla birlikte programlar da uygulanmaktadır. Bunların içinde en önemlilerden bir tanesi IPARD programıdır.

Avrupa Birliği (AB) aday ve potansiyel aday ülkelerin katılıma yönelik hazırlıklarına destek sağlamak amacıyla, Katılım Öncesi Yardım Aracı'nı (Instrument for Pre-Accession Assistance- IPA) oluşturmuştur. IPA 5 bileşenden oluşmaktadır.

IPARD Programı 25 Şubat 2008 tarihinde onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Program 42 ilde uygulanacak olup; birinci uygulama illerinde başlamıştır. İkinci dönem uygulama illeri için akreditasyon çalışmaları devam etmektedir.

Program, AB Ortak Tarım Politikası ve ilgili müktesebatın uygulanmasına destek olmayı ve tarım sektörü ile kırsal alanların sürdürülebilir gelişimine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

IPARD kapsamında;

- Tarım işletmelerinin yeniden yapılandırılması ve Avrupa Birliği standartlarına ulaştırılması için yatırımlar (et ve süt),
- Tarımsal ve su ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanmasının yeniden yapılandırılması ve Avrupa Birliği standartlarına ulaşması için yatırımlar (et, süt, meyve ve sebze ve su ürünleri)
- Kırsal ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi yatırım konularında hibe desteği verilmektir.

8. çağrı ilanı için proje başvuruları devam etmekte olup, 31 Ağustos 2012 tarihi itibarıyla yapılan 6 çağrı ilanı kapsamında toplam 773 adet proje başvurusu alınmıştır.

Program kapsamında; makine ekipman alımları, yapım işleri, hizmet alımları, proje görünürlüğü uygun yatırım alanları olarak belirlenmiştir

Program kapsamında 7 yıllık bir süre kapsamında 874 milyon Avrosu AB kaynaklı olmak üzere toplam 1,165 milyar Avro hibe desteği sağlanacaktır. Faydalanıcı katkısını da dikkate aldığımızda söz konusu 42 ilin kırsalına toplamda 2,5 milyar Avro yatırım yapılacaktır. Son 7 yılda ulusal kaynaklarla uygulanan rakamın iki katı kadar bir destek sağlandığını dikkate alırsak bu rakamın ne kadar ciddi bir yatırım tutarı sağlayacağı açıktır.

Burada başta Bakanlığımız olmak üzere diğer Bakanlıklar ve kuruluşlar (Kalkınma Ajansları, Bölge Kalkınma İdareleri, Özel İdareler, Yerel Yönetimler) kırsal alana yapacakları yatırımlarda tamamlayıcı bir anlayış içerisinde ve olası çakışmalardan kaçınmaları önemlidir. Bu durum AB' den sağlanan hibe desteklerinin daha rasyonel kullanımını sağlayacaktır. Mevcut durumda 2012 yılı için ciddi bir fon kaybı görülmektedir. Bu durumun önümüzdeki yıllarda devam etmemesi için tüm kurum ve kuruluşlar üzerine düşeni yapmalıdır.

IPARD fonlarının etkin, rasyonel ve tam olarak kullanılması için bir diğer husus; Kayıtlı gıda işletmelerinin bu senenin sonuna kadar ya da bir eylem planı çerçevesinde 2013 sonuna kadar AB standartlarını sağlama zorunluluğu bulunmasıdır. IPARD illerinde fonların potansiyel müşterileri arasında bu işletmeler bulunmaktadır. Ancak şu ana kadar bunlardan bir talep gelmemiştir. Bakanlığımız taşra teşkilatı diğer kurum ve kuruluşlarla yakın işbirliği içerisinde bu talebi oluşturacaktır. Bu işletmeler ile yeni kurulacak işletmeler arasında haksız rekabetin ortaya çıkmasına meydan vermemek açısından da bu durum önemlidir.

Bakanlığımız IFAD (Uluslar arası Tarımsal Kalkınma Fonu), Dünya Bankası gibi Uluslar arası kreditor kuruluşlardan sağladığı kredi imkanlarıyla genelde görece olarak yoksul olan kırsal bölgelerimizde kırsal kalkınma

programları uygulamaktadır. Ayrıca JICA (Uluslar arası Japon İşbirliği Ajansı), FAO (Uluslar arası Gıda Tarım Örgütü) gibi uluslar arası kuruluşlarla Teknik işbirliği kapsamında projelerde uygulamaktadır. Şüphesiz bu proje ve programların bir diğer katkısı uluslar arası deneyimleri paylaşmaktır.

Bu kapsamda 6 proje yürütülmektedir.

- Çoruh Nehri Havza Rehabilitasyon Projesi
- Ardahan-Kars- Artvin Kalkınma Projesi
- Anadolu Su Havzaları Rehabilitasyon Projesi
- Diyarbakır, Batman, Siirt Kalkınma Projesi
- DOKAP- Tarım Projesi
- Sivas, Erzincan Kalkınma Projesi

Projelerin amaçları: Proje illerinin kırsal bölgelerindeki nüfusun, ekonomik ve sosyal statüsünün geliştirilmesi, yoksulluğun azaltılması, doğal çevrenin korunması ve geliştirilmesi, göçün azaltılması ve tarımsal ve tarım dışı istihdamın artırılması

Projeler Kapsamında Gerçekleştirilen Faaliyetler

Altyapı faaliyetleri;

- Kanalizasyon ve Doğal Arıtma Sistemi, İçme Suyu Deposu, Yol Geçişleri
- Dere Islahı, Menfez yapılmıştır. Hayvan İçme Suyu Göleti, Kapalı Sistem Sulama Kanallarının yapım işlemleri, basınçlı sulama sistemleri ve arazi yolları.

Kapasite geliştirme ve Eğitim Faaliyetleri

- Çiftlik analizi, pazar araştırması, ek gelir kaynaklarının uygun üretim tekniği ve çoklu tarımın planlanmasına yönelik kitapçıkların hazırlanması
- Model ve yayım alanlarındaki proje personeline yönelik eğitimlerin (Japonya' da) uygulanması
- Model ve yayım alanlarındaki çiftçilerin örgütlenmesi
- Çoklu tarımın model alanlara tanıtılması
- Kadın çiftçilerin örgütlenmesi, Kadın gruplarına ek gelir faaliyetlerinin tanıtılması
- Çiftlik geliştirme planının hazırlanması ve uygulanması

Gelir Getirici Faaliyetler; Sebze ve Meyvecilik, Süt, et sektörleri, yem bitkisi üretimi, arıcılık, yöresel ürünler, el sanatları

Rehabilitasyon Faaliyetleri

- Nadas Azaltma,
- Marjinal Alanların Doğru Kullanımı,
- Orman Dışı Mera Rehabilitasyonu,

Tarımsal Mekanizasyon Destekleri

Yukarıda belirtilen tüm bu faaliyetler için kredi ve devletimizin katkılarıyla hibe desteği anlayışı içerisinde projeler desteklenmektedir. Hali hazırda Sivas, Erzincan, Kars, Ardahan, Artvin, Diyarbakır, Siirt , Batman illerimizde ve yukarıda belirtilen havzalar kapsamında yer alan illerimizde bu projeler uygulanmaktadır. Hali hazırda toplamda yaklaşık 200 milyon TL tutarında bir proje portföyü bulunmaktadır. Bununda ciddi bir miktarı harcanmıştır. Bu illerin ve havzaların belirli kriterler doğrultusunda seçilen yörelerinde gerek alt yapı gerekse üretime dönük faaliyetler ve yatırımlarla buralarda sürdürülebilir yaşam oluşturma açısından önemli mesafeler alınmıştır.

Bakanlığımız örgütlü yapıya önem vermiş ve bu doğrultuda 2000 kooperatife 2 milyar TL üzerinde destek sağlamıştır. 2012 yılının Uluslar arası Kooperatif Yılı ilan edilmesi, bu anlamda bu destekleri ve yapılan çalışmaları daha da anlamlı kılmıştır.

Bunların yanı sıra Bakanlığımız Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerinde Hayvancılık projelerini desteklemiştir.

DAP VE GAP İLLERİNDE HAYVANCILIK YATIRIMLARI

	DAP	GAP	TOPLAM
İL SAYISI	16	9	25
GERÇEKLEŞEN PROJE	93	142	235
DEVAM EDEN PROJE SAYISI	85	87	172
VERİLEN HAYVAN SAYISI (Baş)	8.590	18.940	27.530
TOPLAM YATIRIM TUTARI (TL)	74.666.595	191.033.673	265.700.268
VERİLEN HİBE DESTEĞİ (TL)	33.680.980	69.466.790	103.147.770
İŞLETME BAŞI ORTALAMA HAYVAN SAYISI(Baş)	92	133	117
İŞLETME BAŞI ORTALAMA DESTEK MİKTARI (TL)	362.161	489.203	438.927

Değerli katılımcılar,

Şüphesiz bu çalışmalar, programlar, projeler devam edecektir. Ancak önümüzdeki dönemler daha kapsamlı, kapsayıcı, daha yerel odaklı ve sürdürülebilir kırsal yaşamı hedef alan entegre çalışmalar hayata geçirilecektir. Bu anlayış içerisinde; Bakanlığımızın , önümüzdeki kısa ve orta vadede temel politika alanları veya açılımları olarak aşağıdaki hususlar ön plana çıkmaktadır.

- Köylülükten Sürdürülebilir işletme kültürüne
- Tarımsal ve kırsal alan istatistikleri-parsel bilgi sistemi-izlenebilirlik
- Kırsal Girişimcilik-Gençler, kadınlar ve küçük işletmeler
- Yerel Kalkınma stratejileri
- Tarımsal çevre-iklim değişikliği
- Bilişim alt yapısı
- Yayım ve danışmanlık sistemi
- Örgütlenme
- Politikalar, programlar ve kurumlar arası tamamlayıcılık ve eş güdüm.

Değerli katılımcılar, bu sempozyum umut ediyorum ki önemli sonuçlara adres gösterecektir. Herkese, her kesime hayırlı olsun. Hepinize saygılar sunuyorum.

Nahit Bingöl
Kalkınma Bakanlığı
(Konuşma Metni)

Kırsal kalkınma münferit bir politika alanı mıdır? Bu açıdan bakılabildiği gibi çok farklı, teknik, kurumsal bağlamlara oturtularak bakılabilir konuya. Ben daha ziyade bölgesel gelişme açısından bunu yapmaya çalışacağım. Burada genel bir takım hususlara değinmem gerekecek. Bölgesel gelişme açısından bakıldığında bizim açımızdan önem taşıyan kırsal politikanın temelleri nedir? Nasıl değişiyor? Bunlara değinmeye çalışacağım. Yapısal sorunlarla ilgili çok özel bir takım konulara değineceğim. Kırsal politika uygulamalarına değinmeye çalışacağım. Bunların hepsini yönetim ve yönetişim açısından yapmaya gayret edeceğim. 10-12 başlıkta bunları özetlemeyi düşünüyorum.

Esasen belki şöyle yaklaşmak gerekir. Bir alanın yönetişimi nasıl olmalı? Etkili bir biçimde nasıl yönetebiliriz? Daha doğrusu bizim yönetişime atfettiğimiz anlamlardan bir tanesi "etkili ve verimli sonuçlar doğurabilecek kararları nasıl alabiliriz ve bunları nasıl uygulayabiliriz" konusudur. Burada da temel etkinin, temel aracın katılımcı ve ortak karar almaya yönelik süreçlerin desteklenmesi olduğunu vurgulamak gerekir. Böyle yaklaştığımız zaman uluslar arası, iç ve dış dinamiklerden bağımsız bir politika alanı tanımlayamayız. Yani oluşturacağımız yönetim yapısının da mutlaka iç ve dış dinamikleri, eğilimleri içeren, onlara cevap veren bir yapıda kurgulanması; daha doğrusu bu esnekliğe taşıyıp taşımadığı, bu esnekliğe nasıl kavuşturulabileceği gibi hususlar önem taşır. Ben bu bakış açısıyla özellikle AB ve OECD ağırlıklı olmak üzere eğilimler ve bizdeki yansımaları nelerdir ve biz bunları nasıl içereceğiz? Böyle bir kurgu ile bu başlıkları size anlatmaya gayret edeceğim. Ama mümkün olduğunca da bölgesel gelişme ve ajansları öncelemeye gayret edeceğim.

Bir takım sorular var. Kırsal politikanın amaçları, hedefleri ve araçları nelerdir? Aktörleri kimlerdir? Bir yönetim yapısı konuşulduğunda bunların önemli hususlar olduğunu düşünüyorum. Bir diğer güncel sorumuz, bizim de iştigal ettiğimiz konu, "Kırsala yönelik kamusal hizmetler nasıl daha kaliteli, hızlı ve yenilikçi bir biçimde sunulabilir?" Bu şu anda çalışmalarını sürdürülen ve buradaki katılımcıların da üyesi bulunduğu 10. Kalkınma Planı'mızın "Kırsal Alanda Yenilikçi Hizmet Sunumu Özel İhtisas Komisyonu'nun" da çalışma konusu. Yani şu anda 10. Kalkınma Planı sürecimiz resmen başlamıştır; yürümektedir ve bununla ilgili özel ihtisas komisyonları kurulmuştur. Bunlardan birisi de münhasıran kırsal alanla ilgilidir. Ama burada daha dar anlamda ortaya çıkan ihtiyaçlar dolayısıyla, yenilikçi hizmet sunumunu nasıl ele alabiliriz konusunun üzerinde çalışılmaktadır. Burada bizatihi aslında kalkınma planlaması süreci ve özel ihtisas komisyonu da yönetim unsurunun önemli bir parçasıdır ve bizim özel ihtisas komisyonlarımız da aslında geleneksel olarak bizim resmi katılım platformlarımızdır. Velhasıl, bu özel ihtisas komisyonlarımızın raporları önümüzdeki yılbaşı itibarıyla hazır olacak ve internet sitemizden bunlara ulaşabileceksiniz.

Bir diğer soru, "Ekonomik büyümenin bir ağ ekonomisine, inovasyona, bilişime bağlı olduğu bir eğilim var. Bu durumda kırsal politikayı nasıl tasarlamalıyız? Diğer bir ifadeyle kaynak temelli ekonomiden bilgi temelli ekonomiye geçtiğimiz bir arka planda kırsal politikanın geleceği nedir?" Buna nasıl yaklaşmak lazım? Şimdi kırsal kalkınma neden önem kazandı dediğimizde tabii birçok konu var. Ama bir beş tane temel eğilimi sizlerle paylaşmak isterim. Bunlar evrensel olduğu gibi ulusal gerçekler, eğilimler.

Tarımın kırsal ekonomideki ağırlığının azaldığını görüyoruz. İkincisi iklim değişikliğiyle ilgili bir mücadele var ve bu geleneksel tarım politikası dışındaki araçları da içeriyor ister istemez. Yani iklim değişikliği bizim için çok önemli bir temel belirleyici. Bölgesel gelişmeyi de oturttuğumuz temellerden bir tanesi rekabetçilik. Bu durumda küreselleşme de mevzubahis olduğunda kırsal kesimdeki ekonomik ve beşeri potansiyel de rekabet konusu olmaya başlıyor. Rekabet bağlamının, araçlarının içerisine bu unsuru da ilave ediyoruz. Kamusal ya da yarı kamusal malların, yani çevre, enerji, tarım, doğal kaynaklar gibi kırsal kesimde mevcut bulunması ve göçle birlikte kırsal demografiden kaynaklı sorunların karmaşıklığı ve genelliği gibi kırsal politikanın önem kazanmasını nedenleyen unsurları zikretmek mümkün.

Buradan yola çıktığımızda temel kabullerimiz ve kırsal politikaya ilişkin bir temel amacımız var mı? Buna baktığımızda esasen Türkiye'nin kırsal nüfusu veya tarımsal istihdamı belirli bir düzeye indirme şeklinde rakamsal olarak ifade edilmiş bir resmi hedefi yok. Çünkü neticede bir politikadan bahsediyorsak, politika alanının yönetişiminin de belirli bir hedefi veri ve bilgi temelinde gerçekleştirilmeye odaklanması gerekir. Buna ilaveten kırdan kente göçün engellenmesi gibi bir amacımız da yok. Temel amacımız kırsal toplumun yaşam ve çalışma koşullarının kentsel alanlarla uyumlu olarak kendi yöresinde iyileştirilmesidir. Kırsal politikanın yönetişimi dediğimizde, belki sonda söyleyeceğimiz hususu başta söylemek gerekir; öncelikle bizim 2007-2013 dönemini kapsayan bir Kırsal Kalkınma Strateji'miz var ve bu kırsal kalkınma stratejisine dayalı olarak, bu stratejiyi açan, ayaklarını yere bastıran ve bu stratejinin ana unsurlarını içeren bir kırsal kalkınma planımız var. Bunlar netice itibarıyla temel politika dokümanları olarak karşımızda duruyor. Bu kırsal kalkınma stratejisi bizim bakanlığımız ve Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından hazırlanmış oluyor ve bu kırsal kalkınma planı ile ilgili şu anda 12 kurumu da sürece entegre eden bir uygulama protokolü hazırlanması ile ilgili bir Başbakanlık genelgesi son aşamada. Yani netice itibarıyla Yüksek Planlama Kurulu kararından çıkmış, ki bu da formel bir yönetişim unsurudur netice itibarıyla, buranın onayından çıkmış bir planımız, stratejimiz var. Şimdi bunun uygulamasını yönlendirmek üzere de bir Kırsal Kalkınma İzleme Komitesi oluşturulacak. Buraya baktığımızda ana unsurlar itibarıyla bu stratejinin ve planın kapsamı aslında dört eksenle ifade ediliyor. Bunlar tarım ve tarım dışı ekonomik

faaliyetler, insan kaynakları ve yoksulluk, sosyal ve fiziki altyapı ve doğal kaynaklar ve çevre. Yani aslında bunun ifade ettiği evrene baktığımızda yeterince kapsayıcı ve aynı zamanda da bir stratejik yönlendirmeyi içerdiğini görebiliyoruz ve esasen ortaya konulan eylemler itibarıyla da bizi belli bir yerden bir yere götürecek bir potansiyel taşıdığını da söylememiz mümkün. O zaman işte yönetişimin de konusu olan, gerek uygulamayı, gerekse stratejik olarak değişen şartlara uyarlamayı içeren bir uygulama yapısını nasıl kurabiliriz? Bunu nasıl resmileştirebiliriz? Kurallı halde devam edebiliriz? Dolayısıyla bu komite bu biçimde kurulur ve etkili bir biçimde yönlendirilirse sanırım bu yaklaşımın hayata geçirilmesiyle somut adımlar atılmış olur diye düşünüyoruz.

Şimdi ben bu noktada geçtiğimiz yıl kurulan iki birimden bahsetmek istiyorum. Bunlar aslında Sayın Başbakan'ın başkanlığında kurulan ve bölgesel gelişme politikası için kurulmuş kurumlar ama biz kırsal kalkınmayı da bölgesel gelişme bağlamına oturttuğumuzdan, onun bir unsuru olarak gördüğümüzden, kırsal kalkınmanın doğrudan bu bahsedeceğim yapıların da işgal konusu olduğunu ifade etmem gerekir. Bu iki yapı şunlar: Sayın Başbakan başkanlığında kurulmuş olan Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulu var. Bu çok yeni bir yapı. Bizim Kalkınma Bakanlığı'nı kuran kararnameyle kurulmuştur bu yapı. Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulu bölgesel gelişmeyi doğrudan ve dolaylı olarak ilgilendiren alanlarda ki kırsal kalkınma da bu tanıma doğrudan giriyor, temel bir siyasi karar mercii olarak kurulmuştur ve kaynak yönlendirmesine haiz bir birim olarak kurulmuştur. Yani yönetişimin temeli kararsa; çoklu aktörleri bir araya getiren etkili bir karar süreci oluşturmak ve bunu kaynakla desteklemekse; bunun formel bir yapısının tarif edilmesi gerekir. Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulu bize böyle bir imkan sunmaktadır, bir potansiyeldir. Henüz kinetik hale gelmedi. Bu gerekli olabilir ama yeterli değildir. Buradaki kararların devlet mekanizmasına sirayet edebilmesi, işletilebilmesi için aynı zamanda bir teknokratik ve bürokratik eşlerinin olması gerekir. Bu da Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulu'nda temsil edilen bakanlıkların müsteşarlarından oluşan, Bölgesel Gelişme Komitesi olarak oluşturulmuştur. Ben Türkiye'de, başka herhangi bir politika alanında hem siyasi hem idari düzlemde bu şekilde oluşturulmuş formel bir yapı bilmiyorum. Olabilir, geçmişte vardır; ama ben rastlamadım. Dolayısıyla şimdi bu potansiyeli de etkili olarak çalıştırabilmek önemli. Yani politika dokümanlarımız, kurullarımız var; bunların yönergeleri var. Dolayısıyla bunlara yine yönetişimin tanımladığı yapı gereğince çok etkili sekreteryaya hizmetleri sunmak gerekir, ki bu da sadece Kalkınma Bakanlığı'na düşen bir şey olmasa gerek. Örneğin, TEPAV gibi kurumlar veya kırsal kalkınma açısından bakıyorsak bu yapı içerisinde tanımlayabileceğimiz kişi ve kurumlar bağdaşık bir biçimde bu karar alma sürecine etkili girdileri yani teknik yönü kuvvetli, analitik yönü kuvvetli, karar almayı zorlayan, alternatifleri ortaya koyan bir hizmeti sunmak zorundalar.

Bizim kalkınma planlamamızın olduğu gibi bölgesel veya kırsal kalkınma politikamızın veya uygulamamızın tabandan tavana boyutu geleneksel olarak zayıftır. Şimdi bunu kuvvetlendirmemiz gerekir. Bunun için de formel strateji, planlama ve uygulama süreçlerini geliştirmemiz gerekir. Bunun bölgesel gelişme açısından ana unsurlarından birini kalkınma ajansları oluşturuyor. Kalkınma ajansları daha önce tanımlanmamış bir düzeyde, daha önce tanımlanmamış bir kurumsal yapıyla, daha önce tanımlanmamış görevlerle, daha önce uygulanmamış araçlarla bu yapıyı geliştirmeye çalışıyorlar. Şimdi bölge gibi bir ölçek bizim yapımızda çok zayıf olarak tanımlanmıştı aslında, ulusal yönetim yapımızda. Şimdi bu tanımlandı. Bölgede karar vericileri bir şekilde işin içine dahil etmek lazım. Bu, kamu kesimi, sivil toplum ve özel kesimin içinde bulunduğu bir yönetim kuruluyla yapılmaya çalışılıyor ve bir de her ajansımızda bizim o bölgede, o illerden seçilmiş her üç kesimi de temsil eden yüz kişiden oluşan kalkınma kurullarımız var. Bunlar da istişari kurullar. Şimdi bu kurullarımızın orta ve uzun vadede karar süreçlerindeki etkinliklerini arttırmak istiyoruz. Yani kaynakları yönlendirmekte, politikaları belirlemekte daha fazla etkileri olsun istiyoruz. O olgunluğa yavaş yavaş getirmek istiyoruz. Dolayısıyla bu yapıları bir araya getirip kırsal kalkınmanın içinde bulunduğu, yani bunu münferit ya da bağımlı bir politika değişkeni olarak alabiliriz. Mevcut durumu anlayıp, analiz edip ona göre öncelik koyma, bu önceliklere bağlı olarak o bölgede kullanılan kaynakların bu önceliklere yönlendirilmesinde etken olma, böyle bir girdi sağlama fonksiyonunu geliştirmeye çalışıyoruz. Şimdi bu bir yılda, iki yılda olabilecek bir şey değil. Bunun için sağlam, 10-15 yıllık bir perspektifinizin olması gerekir.

Dolayısıyla ajanslar kırsal kalkınma alanında ne yaptı dersiniz ben size somut olarak şunu söyleyebilirim: Önce pilav kısmından bahsedeceksek, ajanslar mali destek programları uyguluyorlar. Şimdiye kadar kırsal kalkınma ve tarımı konu alan 20 adet program uygulandı ve yaklaşık 2000 adet proje başvurusu oldu. Bunlar kar amacı güden-gütmeyen her türlü, küçük ölçekte altyapı, yani küçük ama etkisi büyük olduğunu düşündüğümüz projeler. Bu 2000 projeden yaklaşık 300-350 tanesi kabul edildi ve bunlara 120 milyon liralık kaynak aktarıldı. Bunlar bir-iki yıllık sürede olan gelişmeler. Şimdi tabii belki küçük gibi görünüyor ama 10-15 yıllık veya daha da uzun bir sürede iyi seçilmiş alanlar ve hedeflere sürekli müdahalede bulunursanız bunun orta ve uzun vadede bir fark yaratması mukadderdir. Dolayısıyla ajansların ve tabandan tavana yaklaşımın getireceği en önemli katkı kalkınmayı tanımlamak, kırsal kalkınmaya bir anlam atfetmek ve bunu yerel önceliklerle arasındaki nisbi önemini kararlaştırmak ve buna uygun olarak gerek bölgedeki ve yereldeki kaynakları, gerekse merkezden gelen kaynakları bunlara yönlendirebilmektir. Burada etken olabilmektir. Yani bölgesel gelişmenin kırsal kalkınma ve yönetim bakımından bizim baktığımız boyutu budur.

Bir diğ er unsur Bölge Kalkınma İdareleri'dir. GAP uygulaması ve buna bağı lı olarak bir kurumsal yapımız vardı biliyorsunuz. Şimdi geçen sene Doğu Karadeniz için, Konya Ovası için ve Doğu Anadolu Bölgesi için üç ayrı bölge kalkınma idaresi kurarak buralardaki kurumsal yapıyı da geliştirmiş olduk. Tabi, bu kurumların da kurumsallaşması ve etken olması çok önemli. Bunlar daha büyük coğrafyalarda özellikle kamu yatırımlarının etkilerini ve etkinliğini azamileştirmeyi öne alan, varlık sebepleri bu olan birimler. Nasıl GAP İdaresi dönüştüğü yeni yapıda bir koordinatör rolüne büründüyse, şimdi bu mevcut bölge kalkınma idarelerini de yatırımların yönetişimi geliştirmek, etkilerini arttırabilmek üzere nasıl yönlendirebiliriz diye gayret ediyoruz.

Netice itibariyle son olarak çok ana bir takım meselelere değ inmek isterim. Burada önemli olan, çok kritik bir konu kırsal alan tanımı meselesidir. Bununla ilgili iki tane resmi kriterimiz var bizim. Biri 20.000 ve üstü yerleşimlere kent diyoruz, altı köy ve kırsal alan oluyor. Şimdi, bu nereden geliyor? Bunun doğ duğu yer Devlet Planlama Teşkilatı tarafından 1982 yılında yayımlanmış "Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi" isimli bir çalışmadır. Aslında bu çalışma dünya çapında landmark bir çalışmadır. Uluslar arası literatürde atf almış bir çalışmadır. Burada köylerden başlayarak yerleşim yerlerinin birbirleri ile ne tür mal, sermaye ve insan akımlarının olduğu ölçülmüştür ve 20.000 buradan gelmektedir. Peki, bu yapı zaman içerisinde değ işmiş midir? Burada aslında köklü bir değ işim yok. Ama bunu söyleyebilmek için çalışmanın yenilenmesi gerekir. Şimdi özellikle teknolojinin devreye girmesiyle bu daha da kolay bir hal alacak ve biz inşallah bu çalışmanın yenilenmesi ile ilgili çalışmalara başladık ve bunu önümüzdeki yıl içerisinde bitirmeyi öngörüyoruz. Bu yapıldığı zaman birçok konuya dayanak teşkil edecek bir sonucun ortaya çıkacağını düşünüyoruz. Kırsal alan tanımı da buna dahil. Bunu TÜİK ile birlikte yapacağız.

Tabi, AB'de de bir takım değ işimler var. Ben o konuya girmeyeceğim ama bizim politika uygulamamızı doğ rudan etkileyen bir soru var karşımızda. Mesela şu ortada, kırd a azalan ve yaşlanan bir nüfusa hizmet götürmeyi klasik politika ikilemi olan, etkinlik ile hakçalık arasında nasıl dengeleyeceğiz. Bununla ilgili bir örnek de vereceğim. Mesela KÖYDES projemiz var bizim. Yönetişim açısından baktığımızda şöyle bir siyasi hedef var: Yolsuz ve susuz köy kalmayacak! Bakın çok etkili, güçlü, net ve hedefi konulmuş bir ifade var burada. Bunun uygulaması ise tamamen valiliklere ve köylere hizmet götürme birliklerine verilmiş durumda. Yani politika hedefini kuruyoruz, kaynağı illere gönderiyoruz ve orada bir komite var; etkili çalışıyor çalışmıyor her neyse; kusursuz değil tabi sistem. Ama böyle bir karar alma sisteminden geçerek köylere su ve yol götürmek üzere uygulanıyor bu program. Burada özellikle içme suyu alanında çok ciddi sıçramalı iyileşmeler söz konusu. Yani doğal kaynağı olmadığı için su götürülemeyecek yerler haricinde neredeyse su problemi kalmadı

diyebileceğimiz bir noktaya gidiyoruz. Bu programa 2005 yılından beri toplam 8 milyar liraya yakın kaynak ayırdı Türkiye.

Şimdi önümüze şöyle bir soru çıkıyor. Tamam, hakçalık bakımından yolsuz ve susuz yer bırakmayacağım diyebilirsiniz. Peki, etkinlik bakımından yaşanan ve ölçek kaybeden kırsal alana karşı bunun fırsat maliyeti nedir? Bu sorunun henüz cevabı yok. Benzer bir şeyi tabi bölünmüş yollar için de söyleyebilirsiniz. Benim son söyleyeceğim şey şudur: Aslında, bu algı meselesi gerçekten önemli. Birey olarak temel karar verici siyasi ve bürokratlarda da önemli bir konu bu algı meselesi; ona göre çünkü kararlarınızı yönlendiriyorsunuz. O yüzden kırsalın tanımı ve algılanma biçimi, politik tercihler açısından son derece önemli.

Ben burada sözlerimi noktalayayım. Çok teşekkür ederim.

Nermin Akyıl
Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

Giriş

Yoksulluk, kısaca en dar anlamı ile bir insanın yaşamını sürdürebilmesi en temel ihtiyaçlarını karşılayamama durumu olarak tanımlanabilir. Literatürde çok çeşitli yoksulluk tanımları yer almaktadır. Ancak ihtiyaçların yerel özellikleri nedeniyle yoksulluk konusunda standart bir tanım ve ölçümden bahsetmek oldukça güçtür. Yoksulluk tanımları arasında en çok karşılaşılanlar mutlak ve görelî yoksulluk tanımlarıdır. Mutlak yoksulluk insanın biyolojik olarak varlığını sürdürebilmesi için gerekli görülen aynı ve nakdi yardımların altında olmayı, görelî yoksulluk ise toplum içinde “kabul edilebilir en aşağı tüketim seviyesinin altında olmayı” ifade etmektedir (İnsel, 2002, s:64).

Günümüzde yoksulluk küreselleşmeye paralel olarak ülke sınırlarını aşır, tüm dünyanın ortak sorunu haline gelmiştir. Bunun sonucunda yoksullukla mücadele stratejileri, sadece gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkeler de değil gelişmiş ekonomilere sahip ülkelerin gündemini de meşgul etmektedir. Ancak, yoksulluğun algılanması ve tanımlanma biçimleri yoksullukla mücadele yöntemlerinde de farklılıklara neden olmaktadır. Yoksulluk tanımı Mitlin’in tanımladığı gibi “sadece belirli bir tüketimden yoksunluk değil de, bununla beraber içinde eğitim, sağlık, sosyal sermaye, ulaşım ve iletişim imkanları gibi belirli bir yaşam standardından da mahrum olmak” şeklinde kabul edildiğinde, sadece gelir ve tüketimi kapsayan yoksullukla mücadele yöntemleri yeterli görülmez, yoksullukla mücadele kapsamının sosyal hizmetleri de içine alacak şekilde genişletilmesi gerekmektedir (Yaşar,2010, s:116).

Yoksulluk olgusu; düşük gelir düzeyi, yetersiz ve dengesiz beslenme ile sağlıksızlık, sosyal yalıtım ve düşük sosyal katılım, psikolojik ve ekonomik bireysel güvensizlik, şoklara açıklık, risk ve belirsizliğe cevap verememe, doğal çevrenin bozulması, sosyal çevrede kısır döngü, olgularının bir bütün olarak yaşandığı toplumsal sorun alanı olarak algılanmaya başlanmıştır.

Son yıllarda yapılan araştırmalarda kırsal alan ve yoksulluk arasında bir neden sonuç ilişkisi bulunduğu belirtilmektedir. Yoksulluk ekonomik sektörlere göre değerlendirildiğinde tarım nüfusu yüksek olan ülkelerde yoksullaşmanın da yüksek olduğu görülmektedir. O nedenle bu ülkelerde yoksullukla mücadele konusu, genellikle kırsal alan, kırsal kalkınma, göç, kavramları ile birlikte değerlendirilmektedir.

Kırsal kalkınma, kırsal toplumların ekonomik ve sosyal amaçlar ile gelişmiş toplum statüsüne dönüştürüldüğü bütünleşik bir süreçtir. Bu dönüşüm sağlanırken kırsal toplumların ekonomik, sosyal ve kültürel yapıları ve bu yapılar arasındaki ilişkilerin daha iyi bir konuma getirilmeye çalışılmasıdır.

Ülkemizde kırsal kalkınma konusu öncelikle Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının görev alanında değerlendirilmektedir. Bakanlığa göre kırsal kalkınma temelinde, kent-kır arasındaki sosyo-kültürel ve ekonomik farklılıkların optimum bir dengeye kavuşturulmasını, kırsal nüfusu yerinde kalkındırmayı, göç ve istihdam sorunlarını yerinde çözmeyi amaçlayan politik bir tercih olarak kabul edilmektedir. Kırsal kalkınmanın temel amacı; kırsal toplumların ekonomik, toplumsal ve kültürel olanaklarını geliştirmek ve böylece kırsalda yaşayan kişilerin de ülke gelişmişliğinden ve refahından yerinde kalarak pay almasını sağlamaktır.

Kırsal kalkınma stratejisinin ve politikalarının da amacı dünyada geri kalmış toplum ve toplumların tarımsal, ekonomik ve sosyo-kültürel alanlarda kalkındırılmalarını sağlamaktır. Kırsal kalkınma girişimleri sadece köylünün kalkındırılmasına yönelik değil, bir kırsal alan içinde tüm insanların bir bütün olarak tarımsal, ekonomik ve sosyal alanlarda kalkınmalarına yardımcı olacak tüm öğelerin harekete geçirilmesidir (Örnek, 2010, s;275).

Ülkemizde yoksullukla mücadele, yoksulluk kavramı en geniş anlamıyla ele alınarak geliştirilen politikalarla şekillendirilmeye çalışılmaktadır. Bu mücadelede kır-kent ayrımı yapılmaksızın sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları aracılığı ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonundan kaynak sağlayarak en yaygın hizmeti sunan kurum olarak Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü yer almaktadır.

Kurumsal Yapı ve Tarihçe

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu 14.06.1986 tarihinde yürürlüğe giren 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu ile kurulmuş olup, kurulduğu tarihten 09.12.2004 tarihine kadar Fonun idari işleri Başbakanlığa bağlı bir birim olarak faaliyet gösteren Fon Genel Sekreterliği tarafından yürütülmüştür.

Daha sonra, 01.12.2004 tarihinde kabul edilen ve 09.12.2004 tarihinde de Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 5263 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunla Fon Genel Sekreterliği, Başbakanlığa bağlı bir Genel Müdürlük olarak teşkilatlandırılmıştır. Böylece Fon idaresi bu tarihten itibaren kurumsal bir yapıya kavuşmuştur.

Fon idaresinin, Genel Müdürlük olarak yapılandırılması ile mevcut sosyal yardım programlarının ekonomik ve sosyal yoksunluk içerisinde bulunan vatandaşlara daha etkin ve daha hızlı bir şekilde ulaştırılması amaçlanmıştır.

Fon idaresini sağlayan Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, 08.06.2011 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlanmış olup faaliyetlerine devam etmektedir. Sosyal yardım alanında en önemli sosyal yardım ve himaye kuruluşu olan Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü; gerek yurt çapında sürdürdüğü yardım faaliyetleri ile sosyal güvencesi olmayan yoksul, kimsesiz ve muhtaç ve kişilere gerekse istihdam odaklı mesleki eğitim ve proje destekleri ile işsiz, eğitimsiz kişilere yönelik devletin sosyal sorumluluklarını yerine getirmektedir. Görevleri;

- Yoksullukla mücadele ve sosyal yardım alanında ulusal strateji oluşturmak ve bu kapsamda yeni kapsayıcı sosyal yardım programları geliştirmek ve uygulamak, bu şekilde yoksulluğu ve yoksulluğun etkilerini azaltmak,
- Objektif yararlanma ölçütleri ve merkezi sosyal yardım veri tabanı oluşturmak,
- Kamu kaynakları ile verilen tüm sosyal yardımları yürütmek ve genel sağlık sigortası gelir testini yapmak,
- 3294 sayılı Kanunu uygulamaktır.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonunu yöneten Fon Kuruludur. Fon Kurulu; Aile ve Sosyal Politikalar Bakanının başkanlığında Başbakanlık Müsteşarı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Müsteşarı, Sağlık Bakanlığı Müsteşarı, Maliye Bakanlığı Müsteşarı, Sosyal Yardımlar Genel Müdürü ve Vakıflar Genel Müdüründen oluşmaktadır.

Kurul;

- Fonda toplanan kaynakların, Vakıflar ve Genel Müdürlükçe yürütülecek sosyal yardım proje ve programları ile yatırım programları çerçevesinde dağıtım önceliklerini belirlemek ve dağıtımına karar vermek,
- Gerekli görülen hallerde, hizmetin aksamadan yürütülmesi için usul ve esaslarını açıkça belirlemek kaydıyla Genel Müdüre yetki devrinde bulunmak,
- Vakıflarda çalıştırılacak personelin nitelikleri ile özlük hakları ve diğer hususlarla ilgili belirlenecek kıstasları görüşmek ve karara bağlamak,
- Vakıflardan ve diğer kurum ve kuruluşlardan gelen sosyal yardım amaçlı talep ve teklifleri değerlendirmek, Genel Müdürlüğe önerilerde bulunmak,
- Toplumda dayanışma ve paylaşma bilincini geliştirmek ve desteklemek üzere bilimsel, sosyal ve kültürel programlar ve

projeler önermek, hazırlanan projelere destek sağlamakla görevlidir.

Kurul, tüm bu görevlerini Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü aracılığı ile gerçekleştirmektedir. Genel Müdürlük; Yoksullukla mücadele ve sosyal yardımlar alanında ulusal düzeyde uygulanacak politika ve stratejilerin oluşturulması çalışmalarını koordine etmek, belirlenen politika ve stratejileri uygulamak, uygulanmasını izlemek ve değerlendirmek, 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanununun amaçlarını gerçekleştirmek ve uygulanmasını sağlamak için gerekli idarî ve malî tedbirleri almakla yükümlüdür.

Türkiye'nin Sosyal Harcamaları

Ülkemizde 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurumsal olarak çeşitlilik ve dağılımın önlenmesi amacıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı çatısı altında sosyal yardım ve sosyal hizmet alanında kurumsal alanda hizmetin tek elden yürütülmesi sağlanmıştır.

SOSYAL HARCAMALAR (Yardımanın Türü)	Kişi Sayısı (bin)	Yıllık Ortalama Tutar (Milyon TL)
2022 (Engelli, Yaşlı)	1.300	2.900
Evde Bakım Aylığı	400	3.100
G-0 Gelir grubundaki kişilerin Genel Sağlık Sigortası Primleri	8.500	4.500
Şartlı Eğitim ve Şartlı Sağlık	2.400	750
Eşi Vefat Etmiş Kadınlar	250	750
Kömür	2.000	700
Barınma ve Sosyal Konut	15	300
Diğer Sosyal Yardımlar (periyodik aktarımlar vb.)		1.000
Engelli Öğrenci Taşınması	87	70
Ücretsiz Kitap	16.000	250
Gelir Getirici Proje Destekleri	5	100

Taşımalı Eğitim Yemek Giderleri	600	235
Çocuklara Aile Yanında Ekonomik Destek	42	200
Özel Kuruluşlarda Bakım	9	140
Kurum Bakımındaki Çocuk(14.000), Yaşlı(10.000), Kadın(1.700) Giderleri	31	1.000
Diğer Sosyal Hizmetler		800
ASPB TOPLAM		16.79
		5
Engellilerin Özel Eğitimi	250	1.200
Yüksek Öğrenim Bursları	300	800
Milli Eğitim Bursları	230	300
Tazminat Niteliğindeki Primsiz Ödemeler		500
GENEL TOPLAM		19.59
		5

Kaynakça

İnsel, A.(2002). İki Yoksulluk ve Bir Oneri, Toplum ve Bilim Dergisi, Sayı: 89, ss. 62-72.

Yaşar,M.R.,(2010). Yoksullukla Mücadelede Yerel bir Deneyim: Elazığ Yoksulluk Haritası Projesi, Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu, Cilt: 1, sf:115-132,13-15 Ekim 2010,İstanbul.

Örne,İ.,(2010). Türkiye’de Yoksulluğun Azaltılmasında Kırsal Kalkınma Stratejilerinin Etkinliği, Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu, Cilt: 1, sf:273-285,13-15 Ekim 2010,İstanbul.

Tartışma Bölümü

Mahir Gürbüz: Katkı olduğunu düşündüğüm bir kaç düşüncenin altını çizmek istiyorum. Bir, bu kavramlarda uzlaşmak çok önemli. Hocalarım beni hoş görsünler, bilim insanı değilim ama, kalkınma mı, gelişme mi? Bunu bir tartışmak gerekiyor. Kalkınmayı sadece büyüme, gelişme, teknolojik ilerleme diye algılıyorsak kalkınma değil buna gelişme dememiz gerekiyor; bu bir. İkincisi, kırsal kalkınma adına Türkiye’de yapılanların sorgulanması gerekiyor arkadaşlar. 60’lı yıllarda başladı; Dünya Bankası kaynaklı hayvancılığı geliştirme projeleri uygulandı ülke çapında. Çorum, Çankırı, Erzurum, Bingöl, Muş; yani bakanlara göre projeler uygulandı. Doğruyu bulmak için ne yaptığımızı sorgulamazsak, test etmezsek eksik kalırız. Hiç bunu yapan yok. Yani Türkiye’de kırsal kalkınma deneyi ne verdi ne aldı somutta? Bu önemli bir şey; bunu sorgulamak gerekiyor.

Bir başka konu ise sivil toplum meselesi; bir tılsımlı anlayış... Kim sivil toplum? Sivil toplumun kararlara katılımı yeterli mi? Toplumsal konularda sivil toplum kuruluşlarının sorumluluk alması gerekiyor. Sadece laf etmek yetmez. Madem sürece katılıyorsun, sorumluluk al. Bunun için de buyurgan devletin fonksiyonlarının bir bölümünü ciddi sivil toplum örgütlenmeleri aracılığı ile götürmesi gerekiyor. Aksi halde sivil toplum katılımcılığı nutuktan ileri geçmez. Ben 30 yıldan beri bu işlerin içinde olan bir adamım. Kendi deneyimimi söylüyorum.

Bir başka konu şu; Ben kendimce böyle bir sorunun sorulması gerektiğini düşünüyorum. Nüfusu yerinde kalkındırma, nüfusun yerinde kalması anlamına geliyorsa çok kötü... Çünkü gelişmenin bir göstergesi de kırsal nüfusun ve kırsal istihdamın, kırsal işletme sayısının azalması olarak görülüyor birçok ülkede.

Mehmet Açıkgöz: Biz GAP İdaresi olarak, Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yürütülen Güneydoğu Anadolu Projesi’nin koordinasyonundan, yönlendirilmesinden sorumlu bir kuruluş olarak görev yapıyoruz. Ama bunun yanında bölgenin sosyo- ekonomik kalkınmasına katkı sağlayacak bir dizi programlar ve faaliyetler yürütüyoruz. Özellikle kırsal kalkınma konusunda, master plan çerçevesinde hazırlanan kırsal kalkınma stratejileri doğrultusunda birçok projeye destek vermeye çalıştık. Hem tespit ettiğimiz ihtiyaçlar doğrultusunda hem de alandan dönen talepler doğrultusunda çalışmalar yürüttük. Ama şunu gördük ki konu bazlı çalışmalar maalesef belli bir sınırı aşamıyor. Yani özellikle bölgesel kalkınma konusunda beklenen gelişmenin sağlanamadığını gördük. Bunun nedenleri var. Bölgesel, ulusal kırsal kalkınma stratejileri belirlenmiş ama asıl yereli temsil edecek iyi kalkınma planlarının hatta ilçe bazlı eylem planlarının hazırlanması gerektiği konusunda bir deneyim sahibi olduk. Dolayısıyla biz, yaklaşık 4- 5 yıldır havza bazlı çalışmakla birlikte son iki yıldır özellikle ilçeler bazında kalkınmayı bütüncül olarak sağlayacak stratejik eylem planlarını, entegre kırsal kalkınma eylem planlarını hazırlamaya başladık.

Hatta şu anda uygulamasına başladığımız yerlerimiz var. Dolayısıyla ben Nahit Bey'e kalben katılıyorum. Özellikle bu oluşturulacak kırsal kalkınma uygulama protokolü ile birlikte kurulacak kurulun aktif bir şekilde görev yapabilmesi için yerel ayakları bir an önce tamamlamamız gerekiyor. Yani bölgesel kalkınma, kırsal kalkınma planları, il kalkınma planları hatta eylem planlarının bir an önce bitirilmesi gerektiğini ve bunlara bağlı olarak bu kurulun görev yapması gerektiğini belirtmek istiyorum. Bir sürü kaynağımız var. Sosyal Yardımlaşma Genel Müdürlüğümüzün kaynağı var; bizim kaynağımız var. Hatta ismini sayamayacağımız, kırsal alanda faaliyet yapan, destek veren bir sürü kuruluş var. Bunların koordine edilmesi lazım. Bu koordine etmenin bir yolu da bu eylem planlarının bir an önce hazırlanmasıdır. Ortaya çıkarılacak önceliklere, faaliyetlere bağlı olarak o şekilde bu kaynakların harcanması gerekiyor. Özellikle Tarım Bakanlığımızın verdiği çok önemli kırsal destekler var. Bunların bazıları maalesef yerinde kullanılmıyor. Yani tespitler belki uygunsuz olan taleplerde değerlendiriliyor. Tabi bilmeyerek ama. Bu tür çalışmalar elimizde olursa hem bizim hem Tarım Bakanlığı'nın hem de bu işle ilgilenecek olan kurumlarımızın elinde rehber olmuş olur.

Ben teşekkür ediyorum.

Yiğit Özcan: Merhabalar. Vodafone Türkiye'yi temsilen katılıyorum. Öncelikle çok teşekkür ediyorum. Bu kadar değerli, bilgili, tecrübeli sektör paydaşlarının yanında konuşmak için uzun süredir cesaretimi toplamaya çalışıyorum açıkçası. Ben şuna değinmek istiyorum. Açıkçası birçok alanda zaten bilgi seviyem yorum yapmaya yetersiz. Fakat Sayın Fisherman'ın da değindiği bir eğitim konusu vardı. Aslında sorunların en temel kaynağına inildiğinde kırsala erişim ve hatta kırsalın bilgiye erişimini ben görüyorum. Coğrafi olarak zaten bu gruba bizim erişmemiz de zor oldu. Bütün ürün ve servislerimizi kendilerine ulaştırırken bu coğrafi dağınık yapının zorlukları ile de karşılaştık. Günün sonunda da bu bölgedeki gerek altyapısal, gerekse eğitim seviyesinde olan eksiklikleri, eğitime, bilgiye olan erişimindeki engelleri gördük ve küçük de olsa yaptığımız çok basit çözümlerle aslında çok büyük faydalara yol açabileceğimizi de tespit ettik. Örnek vermek gerekirse basit bir zirai meteorolojik bilginin çiftçinin cebine geliyor olması uzun süre kesintisiz dağda yaşayan bir çoban için çok büyük bir verim artışı anlamına geliyor. Dolayısıyla biz bu noktada aslında operatör olara kendimize bir "enabler", bir servis sağlayıcı gözüyle bakıyoruz ve burada da çok istekli ve adayız. Yani ne yapılacakını sizler daha iyi bilirsiniz ama bizim kırsalında cebinde olmak gibi avantajımız var ve engelleri aşmada ceplerinde olmamızın bir avantaj olduğunu düşünüyorum. Bu minvalde zaten Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığımızla da çok güzel ve başarılı projelere imza atıyoruz ama ben hem kamu kuruluşlarıyla hem diğer paydaşlarla yapılabilecek birçok proje olduğunu düşünüyorum. Burada da buna çok gönüllü olduğumuzu ifade etmek istiyorum. Söyleyeceklerim bu kadar aslında. Teşekkürler.

Abdulkadir Okay: Teşekkür ederim. Sosyal yardımlarla birlikte aslında kırsalda kalkınmayı, bölgedeki gelişmeyi baltaladığımıza inanıyorum. Çünkü sosyal yardımlarımızı ciddi bir şekilde abarttık. Karşılıksız yardımları abarttık. Sosyal şemsiyeyi çokça büyüttük. Ben gelir getirici ve istihdama yönelik projelere ekseriyetle destek vermemiz gerektiğine inanıyorum. İkinci olarak, kalkınma ajanslarını gerçekten bölgesel gelişme, kırsal kalkınma ile ilgili ciddi bir atılım, yeni bir gelişme, güzel bir örgütlenme olarak görüyorum. Ama yönetim açısından da bir problem olduğuna inanıyorum. Organizasyon şemasına baktığımızda, yönetim kurulu ve kalkınma kurulu var. Yönetim kurulu valilerimiz, sanayi ve ticaret odaları başkanlarımız, il genel meclisi başkanlarımız, belediye başkanlarımızdan oluşuyor. Kalkınma kurulu üyeliği de yaptım ben ama kalkınma kurulları işlemiyor. Öncelikle bunu söylemek istiyoruz. Kalkınma kurulu üyeliğinden öte kırsalda asıl söz sahibi ve gerçekten deneyimleri olan kaymakamların da özellikle kalkınma ajanslarının yönetim fonksiyonlarında olmasını istiyorum. Böylelikle daha başarılı olunacağına inanıyorum. Son olarak KÖYDES projesi 2006'da başladı. Bütün kırsal alana yönelik olarak su, yol ve benzeri altyapı destekleri çok güzel bir şekilde yürütüldü. Ama katılımcılık açısından aslında bir handikap var orada. KÖYDES'e aktarılan fonların il özel idaresi tarafından değil de genel idare olarak il genel meclisi ve yerel idare tarafından tahsilatı yapılmadı; doğruca kaymakamlıkların hesabına aktarıldı. İlde valinin başkanlığında kaymakamların kurduğu bir tahsilat komisyonu var. Bu komisyon tarafından bu projeler yürütüldü. Bu kaynaklar temin edildi; bu çalışmalar yürütüldü. Aslına bakarsanız yönetim açısından bir handikap var ama bence KÖYDES'te bir destan yazıldı. Bütün köylerimizin altyapıları çok güzel bir şekilde yapıldı. Halen iktidar partisinin oy tırmanışının sebebinin de kırsalda özellikle bu KÖYDES'deki kaymakamların başarısından kaynaklandığını düşünüyorum. Ancak şöyle bir handikap var. Projelerin direk teknokratlar, bürokratlar tarafından yürütülmesi sağlandı, böylece daha hızlı daha ucuz maliyetli işler yapıldı ve güzel sonuçlar elde edildi. Yönetişim konusunda tartışılması gereken şu: siyasetçilerin ve işte farklı aktörlerin katılması ile birlikte negatif sonuçlar ortaya çıkabiliyor. Ama işte teknokrat veya bu işle donanımlı insanlar veya atanmışlar bu işleri yürüttüğünde daha güzel sonuçları görebiliyoruz kırsalda. Bunu da yönetim açısından bir handikap olarak görerek bitiriyorum ben.

Teşekkür ediyorum.

Mehmet Ekinci: Öncelikle katılımcılara sunumlarından çok faydalandığımızı ifade etmek istiyorum. Ben Mehmet Ekinci, Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu, Şanlıurfa İl Koordinatörüyüm. Kalkınma Bakanlığımızdan Sayın Genel Müdürümüze bir hususu ifade etmek istiyorum. Kalkınma ajanslarının desteklediği alanlarla bizim IPARD kapsamında desteklediğimiz alanların çakışması özellikle fon kullanımını noktasında bize sıkıntı yaratmaktadır. Şöyle ki, şimdi kırsal kalkınma ile ilgili kaynaklardan ya da kaynak

kısıtlılığında bahsederken aynı sektörlerde değişik bakanlıkların bu türden programlarının olması o fonun harcanma kapasitesini maalesef düşürüyor. Şöyle ki, düşürmekle de kalmıyor. AB'ye giriş sürecinde olan ülkemizde AB standartlarında örnek işletmelerin sayısı da azalmış oluyor bu şekilde. Dolayısıyla bu tür programlar merkezden belirlenirken bu hususlara dikkat edilmesi ve bizim desteklemediğimiz sektörlerde destekler verilmesi çok daha doğru olur. Aynı şekilde, bakanlık içerisinde de yine kırsal kalkınma yatırımlarının desteklenmesi programı var. Bu program da ulusal fondan destekleniyor ve orada da projelerimiz çakışıyor. Bu kapsamda yeri gelmişken bunu da ifade etmek istiyorum. Kayda da geçtiğini biliyorum. Bu hususu yeniden söylüyorum. Şu anda IPARD programı ile ilgili sekizinci çağrıya çıktık ve arzuladığımız proje sayısına hala ulaşamadık. Bunun sebeplerinden birisi de bu bahsettiğim etkendir diye düşünüyorum.

Teşekkür ediyorum.

Aşkın Kırac: Merhaba, ben Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü, ORKÖY Dairesi Başkanlığı'ndan şube müdürü Aşkın Kırac. Bu oturumda söz almamın sebebi kamu kurumlarının sunumlarını dinlemiş olmamızdan kaynaklanıyor. Öncelikle sunumlar için çok teşekkür ediyorum ve beni üzen bir husus olduğunu da belirtmek istiyorum. Çünkü bu sempozyumda bizden de keşke bir sunum yapmamız istenmiş olsaydı. Çünkü ORKÖY bir genel müdürlüktü. Bu yeniden yapılanma kapsamında daire başkanlığı seviyesine inmiş. 1972 yılından beri gerçekten Türkiye'deki orman köylerinde, çok ciddi tarımsal destekler başta olmak üzere, 20'nin üzerindeki konuda gelir getirici ve sosyal amaçlı projelere destek veren bir birimdi. Ben özellikle 2005 yılından sonra, sosyal alandaki bir faaliyetinden kısaca bahsetmek istiyorum. Köylerde güneş enerjisi ile su ısıtma sistemi bu güne kadar 120.000 aileye verilmiş olup, sosyal gelişmişlik adına kırsal alanda çok büyük yankılar uyandırmıştır. Katkı olarak bunu özellikle belirtmek istiyorum.

Teşekkür ediyorum.

3. Oturum

Halil Agah

Dünya Bankası Kırsal Kalkınma Kıdemli Uzmanı-Emekli

Tartışma Bölümü

**Dünya Bankası'nın Kırsal Kalkınma
Yaklaşımı
ve
Türkiye'ye Bakışı Konusundaki Deneyimler**

Halil Agah

Dünya Bankası Kırsal Kalkınma Kıdemli Uzmanı-Emekli

Giriş

Dünya’da yaşanan hızlı değişimler ülkeler arasındaki sosyal, politik ve ekonomik ilişkilere yeni boyutlar kazandırmaktadır. Uluslararası düzeyde kendine saygın ve kalıcı bir yer edinmek isteyen ülkelerin, bu arada Türkiye’nin de kalkınma politikalarını gözden geçirmeleri ve bu yeni oluşuma göre yeniden düzenlemeleri gerekmektedir. Bu yeni oluşum, gelişmekte olan ülkelerin tarım sektöründe ve kırsal alanında daha belirgin olarak kendini hissettirmektedir. Gelişmekte olan ülkelere, tarımın ekonomik gelişmedeki payı ve yeri daha fazladır. Bu nedenle tarım sektörünün de ekonomik kalkınmanın yeni hedeflerine ve değişen duruma göre yeniden düzenlenmesi kaçınılmazdır.

Türkiye’nin ekonomik ve sosyal yapısının ve sürdürülebilir kalkınma sürecinde en önemli konularından birini kırsal kesim ve tarım sektörü oluşturmaktadır. Tarımın önemi hem ekonomik hem de sosyal açıdan taşıdığı ağırlıktan kaynaklanmaktadır. Tarımsal üretim ve kırsal alanda yaşayan nüfus nedeniyle bu önem hemen tüm toplumu ilgilendirmektedir. Öte yandan, sanayileşme sürecinde olan büyük kentlerimiz kırsal alanlardan kente olan yüksek oranlı göçlerden olumsuz etkilenmektedir. Yapılan bilimsel araştırmalara göre göçler; toprak darlığı, kırsal alandaki hızlı nüfus artışı ve kırsal alanın sanayileşmemesi sonucu kırsal alanda da sıkıntılar artmaktadır. Kentlerde hızla artan nüfusa ve sanayileşmeye paralel bir alt yapı oluşturulamadığı için ne kentlere gelip geçekondularda yaşamaya mecbur kalan kırsal nüfus ve ne de kırsal alanda kalanlarımız mutlu olabilmektedir.

1944 yılında kuruluşundan bu yana, Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası'nın (IBRD) savaş sonrası yeniden yapılanma ve kalkınmada yardımcı olma misyonunu geliştirerek bugün, iştiraki olan Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA) ile birlikte, dünya genelinde yoksulluğu azaltma görevini üstlenmiştir.

Bir zamanlar, sadece ABD’de Washington DC.’de yerleşik mühendis ve finansal analistlerden oluşan homojen bir personel kadrosu varken, bugün, ekonomistleri, kamu politikası uzmanlarını, sektör uzmanlarını ve sosyal bilimcileri de içeren çok yönlü ve çeşitli bir kadroya sahiptir ve tüm personelinin % 30’u ülke ofislerinde görev yapmaktadır.

Dünya Bankası Nedir?

Gelişmekte olan ve geçiş ekonomilerini etkileyen doğal afetler ve çatışma sonrası ülkelerin ihtiyaçları göz önüne alındığında, yeniden yapılanma faaliyetleri, Dünya Banka’nın çalışmalarının önemli bir odak noktasını oluşturmaya devam etmektedir. Ancak, Dünya Bankası’nın portföyünün odağını,

sosyal kalkınma projeleri, yoksulluğun azaltılması ve iyi yönetişimi de içerecek şekilde genişletilmiştir.

Günümüzde Dünya Bankası'nda, hem tüm çalışmalarının genel hedefi olarak yoksulluğun azaltılması üzerinde yoğunlaşmıştır.

Dünya Bankası, aşağıda yeralan kurumların tümünden oluşmaktadır ve bu kurumlara üye olan ülkelerin sayıları da verilmektedir:

Kurumlar	Ülke Sayısı
Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası (IBRD)	188
Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA)	172
Uluslararası Finans Kurumu (IFC)	184
Çok Taraflı Yatırım Garanti Kurumu (MIGA)	177
Uluslararası Yatırım Uyuşmazlıklarının Çözüm Merkezi (ICSID)	147

Dünya Bankası ve Kırsal Kalkınma

Dünya Bankası, tüm dünyada tarım ve kırsal kalkınma alanlarında sağlam ve kararlı bir politikaya sahiptir. Banka açısından kırsal kalkınma,

- Kırsal olarak tanımlanan alanda yaşayan insanların, insanca yaşam koşullarına erişim olanaklarının artması,
- kalkınma temelinde değişim taleplerinin desteklenmesi, bireylerin kendi öz güçlerini keşfetmesi ve ona dayanması,
- toplum dinamiklerinin harekete geçirilmesi,
- gelirlerinin artması,
- gelir dağılımında adaletin sağlanması,
- eğitim ve sağlık hizmetlerine ulaşım oranının yükselmesi,
- kadın ve çocukların yaşam koşullarının iyileştirilmesi,
- örgütsel davranışların özendirilmesi,
- kırsal ve tarımsal sanayiinin kırsaldaki insanların daha fazla yararlanabilecekleri biçimde geliştirilmesi,
- doğal kaynakların korunarak kullanılması ve zenginliklerin kırsaldaki bireylerin de hayatına yansımaya süreci" olarak tanımlanabilir.

15-16 Mart 2001 tarihleri arasında Dünya Bankası tarafından Moskova'da gerçekleştirilen "Doğu Avrupa ve Orta Asya Bölgesi (ECA) için Kalkınma Stratejileri Danışma" toplantısında kırsal kalkınmanın temel amacı;

- Ekonomik verimliliğin, sürdürülebilir bir şekilde, artırılması,
- Sosyal çevrenin ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi olarak tanımlanmıştır.

Öte yandan finansmanı Dünya Bankası tarafından sağlanan katılımcı projelerin temel bileşenleri olarak,

- Yararlanıcılar olarak, küçük ve toplumsal açıdan ortak değerlere sahip olan topluluklar üzerinde odaklaşılması,
- Etkili örgütlenme,
- Yararlanıcı kaynaklarının geliştirilmesi için kapasite artırılması bileşeninin geliştirilmesi,
- İlgili personelin eğitilmesi olarak belirlenmektedir.

Kırsal Kalkınma olgusu, kaynakların dağılımına ilişkin olarak geleceğin tasarımında, aslında uyumsuzluk yaratacak bir potansiyel taşımaktadır. Çünkü, gücün yeniden dağılımına ilişkin olarak, özellikle kırsal sistemi dönüştürmeyi ve eksojen faktörlerin de yeniden biçimlenmesini önermektedir. Bu da güçsüz bulunan ve daha çok küçük ve orta çiftçinin güçlendirilmesi ile yakından ilgilidir.

Türkiye'de Kırsal Kalkınma ve Dünya Bankası Uygulamaları

Toplam nüfusunun yaklaşık % 35'nin kırsal alanda yaşadığı, toplam istihdamın da % 45'inin verimi düşük olan tarım sektöründe çalışmakta olduğu ülkemizde kırsal alandaki problemleri en iyi şekilde tespit edilerek bunların çözümüne ilişkin tutarlı faaliyetler ve çalışmalar yürütülmelidir. Popülist politikalardan uzak ve bu alanda yapısal sorunları asgari düzeye indirebilen, kır-kent ayırımındaki çizgileri daha da derinleştirmeyen çabalar etkin olarak uygulanmalıdır.

Bu bağlamda, kırsal kalkınma başlığı altında; kırsal alanda istihdam alanlarının artırılması ve gelir yaratacak faaliyetlerin desteklenmesi, tarımsal arazilerin daha etkin kullanılması için kapasitenin geliştirilmesi, arazi kullanım planlama projelerinin desteklenerek ülke geneline yaygınlaştırılması, modern tarımsal tekniklerin kullanılması yoluyla kırsal kesimdeki nüfusun yaşam kalitesinin artırılması, turizm, tekstil, dokumacılık ve el sanatları gibi tarım dışı sektör istihdamının sağlanması ve dezavantajlı alanlarda tarım dışı gelir getirici faaliyetlerin yaygınlaştırılması kırsal kalkınmanın gerçekleştirilmesi açısından önemi vurgulanmaktadır.

Bunlara bağlı olarak, kırsaldan kente göçün istikrara kavuşturulması ile bölgeler arası ve bölge içi dengesizliklerin giderilmesine katkıda bulunulması amaçlanmaktadır. Bu çerçevede uygulanacak olan bölgesel gelişme ekseninde tamamlayıcı ve alternatif tarımsal faaliyetler yoluyla çiftçilerin gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesi; çayır ve meraların ıslahı, meralarda otlatmanın kontrol altına alınması; tarım sektöründe Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin (KOBİ) yeni iş kurma, mevcutlarını geliştirme, mikro kredi olanaklarından faydalanma ve pazar geliştirme konularında desteklenmesi; organik tarım, su ürünleri, seracılık ve odun dışı orman ürünleri gibi gelir getirici alternatif tarımsal faaliyetlere yönelik olarak, tarımsal teknikleri iyileştirici ve içsel gelişme potansiyellerini harekete geçirici kırsal kalkınma projelerine öncelik verilecektir. Ayrıca, kırsal alanda örgütlenme düzeyi yükseltilecek ve mesleki eğitim, yayım ve danışmanlık hizmetleri yoluyla kırsal kesimin eğitim düzeyi artırılacaktır.

Dünya Bankası ile yapılan anlaşmalar çerçevesinde, ülkemizde uygulanan ve Çorum-Çankırı Kırsal Kalkınma Projesi ile başlayan kırsal kalkınma konusundaki çalışmalar son yıllara dek başarı ile uygulanmıştır. Yürütülen çalışmalar kapsamında maddi desteklerin ulusal bütçe üzerindeki etkisinin yanısıra yeni teknikler ve uygulamaya yönelik politikaların geliştirilmesi, kurumsal kapasitelerin geliştirilmesi konularında gelişmeler yaşanmış ve bunların bazıları uluslararası çapta ses getirmiştir. Bu kapsamda özellikle 1970'li yıllardan sonra Dünya Bankası kaynaklı ve dış finansman kaynaklı olarak uygulanan lokal "Kırsal Kalkınma" projeleri gerçekleştirilmiş ve halende uygulanmaktadır. Bunların bir bölümünün adı bile "kırsal kalkınma" sözcüklerini içermiştir. Bu tip projeler arasında:

- Yaş Sebze ve Meyve Geliştirme Projeleri
- Çorum-Çankırı Kırsal Kalkınma Projesi
- Erzurum Kırsal Kalkınma Projesi
- Hayvancılığı Geliştirme Projeleri (5 adet)
- Tarımsal Yayım ve Uygulamalı Araştırma Projeleri (TYUAP I ve II)
- Tarımsal Araştırma Projesi
- Doğu Anadolu Havza Geliştirme Projesi
- Tarım Reformu Uygulama Projesi (ARIP)
- Ürün Borsaları Geliştirme Projesi
- Kuş Gribi ile Mücadele Projesi
- Anadolu Havza Rehabilitasyonu Projesi sayılabilir.

Son olarak tarımsal destek politikalarının geliştirilmesi ve tarım sektörünün gelişimini hızlandırmak amacıyla, doğrudan gelir desteği sisteminin uygulanması, alternatif ürünlere geçişin desteklenmesi ve tarım satış kooperatifleri ve birliklerinin yeniden yapılandırılması önceliklerini içeren Tarım Reformu Uygulama Projesi (ARIP) 2002 yılında uygulamaya konulmuştur.

Proje kapsamında, politika değişikliğinin etkin olarak yürütülebilmesini teminen çiftçi kayıt sistemi ve bununla bağlantılı olarak kırsal alanda tapu kayıtlarının güncelleştirilmesi, arz fazlası olan ürünlerden alternatif ürünlere geçişin sağlanması, tarım satış kooperatifleri ve birliklerinin yeniden yapılandırılması ve bu süreçte kıdem tazminatlarının ödenmesi planlanmıştır.

İstenen düzeyde bir ilerleme kaydedilemeyen projenin kalan süresinin daha etkin değerlendirilebilmesi amacıyla ARIP'in kapsamı ve uygulama süresi revize edilmiştir. Bu kapsamda, projenin süresinin 2009 yılı sonuna kadar uzatılması kararlaştırılmış, çiftçi kayıt sisteminin kurulması ile destekleyici kadastro çalışmalarının hızlandırılması amacıyla her bir bileşenin ilgili uygulayıcı kuruluşların sorumluluğunda yürütülmesine yönelik tedbirler alınmıştır. Yeni bileşenler; Köy Bazlı Katılımcı Yatırım projesi, Tarımsal Arazi Topluşturma projesi, Çiftçi Örgütlerinin Kurumsal Gelişimi projesi ve Çevre Amaçlı Tarım Alanlarının Korunması projesi'dir.

Uygulanan bu alt projeler özellikle AB sürecinde "tarım politikaları"nın geliştirilmesi ve 21. Yüzyıl için Türk Tarımı'nın şekillendirilmesi ana kilometre taşları niteliği taşımıştır. Öte yandan "havza" bazlı yürütülen rehabilitasyon ve erozyon kontrolü amaçlı projeler de yerel halkın katılımı ile kırsal kalkınma açısından tarım sektörü kadar ormancılık sektöründe de önemli deneyimler kazanımına neden olmuştur.

Proje Uygulamalarından Çıkarımlar

Dünya Bankası'nın ülkemizdeki ve gelişmekte olan ülkelerde gerçekleştirdiği proje uygulamalarından çıkarılabilecek ana deneyimler kapsamında aşağıdaki ana başlıklar projelerin belirlenmesinde, hazırlanmasında, uygulamasında ve izleme-değerlendirme sisteminin kurularak hayata geçirilmesinde önemli taşımaktadır.

(i) Proje Hedefleri Net Olmalıdır:

Hazırlanarak uygulamaya aktarılacak olan kırsal kalkınma projelerinde ana çalışma başlıkları altında;

- kırsal alanda istihdam alanlarının artırılması ve gelir yaratacak faaliyetlerin farklı gruplara arasında geliştirilmesinin desteklenmesi,
- tarımsal arazilerin daha etkin kullanılması için uygun teknolojilerin seçimi ve bu teknolojilerin kullanım kapasitesilerinin geliştirilmesi,
- etkin arazi kullanım planlama projelerinin desteklenerek ülke geneline yaygınlaştırılması,

- modern tarımsal tekniklerin kullanılması yoluyla kırsal kesimdeki nüfusun yaşam kalitesinin artırılması,
- turizm, tekstil, dokumacılık ve el sanatları gibi tarım dışı sektör istihdamının sağlanması, ve
- dezavantajlı ve gerekli görüldüğünde marjinal alanlarda tarım dışı gelir getirici faaliyetlerin yaygınlaştırılması sağlanmalıdır.

Projelerin belirlenmesinde ve karar vericilere sunulmasında yukarıda belirtilen hedeflerden birisi yada bir bölümü projenin/çalışmanın hedefleri olarak seçilmelidir.

(ii) Stratejiler İyi Belirlenmelidir:

Kırsal kalkınma projelerinin hazırlanmasında ve uygulanmasında ana stratejiler olarak;

- Ekonomik gelişmenin ve iş olanaklarının artırılması,
- İnsan kaynaklarının, örgütlenme düzeyi ve yerel kalkınma kapasitelerinin geliştirilmesi,
- Kırsal alanda fiziksel altyapı ve sunulan hizmetlerin yaygınlaştırılması ve yaşam kalitesinin artırılması,
- Kırsal çevrenin ve doğal kaynakların korunması ve sürdürülebilir kullanımına olanak sağlayacak çabaların geliştirilmesi gibi genel konularda stratejik hedefler ortaya konulabilir.

Tüm bu stratejik hedeflerin hayata geçirilmesi ve başarı elde edilmesi gerçekleşmeyebilir. Bu nedenle yukarıda verilen yada daha genel hedeflerde seçici olunmalıdır. Proje uygulayıcılarının ve hedef kitlenin fiziksel kapasiteleri, becerileri, arzulu olmaları gibi konular önem taşımaktadır.

(iii) Tanımlar Konusunda Tüm Paydaşlar Ortak Mutabakatta Olmalıdır:

- Kırsal Alan,
- Kırsal Yoksulluk,
- Kırsal İstihdam,
- Bölgesel Farklılıklar,
- Kalkınma Hedefleri (Geçimlik işletme/işletme büyüklüğü/...),
- Doğal Kaynak/Havza/Doğal Tahribat/Kaynak Yönetimi,
- Teknoloji Düzeyi,
- Kapasite Geliştirme gibi sayılabilecek çok sayıda tanıma ilişkin ortak bir anlayış olmaksızın ortak bir hedefe ulaşmak olası değildir.

Bu nedenle proje tanımlama ve hazırlama aşamalarında tüm paydaşlar mutlaka aynı terminoloji ve tanımlarda birleşmelidir.

(iv) Ulusal ve Yerel Gelişme Politikalarına Uyum Gereklidir:

Hazırlanacak ve uygulanacak kırsal kalkınma projeleri özellikle içinde bulunan süreç (AB ile uyum) ve 21. YY için geliştirilecek ulusal ve yerel tarım politikalarını şekillendirecek nitelikte olmalıdır.

(v) Sürdürülebilir Olmalıdır:

Hazırlanan ve uygulanan proje sadece PROJE olarak görülmemelidir. Projenin hazırlanması ve uygulaması aşamalarında gösterilen özen ve hassasiyet özellikle uygulama sonrasında yeni proje fikirlerinin geliştirilmesinde öncü olmalıdır. Projenin sonunda hazırlanan "kapanış ve değerlendirme raporları" raflarda kalmamalıdır.

Projenin tamamlanmasından sonra teknik, mali, idari ve personel açısından izlenecek yöntemler ve politikalar net olmalıdır. Proje tamamlandı diye proje çalışanları ve proje ekibi dağıtılmamalıdır. Projenin devamlılığı ve iç kaynaktan sürdürülebilirliği için mali ve teknik yönetim konusunda gerekli politikalar hazır olmalıdır. Bu nedenle her bir proje için bir exit (çıkış) stratejisi önceden belirlenmelidir.

(vi) Katılımcılık

Projenin uygulama aşamasından tüm paydaşlarca önce kabul edilebilir, uygulanan alana ve ekibin kendi dokusuna uygun ve katkı verebilecek yapıda olmalıdır. Merkezi ve yerel düzeyde projeye katkı verebilecek sistem kurulmalıdır.

(vii) Eş Finansman

Proje uygulamalarına yönelik olarak yerel finansman katkısı ile projeyi sahiplenme duygusu ve kabullenebilirlik artırılmalıdır. Bu amaçla özellikle yerel personelin ücretlendirme politikası, satınalmalarda katkı, vergi, gümrük işlemleri vb. tüm harcamalara yönelik gerekli ödenek tahsisi sağlanmalıdır.

(viii) Diğer Sektörlerle Uyum

Uygulanan projeler sadece kırsal alandaki üretim artışı değil, belirlenen gelişme politikalarla uyumlu olarak eğitim, sağlık, meslek edindirme gibi konulara da hizmet etmelidir. Bunun yanı sıra kırsal alanda yaşayanların gelirlerindeki

artışların yanı sıra eğitimler, kapasiteler, geri ve ileri besleme sistemleri oluşturulmalıdır. Bu amaçla hayvancılık, bitkisel üretim, kırsal turizm, tarımsal sanayi, kırsal altyapı gibi konuların arasında gerekli geçişleri sağlayacak şekilde planlamalar yapılmalıdır.

(ix) Etkin İzleme ve Değerlendirme Sisteminin Oluşturulması

Projelerde gerekli başarının yada yetersizliklerin ölçülmesinde “ölçülebilir göstergelere dayalı izleme ve değerlendirme süreci” kurulmalıdır. Kurulan sistemde tüm tarafların bu sürece etkin katılımı sağlanmalıdır. Ayrıca sistemin ara değerlendirmeler, düzenli bilgi akışı ve karar vericilere yönelik önerileri de söz konusu olmalıdır.

(x) Bilgilerin Kamuoyu ile Paylaşılması-Şeffaflık

Proje kapsamında hazırlanan tüm ilgili dokümanları, gelişme raporları, ara değerlendirmeler, izleme ve kapanış raporları paylaşımına açık olmalıdır. Bu kapsamda Dünya Bankası proje kapsamında hazırladığı tüm raporları açık olarak tüm kamuoyu ile paylaşımına açmış durumdadır. Benzer şekilde proje uygulayıcıları ve fonlardan faydalananlar da bilgilerini açık olarak paylaşmalıdır. Böylece benzer uygulamaları yapacak kişi ve kurumlar doğrudan bilgi edinme şansına sahip olacaklardır.

(xi) Hesap Verebilirlik

Projenin hazırlanmasından, uygulama süreçlerinden ve kapanmasına kadar geçen sürede tüm taraflar hesap verebilir olmalıdır. Karar alıcılar, uygulayıcılar, denetleyiciler ve onaylama sürecinde yer alan kişiler sahip oldukları yetkileri kapsamında 3. kişilere ve kurumlara karşı sorumlu olmalıdırlar.

(xii) Yaygınlaştırma

Projelerin uygulaması sonucunda elde edilen deneyimler kapsamında sonuçların ulusal yada bölgesel bazda yaygınlaşması ana hedeflerden birisi olmalıdır. Yaygınlaştırılan yeni faaliyetler ve işler, yerel kaynaklarla finanse edilmeye çalışmalı ve aynı işler yinelenmemelidir.

Sonuç ve Öneriler

Uygulanan tarımsal ve kırsal kalkınma projelerinde ve çalışmalarında ulaşılan başarı düzeyinin ortaya konması ve buradan gereken sonuçların çıkarılmasında öncelikli olarak ana hedefler konusunda fikir birliğinin olması

gereklidir. Bu amaçla kırsal kalkınma ve tarımsal kalkınma arasında farkı belirginleşmelidir. Bu kapsamda;

- Tarım kalkınma politikasının ana hedefi, tarım ve tarıma dayalı sanayideki gelişmeleri içermektedir.
- Kırsal kalkınmanın ana hedefin ise kırsal alandaki hanehalkları/bireyler yerelidir. Kırsal alanda yaşayan bireylerin, kentlerde yaşayanların sahip oldukları yaşam düzeylerine asgari düzeyde sahip olma hedefi kırsal kalkınmayı çok sektörlü ve süreç odaklı hale getirmektedir.

Hazırlanacak kırsal kalkınma projelerinde öncelikli olarak ülke koşullarına uyumlu ve ulusal kalkınma hedeflerini içerecek şekilde ileriye dönük yararlı bir kırsal kalkınma çalışması hem sektörel hemde mekansal boyutlarda ele alınmalıdır. Mekansal boyut kavramı içerisinde ulusal, bölgesel, il, ilçe yada belde düzeyinde yada havza söz konusu olabilir. Özellikle nehir havzası, sulama bölgeleri gibi mekansal seçimler yapılabilir.

Kırsal kesimin gelişmişlik düzeyi nedeniyle ekonomik ve sosyal alandaki diğer sektörlerde çalışmaların içinde olmalıdır (Eğitim, sağlık, ulaşım, telekomunikasyon, vb.).

Uluslararası kurumlarla yapılacak bu tip faaliyetlerde, "Ulusal" politikalar ve uygulanacak projenin/programın yaratacağı etkinin ve bunun sonuçlarının yaygınlaştırılması ana hedeflerden olmalıdır.

Tartışma Bölümü

Nurettin Yıldırak: Ben özellikle Sayın Agah Bey'in sunduğu çok güzel, kapsamlı bildiri için kendisine teşekkür ediyorum. Ben kırsal kalkınma çalışmalarını Fehmi Yavuz'dan öğrenen bir insam. Fehmi Yavuz'u belki buradaki geç arkadaşların hiçbirisi tanımaz. Ben kırsal kalkınma çalışmalarına 1970'li yıllarda başladım. O zamanlar Türkiye'de kırsal kalkınma kavramı da yoktu. Kimse bunu bilmiyordu. Şimdi kırsal kesimdeki insanı hedef almadıkça; kırsal kesimdeki aileyi hedef alıp onun ekonomik gelişmesini, sosyal gelişmesini sağlayan bir programla oraya gitmedikçe bence kırsal kalkınma çalışmaları hiçbir sonuç vermez. Bizdeki çalışmalar aileyi hedef almaktan çok yöreyi hedef alıyor. Aileyi hedef almayınca, ailedeki değişimi biz bilemiyoruz. Çok güzel dile getirdi Sayın Agah. Gerçekten o ele aldığımız, yatırım yaptığımız yörelerdeki değişimi bilmedikçe, yatırımın bize getirisini tartmadıkça, ölçmedikçe kesinlikle biz kırsal kalkınma çalışmalarının başarılı olduğunu söyleyemeyiz. Size bir hikaye anlatacağım. Necmettin Cevheri Bey'in tarım bakanı olduğu sıralarda ilk kez bu kırsal kalkınma çalışmalarında gördüğüm aksaklıkları, çarpıklıkları kendisine iletmek üzere makamına gittim. Yeni atanmıştı. Başında birçok seçmen vatandaş üşüşmüş bir şekilde idi. Oradaki görevlilerden birisi bana niye geldiğimi sordu. Kendimi tanıttım ve mutlaka Bakan Bey'le görüşmek istediğimi söyledim. Bakan Bey hoca olduğumu anlayınca bütün vatandaşları bir tarafa itti; kalktı yerinden bana geldi. Durumu anlattım. Dedim ki "Ben bu kırsal kalkınma çalışmalarından pek hoşnut değilim. Size, izin verirseniz, bir rapor hazırlayacağım. Bu raporu size sunacağım, buradaki aksaklıkları göreceksiniz. Bu kadar dev yatırımlar boşa gitmesin". Bakan o kadar memnun oldu ki, iki defa, üç defa yanaklarımdan öptü. Ben de çok mutlu bir şekilde ayrıldım. Dediğimi yaptım. Bir ay kadar sonra bir rapor verdim kendisine. Ama bu sefer beni kabul etmedi. Biri vasıtasıyla ona gönderdim. İlk gördüğü zamanki sıcaklık, sonraki soğukluk beni bayağı kuşkulandırdı. O eski sıcak karşılamayı bekliyordum. Size net olarak söyleyim ben sol tandanslı bir adamım. Bu benim inancım. Bunu duyunca bütün çalışmalarımın boşa gittiğini duydum. Türkiye'de kırsal kalkınmanın, kırsal kalkınma çalışmalarının özeti budur.

Sizleri saygı ile selamlıyorum.

Özcan Türkoğlu: Teşekkür ederim Sayın Başkan. Öncelikle TEPAV'a teşekkür ediyorum. Kırsal kalkınmanın duayenlerini dinlemek keyifli. Ben, Kalkınma Bakanlığı kırsal kalkınma sektör uzmanıyım. Tabi günün sonunda biraz toparlama amaçlı bir katkı sunmak, sonunda da Sayın AB Türkiye Delegasyonu üyesine bir soru sormak istiyorum. Bugün kırsal nüfus 21,1 milyonluk bir kitle. Bu nüfusun yaşam kalitesine tek bir sektörle müdahale etmek ve onu düzeltmek çok irrasyonel bir şey. Böyle düşündüğünüz zaman kırsal kalkınmanın içine herşey girer. Biz de bu anlayışla çalışıyoruz. Kabinenin 25 bakanlığı varsa, inanın bunun 20'sinde kırsal alanda değişik konularda kırsal kalkınma projelerinin yürütüldüğünü ben biliyorum. Bu anlayışla Türkiye'de biraz kaotik ve dağınık bir

politika alanı kırsal kalkınma ve biz bakanlık olarak Tarım Bakanlığı'ndaki meslektaşlarımızla birlikte bu 2007-2013 döneminde Türkiye'de kırsal politikayı daha da yönetilebilir bir yapıya kavuşturmak için gece gündüz çalışıyoruz neredeyse. Fakat performansımız tartışılır. Neden? Çünkü Türkiye'de her bakanlığın kırsal kalkınma algısı farklı. Bakanlıklardan ve kurumlarımızdan kaynaklanan bu uygulama çeşitliliği yanında bir de Türkiye'de uluslararası kuruluşlardan kaynaklanan bir ikililik de var. Yani uluslararası kuruluşlar, aktörler de çok çeşitli ve onların uygulamaları, yaklaşımları, stratejileri farklı teamüller getiriyor. Dolayısıyla parçalı, dağınık ve ikili bir yapı söz konusu. Eğer biz bugün AB ülkesi olsaydık muhtemelen çok daha sorunsuz, politik olmayan bir politika alanı hakkında konuşuyor olacaktık. En başta programlama ve finansman bakımından kısmen sorunlarımızı çözmüş olacaktık. Bu anlamda 2007-2013 dönemi için müthiş bir devinim ve dinamizm yaşıyoruz ülke olarak. Sorunlarımızı çözemez isek bu bir sonraki programlama dönemine yansıtacak ve devam edecek.

O anlamda bu ikili yapıyı bertaraf etmek için neler yaptık? Politika dokümanları hazırladık ve bu politika dokümanlarının uzantıları olan araçlar üzerinde çalışıyoruz. Bu politikayı "daha demokratik ilkelerle yönetebilmek adına" kırsal kalkınma planını hazırlarken 14 kurum arasında bir protokol yapıldı ve Türkiye'nin kırsal kalkınma planı bu protokol metnine göre hazırlandı. İlgili bütün kuruluşlar, müsteşarlar düzeyinde "Evet, biz bu süreçte varız ve bu taşın altına elimizi koyuyoruz" dedi ve kırsal kalkınmada, en azından ulusal ölçekte politikalarda hedef birliğini adına böyle bir yola girildi. Tabi, katılımcı süreci devam ettiriyoruz. Plan yayınlandıktan sonra Türkiye'deki bütün kırsal kalkınma faaliyetlerinin uygulamalarının üst çatı mevzuatı olabilecek bir başbakanlık genelgesi hazırlığı yapıldı ve şu an Başbakanlık'ta. Bu genelgeye göre Türkiye'de bir Kırsal Kalkınma İzleme Komitesi teşekkül ediliyor. Bu komitenin merkezi kurumlar, yerel kurumlar ve STK tarafları olacak. 40- 50 arası katılımcı kuruluşla sahip olacak ve biz bundan sonra, en azından kırsal politika uygulamalarımıza bir hedef birliği tesis etmek adına bu komitenin sekretaryasını yürüteceğiz. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı koordinasyonunda gerçekten daha sonuç odaklı ve daha somut, daha kurallı, daha disiplinli bir sürece geçiş yapmak istiyoruz. Tabi şunu da söylemekte fayda var her halde; kurumlarımızın var olan teamüllerini terk etme veya tesis edilen ulusal hedefe ortak olma iradelerini daha somut göstermeleri gerekecek. Yaşadığımız ikili yapı bir yapı var; yani bir taraftan katılım öncesi dönemi yaşayan bir aday ülke olarak sadece tarım, kırsal kalkınma sektöründe değil birçok sektörde uyum yakalamaya çalışıyoruz. Fakat diğer taraftan bizim geleneksel kurumlarımız, projelerimiz, teamüllerimiz de devam ediyor. Bu ikili yapıdan kaynaklanan çatışmayı biz hibe programları üzerinde yaşıyoruz. Hem Tarım Bakanlığı kendi içinde bir uyum problemi yaşıyor, hem Kalkınma Bakanlığı'nın koordinatör kuruluş olduğu kalkınma ajanslarıyla IPARD

ajansları arasında bir senkronizasyon sorunu var. Hibe programlarında bunu yaşıyoruz.

LEADER çok önemli. Aslında bu konferansın belki de en çekirdek mevzuu LEADER meselesiydi. O yüzden sayın katılımcıya teşekkür ediyoruz. Kırsal kalkınma ve yönetim dediğimizde otomatik olarak LEADER programına gidiyoruz. Türkiye olarak henüz bir LEADER deneyimimiz yok. Eğer biz LEADER deneyimine de geçiş yaparsak ve LEADER proje uygulamalarına başlarsak bu sefer şöyle bir ikililik yaşayacağız: İster Dünya Bankası olsun, ister UNDP ya da IFAD olsun, başka kuruluşların Türkiye’de kredi yoluyla finanse ettiği projelere ilişkin kamunun öteden beri alışageldiği teamüllerde bir farklılaşmaya gidilmesi gerekiyor. Çünkü AB’nin kurallar seti çok net. Eğer biz de bundan sonra entegre projelerimizi LEADER tipinde gerçekten uygulamak, kaynaklarımızı oraya kanallandırmak için LEADER yöntemiyle kırsal kalkınma projelerimizi, “entegre projelerimizi” sürdürmek istiyorsak orada da bir ikililik bizi bekliyor. Bu anlamda ben sayın delegasyon temsilcisine şunu sormak istiyorum: Katılım öncesi süreçte, yeni aday olan ülkelerde bu ikili yapıdan kaynaklanan sorunları bertaraf etmek adına AB’nin resmi tavrı, yaklaşımı ne oldu? Çünkü biz bunu bugün hibe programları açısından yaşıyoruz ama LEADER’a başlarsak orada da bu sorunları bütün kırsal uygulamalar açısından yaşayacağız.

Teşekkür ediyorum.

Ahmet Zahir Erkan: Merhaba, ben Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı’nda kırsal kalkınma daire başkanıyım. Tabii, eleştirinin olduğu yerde gelişme vardır. Eleştiri güzel bir şey. Eleştirilerden ders almak lazım, faydalanmak lazım diye inanıyorum. Ancak resmi oldukça da karattık diye düşünüyorum ben. Türkiye’nin resmi bu değil bence. Yani bu belki 10-20 yıl önce böyledi ama şu anki resmin böyle olduğuna bakanlığın bir mensubu olarak da, kişisel olarak da inanmıyorum. Çünkü Türkiye kredi alan bir ülke değil. Dünya Bankası’ndan kredi almıyor. Tam tersi krediter, donör ülke haline gelen bir ülke. Şu anda IFAD Türkiye’yi listeden çıkarmaya hazırlanıyor. Uluslararası kırsal kalkınma fonu artık Türkiye’yi kredi verilecek ülkeler listesinden çıkarıyor. Dolayısıyla bunlar ciddi gelişmeler. Türkiye’nin tarımı dünyada yedinci sıraya gelmiş; rakamları bizler söylemiyoruz, uluslararası kuruluşlar, kreditor kuruluşlar söylüyor. Bir çok ülkeye donör ülke konumuna gelmiş bir ülkeden bahsediyoruz. İhracaatı 15 milyar doları geçmiş, böyle bir ülkeden bahsediyoruz. Tabii ki birçok geliştirilmeye açık alanlarımızda var. Bunu da söylemek lazım. Bu alanlarda da bakanlığımız ciddi çalışmalar içerisinde. Bu çalışmalar tamamlandığı takdirde Türkiye tarımı, kırsal önemli bir konuma gelecek diye düşünüyoruz. En azından şunu söylememiz lazım: Türkiye’nin bir kırsal kalkınma planı yoktu. Bakın bugün DPT ve biz bunu 2010 yılında tamamladık ve Türkiye’nin ortalama da olsa bir kırsal kalkınma planı oldu. Bundan sonra da yedişer yıllık dönemlerde kırsal kalkınma planları

olacak. Bu da önemli bir gelişme diye düşünüyorum. Kırsal kalkınma planını incelemeye zamanınız oldu mu, bilmiyorum. Planda 96 tane faaliyet var, 4 tane eksen üzerinde şekillenmiş. Yani buraya, bu konuya dikkat çekmek istiyorum.

Bakın, örneğin Sivas-Erzincan projesini örnek verdim burada. Ardahan-Kars-Artvin projesi, Diyarbakır-Siirt-Batman projeleri bunlar şu anda uygulanan başarılı öyküler arasında yer alan ve sürdürülebilirliği olan projeler. Sadece tarım amaçlı da değil bunlar. Bu projeler artık tarım dışı istihdamı da ön gören ve kırsal alanda tarımın dışındaki alanlarda geliştirmeye yönelik alanlar. Dolayısıyla bunların başarılı olduğunu düşünüyorum. Tabi ki olumlu eleştirilere de teşekkür ediyoruz. O özellikle şu anda uyguladığımız kırsal kalkınma yatırımlarını destekleme programı kapsamında Türkiye kırsalına yaklaşık 4000 adet işletme kazandırdık. Türkiye'nin en büyük sorunlarından bir tanesi üretim sonrası süreçlerdi. Bu soruna bu programla parmak basıldı. Bu programla adres gösterildi ve şu anda Türkiye'nin her yerinde bu işletmeler üretimlerine başarılı şekilde devam ediyorlar. 30.000'in üzerinde de istihdam sağlandı. Bunlar da önemli kazanımlardır diyorum. Ben konuşmamı bu şekilde tamamlıyor ve teşekkür ediyorum.

Michael Bullen: Pre-accession is a long process. What I should say is that, already in Turkey we have seen certain challenges here relating to the size and the structure of the administration and difficulties in the sector that you know far more about than me. In a country of such a scale of 81 provinces, there are very major challenges that come with this. The first, the big advantage I see already is that we have key institutions in place and with the creditation of the IPARD, this was a major step forward last year. It already is operating according to EU procedures. It is building up a staff, it is growing and it is used to implementing EU type rural development projects already. Similarly, the managing authority has accumulated excellent experience of program preparation and monitoring over the course of 3 or 4 years. This puts Turkey in a very very good position and in addition to that, because of the size of the country, it is vitally important to roll out the program gradually and piloting. This is key for a country with such a scale impossible to roll out major programs so so quickly. There have been lessons learnt from the first phase of implementation which will pass on to second phase and then further on the 81 provinces.

Halil Agah: Teşekkür ederim. Zaten benim söz almamın nedeni bu üçüncü bölümde yer alan uluslararası kuruluşların politikaları ve geliştirilen projelerin tarıma ve kırsal kalkınmaya etkileri konusunda. Zaten sizin dediğiniz gibi ben o süreç için söz aldım. Ama öbür taraftan da tabi herhalde yanlış anlaşıldım. Ben projeler kötü demedim. Projeler bize bir kere herşeyden önce çalışma disiplini öğretti. En azından bir program yapmak konusunda bir disipline olma şansımız oldu ve de en önemlisi uygulamada fonların ayrılması söz konusu

oldu. Sayın hocamında dediği gibi biz de bu işi yapardık Çorum-Çankırı'da ama 100 yılda yapılırdı belki. Ne kadar sürdürülürdü bilmem. Çünkü ertesi yıl paramız olmayacaktı. Ama o ayrılan fonu etkin harcamadıysak, o tamamen ülkelerin ya da uygulayıcıların problemi. Yoksa uluslararası kuruluşlar size çok güzel bir reçete hazırlıyorlar. Bu doktorun verdiği reçeteye bağlı. Doktor size reçeteyi veriyor; ilaçları da elinize veriyor. Ama siz reçeteye göre değil kafanıza göre ilaçları alıyorsunuz. O da vücudunuza başka bir etki yaratıyor. Bu aynı iş. Ama doktor reçeteyi yazarken de sizin kendi sorunlarınızı, semptomlarınızı anlatmanız lazım. Dizimin şurası ağrıyor, şurada kasma var... Yoksa benim bacağımla ağrıyor derseniz sizi basit bir ilaçla geçiştirilir.

Şimdi nasıl etkilediğini şöyle anlatayım size; 2005 yılında Dünya Bankası ARIP diye bir proje uyguluyor- Tarım Reformu Uygulama Programı. Projenin Türkiye'deki uygulayıcı ayağı Hazine Müsteşarlığı, Tarım Bakanlığı hiç yok. 600 milyon dolarlık bir program ve Ahmet Bey hatırlar, Tarım Bakanlığı'nın adı yok. Onun üzerine dedik ki "Gelin, o zaman biz de paranın bir bölümünü Tarım Bakanlığı üzerinden harcatalım" ve Tarım Bakanlığı ile birlikte toplulaştırma projeleri hazırlandı. 7 tane çiftçi örgütüne kurumsal kapasite arttırılmasına yönelik bir program uyguladık. Az önce konuştuk; muhasebe sistemleri doğru dürüst yoktu bile kooperatiflerin. Her bir kooperatifin, birim kooperatifin muhasebecileri eğitildi orada. Her birim kooperatifte yer alan insanlara proje nedir, proje döngüsü nedir, nasıl izleme değerlendirme yapılır... Bunların %3'ünden %5'inden eğer bir sonuç alabildi iseniz bence projenin başarısı budur. Yoksa ektiğiniz her tohumun ürün alma şansınız yok.

Başka bir örnek; mesela şu an yeni biten Ahmet Bey'in de bahsettiği Anadolu Su Havzaları Projesi'nde hiç kimsenin bugüne kadar yapmadığı; Türkiye'nin tarımsal kirliliğin azaltılması için ne yapılabilirine yönelik bir proje hazırlandı. Ben şunu söylemeye çalışıyorum; yani uluslararası kurumlar dünyanın birçok yerinde benzer işler yapıyorlar. Ama gelip Türkiye'de aynı modeli uygulamak istedikleri zaman bizim orada o modele ilişkin olarak kendi özgün koşullarımızı, kendi ihtiyaçlarımızı, kendi duyarlıklarımızı ön plana çıkarıp bu programları ülkemizin koşullarına göre uygulamamız lazım.

Teşekkür ediyorum.

Bülent Gülçubuk: Teşekkür ederim. Şimdi aslında kırsal kalkınma konusu birçok bakanlık ve kurumu ilgilendiriyor. Aslında böyle de olması gerekiyor. Fakat hep bir kaygımız var, işte aşçının bol olduğu yerde yemeğin yanması olayı... O kadar çok muhattabı var ki herkes farklı zamanlarda, farklı konularda alana gidiyor. Bazen hiç bir iş tamamlanmadan yarıda kalabiliyor. Koordinasyon ve yönetim anlamında eksiklerimiz var. Bir diğer konu da şu; biz halen herhalde bir kırsal kalkınma modeli üretemedik. Yani SODES'i, KÖYDES'i

Tartışma Bölümü

bir model olarak görmüyorum. Kırsal kalkınma uygulamalarını bütüncül olarak ortaya koyan bir model üretmediğimiz için sürekli bir farklı ülkelerin deneyimlerini tartışıyoruz. Tabi böyle olunca kırsal kalkınmayı kavramsallaştırma anlamında da bir sorunumuz var Türkiye ölçeğinde.

Bunlara ek olarak, şimdi her zaman Türkiye’de yoksulluk ve açlıkla ilgili verilerde şu söyleniyor: 2002 yılında günde 2,15 doların altında geliri olan şu kadar nüfusumuz vardı; 2011’de bu kadar düştü. Fakat sanki iki şeyi birbirine karıştırıyoruz gibi. 2002’de Türkiye’de kişi başına milli gelir 4200 dolardı. 2011’de 10.000 dolar milli gelire geldik; yine 2,15 dolar altından söz ediyoruz, aslında 7 dolar olması lazım. 7 dolara göre aldığımız zaman aslında Türkiye’deki yoksul sayısı artıyor mu azalıyor mu? Biraz onlar üzerinden gitmek lazım diye düşünüyorum. Birde tabi Türkiye’de makro büyüme açısından belki sorunlar olmayabilir ama şu açıdan bakmak lazım; Türkiye’nin 81 ilinden kaç tanesi kişi başına ortalama milli gelirin altında milli gelire sahip? Kaç tane ilçe ortalama milli gelirin altında milli gelire sahip? Bu açıdan bakıldığı zaman, daha geçen hafta açıklandı Türkiye’deki 81 ilden sadece 14 tanesi kullandığı kaynak kadar vergi üretebiliyor. Geri kalan 67 tanesi aslında üretmediğini tüketiyor. Bunlarında büyük çoğunluğu maalesef kırsal alanlar. İşte demekki aslında makro büyüme göstergeleri Türkiye’de kırsala yansıtılmıyor. Bu açıdan rakamları kullanırken ülke ortalamasına göre bazı değerlendirilmelerde bulunursak belki daha pozitif, daha somut göstergeler ortaya çıkabilir.

Teşekkür ediyorum.

4. Oturum

Ülker Şener-Ragıp Evren Aydoğan
TEPAV

Mehmet Ali Çalışkan
Yaşama Dair Vakıf

Tartışma Bölümü

Kırsal Kalkınmada Yönetişim ve Koordinasyon: Şanlıurfa Örneği

Ülker Şener-Ragıp Evren Aydoğan
TEPAV

Giriş

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye coğrafyası üzerinde de herhangi bir bölgenin kırsal kalkınma ve gelişmişlik düzeyi analiz edilirken söz konusu bölgenin ekonomik, sosyal ve yönetsel özelliklerinin bir bütün olarak incelenmesi gerekmektedir. İstihdam yapısı, kalkınmada öne çıkan sektörler, bölgenin ulusal ve küresel pazara ulaşım olanakları gibi ekonomik özelliklerin yanı sıra, okuma-yazma oranı, kadınların toplumsal hayata katılımı, okullulaşma oranları, sağlık hizmetlerinden faydalanabilme gibi sosyal gelişmişlik göstergeleri de kalkınma çerçevesinde dikkate alınmaktadır.

Kırsal ve köylülüğe ilişkin politikalar her zaman konuşulmasına rağmen kırsal kalkınma kavramı son 20 yılda yaygın bir biçimde kullanılmaya başlanmıştır. Kırsal ile kent arasındaki farklılıklar genel bir kalkınma anlayışından öte kırsal kalkınma yaklaşımının geliştirilmesini beraberinde getirmiştir. Kırsal alanlardaki üretimin yapısı ve üretimi etkileyen belirleyiciler, pazarla bütünleşme düzeyi, kırsal nüfus ve köylülük meselesi, kamu tarafından sunulan hizmetlerin kentsel alanda yoğunlaşması kırsal alanları kentsel alanlardan ayırmaktadır. Bu farklılıklar kalkınma paradigmasını da farklılaştırmaktadır.

Kırsal kalkınmanın temel tartışma konularını kırsalın ne olduğu veya nasıl tanımlanacağı, kırsal nüfusun yapısı, kente göç, kırsal yoksulluk, kırsala yönelik hizmetler, üretimin yeniden yapılandırılması, gıda güvenliği ve yenilenebilir enerji tartışmaları oluşturmaktadır. Kırsal kalkınmanın yönetişimi ise bu konu başlıklarının işleniş çerçevesinde bir araç/iş yapış biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kırsal alanlar tanımlanırken kullanılan temel ölçütlerden biri nüfustur. OECD nüfus yoğunluğu kmkare başına 150'den az olan mekanları kırsal alan olarak tanımlamaktadır. Eğer bölgede yaşayan nüfusun %50'sinden fazlası kırsal alanlarda yaşıyorsa bu bölgelere kırsal yoğunluklu bölge denilmektedir.³ Türkiye'de "Sosyo-ekonomik anlamda asgari kent fonksiyonlarının belirlediği 20000 ve üzeri nüfusa sahip yerleşimler dışındaki alanlar kırsal alan"⁴ olarak tanımlanmaktadır. Ulusal Kırsal Kalkınma stratejisinde de nüfus temel alınmakta ve 20000 altındaki yerler kırsal olarak tanımlanmaktadır.⁵ Kırsal kalkınma ise kırsal nüfusun refahı ile birlikte ele alınmaktadır. Ruşen Keleş kırsal kalkınmayı "kırsal alanların daha bayındır duruma getirilmesi, kamu işgörülerinin tümleştirilmesi ve köylerde yaşayan insanların gelirlerinin artırılması için her düzeyde alınan

³ Rural Development in the European Union-Statistical and Economic Information Report, 2006

⁴ 9. Beş Yıllık Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma Politikaları Özel İhtisas Alt Komisyonu

⁵ Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi,

önlemler ve kapsamlı tasarılarla kırsal alanlarda sağlanan değişim⁶ biçiminde tanımlamaktadır.

Türkiye’de kırsal kalkınmaya ilişkin politika çerçevesinin üç dönem olarak sınıflandırılabilmesi belirtilmektedir. İlk dönem Kırsal Alanın Ekonomik Açından Sektörel Yönetimi (1923-1963), ikinci dönem Kırsal Alanın Bütünleşik Yönetimi (1963-1980) ve üçüncü dönem ise Kırsal Kalkınmanın Yönetimi (1980-...) olarak sınıflandırılmaktadır.⁷ Son dönemin temel belirleyici özelliğinin STK’ların politika belirlenim sürecine katılması ve kırsal kalkınma aracı olarak yönetişimin kullanılması olduğu belirtilmektedir.

Kırsal alan genel olarak tarım politikaları ile birlikte ele alınmıştır. Tarımın kırsal nüfus için temel geçim aracı olması, tarımsal istihdamın yüksek oranda gerçekleşmesi ve tarımın gayri safi milli hasıla (GSMH) içindeki yeri bunun en önemli nedenidir. Tarımsal istihdamın azalması ve buna bağlı olarak GSMH içindeki payının düşmesi, kırsal kalkınmanın ekonomik anlamda sadece tek bir sektör üzerinden sağlanamaması tarım dışındaki sektörlerin hesaba katılmasını, bütünleşik ve mekan temelli yaklaşımları gündeme getirmiştir.

Çalışmanın amacı, gerekçeleri ve yöntemi

Kırsal Kalkınmada Koordinasyon ve Yönetişim çalışmasının amacı Şanlıurfa’nın sosyal ve ekonomik özellikleri göz önünde tutularak, bu yapı içinde ortaya konan kırsal kalkınma politikalarının ne türden yönetim süreçleri sonucunda gerçekleştirildiğinin ortaya konulmasıdır. Çalışma, Şanlıurfa’da merkezi ve yerel kamu kurumları ile üretici birlikleri ve ilgili diğer sivil toplum kuruluşları tarafından tasarlanan ve uygulanan kırsal kalkınma politikalarının yerleşme, kurumlar arası koordinasyon ve katılımçılık gibi iyi yönetim ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmesini içermektedir.

Çalışma alanı olarak Şanlıurfa’nın seçilmesinin üç nedeni bulunmaktadır.

1. Şanlıurfa **demografik yapısı** itibarıyla kırsal ile en güçlü olan illerden biridir. Demografik olarak bakıldığında 2011’de Türkiye genelinde nüfusun ancak yüzde 23’ü kırsal alanda yaşarken, aynı dönemde Şanlıurfa nüfusunun yüzde 45’i kırsal alanda yaşamaktadır. Şanlıurfa ilinin kırsal nüfusunun Türkiye ortalamasının neredeyse iki katı olması kırsal kalkınma alanında inceleme yapmak için seçilmesinin öncelikli nedenlerinden birini

⁶ Keleş R., Kentbilim Terimleri Sözlüğü, sy: 86, İmge Yayınevi, Ankara, 1998

⁷ Kayıkcı S., Türkiye’de Kırsal Alanın Yönetimi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

oluşturmaktadır. Üstelik bunu destekleyici bir başka veri de kırsal nüfusunun azalma değil aksine artış eğilimi göstermesidir. Dolayısıyla, Türkiye genelindeki diğer illere oranla kırsal-kent arası nüfus farkının yakın zamanda kent lehine hızlı bir değişime göstereceğine dair bir kanıt bulunmamaktadır. Bu nedenle kırsal kalkınma stratejisinin hem ekonomik hem de sosyal boyutlarıyla daha fazla insanı doğrudan etkileyebileceği bir demografik yapının Şanlıurfa'da mevcut olduğu söylenebilir.

Tablo 1: Şanlıurfa/Türkiye Nüfus Yapısı

	Şanlıurfa		Türkiye	
	Kent (il + ilçe)	Köy (köy + belde)	Kent (il + ilçe)	Köy (köy + belde)
2007	%60	%40	%70	%30
2011	%55	%45	%77	%23

Kaynak: TÜİK

Türkiye'de kırsala yönelik ifade edilen bir diğer özellik yaşlı nüfusun yoğunluklu olmasıdır. Şanlıurfa'da hem nüfusun %45'nin köy ve beldeleşmiş yaşaması hem de kırsal alandaki nüfus artış hızı bunu desteklememektedir.

Tablo 2: Şanlıurfa Kent/Kırsal Nüfus Yapısı

2010-2011	Kent/köy nüfus oranı	Nüfus artış hızı
Kent	%55	%2,3
Köy	%45	%4,4

Kaynak: TÜİK

2. Şanlıurfa'nın tercih edilmesinin ikinci nedeni **sosyo-ekonomik yapısıdır**. Sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi açısından bakıldığında Şanlıurfa'nın durumunun iç açıcı olmadığı görülmektedir. Şanlıurfa *Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması'nda* 1973'de 42, 1985'de 55, 2003'te 68. sırada, 2011 yılında 73.

sırada yer almaktadır.⁸ Buradan da anlaşılacağı üzere, Şanlıurfa ili 1970'lerin başından beri sosyo-ekonomik gelişmişlik açısından geri sıralarda yer alsa da, içinde yaşadığımız son dönemde diğer illere göre durumu daha da kötüleşme eğilimi göstermektedir.

Temel bir diğer sosyo-ekonomik gelişmişlik göstergesi eğitimidir. Türkiye genelinde okur-yazar nüfus 2009 yılında yüzde 89 iken Şanlıurfa'da yüzde 72'dir. Yine 2009'da Türkiye genelinde ortaöğretimde okullaşma oranı yüzde 58,6 iken, Şanlıurfa'da bu oran yüzde 25,7'dir. İl bazında yapılan bu karşılaştırmanın yanı sıra, eğitim düzeyi üzerinden Şanlıurfa kırsalı ve kenti arasındaki sosyo-ekonomik durum farkını da ortaya koymak mümkündür. Şanlıurfa nüfusunun yüzde 45'i kırsal alanda, yüzde 55'i kentsel alanda yaşıyor olmasına rağmen, ilköğretim ve ortaöğretim mezunu kişi sayısına bakıldığında önemli bir uçurum göze çarpmaktadır. Şanlıurfa'da ilköğretim mezunlarının yüzde 34'ü kırsal alanda iken yüzde 66'sı kentte, ortaöğretim mezunlarının ise yüzde 6'sı kırsalda yaşarken yüzde 94'ü kenttedir. Bu rakamlar il bazında kır-kent arasındaki farkın yüksek olduğunu göstermektedir.

Tablo 3: Şanlıurfa-Türkiye Eğitim karşılaştırması

	2000		2009	
	Şanlıurfa	Türkiye	Şanlıurfa	Türkiye
%				
Okur-yazar nüfus	67.7	81.6	72	89
Okur-yazar kadın oranı	52.2	80,6	67.3	83,3
İlköğretimde okullaşma	81	93.5	91.3	96.5
Ortaöğretimde okullaşma	21.8	40.4	25.7	58.6

Kaynak: TÜİK

Şanlıurfa'da kız çocukları ile erkek çocukları arasında da fark bulunmaktadır. Erkek çocuklarında ortaöğretimde okullaşma oranı %39 iken kız çocuklarında bu oran %24'dür.

⁸ Sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması (2011) demografi, eğitim, sağlık, istihdam, rekabetçi ve yenilikçi kapasite, mali kapasite, erişilebilirlik ile yaşam kalitesi olmak üzere 8 alt kategoride 61 değişken kullanılarak hazırlanmaktadır.

Tablo 4: Şanlıurfa'da Ortaöğretimde Kız/Erkek Çocuklarına göre okullaşma oranları

2009-10	Şanlıurfa	Türkiye
Kız çocukları	%24	%62
Erkek çocukları	%39	%68

Kaynak: Milli Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim 2011-2012

3. Şanlıurfa **kırsalının ekonomik yapısı** da bu ili inceleme alanı olarak seçmeye yönelten nedenlerden biriydi. Öncelikle, 2001 verilerine göre Şanlıurfa hanelerin yüzde 89'unun tarımsal faaliyette bulunmaktadır. Sanayi daha çok tarımsal ürünlerin işlenmesi üzerine yapılandırılmıştır; gıda ve tekstil ürünlerinin üretimi ön plandadır. Tarımsal işletmelere bakıldığında ise, Şanlıurfa'da tarımsal işletme büyüklüğü Türkiye ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir. Şanlıurfa'da ortalama tarımsal işletme büyüklüğü 194, 85 dekar iken, Türkiye'de 61,01 dekadır. Büyük tarımsal işletme olarak kabul edilen 200 dekar ve üzeri araziye sahip olan tarımsal işletme sayısı yüzde 24,9'dur ve bu işletmelerin sahip olduğu arazi oranı yüzde 70,7'dir. Bu açıdan baktığımızda, Türkiye genelinde tarımın en önemli sorunu olarak dile getirilen ve ne kadar belirleyici olduğu tartışmalı olan "küçük ölçekli işletmelerin çokluğu" sorunu Şanlıurfa'da karşımıza çıkan bir sorun değildir. Aksine, Şanlıurfa kırsalında büyük ölçekli tarımsal işletmeler hakimdir. İşletmelerin ölçeği, köy ve beldelerde yaşayan nüfusun büyüklüğü ile birlikte düşünüldüğünde Şanlıurfa kırsalında topraksız köylülerin ve tarım işçilerinin yoğun olduğu sonucuna varılabilir.

Tablo 5: Toprak büyüklüğü, işletme oranı ve arazi miktarı

Toprak büyüklüğü	İşletme oranı		Arazi miktarı/toplam arazi	
	Şanlıurfa	Türkiye	Şanlıurfa	Türkiye
1-49 dekar	%25	%64,8	%3,6	%21,3
50-199 dekar	%50,1	%29,4	%25,7	%44,5
200 dekar ve üzeri	%24,9	%5,9	%71,7	%34,2

Kaynak: GTS tarımsal işletmeler anket sonuçları

Dolayısıyla, gerek kırsal nüfusun yoğunluğu gerekse de kırsal ve kentsel nüfus arasındaki sosyo-ekonomik gelişmişlik farkları ve tarımsal işletmelerin ve arazilerin durumu Şanlıurfa'yı kırsal kalkınmada yönetim süreçlerini araştırmak için seçmemizin nedenlerini oluşturdular.

Çalışmanın yöntemi nedir?

Çalışmanın birinci aşaması literatür taramasını ve paydaş analizini kapsamaktadır. Bu amaçla kırsal kalkınma yaklaşımları incelenmiş ardından Türkiye'de kırsal kalkınmayla ilgili kurullar tespit edilip, amaçları, görev alanları ve uyguladıkları projeler hakkında bilgi derlenmiştir. Çalışmanın ikinci ayağını, saha çalışması, paydaş görüşmeleri oluşturmaktadır. Paydaş görüşmeleri EK'1 de yer alan sorular çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

Görüşme yapılacak kurumlar seçilirken Şanlıurfa kırsalında faaliyet gösteren merkezi yönetim kurumlarının taşra teşkilatları, odalar ve dernekler göz önünde bulundurulmuştur. Araştırma çerçevesinde dokuz kurumun temsilcileri ile yüz yüze görüşmeler yapılmıştır; İl Özel İdaresi Tarımsal Hizmetler Müdürlüğü, Şanlıurfa Valiliği Sosyal Destek Programı (SODES), Karacadağ Kalkınma Ajansı Şanlıurfa Yatırım Destek Ofisi, Tarım İl Müdürlüğü, Şanlıurfa Ziraat Odası, Şanlıurfa Kırmızı Et Yetiştiricileri Birliği, Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) İdaresi Merkez, GAP Bölge İdaresi ve Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK). Tüm bu kurumlarda, Şanlıurfa'da kırsal kalkınmanın yönetişimini analiz etmeyi amaçlayan derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında köy kooperatifleri vb kırsal alana yönelik politika üreten kurumlarla görüşme yapmak da planlanmıştır. Ancak Şanlıurfa kırsalında yaşayan insanların kendi inisiyatifleri ile kurdukları, demokratik katılımçılık doğrultusunda çalışan kooperatifler bulunmamaktadır⁹. Kırsala yönelik çalışma yürüten STK'lar ise temelde kentli insanlar tarafından kurulmuştur. Kırsal alanın örgütsüzlüğü, sadece Şanlıurfa'nın değil genel olarak Türkiye kırsalının temel sorunlarından biridir.

Çalışmanın çerçevesi: Değerlendirme konusu olacak kavramlar, yapılar, ilişkiler

Kamu yönetimi sisteminin iyi yönetim kuralları çerçevesinde işleyip işlemediğinin değerlendirilmesinde birtakım kavramlar öne çıkmaktadır. Yönetimlerin şeffaf ve hesap verebilir olması, karar alma ve uygulama süreçlerinde tüm paydaşların katılımının sağlanması, ihtiyaç alanlarında

⁹ 2013 yılında Tülmen Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi kurulmuştur. Ancak kooperatifin yerelin inisiyatifleri ile değil Ankara'dan gelen direktiflerle kurulmuştur.

belirlenecek politikaların sırasıyla yerel, bölgesel ve ulusal gereksinimlere duyarlı tasarlanması gibi konular bunlar arasından sayılabilir. Kırsal kalkınmanın yönetişimi konusunda değerlendirmeler yaparken de bu kavramlar etrafında düşünmek yararlı olacaktır.

Kurumların politika geliştirme süreçleri, politikalar doğrultusunda üretilen hizmetler, hizmetlerin uygulanması ve değerlendirilmesi süreçleri kurumlar arası koordinasyon ve işbirliği mekanizmaları kapsamında ele alınan konulardır. Dolayısıyla, değerlendirme çerçevesinde öncelikle kurumların kendi içlerinde politika oluşturma süreçlerini nasıl işlettikleri, oluşturulan bu politikaları hangi yöntemlerle uygulayabildikleri analiz edilmeye çalışılmıştır. Devamında da karar alma ve uygulama süreçleri oluşurken ne türden yönetim mekanizmalarının, gerek yerel aktörler arasında gerekse de yerel merkez ilişkileri bağlamında, ortaya çıktığı araştırılmıştır. Bu kapsamda değerlendirme çerçevesini oluşturan bu unsurlar üç ana başlık altında incelenebilir.

1. Kurumların sorumluluk alanları, politika geliştirme ve hizmet üretim süreçleri

Politika geliştirme sürecine geçmeden önce kurumların kırsal kalkınma yaklaşımlarına değinmekte yarar bulunmaktadır. Kurumların kırsal kalkınma ve kıra yaklaşımları farklılık taşımamaktadır. IPARD kırsal kalkınmayı pazarla bütünleşme, orta-büyük ölçekli işletmelerin hakim olduğu bir kırsal alan yaratma olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle belirli bir kaynağa ve kapasiteye sahip üreticileri desteklemektedir. Bunun en önemli amacı pazara yönelik üretimi özendirme. Öte yandan kırsala yine ekonomik salt ekonomik gözle bakan Tarım İl Müdürlüğünün daha küçük üreticilere verdiği destekler bulunmaktadır. GAP ise kırsal kalkınmayı, entegrasyonu barındıran, değişim isteği yerelden gelen topyekun bir kalkınma anlamında kullanmaktadır

Bu farklılıklara rağmen, görüşülen tüm kurum yöneticileri kırsal kalkınmanın yalnızca ekonomik bazı gereklilik ve gereksinimleri karşılamaya yönelik bir çaba olmadığı, sosyal gelişmişlik sorunları ile bir arada düşünülmesi gerektiği konusunda hemfikirdirler. Eksik olan nokta ise bu farkındalığın politika üretme süreçlerine yansımaması ve dolayısıyla bu yapıya-Şanlıurfa kırsalına uygun hizmet modellerinin yaratılamamasıdır. Örneğin, kırsal kalkınmanın sosyal gelişmişlikle olan ilintisine kavramsal olarak vurgu yapan Tarım İl Müdürlüğü yetkililerinin, sorun alanlarına ilişkin hizmetlerini anlatırken daha çok ekonomik kalkınma temelli eğitimler, yardımlar ve destek projelerinden bahsediyor olmaları bu durumu açıklar niteliktedir. Sosyal yönün ne kadar önemli olduğu vurgulanmakta ancak hizmetler buna göre planlanmamaktadır. Ekonomik kalkınmanın sosyal kalkınmaya yansımadağı, örneğin kadınların durumunda iyileşme sağlamadağı da kurumlar tarafından belirtilmiştir.

Politika üretim ve hizmet planlaması sürecinin şu aşamalardan geçtiği söylenebilir: sorun tespiti, çözüm önerilerinin geliştirilmesi, politika oluşturulması ve uygulamaya konulması (hizmet planlaması). Şanlıurfa'ya bakıldığında kurumların sorun tespiti konusunda yeterli kurumsal kapasiteye sahip oldukları, ili ve kırsalı tanıdıkları-bildikleri; bu sorunları merkezle ve yereldeki diğer aktörlerle paylaştıkları, tartıştıkları görülmektedir. Özellikle GAP idaresinin Şanlıurfa kırsalının sosyo-ekonomik durumuna ilişkin ayrıntılı ve derinlikli bilgiye sahip olduğunu belirtmek gerekir.

Sorunları tespit eden kurumların politika geliştirme ve hizmet modeli geliştirme noktasında ise merkeze bağımlı oldukları görülmektedir. Görüşülen kurumlar, kendi yapabilirlikleri, yetkileri ve sorumlulukları açısından kırsal kalkınmanın ve kırsala yönelik hizmetlerin belirli kısımlarından kendilerini sorumlu görmektedirler. Sorumluluklar merkezi yönetim tarafından belirlenmekte görev ve yetkiler mevzuat çerçevesinde işlemektedir.

Politika geliştirme süreçleri ile ilgili olarak şu sonucu çıkarmak mümkün: yerelde faaliyet gösteren kamu kuruluşları aslında kırsal kalkınmanın göç, yoksulluk, kadın sorunları, eğitime ilişkin sorunlar gibi pek çok sosyal boyutunun farkındalar ancak merkezden belirlenen görev tanımları ve ulusal ölçekli kırsal kalkınma politikaları, bu kurumları merkezde belirlenen çerçeve içinde olabilmektedir.

Kırsal kalkınma araçlarının merkezden belirlenmesi kurumların model geliştirme ve uygulama konusunda çaba göstermemesinin nedenidir. Bu sorunun ortadan kaldırılması ancak merkezden yerele yetki devri ile gerçekleştirilebilir. Bu yargı daha çok, Türkiye gibi çok farklı sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyine sahip bölgeleri olan bir ülkede, ulusal düzeyde ortaya koyacağı kalkınma politikalarının özellikle sosyal boyutlarının daha çok yerel aktörler tarafından belirlenip uygulanmasının daha verimli olacağı düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Tüm bunlar kırsal kalkınmanın yönetişimi konusundaki önemli bir soruna işaret etmektedir: yerel aktörlerin politika belirlenme ve politika geliştirmedeki rolleri ve etkileri ne olmalıdır?

Belirtildiği üzere gerek merkezin gerek merkezi yönetimin taşıra teşkilatlarının gerekse de yerelde faaliyet gösteren meslek odalarının kırsal kalkınmanın yönetişimi dendiğinde daha çok ekonomik tedbirlere dair faaliyetlerini öne çıkarması, kırsal kalkınma politikalarının sosyal dönüştürücü potansiyelinin ikinci planda kalması çalışma sırasında ulaşılan bir gerçekliktir. Bunun birincil nedeni ekonomik sorunlarının bütün ağırlığıyla toplumun da gündemini doğrudan belirlemesidir. Ancak en az onun kadar önemli ikinci bir neden de merkezden, ulusal ölçekte belirlenen kırsal kalkınma politikalarının yereldeki sosyal gerçekliklere ve sorunlara duyarlı olmasının kaçınılmaz

zorluğudur. Tüm ülke sathında tarımsal işletmelerin, köylünün ekonomik etkinliğinin ve pazara katkı yapabilme kapasitesinin artırılmasına yönelik ekonomik yardım ve tedbir projeleri yereller arasındaki farklılıkları görmediği için yerel ölçekte istenilen sonuçları vermeme ihtimalini içinde barındırmaktadır. Üstelik Türkiye'nin kamu yönetimi sisteminde olduğu gibi gerek yereldeki kurumlar arasındaki gerekse de merkezi ve yerel kurumlar arasındaki koordinasyon mekanizmalarının güçlü kurulamadığı bir yapıda yerelin sorunlarına duyarlı politika geliştirme ve uygulama süreçlerinin tanımlanması çok daha zorlaşmaktadır.

Kırsal kalkınmaya yönelik araçların esnek olmadığı ve kırsal alanı biçimlendirmek için kullanıldığı belirtilmesi gereken bir diğer noktadır. Öte yandan devletin kotalar, projeler ve destekler üzerinden köylüler üzerinde kontrol sağladığı ve onları yönlendirdiği, kırsal alanı biçimlendirdiği söylenebilir. IPARD çerçevesinde verilen desteklerin katı kurallara bağlanmış olması ve sadece bu koşulları sağlayan işletmelere verilmesi, üretimin yapılış biçimini, araçlarını vb. bir bütün olarak belirlemektedir.

Bir diğer konu sulamaya ilişkindir. şanlıurfa'da halihazırda 370 bin hektar alan sulanmaktadır ve sulamanın temel merkezi GAP'ın pilot bölgesi olan Harran Ovasıdır (GAP görüşmesi). Sulanan yerlerde üreticilerin gelirinde muazzam artışlar olduğu belirtilirken (%300 gibi), diğer üreticilerin gelirlerinde bu düzeyde bir artış olmamıştır. Desteklerle birlikte düşünöldüğünde devletin kırsala yönelik politikalarının ve ürettiği hizmetlerin herkese aynı ölçüde etki de bulunduğunu söylemek mümkün görünmemektedir. Kimi politikalar kırsaldaki eşitsizlikleri artırıcı bir nitelik taşıyabilmektedir.

GAP İdaresi uzun yıllardır bölgede sürdürdüğu kalkınma çalışmaları doğrultusunda, veri toplama, derleme, bunları yerel malumata dönüştürme ve politika önerileri geliştirme ve uygulama kapasitesine bir ölçüde sahip bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçtiğimiz dönemde merkezinin Ankara'dan şanlıurfa'ya taşınmış olması da yerelin ihtiyaçlarına duyarlı olmak konusunda olumlu bir diğer gelişme olarak değerlendirilebilir. Sorumlu olduğu bölgenin farklı özelliklerdeki yörelerine dair projeleri gerek merkezi teşkilatlarla gerekse de uluslar arası kuruluşlarla işbirliği halinde gerçekleştirebilme kapasitesi de diğer bir önemli noktadır. Dolayısıyla, gerek kurumsal hafıza, deneyim ve bilgi düzeyi gerekse de organizasyon, yetkilendirme ve iş yapma prensipleri açısından GAP idaresi gibi yarı özerk kuruluşlar kırsal kalkınmanın yerelden ve tüm yönleri ile planlanması konusunda, geliştirilmesi gereken, iyi bir örnektir. GAP İdaresi'nin bu yetkinliği, kurum çalışanlarının kırsal kalkınmanın teorik ve pratik alanlarına hakim olmalarından, kurumsal birikim ve deneyimin yerel, ulusal ve uluslar arası işbirlikleriyle projeler üretebilme kapasitesinden ve dolayısıyla yerelin ihtiyaçlarının daha duyarlı bir yapısı olmasından kaynaklanmaktadır. Son dönemlerde havza

modeli çerçevesinde geliştirdikleri çalışmalar da olumlu örnek niteliğindedir.¹⁰ GAP-Kalkınma Ajansının 2012-2017 Stratejik Plan uyumlaştırma çalışması, GAP'ın bölgeye bütüncül bir biçimde baktığını ve buna uygun politikalar geliştirmeye çalıştığını göstermektedir.

GAP örneğine bakıldığında uluslararası örgütlenmelerin kırsal kalkınma araçlarına etkisi görülmektedir. Özellikle FAO ile birlikte gerçekleştirilen çalışmalar önemli bir yer tutmaktadır. FAO tarafından geliştirilen Hızlı Kırsal Kalkınma Değerlendirme Yaklaşımı/Bölgesel Kırsal Değerlendirme Yaklaşımları GAP tarafından da kullanılmaktadır. Kapasite artırımı çerçevesinde FAO işbirliği ile eğitim çalışmaları yapılmaktadır. Ayrıca GAP'ın kendi çalışmalarını yaparken diğer kurumları dahil etmesi, bu çerçevede Danışma kurulu vb yapılar oluşturmasından da bahsedilebilir.

Özetle, GAP bir tarafa bırakılırsa, kurumlar merkezi idarenin taşradaki temsilcileridir ve herhangi bir konuda esnekliğe sahip değillerdir. Yerelde tespit ettikleri sorunları merkeze bildirmekte, kimi zaman çözüm önerileri ile birlikte, merkezden gelen cevap-talimat çerçevesinde hareket etmektedirler.

2. Yerel-merkezi kurumların konuları ve kurumlar arası koordinasyon ve işbirlikleri

Öncesinde ifade edildiği üzere, kırsal kalkınmaya ilişkin sorunlar ve hizmet alanlarının tespit edilmesi ekonomik ve toplumsal pek çok değişkenin hesaba katılmasıyla mümkün olabilmektedir. Kurumların öncelik alanlarını belirlerken nasıl bir yol izlediklerini görmek, merkez-taşra teşkilatı ilişkisini ve etkileşimini ortaya koymak kırsala yönelik politikaları ve hizmetleri anlamak açısından önem taşımaktadır.

Şanlıurfa'da kırsal kalkınmaya ilişkin tanımlanmış herhangi bir formel koordinasyon mekanizma bulunmamaktadır. Koordinasyon projeler, günlük ihtiyaçlar üzerinden görüş alış veriş biçiminde yürümektedir. Kurumlar projeler çerçevesinde ve/veya valiliğin çağrısı ile bir araya gelmektedir. Kurumlar arası koordinasyonun temel aktörü Valilik'tir. Neredeyse her görüşmede herhangi bir ortak çalışma için Şanlıurfa valisinin önayak olması ya da direktif vermesi konusunun dillendirilmesi de bu yorumu haklı çıkarır niteliktedir.

¹⁰ Havza bazlı üretim modelinde Türkiye 30 havzaya bölünmektedir. Havzalar iklim, topografya, toprak yapısı ve arazi sınıflandırılmasına göre ülkenin idari yapılanmasına uygun ve yönetilebilir büyüklükte oluşturulmuştur (Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, 2009). GAP' da çalışmalarını havza temelli yürütmeye başladığını ifade etmiştir. GAP'ın çalışma alanında üç havza bulunmaktadır; bunlar GAP Havzası, Batı GAP Havzası ve Karacadağ Havzası'dır.

Kurumlar arasında işbirliğinin daha çok projeler üzerinden gerçekleştiği söylenebilir. Mevsimlik Tarım İşçisi Kadınların ve Çocuklarının Gezici Sağlık Hizmeti Yoluyla Sağlık Hakkının Korunması ve Geliştirilmesi Projesi bunlardan biridir. Şanlıurfa İl Sağlık Müdürlüğü, Şanlıurfa Belediyesi ve Harran Üniversitesi işbirliği ile yürütülen projeye birlikte gezici sağlık hizmeti sistemi oluşturulmuştur. Ancak bu tip örneklerin de sınırlı sayıda olduğu belirtilmelidir.

3. Katılımcılık

Şanlıurfa'da yönetimde temel sorun alanlarından biri de katılımcılıktır. İlde politika geliştirme sürecine vatandaşın katılımını sağlayan herhangi bir mekanizma oluşturulmamıştır. Kurumlar, proje desteklerine başvuru çerçevesinde vatandaş ile ilişkilendirilmektedir. Bunun dışında ikili bir iletişim stratejisi olmadığı görülmektedir. Çok sınırlı bir alanda örneğin eğitim konusunda, vatandaşların talepleri doğrultusunda merkezin de onayı alınarak eğitim programları uygulandığı görülmektedir.

Katılımcılığın temel şartlarından biri kişilerin gerekli ön bilgiye sahip olmaları, kendilerini sürece yabancı hissetmemeleridir. Ziraat Odası tarafından hibe ve kredi programlarının işleyişinin ve prosedürlerinin en çok ihtiyacı olan kesimlerin ulaşımını mümkün kılmayacak şekilde tasarlandığının vurgulanması katılımcılık açısından önemli bir sorundur. Özellikle TKDK kredilerine başvuru koşullarının çok ağır olduğu, TKDK yetkililerinin de büyük ölçüde kabul ettiği üzere, ve bu krediye ancak büyük ölçekteki işletmelerin ulaşabileceği konusunun altı çizildi. Üretici birliği ve Ziraat odası Tarım il müdürlüğü ile eşgüdüm içinde çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Ancak bu eşgüdümün sınırları devletin uyguladığı politikalarla haberdar olmak ve bunları üyelerine iletmek şeklinde işlemektedir.

Henüz nasıl işleyeceği bilinmemekle birlikte çiftçilerle doğrudan çalışmayı öngören Tarımsal Yayımı Geliştirme Projesi (TAR-GEL) projesinden bahsetmek yararlı olacaktır. TAR-GEL kapsamında Türkiye genelinde tarımsal yayım faaliyetlerini etkinleştirmek ve bilginin doğrudan çiftçiye zaman ve mekan sınırı olmaksızın ulaşabilmesini sağlamak amacıyla 2.500 Adet " Çalışma Bölgeleri" oluşturulmuştur. Bu çalışma bölgelerine de yörenin ağırlıklı tarımsal yapısı dikkate alınarak ziraat mühendisi, veteriner hekim veya su ürünleri mühendisi atanacaktır.¹¹ Bu proje kapsamında kırdaki yaşayan insanların gerek ekonomik uğraşları gerekse de diğer sosyal mekanizmalara ulaşma kapasitelerinin artırılması konusunda çalışmalar yapılması, veteriner ve mühendisler tarafından kırsalda yaşayan vatandaşların ziyaret edilmesi hedeflenmektedir.

11 <http://www.targelprojesi.tr.gg/TARGEL-PROJESi.htm>.

Özellikle kırsal alanda örgütlenme düzeyinin düşük olması, kırsaldaki insanlar tarafından kurulmuş sivil toplum kuruluşlarının az sayıda olması katılımı zorlaştırmaktadır. Ziraat odası ve üretici birliklerinin ise yapısı gereği sadece kendi üyelerini ve bu haliyle sınırlı sayıda üreticiyi temsil ettiği düşünüldüğünde durum daha karamsar bir hal almaktadır.

Buna bir de yerelde faaliyet gösteren kamu, özel yada sivil toplum örgütlerinin kendi yapılarından ve iş yapma biçimlerinden dolayı yerel halkla ilişkilerinin de istenilen karşılıklılık ve katılımcılık düzeyinde olmadığını eklediğimizde, Şanlıurfa'da kırsal kalkınma alanının politika geliştirme süreçlerinin yönetişiminin iyi işletildiğini söylemek zorlaşmaktadır.

Sonuç

Görüşmelerden aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmıştır:

1. Şanlıurfa'da kırsal kalkınmaya dair politikaların belirlenmesi ve uygulanması süreçlerinde yerel aktörlerin ve ihtiyaçların birincil belirleyici olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir. Bunun temel nedeni, belirtildiği üzere, tasarlanan kamu yönetimi sisteminin yerel belirleyicilere duyarlı olmak ve yerel özelliklere göre belirlenen farklı ihtiyaç alanlarının ortaya konmasını sağlayacak bir yerinden yönetim modeli yerine, merkezden karar alma ve uygulama yönetimini benimsenmiş olmasıdır. Bir diğer neden ise bürokrat, yerel siyasetçi, yerel sivil toplum örgütlenmesi ve yerel halk nezdinde bu türden kapsamlı politika önerilerinin iyi yönetim ilkeleri çerçevesinde geliştirilmesi için gerekli bilgi, deneyim birikimi ve katılımcı süreçlerin gelişmemiş olmasıdır. Politika belirlenim sürecine katılmayan kişi ve kurumların kapasite geliştirmeleri de mümkün değildir. Yapılması gereken, politika alanlarına konu ve sorun temelinde yaklaşım, hangi sorun ve hizmet alanının ne kadar ve ne düzeyde yerelden ya da merkezden tasarlanıp uygulanması gerektiğine dair karar vermek ve kamu yönetimi sistemini günün ve söz konusu alanının ihtiyaçlarına göre biçimlendirmektir. Açık ki, hem tarımsal kalkınmayı, köylünün kaliteli üretim ve pazara ulaşma sorunlarını hem de göç, eğitim, kadınların konumu gibi sosyal değişkenleri içeren bu türden bir politika alanının yalnızca merkezden yapılan planlamalarla düzenlenme yoluna gidilmesi istenilen sonuçları vermeyecektir. Dolayısıyla, kırsal kalkınma konusunda yerel ölçekte hizmet verebilecek kamu, özel ve sivil toplum kuruluşlarının birlikte çalışma, sorun tespit etme, politika geliştirme ve hizmet götürme alanlarında iyi tanımlanmış yetki alanları bulunmalı ve merkezin politikalarını yerelin ihtiyaçlarına göre etkileme kapasiteleri geliştirilmelidir.

Şanlıurfa'da görüştüğümüz kamu kurumlarının taşra teşkilatlarının yetkilileri gerek Tarım İl Müdürlüğü, İl Özel İdaresi Tarımsal Hizmetler

Müdürlüğü, SODES ve Kalkınma Ajansı gibi kamu kurumları gerekse de Ziraat Odası ve Et Yetiştiricileri Birliği ile yapılan görüşmeler ilk gruptaki kurumların merkezden yürütülen politikalara uyum sağlamaya çalıştıkları, ikinci grubun da bu politika alanlarının içinde yer almaya çalışarak bir mücadele verdiklerini söyleyebiliriz. Görüşmeler sırasında, kırsal kalkınma alanındaki sorunlar ve yapılması gerekenler tartışılırken yerel aktörlerin en çok merkezden planlanan tarım ve hayvancılığa ilişkin kredi destek mekanizmalarından söz ediyor olmaları bunun önemli bir göstergesi olarak alınmalıdır. Böyle olunca, bir yandan kırsal kalkınmanın sosyal gelişmişlik düzeyi ile ilişkisinin sağlıklı bir şekilde kurulması konusu zora girmekte; öte yandan da aynı şehirde benzer sorunların çözümü için çalışan kurumların kendi inisiyatifleri doğrultusunda ihtiyaç alanlarını belirleme, politika ve hizmet üretme kapasiteleri düşmekte, birlikte çalışma ve üretme kültürü de doğal olarak zayıflamaktadır.

2. Kurumların temel amacı kırsal alanın pazarla entegrasyonunu artırmak, Pazar için üretimi desteklemektir. Bu amaçla Türkiye kırsalının temel özelliği olan küçük üreticiliği azaltma, orta ve büyük ölçekli üreticiyi destekleme politikası izlenmektedir. Bunun bir yolu desteklerin belirli kapasitelere sahip, daha iyi örgütlenmiş üreticilere verilmesi iken bir diğer yolu kooperatifler vb yoluyla küçük üreticilerin bir araya gelmesini ve ortak iş yapmasını sağlamaktır. Urfa'da Temmuz 2012'de kurulmuş Kırmızı Et Üreticileri Birliği de bu amaçla, şahısların tek başlarına ulaşamadıkları desteklemelere birlik bünyesinde ulaşabilmeleri için kurulduğunu ifade etmiştir.

3. Kırsal kalkınma yaklaşımı, her ne kadar kurumlar tarafından sosyal yönün göz önünde bulundurulması gerektiği ifade edilse de, kırsalın ekonomisi üzerine yoğunlaşmaktadır. Dolayısıyla, Şanlıurfa'da kurumların sorumluluk alanlarının yalnızca yasal çerçeve içinde anlaşıldığı, her bir kurumun bu çerçeve içinde ve merkezden gelen direktifleri uygulayan bir organizasyon yapısı içinde çalıştığı, kırsal kalkınmanın sosyal boyutunu hesaba katmakta zorlandığı, kırsalın ekonomik kapasitesini artırmaya odaklanmış bir politika geliştirildiği ve buna uygun hizmetlerin götürüldüğü bir sürece tanık olunmaktadır. Burada bir parantez açarak, bu yapıya bir ölçüde istisna oluşturma potansiyeli taşıyan GAP örneğinden bahsetmek yerinde olacaktır.

4. Şanlıurfa özgülünde topraksız köylülerin ve tarım işçilerinin ağırlıklı olduğu bir yapı göze çarpmaktadır. Bu durum kırsalı köylülük dışında işçilik üzerinde de değerlendirmeyi ve politika üretmeyi gerekli kılmaktadır; ancak uygulamada bu kurumlara yönelik birkaç proje göze çarpmaktadır.

5. Kırsal kalkınma yaklaşımlarının herkesi eşit bir ölçüde etkilediği söylenemez. Ancak, kurumların kırsala bakarken kadın ile erkek arasındaki

farıları göz önünde bulundurmadığı, bunun farkında olduğu ancak bu farkındalığın hizmetlere yansımadağı görölmektedir.

Kaynakça

- Kayıkcı S., Türkiye’de Kırsal Alanın Yönetimi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi, Yayınlanmamış Doktora Tezi
- Keleş R., Kentbilim Terimleri Sözlüğü, sy: 86, İmge Yayınevi, Ankara, 1998
- Rural Development in the European Union-Statistical and Economic Information Report, 2006
- 6. Tarımsal Yayımı Geliştirme Projesi, <http://www.tarim.gov.tr/EYYDB/Sayfalar/lcMenuDetay.aspx?rid=23>
- Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi, DPT, 2006
- 9. Beş Yıllık Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma Politikaları Özel İhtisas Alt Komisyonu
- Türkiye İstatistik Yıllığı 2012
- Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2011-2012
- Genel Tarım Sayımı, Tarımsal İşletmeler Hanehalkı Anketi 2001

EK: PAYDAŞ GÖRÜŞMELERİNDE KULLANILAN SORU FORMU

HİZMETLER

1. Kurumunuzun kırsal kalkınmaya yönelik faaliyetleri nelerdir?
2. Şanlıurfa'nın bu sorunların çözümüne yönelik öncelikleri, hedefleri nelerdir?
3. Kurumunuzun kırsal alanlara yönelik hizmetleri nelerdir?
4. Yürütücüsü, ortağı, yararlanıcısı veya başka bir sıfatla aktif olarak yer aldığınız kamu kaynaklı veya dış kaynaklı tamamlanmış veya devam eden projeleriniz var mı?
5. Proje adı - Uygulama dönemi - Sürdürülebilirlik / Halen devam ediyor mu - Kısa içerik
6. Sizce projelerin kırsal kalkınmaya etkisi nedir? Projeler başarılı mı, değil mi? Başarı ve başarısızlık nedenleri nelerdir?
7. Kurumunuzun faaliyetlerinin, sunduğu hizmetlerin kalitesini etkileyen kısıtlar, sorunlar, eksiklikler nelerdir?
8. Sayılanlar arasında en çok sorun yaşanan hizmetler/faaliyetler nelerdir?
9. Kırsala yönelik sorunları, kırsalın hizmet ihtiyacını nasıl tespit ediyorsunuz?

POLİTİKA GELİŞTİRME

1. Şanlıurfa ilini düşündüğünüzde kırsala yönelik politikalar nasıl belirleniyor?
2. Politikaların ne kadarı yerel, ne kadarı merkez tarafından belirleniyor? Politika geliştirmeye yönelik yetki sınırlarınız nedir? Temel faaliyet önceliklerinizin hangileri sizin hangileri merkezi yönetimin kararlarıyla şekilleniyor?
3. Merkezden belirlenen politikalar ile Şanlıurfa'nın kırsala yönelik politikaları ne kadar uyumlu ve örtüşüyor?
4. Hedef gruba göre farklılaştırılan politikalar var mı? Örneğin kadınlara, mevsimlik işçilere yönelik çalışmalar?

KOORDİNASYON

1. Faaliyet gösterdiğiniz alanlardaki sorunlarla sizin dışınızda hangi kurumlar ilgileniyor?
2. Diğer kuruluşlar tarafından sunulan hizmetlerle çakışan, mükerrerlik yaratan hizmetler ve birbirini tamamlayan hizmetleriniz nelerdir?
 - o Bu bilgiyi nereden alıyorsunuz? (Vatandaş, STK, koordinasyon platformları)

3. Faaliyetlerinizin etkisinin değerlendirildiği, nasıl iyileştirilebileceğinin tartışıldığı ve uygulamaya geçirmek üzere kararlar alınan toplantılar yapıyor musunuz? Kurul, komisyon gibi yapılanmalar var mı? Hangi kurumlarla bir araya geliyorsunuz?

İŞBİRLİKLERİ

1. Hangi kurumlarla işbirliği yapıyorsunuz?
2. Başka bir kuruluş ile Şanlıurfa düzeyinde işbirliği geliştirme konusunda izlenen yol nedir? İşbirliği geliştirme konusunda kısıtlar nedir?
 - Yerel teşkilatın işbirliği geliştirme esnekliği, merkezi yönetim ve valinin rolü
 - İşbirliği geliştirme konusunda kısıtlar
 - Diğer merkezi kuruluşlar ile
 - Belediye, il özel idare ile
 - Sivil Toplum Kuruluşları ile
 - Üniversite ile
 - Özel sektör ile
3. İşbirliğinin çerçevesini belirleyen belge nedir?
 - Protokol, talimat vs
4. Kırsala yönelik hizmetlerle ilgili olarak ilde üyesi olduğunuz, katılım sağladığınız resmi, yarı resmi (ör. Proje bazlı), kurul, komite, platform, konsey, çalışma grubu ve benzeri yapılar hangileridir?
 - Varsa eğer, bu yapılarla ilişkinizi, ne düzeyde katıldığınızı, nasıl yararlandığınızı özetler misiniz?
 - Varsa eğer, bu yapıların güçlü, zayıf yanlarını, kısıtlarını ve tanımlanan işlevlerini ne düzeyde yerine getirebildiklerini değerlendirir misiniz?
 - Kurumunuzun katılımıyla ilgili kısıtlar varsa nelerdir?
 - Kurum dışı kısıtlar
 - Kurum içi kısıtlar
 - Katılımınızın daha etkin, kurulan yapıların daha aktif çalışması için kurumunuzla veya bu yapılarla ilgili ne tür düzenlemeler yapılabilir.
 - Yapılarla ilgili düzenlemeler
 - Kurumlarla ilgili düzenlemeler
5. Kurumlar arası koordinasyon sağlanması ile ilgili genel olarak en sorunlu, çalışmalarınıza en çok kısıt oluşturan konular hangileridir?
 - Sıralama yaptırılacak

Merkeziyetçi Devlet Merkeziyetçi Sivil Toplum

Mehmet Ali Çalışkan¹²
Yaşama Dair Vakıf

¹² Bu çalışma Kadir Beyaztaş ve Saygın Vedat Alkurt ile birlikte hazırlanmıştır.

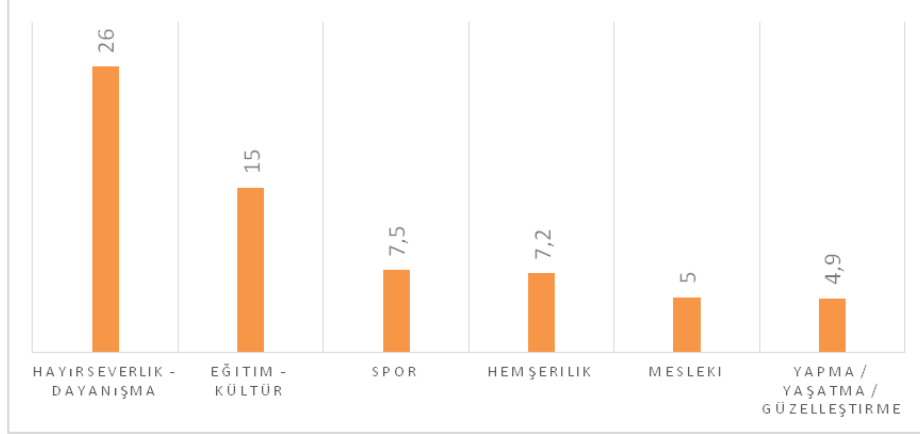
Kırsal kalkınma yaklaşımları giderek hem içeriği hem katılımı itibariyle derinleşen ve çeşitlenen bir tartışmaya dönüşüyor. Bir yandan “kır nerede biter kent nerede başlar?”, “zaten aslında artık kırsal alandan söz etmek mümkün mü?” gibi kırsalın ontolojisine ve sınırlarına dair bir tartışma yapılıyor, diğer yandan kalkınma paradigmaları açısından kırsalın kalkınmadaki rolü, bunun ekonomik önemi, toplumsal refaha katkısı gibi fonksiyonel tarafları tartışılıyor. Bu tartışmalara ekonomi, kalkınma, tarım, sosyoloji, çevre ve ziraat gibi disiplinler çeşitli boyutları öne çıkararak katılıyor. Bu yazı bu tartışmalara bir başka konunun daha eşlik etmesini önermek üzere kaleme alındı. Amaç Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarının kırsal kalkınma ile ilişkisini tartışmak.

Tablo 1. Avrupa STK’larında Öncelikli Faaliyet Alanları¹³

	1. Etkinlik	2. Etkinlik	3. Etkinlik
Avusturya	Eğitim (82)	Sağlık (64)	Kırsal Kalkınma (55)
Belçika	Eğitim (67)	Sağlık ve Kırsal Kalkınma (66)	Sağlık ve Kırsal Kalkınma (66)
Danimarka	Eğitim (79)	Sağlık (61)	Çocuk ve Aile (54)
Finlandiya	Eğitim (68)	Demokrasi ve İnsan Hakları (49)	Çocuk ve Aile (46)
Fransa	Eğitim (69)	Sağlık (58)	Kırsal Kalkınma (49)
Almanya	Eğitim (62)	Sağlık (55)	Kırsal Kalkınma (54)
İrlanda	Kırsal Kalkınma (77)	Eğitim (69)	Sağlık (54)
İtalya	Eğitim (84)	Sağlık (78)	Kırsal Kalkınma (73)
Lüksemburg	Eğitim (77)	Çocuk ve Aile (65)	Sağlık (60)
Hollanda	Eğitim (59)	Sağlık (56)	Kırsal Kalkınma (46)
Norveç	Eğitim (71)	Sağlık (64)	Demokrasi ve İnsan Hakları (60)
Portekiz	Eğitim (76)	Sağlık Gönüllü Gönderme (52)	Sağlık Gönüllü Gönderme (52)
İspanya	Eğitim (73)	Kırsal Kalkınma (72)	Sağlık (68)
İsveç	Eğitim (75)	Kırsal Kalkınma (60)	Sağlık (55)
İsviçre	Eğitim (67)	Sağlık (59)	Çocuk ve Aile (53)
İngiltere	Eğitim (69)	Sağlık (58)	Kırsal Kalkınma (52)

¹³ Woods A. (2000) Facts about European NGO’s Active in International Development, Development Center Studies, Development Center of the Organization for Economic Cooperation and Development

Grafik 1. Türkiye’de STK’larının Öncelikli Faaliyet Alanları¹⁴

STK’ların kırsal kalkınmadaki yerini tartışmaya başlamak için sıklıkla tekrarlanan ve yaygın olarak kabul gören eleştirel bir saptamayı hatırlamakta fayda var: Türkiye devleti ve hükümetleri merkeziyetçi. Bu görüş Türkiye’de devletin kararlarını merkezi düzeyde ürettiği ve uyguladığını ifade ediyor, yani kamu yönetiminin merkezi yapısını işaret ediyor ve mekânsal bir merkeziyetçiliğin altını çiziyor. Somutlarsak, bu tespiti göre Türkiye’nin en küçük coğrafi birimini kapsayan bir şekilde tüm kararlar Ankara’da alınıyor. Bu bir tespit olmanın ötesinde bir eleştiri olarak karşımıza çıkıyor. Merkeziyetçilik, günümüzün meselelerine ve ihtiyaçlarına cevap vermekten uzak bir yönetim sistemi olarak yorumlanıyor. Bu yaklaşıma göre merkeziyetçi yapı, kırsal kalkınma projelerini, yukarıdan aşağıya ve çoğu zaman toplumsal grupların katılımını gözetmeden tasarlıyor ve uyguluyor. Bu da hedeflere uzak kalan, sürdürülebilir olmayan projelere yol açıyor ve merkeziyetçi idari yapı, doğal kaynak, insan kaynağı ve zaman israfına yol açıyor. Mekânsal merkeziyetçilik açısından bakarsak, sivil toplum kuruluşlarının Türkiye’deki coğrafi dağılımı da aynı tabloyu ortaya çıkartıyor. Derneklerin sayı bakımından en az olduğu yerler kırsal alanlar. Bu bölgelerde sivil toplumun zayıflığı, sivil toplumun merkezi hükümet, özel sektör, akademi ve medyanın güçlü olduğu merkezi ve ilişkiler kurma bakımından avantajlı olan bölgelerde yoğunlaşmasının bir sonucu olarak ortaya çıkıyor (Bkz. Tablo 2.).

¹⁴ YADA (2010) Gönüllü Kuruluşlarda Sivil Toplum Kültürü, (Alıntılanma Tarihi: 10.05.2013) <http://www.yasamadair.org/Adminjkl/1.pdf>

Tablo 2. İllere Göre Derneklerin Dağılımı¹⁵

İl	Sayı	Yüzde
Tunceli	109	%0,11
Ardahan	146	%0,15
Kilis	155	%0,16
Bayburt	176	%0,18
Hakkâri	196	%0,20
Şırnak	213	%0,22
Bingöl	236	%0,25
Gümüşhane	236	%0,25
Siirt	237	%0,25
Bartın	248	%0,26
Iğdır	255	%0,27
Ağrı	270	%0,28
Kars	271	%0,28
Muş	273	%0,28

Merkeziyetçilikle ilgili bir başka eleştiri, merkeziyetçiliğin sadece idari sistemin tanımlayıcı bir özelliği olmadığı, aynı zamanda hem devletin ve hükümetlerin arzusu olduğu, hem de konumuz bağlamında söylersek, kırsal kalkınma politikalarının üretildiği, kararların alındığı ve takvim ve bütçenin de yönetildiği yapı olduğu şeklinde. **Bu yazının amacı bu kabulleri tekrarlamak değil, bu durumun bir yansıması olarak Türkiye’de merkeziyetçi olanın sadece devletin karar alma ve idari yapısı olmadığını, sivil toplum kuruluşlarının da merkeziyetçi bir karakteri olduğunu savunmak.** Gönüllü kuruluşların iç işleyişlerini ve kurum içi merkeziyetçilik potansiyelini anlamak için kilit önemdeki bir gösterge genel kurul sürecinde yönetim kurulunun nasıl belirlendiği. Gönüllü Kuruluşlarda en sık gözlenen yönetim kurulu oluşturma süreci tek liste ile girilen genel kurullar. Gönüllü Kuruluşların % 66,9’unda son yönetim kurulu bu yöntemle belirlenmiş, öte yandan sadece % 7,5 oranında kuruluşta kurul üyelerinden daha fazla aday olduğu görülüyor (Bkz. Tablo 3.).

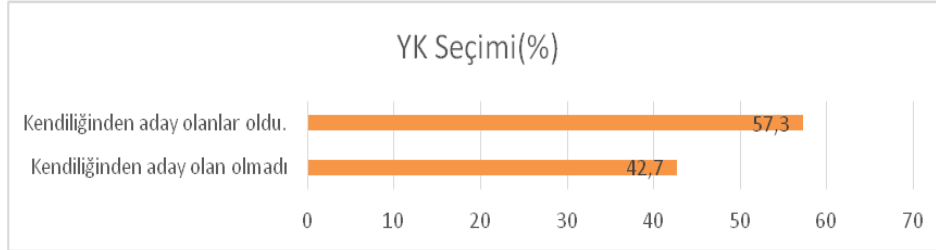
¹⁵ YADA (2010) Gönüllü Kuruluşlarda Sivil Toplum Kültürü, (Alıntılanma Tarihi: 10.05.2013)
<http://www.yasamadair.org/Adminjkl/1.pdf>

Tablo 3. Sivil Toplum Kuruluşlarında YK Belirlenme Pratikleri¹⁶

YK Belirleme Süreci	Yüzde (%)
Seçimlere tek liste ile girildi	66,9
Adaylar bir önceki YK tarafından belirlendi	10,2
Birden fazla liste yarıştı	7,5
Adaylar kurumun ileri gelenleri tarafından belirlendi	3,9
Kendiliğinden aday bulunamadı, birileri ikna edildi	2,6
Seçim yapılmadan belirlendi	2,3
Adaylar bağlı olduğumuz veya başka bir kurum tarafından belirlendi	1,9
Birden fazla başkan yarıştı	1,7

Bir başka araştırma da sivil toplum kuruluşlarının yönetim/yürütme kurullarının belirlenmesinde, merkeziyetçi eğilimlerin yoğun olduğunu gösteriyor. Bu durum devlet ve hükümetlerde kurumsallaşmış olan merkeziyetçiliğin sivil toplumdaki yansıması olarak da okunabilir. Kuruluşlarda yönetim/yürütme kurul üyeleri seçiminde üyelerin yarısına yakını kendi inisiyatifleri ile aday olmuyorlar (Grafik 2.). Kendi inisiyatifi ile aday olmayan üyelerin belirlenmesi başkanın ve kuruluşun ileri gelenlerinin etkisi ile gerçekleşiyor (Grafik 3.).

Grafik 2. STK'ların Yürütme Kurullarını Belirleme Süreci¹⁷

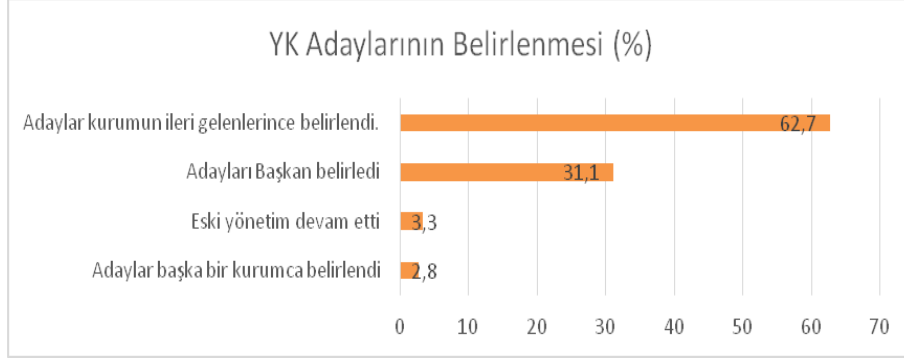

¹⁶ YADA (2010) Gönüllü Kuruluşlarda Sivil Toplum Kültürü, (Alıntılanma Tarihi: 10.05.2013)

<http://www.yasamadair.org/Adminjkl/1.pdf>

¹⁷ YADA (2012) Türkiye'de Gönüllü Kuruluşların Sivil Topografyası, (Alıntılanma Tarihi: 02.05.2013)

<http://www.yasamadair.org/Adminjkl/15.pdf>

Grafik 3. Kendiliğinden Aday Olmayan YK Adaylarının Belirlenmesi¹⁸

Kırsal kalkınma tartışmalarında, özellikle kamu kuruluşlarının metinlerinde ve uygulamalarında pek çok kuruma, kuruluşa, sektöre gönderme yapılır, roller biçilir. Ancak sivil toplum ve sivil toplum kuruluşlarına genellikle atıf yapılmaz, rol biçilmez. Bu argümana karşı üretilebilecek temel itiraz kamu kuruluşlarının pek çok uygulamasında sivil toplum kuruluşlarının katılımının desteklendiği olacak ve buna örnekler gösterilecektir. Tartışmanın STK'ların merkezîyetçiliği faslına geçmeden, bu itiraza bir cevap vermek icap eder. Devletin ve genellikle buna eşlik eden özel sektörün de STK'lara yaptıkları bu atıf karşımıza genellikle dekor amaçlı bir girişim olarak çıkıyor. Zira STK'lar işbirliği sahnesinde dekoratif olarak yer alıyor, hatıra fotoğrafı çektirildikten sonra, karar alma aşamasına geçilince basınla birlikte salondan çıkarılıyor. Karar süreçlerine katılmasa da katılmış gibi yapılıyor. STK'ların kamu ile ilişkilerine dair veriler de bize bunu kanıtıyor.

Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarının kamu ile toplantılara katılımı oldukça düşük. Bakanlık düzeyinde bir toplantıya STK'ların %70,5'i hiç katılmamış (Bkz. Tablo 4.), belediye ve diğer yerel kamu ile görüşmelere daha sık rastlanıyor. Katılım amaçları daha çok tanışma, bilgilendirme ve destek talepleme amaçları ile gerçekleşiyor (Yeğen, 2012).

¹⁸ YADA (2012) Türkiye'de Gönüllü Kuruluşların Sivil Topografyası, (Alıntılanma Tarihi: 02.05.2013) <http://www.yasamadair.org/Adminjkl/15.pdf>

Tablo 4. Kamu ile Toplantılara Katılım¹⁹

	Belediye ve diğer resmi yerel kuruluşlar düzeyinde	Valilik düzeyinde	Bakanlık düzeyinde
Hiç	% 25,6	% 55,0	% 70,5
1-2 kez	% 28,0	% 22,1	% 18,4
3-4 kez	% 13,7	% 6,4	% 4,9
5-10 kez	% 17,7	% 10,2	% 4,3
10'dan fazla kez	% 15,0	% 6,4	% 2,0

Bu durum kamu, üzerinde sivil toplum baskısını hissedene, toplumsal talep görene ve durumu değiştirecek siyasi irade oluşana dek sürecek gibi görünüyor. Zira devletin mevcut kararlarını ve uygulamalarını değiştirmesi için siyasi şartların oluşması, bunun için politik ve pragmatik bir nedene sahip olması gerekiyor.

Merkeziyetçi bir yapı için bir merkezden söz etmemiz gerekiyor. Mekânsal merkez referansımız var: Ankara. Ancak aslolan bir mekânsal merkeze sahip olmaktan ziyade onu merkez yapan özelliklere odaklanmak. Merkezin otoritesini yerele kabul ettirebilmesinin iki temel nedeninden söz etmek mümkün. İlki bilginin merkezde toplanıyor olması. Bilgileri toplamak için yerelde faaliyet gösteren merkezin kadroları ise esasen veri toplayıcı olarak işlev görüyor. Her veri toplayıcı kendi topladığı sınırlı veriden haberdar. Ancak bunu karşılaştırabileceği diğer verilerden yoksun kalıyor. Dolayısıyla analiz kabiliyeti sınırlanıyor. Verileri analiz edememek ve karşılaştıramamak karar alamamak anlamına geliyor. O halde merkezi merkez yapan en önemli özelliği karar alabilme kabiliyeti. Merkez veri, bilgi, analiz ve karar arasında kurduğu tutarlı ilişki ile gücünü oluşturuyor ve yerel karşısında otoriteye sahip olma olanağına kavuşuyor. Bu özellikler merkezi kamu yöneticilerinin hem yerel kamu yöneticileri hem de STK temsilcileri karşısında, muhattaplarının sahip olmadığı bilgilerle konuşabilmelerine olanak verdiği gibi, her diyalog, itiraz, öneri girişimini de boşluğa düşürmeleri için eşsiz bir fırsat sunuyor. Böylelikle merkez bilgiye sahip olmakla kalmıyor, politikası olan, bilgisi olmayanı eğiten, değiştiren, dönüştüren bir yeteneğe de kavuşmuş oluyor. **O halde merkezi olan bilgisi ve politikası ile karar alabilen ve ötekini eğitebilen olarak tarif edilebilir.** Bu durum merkezi kamu yönetimi ile STK'ların ve yerel kamu yöneticilerinin

¹⁹ YADA (2012) Türkiye'de Gönüllü Kuruluşların Sivil Topografyası, (Alıntılanma Tarihi: 02.05.2013) <http://www.yasamadair.org/Adminjkl/15.pdf>

arasında diyalog, müzakere ve işbirliği kanallarının oluşmasının önünü kapatıyor. Merkez ile ötekilerin buluşmaları müzakereden ziyade eğitim için oluyor. Tıpkı STK'ların kendi hedef grupları ile buluşmalarında olduğu gibi. **Eğiten, eğittikleri karşısında otorite üretiyor.**

Kırsal ve/veya kırsal kalkınma açısından bakarsak, merkezi yapının iletişim kanallarını kapattığı bir durumdan daha söz edebiliriz. Merkezin dışında (kırsalda ya da yerelde) faaliyet gösteren merkez temsilcilerinin hem yerel karar alma inisiyatiflerinin olmayışı hem de aralarında yatay iletişim imkanlarının bulunmayışı, kırsal/yerel sivil toplumun örgütlenme ve karar vericilerle temas etme imkanını da ortadan kaldırıyor.

STK'lar arası yatay iletişim imkanının kısıtlılığı STK'ların kendi içerisinde de teslim ettiği bir gerçek. Puanlanan önermelerde, sivil toplum kuruluşlarının kendi aralarında iletişim kurma performansları, kamu kurumları ile iletişim kurma performanslarının gerisinde kalıyor (Bkz. Tablo 5.).

Tablo 5. Yatay İletişim Performansı Değerlendirme²⁰

10 üzerinden kaç verirsiniz?	Ortalama
Kendi kuruluşunuzun sizin gözünüzdeki itibarı	8,50
Türkiye'deki STK'ların toplumla iletişim kurma performansları	5,62
Türkiye'deki STK'ların kamu kurumlarıyla iletişim kurma performansları	5,40
Türkiye'deki STK'ların kendi aralarında iletişim kurma performansları	4,57

Merkezin dışında faaliyet gösteren merkez temsilcilerinin yerel karar alma inisiyatifinin eksikliği ve yatay iletişim imkânlarının kısıtlılığını bir örnekle açıklayacak olursak; sözgelimi Denizli'deki bir tekstil fabrikası yanından geçen nehre boşalttığı atıklarla nehri kirletiyor. Kirlenen nehir Denizli sınırlarını terk ettikten sonra Aydın sınırlarından giriyor ve Nazilli ilçesinde bahçesini nehirden sulayan bir çiftçinin tarımsal faaliyetine zarar veriyor. Çiftçi kendisini temsil eden dernek ya da kooperatife çözüm için başvuruyor. Çiftçi temsilcisi STK da ilçede çeşitli aşamalardan geçtikten sonra Aydın İl Tarım Müdürlüğüne gidiyor ve konu Aydın Valisi'ne ulaşıyor. Aydın Valisi'nin Denizli'deki tekstil fabrikası hakkında

²⁰ YADA (2012) Türkiye'de Gönüllü Kuruluşların Sivil Topografyası, (Alıntılanma Tarihi: 02.05.2013)
<http://www.yasamadair.org/Adminjkl/15.pdf>

karar alması olanaksız. Dahası Aydın Valisi ile Denizli Valisinin bu konuyu aralarında konuşabilecekleri resmi bir iletişim kanalı da yok. Bu durumda konunun önce Aydın-Ankara arasında sonra da Ankara-Denizli arasında konuşulması icap ediyor. Bu dolayım merkezin iktidarını işaret ettiği kadar yerel STK'nın imkânsızlığını da ortaya koyuyor.

STK'ların temel özelliklerinden birinin kararları etkilemek olduğunu düşünürsek, karar nerede alınıyorsa STK da oradadır diye varsayabiliriz. Karar merkezde alınıyorsa, STK da merkezdedir. Bu mekânsallıktan daha önemlisi, Türkiye'de sadece karar vericilerin zihniyeti, yatkınlıkları, arzuları merkezi değil, STK'ların da öyledir.

Türkiye'de kırsal nüfusun kalkınma politikalarının merkeziyetçi yapısına hem politik düzeyde hem de sivil toplum kuruluşları düzeyinde verdiği bir tepkiden ve/veya önerdiği alternatif bir yaklaşımdan söz etmek, buna ilişkin göstergeler bulmak çok zor. Hal böyle olunca merkeziyetçi yapının yerini başka bir idari sisteme bırakması için politik bir sebep de ortaya çıkmıyor. Bu da kapsamlı ve reformist siyasi kararların alınmasını ve uygulanmasını engelliyor. Dolayısıyla merkeziyetçi idari yapıyı besleyen, güçlendiren ve sürdürülebilir kılan önemli bir katkı sivil toplum ve sivil toplum kuruluşlarından geliyor.

Devletle STK'lar arasında çeşitli konularda gerek yaklaşımlar gerekse yöntemler itibarıyla farklar var. Misal enerji politikalarında devlet HES'leri öne çıkarırken çevre odaklı STK'lar yenilenebilir enerji kaynaklarını öneriyor. Tarımda devlet sulanabilir alanları arttırmak, toprak mülkiyetini büyük girişimler ve yatırımlar lehine düzenlemek isterken, STK'lar organik tarıma geçişi ve küçük üreticiyi hedefliyor. Bu örnekler çoğaltılabilir. Devletle STK'lar arasındaki bu farklılıklara karşın, arka planda güçlü bir benzerlikten söz edebiliriz: Her ikisi de merkeziyetçi. Her ikisi de hakkında bilgi, strateji, politika ve uygulama ürettikleri kırsal dünya için kendilerini doğru bilginin ve yaklaşımın adresi olarak görüyorlar. **Sonuç olarak yerelde karar alan ve uygulayan bir yönetimden söz etmek mümkün olmadıkça yerel STK'lardan söz etmek de mümkün olmaz.**

Kırsal kalkınma kararlarının merkezi karakteri sorgulanırken yerel yönetimlerin karar alıcılara dönüştürülmesinin imkânları ve araçları ile yerel sivil toplum örgütlenmesinin imkânları da birlikte tartışılmalı. Merkeziyetçiliğin esasen idari yapıdan ziyade, sivil toplumun da desteklediği siyasi bir tercih olduğunu hesaba katmayan bir açıklama, bizi sivil toplumun kararlara katılımının zemini ve araçların oluşmasına katkıda bulunmaktan uzaklaştırıyor.

Tartışma Bölümü

Dilek Eroğlu: Öncelikle bu üç sunuş için de çok teşekkürler. Çok bilgilendiriciydi benim açımdan. Önce Ülker Hanıma bazı notlarım ve sorularım olacak. Bir kere Urfa'nın kendisi OECD kırsallık göstergelerine göre kırsal alan olarak görülüyor ve kır çalışan "Yaşam Evi" isimli bir dernek de olduğunu biliyorum. Bir diğeri de kırdaki nüfus artışından söz ettiniz. Burada şunu sorgulamak gerektiğine inanıyorum. Bir kere orada toprak büyüklüğüyle ilgili bir sorun var ve bu da verimlilik artışına bağlı topraksız nüfusun hareketine bağlı olabilir mi acaba?

TKDK'nın 6 projesi dediniz; kurumsallaşmasını tamamlamadığı için 6 proje aslında iyi bence şu aşama için. Bir de taşrada kurumların strateji belirlemede çok bireysel davrandıklarını belirttiniz sunuşunuzda; ben herhangi bir kurumun temsilcisi olmasam da eski bir GAP çalışanı olarak bu konuda haksızlık yaptığınızı düşünüyorum. GAP strateji belirleme konusunda bütün kurumlarla ortak çalışan ve görüş bildiren başarılı kurumlardan bir tanesidir. "Urfa'da gelir sosyal göstergeleri iyileştirmede" diye belirttiniz; evet bu çok normal çünkü ataerki sistem çok baskın olduğu ve toprak ağalığı sisteminin hala devam ettiği koşullarda gelir dağılımı adaletsiz olduğu için bu maalesef tam olarak yansımıyor. Bunun dışında Ayşegül Hanıma bir sorum var. FAO acaba Türkiye'de bir sivil toplum kuruluşu gibi mi çalışıyor? Bunu sorguladınız mı? Bunu merak ediyorum.

Mehmet Bey, sizin sunuşunuzdan da çok faydalandım. Büyük şirketlerin tarımı rekabet alanı dışına taşımak istediklerini belirttiniz. Acaba bu da mı bir pazarlama stratejisi diye düşünmeden edemedim açıkçası, tüketici kitlenin değişimine bağlı olarak.

Çok teşekkür ederim.

Rahmi Demir: Bizler ülkenin geri kalmış bölgelerinde kırsal kalkınma üzerine mikro ölçekli projeler üretiyoruz. Bu esnada yerelde karşılaştığımız yönetim sorunlarını şu şekilde ifade edebilirim. Birincisi, gerek Tarım Bakanlığı gerek diğer kamu kurumlarının merkezden hükmetme gibi bir eğilimleri var. Fakat biz yerele indiğimizde koordinasyonu vali ve kaymakamların sağladığını ve uygulamaların insandan insana değişebildiğini görüyoruz. Kurumsallaşmış bir yapı yok.

Şimdi 2001-2006 yılları arasında biz UNDP ile birlikte Erzurum, Kars, Ardahan illerinde bir proje yürüttük. İlçelerde ilçe kalkınma kurulları oluşturduk. İlçedeki tüm paydaşları temsil ediyor. İlçelere yönelik sorunların tartışıldığı mekanizmalardı bunlar. Üç-dört yılın sonunda dört ilçedeki kaymakamlar bu konuya inanmadılar. O ilçelerde hiçbir şey olmadı. Susuz ve Şenkaya ilçelerinde çok güzel gelişmeler oldu. Formel örgütlenmeler oluşturuldu, kalkınmaya yönelik

programlar ve projeler geliştirildi. Demek istediğim başarı kişilerden kişilere değişiyor.

Özellikle geri kalmış bölgelerde yereldeki yöneticiler çok sık değişiyor. Yereldeki sivil toplum kuruluşları uzun vadeli projeler yürütürken her gelen kaymakama, yöneticiye tekrar tekrar projeyi anlatmak zorunda kalıyorlar.

Üniversiteler çok önemli, fakat bölge üniversiteleri korkunç zayıf. Bölge üniversitelerinin kuruluş amacı o bölgede sosyal sermaye geliştirmek. Kafkas Üniversitesi'nin Veterinerlik Fakültesi'nin bulunduğu bölge Türkiye'de brusellanın en fazla görüldüğü bölgedir. Akademisyenlerimiz kırsaldaki sorunlardan uzaktalar, sahaya çıkıp çözüm üretmiyorlar. Kalkınma tek boyutlu bir konu değil. Üniversitelere önemli rol düşüyor.

Duran Taraklı: Kırsal alanda yaptığınız çalışmalarda bir noktada tıkanırınız. Sahibi yoktur; örgütlenmeyi beceremiyoruz. Eğitim düzeyimiz, kültürel ve tarihi geçmişimizi düşününce bir araya gelemeyen bir yapımız var. Ben bütün ümidimi ekonomik yarar amaçlamayan, toplum yararına çalışabilecek sivil toplum örgütünün katilizer olarak devreye girmesine bağladım. Ama sivil toplum örgütlerinin otoriterlik tarafını ben çok az tanıyordum. Sayenizde öğrendim. Kuşkusuz gönüllülüğün esas olduğu örgütler de var ama özellikle sivil toplumun yokluğunda kırsalın sahibi yok. Zaten devlet eliyle yapmanızın imkanı da yok, devlet ticarete karışamaz. Umarım böyle bir sivil toplum yapısı kurabiliriz. Ümidimi kaybetmek istemiyorum.

Teşekkür ederim.

Ülker Şener: Öncelikle şunu belirteyim; bizim Urfa'da yaptığımız çalışma 9 kurumla yapılan görüşmeler ve bizim masa başında yaptığımız çalışmadan oluşuyor. Ama bizim geçmişte de Urfa'da yürüttüğümüz bir EKOSEP projesi vardı. Onun raporundan da faydalandık. Bu nedenle Urfa'nın geneline ilişkin sadece bu çalışmalar üzerinden bir şey söylemek mümkün değil ama Urfa'daki toprak yapısındaki değişime baktığımızda, dün Huricihan Hocamız kırsalda küçük toprak sahiplerinin göç ettiğini ve hali vakti yerinde olanların kaldığını belirtti. Urfa'da buna benzer bir resim yok yıllar itibarıyla baktığımızda. Urfa'da zaten büyük toprak sahipliği hakimmiş gibi görünüyor. Küçük toprak sahipliği, yani 50 dekar altı, sadece %3,6. Bu nedenle Urfa'da ölçek ekonomisinden kaynaklı bir sorundan bahsetmemek gerekir diye söyledim. Öyle bir değişim söz konusu değil. Kırsal nüfus TÜİK verilerine baktığımızda artıyor. Hem kırsalda nüfus artıyor hem de kırsaldaki nüfus artış hızı kentten daha fazla. Bunun üzerinde şu anda daha fazla durmak gerekiyor sanırım.

İkincisi bizim görüştüğümüz kurumlardan hiçbiri sizin bahsettiğiniz derneğin ismini vermediler. Ayrıca IPARD konusuna gelince kurumlar şunu söylüyor; birincisi prosedürler çok zor, çiftçiler başvurmakta zorlanıyorlar. Mutlaka bir danışmanlık almak zorunda hissediyorlar kendilerini. IPARD yetkilileri Avrupa Birliği prosedürlerini yerine getirmeleri gerektiğini, diğer kurumların işleyişleri ile uyumsuzluklar yaşadıklarını ifade ettiler. Tüm bunlardan IPARD'ın uyum süreci kapsamında geliştirildiği için Urfa'nın kırsalına uygun olmadığını gördüm. AB uygulamalarında bütün yerellere aynı program gönderiliyor, esneklik yok derken bundan bahsediyoruz. Diğer soruları arada cevaplamaya çalışacağım.

Ayşegül Akın: FAO kesinlikle küçük ölçekli işletmeleri göz ardı etmiyor. Çünkü dünyada şu anda 1 milyara yakın insan aç ve 2050 yılında dünya nüfusunun 9 milyara çıkması bekleniyor ve bu nüfusun beslenebilmesi için ciddi bir tarımsal üretim gerekiyor ama kaynaklarımız kısıtlı. İşte FAO burada küçük çiftçilere çok büyük rol düştüğüne inanıyor; onun için de onları destekliyor. Bununla ilgili detaylı bilgi web sayfamızda var.

FAO merkezde değil ama yerelde sivil toplum kuruluşu gibi çalışıyor. Çünkü merkezde ilgili ülkenin kurumlarından gelen talepler doğrultusunda katkı sağlamak için çalışıyoruz. Ama bu projeleri yaparken sahaya indigimizde tabi ki biz bir sivil toplum kuruluşu haline geliyoruz çünkü bizim bir ekonomik kaygımız yok.

İklim değişikliğine uyum çalışmaları Türkiye'de yapılıyor ama tam anlaşılıyor gibi görünmüyor. Biz kendi yürüttüğümüz bir projede gördük ki Türkiye'de henüz bu kavramlar geliştirilememiş ve kurumlarda görev paylaşımı tam anlamıyla benimsenememiş durumda. Tarımda iklim değişikliğinin etkileri tabi ki büyük... Bu alanda çalışmalarımız devam ediyor.

Teşekkür ederim.

Mehmet Ali Çalışkan: Katkılar için çok teşekkür ediyorum. Şirketler sivil toplum kuruluşu kurar mı? Ya da hangi sivil toplum kuruluşu? Kurar... Bir sivil toplum kuruluşu HES'i savunabilir ya da HES'e karşı çıkabilir; bu ikisinin de varlığı ortamı demokratikleştirir zaten. Bugün muhalif sivil toplum kuruluşlarının olması bizim toplamdaki müzakere kabiliyetimizi arttırır. Onun için hangi stk sorusunu ben sormak istemiyorum. Biz şirketlerle de uluslararası kuruluşlarla da çalışıyoruz ama kriterlerimiz önemli. Onun için demokratik ve müzakereci bir işbirliği kavramını kullanıyorum. Birlikte çalıştığınız kurumların destekleyicisi olarak çalışabilirsiniz; onlarla müzakere edip yeni bir politikayı beraber inşa edebilirsiniz ya da dışarıda kalarak eleştiri hakkınızı kullanabilirsiniz. Ben bütün bu pozisyonları meşru görüyorum.

Tartışma Bölümü

Devlet kafasıyla ticaret deyimi stk'lar için de geçerli. İkisi de risk almıyor. Riski paylaşacak bir modele ihtiyacımız var. Çiftçiye alternatif geçim kaynakları öneriyorsak, onun o işi yapmasının bedellerini onunla nasıl paylaşacağımıza ilişkin modellerimiz olması lazım. Bunları ürettiğimiz ölçüde ben de umutlu bir tabloya geçeceğimize inanıyorum.

Çok teşekkür ederim katkılar için tekrar.

5. Oturum

Nilüfer Dersan
SÜRKAL

Dilek Eroğlu
Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Tartışma Bölümü

**Kırsal Kadının Mevcut Durumu ve
Kalkınma Deneyimlerinden Edinilen
Dersler**

Nilüfer Dersan
SÜRKAL

Giriş

Kadınların tarımsal üretimde oynadığı kilit rol uzun yıllar görmezden gelinmiş, kalkınma plan ve programlarında erkeklerin piyasa ekonomisi içinde pazara dönük üretimlerine yönelik projelere ağırlık verilmiştir. Küreselleşme süreci ile birlikte kalkınma paradigması değişmiş, 1980'li yıllardan itibaren küresel boyutta uygulanan yapısal uyum politikaları, serbest pazar ekonomisine geçiş, devletlerin büyük ölçüde tarımı desteklemekten çekilmeleri sonucu kırsal kalkınmada kendiliğinden gelmecilik hâkim olmaya başlamıştır. Bu süreçte küçük üreticilerin tarımsal üretimden tasfiyesi hızlanmış, kırsaldan kente doğru yoğun ve hızlı göç olmuş, kırdan kalanların önemli bir kısmını ise kadın ve yaşlı nüfus oluşturmaya başlamıştır. Kadınların tarımsal üretimdeki rol ve sorumluluklarının artmasına paralel olarak kadınların tarımsal üretimde rol ve sorumluluklarının erkeklerden farklı olduğu ve dolayısıyla kırsal politikaların kadınlar ve erkekler üzerinde farklı etkilere yol açtığı ve kırsal kalkınmada toplumsal cinsiyet konuları daha fazla dikkate alınmaya başlanmıştır.

Dünya nüfusunun yarıya yakını (%48'i) halen kırsal alanda yaşamaktadır. (WB: 2011) Yapılan araştırmalar yoksulluktan en fazla etkilenen grupların kadınlar ve çocuklar olduğunu göstermektedir. Yoksulların %70'i kırsal alanda yaşamakta olup dünya yoksullarının % 70'i kadındır. Dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınlar, erkeklere oranla kaynaklara daha az erişmekte, kaynakları daha az kontrol edebilmekte; kamusal hizmetlerden, istihdam ve sosyal güvenliklerden daha az yararlanabilmekte; hane, topluluk ve ulusal düzeyde karar alma süreçlerine daha az katılabilmektedirler.

Çeşitli verilere göre varlıklara (özellikle arazi), krediye ve diğer girdilere erişimde cinsiyetler arasındaki farklar büyüktür. Gelişmekte olan beş bölgede 16 ülkeden alınan veriler, kadınların yönettiği hane halklarının toprak sahibi olma ve toprağı işleme olasılıklarının daha düşük olduğunu göstermektedir. Örneğin, Brezilya'da, kadınlar arazilerin sadece %11 gibi küçük bir kısmına sahiptir. Kadınların sahip oldukları araziler de erkeklerinkine göre küçüktür. Kenya'da kadınlar ülke genelinde kayıtlı arazi sahiplerinin sadece %5'ini oluşturmaktadır. Gana'da, erkeklerin arazilerinin ortalama değeri kadınlarınkinin üç katıdır. Benzer büyük farklar tarımda gübre ve ıslah edilmiş tohum çeşitlerinin kullanımında, krediye erişim ve kullanımında da gözlenmektedir.²¹

Dünya Bankası tarafından hazırlanan raporda kadınların beceri ve yeteneklerinin doğru kullanılmamasının ekonomik maliyetinin yüksek olduğu ve her geçen gün daha da yükselmekte olduğu; toplumsal cinsiyet eşitliğinin

²¹ Dünya Bankası, DC. Washington (2012), Dünya Kalkınma Raporu 2012: Cinsiyet Eşitliği ve Kalkınma.

verimlilik üzerinde büyük etkiler yaratabileceği ifade edilmiş ve kadınların bugün küresel işgücünün %40'tan fazlasını, tarımsal işgücünün %43'ünü ve dünyadaki üniversite öğrencilerinin yarısından fazlasını temsil ettiği belirtilmiştir.²²

Mevcut Durum

Yoksulluk ve Gelir Dağılımı

Tablo 1: Yoksulluk sınırı yöntemlerine göre fertlerin yoksulluk oranları, KENT ve KIR

		FERT YOKSULLUK ORANI (%)							
YÖNTEMLER		2002	2003	2004	2005	2006	2007(*)	2008	2009
KENT	Gıda yoksulluğu (açlık)	0,92	0,74	0,62	0,64	0,04	0,07	0,25	0,06
	Yoksulluk (gıda+gıda dışı)	21,95	22,30	16,57	12,83	9,31	10,36	9,38	8,86
	Kişi başı günlük 1 \$'ın altı ⁽¹⁾	0,03	0,01	0,01
	Kişi başı günlük 2.15 \$'ın altı ⁽¹⁾	2,37	1,54	1,23	0,97	0,24	0,09	0,19	0,04
	Kişi başı günlük 4.3 \$'ın altı ⁽¹⁾	24,62	18,31	13,51	10,05	6,13	4,40	3,07	0,96
	Harcama esaslı görelî yoksulluk ⁽²⁾	11,33	11,26	8,34	9,89	6,97	8,38	8,01	6,59
KIR	Gıda yoksulluğu (açlık)	2,01	2,15	2,36	1,24	1,91	1,41	1,18	1,42
	Yoksulluk (gıda+gıda dışı)	34,48	37,13	39,97	32,95	31,98	34,80	34,62	38,69
	Kişi başı günlük 1 \$'ın altı ⁽¹⁾	0,46	0,01	0,02	0,04
	Kişi başı günlük 2.15 \$'ın altı ⁽¹⁾	4,06	3,71	4,51	2,49	3,36	1,49	1,11	0,63
	Kişi başı günlük 4.3 \$'ın altı ⁽¹⁾	38,82	32,18	32,62	26,59	25,35	17,59	15,33	11,92
	Harcama esaslı görelî yoksulluk ⁽²⁾	19,86	22,08	23,48	26,35	27,06	29,16	31,00	34,20

Kaynak: 2009 Yoksulluk Çalışması Sonuçları, TÜİK

(1) 1 \$'ın satınalma gücü paritesine (SGP) göre karşılığı olarak 2002 yılı için 618 281 TL; 2003 yılı için 732 480 TL; 2004 yılı için 780 121 TL, 2005 yılı için 0.830 YTL, 2006 yılı için 0.921 YTL; 2007 yılı için 0.926 YTL; 2008 yılı için 0.983 YTL ve 2009 yılı için ise 0,917 TL kullanılmıştır.

(2) Eşdeğer fert başına tüketim harcaması medyan değerinin %50'si esas alınmıştır.-

(*) Yeni nüfus projeksiyonlarına göre revize edilmiştir

2009 yılı itibariyle açlık sınırı altında yaşayan 339 bin kişinin yüzde 91'i kırsal kesimde ikamet etmektedir. 2009 yılında kırsal alanda yaşayan nüfusun

²² A.g.e.

%38,69'u yoksulluk sınırının altında yaşamakta iken aynı oran kent nüfusu için %8,86'dır. 2009 yılında, gıda + gıda dışı yoksulluk yöntemine göre Türkiye genelinde 12.751.000 fert yoksul iken, kentsel kesimde yoksul fert sayısı 4.318.000, kırsal kesimde 8.432.000'dir. Türkiye'de gıda + gıda dışı yoksulluk yöntemine göre yoksul fert sayısı 2009 yılında bir önceki yıla göre 818.000 kişi artarken, kentsel yerlerde 215.000 kişi azalmış, kırsal yerlerde ise 1.033.000 kişi artmıştır.

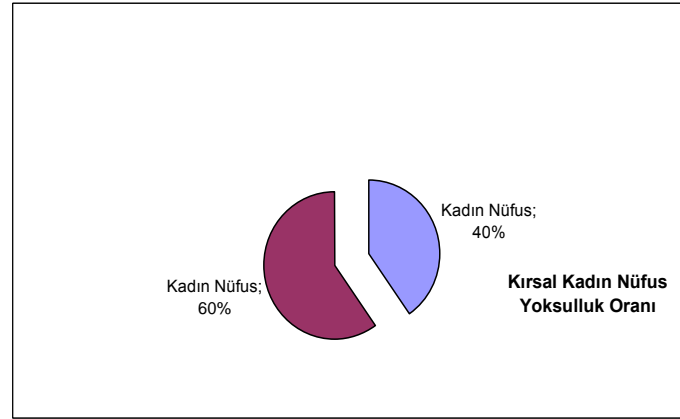
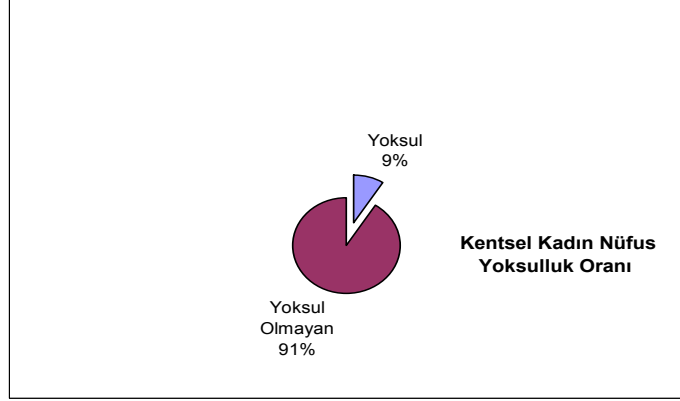
Harcama esaslı görelî yoksulluk yöntemine göre 2009 yılında Türkiye genelinde yoksul fert sayısı 10.669.000 olup, 2008 yılına göre yoksul fert sayısı 172.000 kişi artış göstermiştir. Kentsel yerlerde ise harcama esaslı görelî yoksulluk yöntemine göre yoksul olan fert sayısı 3.214.000 kişi olup, 2008 yılına göre 657.000 kişi azalış yönünde bir değişim olmuştur. Harcama esaslı görelî yoksulluk yöntemine göre kırsal yerlerde 2009 yılında 2008 yılına göre yoksul fert sayısı 829.000 kişi artış yönünde değişim göstermiş olup yoksul fert sayısı 2009 yılında 7.455.000'dir. Bu sonuçlar kırsal yerlerde yaşayanların, kentsel yerlere göre yoksulluk riskinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. (Bkz, Tablo 1).

Ülkemizde de nüfusun ¼'ü (%24,8-TÜİK: 2011) kırsal alanda yaşamaktadır. Buna karşılık yoksulların %66,1'ini kırsal nüfus oluşturmaktadır.

Konya ilinde yapılan araştırma sonuçlarına göre "Konya'da kırsal alanda 713 işletmenin 213 adedi, yani yüzde 30.20'si yoksulluk sınırı altında yaşamaktadır. Dağlık bölgelerde yoksulluk sınırı altında kalan hanelerin yoksulluk sınırının üzerine çıkarılması için yapılması gereken gelir transferi yüzde 65,03 kadardır."²³

²³ Konya Ticaret Borsası (KTB), Selçuk Üniversitesi (SÜ) Ziraat Fakültesi ve Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü (2012), Konya İlinde Kırsal Alanda Tarım İşletmelerinde Yoksulluk Analizi ve Uygun Stratejilerin Modellemesi.

Grafik-1 Kentsel ve kırsal alanda kadınlarda yoksulluk oranı (TÜİK - 2009)

Yukarıdaki grafikte belirtilmiş olduğu gibi 2009 yılı itibariyle yoksulluk oranı kentsel kadın nüfus için %9 iken aynı oran kırsal kadın nüfus için %40'a yükselmektedir. 2009 yılında yoksulluk oranı kadınlarda % 19, erkeklerde % 17,1'dir. Kırsal yerleşim yerlerinde her iki cinsiyette de yoksulluk oranları yükselirken, kentsel yerlerde yoksulluk oranları düşmektedir.

Tabloda gösterildiği gibi 2011 yılı itibariyle Türkiye'de yüzde 20'lik gruplarda, en yüksek gelire sahip son gruptakilerin toplam gelirden aldığı pay % 46,7 iken, en düşük gelire sahip ilk gruptakilerin toplam gelirden aldığı pay % 5,8'dir. Buna göre, son yüzde 20'lik grubun toplam gelirden aldığı pay, ilk yüzde 20'lik gruba göre (P80/P20 göstergesi) 8 kattır. P80/P20 göstergesi kentsel ve kırsal yerler için 7,4'dür. (Tablo-2)

Gelir dağılımı eşitsizlik ölçütlerinden gini katsayısı 2001 yılı itibariyle bir önceki yıla göre 0,002 puan artış ile 0,404 olarak tahmin edilmiştir. Katsayı, kentsel yerleşim yerleri için 0,394, kırsal yerleşim yerleri için ise 0,385 olarak tahmin edilmiştir. (Tablo-2)

Tablo-2 Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelirlere göre sıralı yüzde 20'lik gruplar, 2010-2011

Yüzde 20'lik fert grupları	Türkiye		Kent		Kır	
	2010	2011	2010	2011	2010	2011
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
İlk yüzde 20 (*)	5,8	5,8	6,3	6,2	6,2	6,1
İkinci yüzde 20	10,6	10,6	11,0	10,8	11,0	10,9
Üçüncü yüzde 20	15,3	15,2	15,3	15,2	15,7	15,7
Dördüncü yüzde 20	21,9	21,7	21,6	21,5	22,8	22,5
Son yüzde 20	46,4	46,7	45,7	46,2	44,3	44,8
Gini katsayısı	0,402	0,404	0,389	0,394	0,379	0,385
Son yüzde 20/İlk % 20(P80/P20)	8,0	8,0	7,3	7,4	7,1	7,4

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2011

Not: Gelir referans dönemleri bir önceki takvim yılıdır.

(*) Fertler eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelirlerine göre küçükten büyüğe doğru sıralanarak 5 gruba ayrıldığında "İlk yüzde 20'lik grup" geliri en düşük olan grubu, "Son yüzde 20'lik grup" ise geliri en yüksek olan grubu tanımlamaktadır.

2011 yılı itibariyle Türkiye'de ortalama yıllık eşdeğer hanehalkı kullanılabilir geliri 10.774 TL'dir. Ortalama yıllık eşdeğer hanehalkı kullanılabilir geliri kent için 12120 TL, kır için ise 7803 TL'dir. Kent için öngörülen ortalama yıllık eşdeğer hanehalkı geliri kır için öngörülen meblağdan %55,3 fazladır. (Tablo-3)

İstanbul Bölgesi 14 873 TL ile ortalama yıllık eşdeğer hanehalkı kullanılabilir geliri en yüksek olan bölge durumundadır. Bunu, 12 924 TL ortalama gelir ile Ege Bölgesi izlemektedir. En düşük ortalamaya sahip bölge ise 5 418 TL ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi'dir. (TÜİK-2011)

Tablo-3 Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelire göre sıralı yüzde 20'lik gruplar itibariyle yıllık eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelirin dağılımı (Türkiye, Kent, Kır)

	Toplam	Yüzde 20'lik hane grupları				
		İlk % 20 ^(*)	İkinci %20	Üçüncü %20	Dördüncü %20	Son %20 ^(*)
TÜRKİYE						
Yüzde	100,0	5,8	10,6	15,2	21,7	46,7
Ortalama (TL)	10 774	3 129	5 698	8 178	11 693	25 172
Medyan (TL)	8 139	3 247	5 692	8 139	11 533	20 039
KENT						
Yüzde	100,0	6,2	10,8	15,2	21,5	46,2
Ortalama (TL)	12 120	3 781	6 570	9 234	13 013	28 006
Medyan (TL)	9 201	3 928	6 542	9 201	12 893	22 095
KIR						
Yüzde	100,0	6,1	10,9	15,7	22,5	44,8
Ortalama (TL)	7 803	2 376	4 253	6 115	8783	17 493
Medyan (TL)	6 045	2 455	4 253	6 045	8 671	14 253

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2006-2011

Not: Gelir referans dönemleri bir önceki takvim yılıdır.

(*) Fertler eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelirlerine göre küçükten büyüğe doğru sıralanarak 5 gruba ayrıldığında; "İlk yüzde 20'lik grup" geliri en düşük olan grubu, "Son yüzde 20'lik grup" ise geliri en yüksek olan grubu tanımlamaktadır.

TÜİK-2011 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması'na göre;

Nüfusun % 16,1'i yoksulluk sınırının altındadır. Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelirleri kullanılarak çeşitli görelî yoksulluk sınırları (eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirin % 40, % 50, % 60 veya % 70'ine göre) hesaplanmaktadır.

Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirin % 50'si dikkate alınarak belirlenen yoksulluk sınırına göre nüfusun % 16,1'i yoksulluk riski altındadır. Kentsel ve kırsal yerler için hesaplanan yoksulluk sınırlarına göre, kentsel yerlerde bu oran % 13,9 iken, kırsal yerlerde % 15,7'dir.

Sürekli yoksulluk riski altında bulunanların oranı % 18,5'dir. Dört yıllık panel veri kullanılarak hesaplanan "sürekli yoksulluk" oranı, son yılda ve önceki üç yıldan en az ikisinde de yoksulluk riski altında olanlar olarak

tanımlanmaktadır. Sürekli yoksulluğun hesaplanmasında eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirin % 60'ı dikkate alınmaktadır.

Buna göre, 2009 yılında sürekli yoksulluk riski altında olanların oranı % 17,3 iken 2010 yılında bu oran % 18,5'dir.

İşgücüne Katılım

2011 yılı verilerine göre kente göre (%24,8) kırsal alanda daha çok kadın işgücüne katılıyor (%37,5) gibi görünse de kırdaki 100 kadından 84'ü tarım kesiminde olup bunların % 80'i herhangi bir ücret almaksızın ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır. 2011 yılında kayıt dışı olarak ücretsiz aile işçisi konumunda tarımsal faaliyetlerle uğraşanların % 19,5'ini erkekler oluştururken; % 80,5'ini kadınlar oluşturmaktadır.

"...Trabzon ilinde kadınlar çay bahçesi, fındık, tarla, bahçe, hayvan besiciliği vb. işlerde kayıt dışı, güvencesiz, kuralsız, aşırı çalışmaktadır. Kentteki sorunlar kırsalın geri plana itilmesine neden olmuştur. Kırsalda kadınların iş yükleri ağır olup, erkekler kadınlara iş yüklerinin azaltılması konusunda yeterince destek vermemektedir. Kırsal alanda sosyal güvenceleri olmayan kadınlar ücretsiz aile işçisi konumunda ağır iş yükü altında ezilmekte ve aşırı yıpranmaktadır..." (Trabzon ilinde kamu kuruluşlarıyla yapılan görüşme notları, SÜRKAL, 2011)

Gerek dünyada gerekse Türkiye'de tarımsal üretimin ve kırsal hayatın sürekliliğinin sağlanmasında en önemli rolü kırsal kadınlar oynamaktadır.

" Kırsal alanda kadının iş yükü ağırdır. Hayvancılık ve tarla işleri kadınları yıpratmaktadır. Kırsal alanda kadınlar yoksulluk nedeniyle eğitimsizlerdir. Kırsal kadın okur-yazarlık oranı düşüktür. Kırsal kadın kendisi ve çocukları açısından kaynaklara erişimde zorluk yaşamaktadır. Kırsal alanda kadınlar tarımsal üretimde elde edilen gelirin belirsizliği ve çocuklarının gelecekleri konularında endişe duymaktadırlar..." (Van ilinde kadın STK'larla yapılan görüşme notları, SÜRKAL, 2011)

"Artvin ilinde doğa şartları çetindir. Yerleşim yerleri dağınık ve birbirlerinden uzak mesafededir. Zor koşullarda yaşam sürdürülmektedir. Kırsal kesimde ağır iş yükü vardır. Arazinin engebeli ve dağınık oluşu iş yükünü artırmaktadır. Kadınlar tarla işlerine ilaveten evde ev işi yapmaktadırlar. Kırsalda erken evliliklerin olması, erken yaşta hayata girme, hayatın yükünü alma, kadınlarda sağlık sorunlarına da neden olmaktadır. Kadın, kırsalda birey olarak kabul edilmemektedir. Kırsal alanda kadınlar emeklerini değerlendirememekte, ürünlerini satamamaktadırlar " (Artvin ilinde kamu kuruluşları ve kadın STK'larla yapılan toplantı notları, SÜRKAL, 2011)

Tarımsal üretimin yaygın olduğu ülkelerde, kaza, yaralanma, hastalık ve erken ölümler açısından kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve mevsimlik tarım işçileri özel risk grubu olarak tanımlanmıştır. Mevsimlik tarım işçiliği dünyada, yaşam koşullarının ve barınma koşullarının uygunsuzluğu, yetersiz dengesiz beslenme, kaza ve yaralanmalar, üreme sağlığı sorunları, pestisit etkilenimi, aşırı sıcak ve soğuk, hizmete erişememe nedeniyle erken ölümler ve hastalıkların yüksek olduğu, çalışma yaşamının en kötü şartlarına maruz kalan ve sosyal dışlanmanın bütün boyutlarını yaşayan bir grup olarak ele alınmaktadır. Sürdürülebilir tarımsal üretimin kalbi olarak tanımlanan mevsimlik tarım işçileri, dünyada 1,1 milyar tarım işgücünün yaklaşık 450 milyonunu oluşturmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2011 yılı istatistiklerine göre yaklaşık 25 milyon istihdam edilen işgücünün yaklaşık %26'sını tarım işgücü oluşturmaktadır.²⁴ Yaklaşık 6,3 milyon tarım işgücünün yarısını kadınlar oluşturmaktadır. Mevsimlik tarım işçilerinin 1-1.5 milyon civarı olduğu tahmin edilmektedir. Mevsimlik (gezici) ve geçici (günöbirlik) işlerde çalışan kadınlar ev içi işleri/rolleri dolayısıyla daha da ağır koşullarda çalışmak durumunda kalmaktadırlar.

Kamu Hizmetlerine Erişim

Okuma yazma bilmeyen 3 milyon 163 bin 396 kişinin 2 milyon 611 bin 250'si (10 kişiden 8,3'ü) kadındır. Yetişkin nüfus içinde (+15) kadın okumaz-yazmazlık oranı % 9,4'dür. İl/ilçe merkezlerindeki kadın nüfusun %7'si okur yazar değildir. Belde/köylerde yaşayan kadın nüfus içinde okuma yazma bilmeyen kadın oranı ise %16'ya yükselmektedir. (TÜİK 2011)

"İlköğretimde hem toplam okullaşma oranları hem de kız ve erkek çocuklarının okullaşmasına ilişkin oranlar kırsal alanlarda kentsel alanlarda olduğundan daha düşük olarak kaydedilmiştir. İlköğretime geç kayıtlar, bitirmeden ayrılanlar ile başta kızlar olmak üzere kırsal kesimdeki çocukların eğitime erişimindeki sorunlar, okullaşma oranının istenilen düzeyde olmasını engelleyen başlıca faktörlerdir. Özellikle okul terklerinin kız çocukları arasında erkek çocuklarına göre daha yüksek olduğu; beşinci ve altıncı sınıflarda yoğunlaştığı görülmektedir. 9. Kalkınma Planı'nda, özellikle ilköğretimde okul terklerinin varlığı kabul edilerek önlenmesi için başta kırsal kesimi ve kız çocuklarını hedef alan tedbirler öngörülmektedir."²⁵

²⁴ Şimşek Z. (2012) Mevsimlik Tarım İşçilerinin ve Ailelerinin İhtiyaçlarının Belirlenmesi Araştırması, Harran Üniversitesi ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu.

²⁵ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2012) Türkiye'de Kadının Durumu.

Gezici (mevsimlik) ve geçici (günübirlik) tarım işlerinde kadınların yanı sıra çocuklar da çalışmakta ve bu nedenle çocuklar okul dışı kalabilmekte ya da okulu erken terk edip geç başlamaktadırlar. Mevsimlik tarım işçiliğine katılan çocukların çoğunluğu okullarına düzenli olarak devam edememektedir. Bu durum hem çocukların okuldan uzak kalmalarına, hem eğitime yeterli ölçüde katılmadıkları için okul başarılarının düşmesine, okuldan soğumalarına ve okulu terk etmelerine neden olmaktadır. Çocukların bir kısmı da yoksul oldukları için okula gidememektedir.

Diyarbakır Benusen Mahallesinde yapılan bir hane ziyaretinde 9 çocuklu bir ailenin en büyük çocuğu olan 9 yaşındaki kız çocuğu okula yoksul oldukları için gönderilmediğini, ÇATOM'da açılan okuma-yazma kursuna devam edebildiği için "çok mutlu ve şanslı!" olduğunu ifade etmiş, ancak çapaya gideceğinden dolayı okuma yazma kursunu bırakmaktan duyduğu üzüntüyü dile getirmiştir. Kız çocuğu aileden yalnızca kendisinin çapaya gittiğini, annesinin kardeşlerine baktığını, geçen yıl bu iş karşılığında günlük 5 milyon TL aldığını bu yıl ise 6 milyon TL almayı umduğunu söylemiştir. Valilik tarafından çocuklarını okula gönderen hanelere maddi yardım yapıldığından haberi olmayan kız çocuğu böyle bir durumdan haberi olsaydı ve o yardımı alabilseydi okula devam edebileceğini ifade etmiş ve haberi olmadığı için üzüntülerini dile getirmiştir. (Diyarbakır Benusen Mahallesi hane ziyareti, 2004)

Son on yılda sağlık alanında büyük başarılar sağlanmış; anne ölüm oranı 100.000 canlı doğumda 20'lerin altına inmiş, aynı başarı bebek ölüm oranlarında da yakalanmıştır. Harran Üniversitesi ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu tarafından ortaklaşa yürütülen bir araştırmada özellikle üreme sağlığı, anne ve çocuk sağlığı alanlarına ilişkin bin yıl kalkınma hedefleri ile ilgili göstergelerin ortalama olarak büyük oranda yakalandığı gözlenmekle birlikte, bu gelişmelerin ülke genelinde her gruba ve coğrafyaya eşit bir şekilde yansımamasının temel sorunların başında geldiği ifade edilmektedir.²⁶

Mevsimlik tarım işçilerine ilişkin Harran Üniversitesi ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu tarafından yapılan Adıyaman ve Şanlıurfa illerini kapsayan araştırma sonuçlarına göre araştırmaya katılan 15-49 yaşındaki evli kadınların % 46,9'unun en az bir kez kendiliğinden düşük yaptığı ve % 19,9'unun en az bir kez ölü doğum yaptığı öyküsü alınmıştır. Ölü doğum yapma oranı TNSA 2008'de% 4, kendiliğinden düşük yaklaşık % 20'dir. Araştırmada beş yaş altı ölüm hızı binde 74,8, bebek ölüm hızı bin canlı doğumda 59, kaba ana ölüm oranı (KAÖO) ise beş yıllık dönemde sözel otopsiye dayalı olarak 100.000'de 153 olarak bulunmuştur. TNSA 2008'de beş yaş altı ölüm hızı Türkiye geneli için binde 24,TÜİK verilerine göre 2010 yılı için KAÖO yüz binde 16,4, bebek ölüm

²⁶ Şimşek, Z. (A.g.e.)

hızı ise Türkiye geneli binde 17'dir. Mevsimlik tarım işçisi annelerde kaba ana ölüm oranı oranın yaklaşık 9 kat daha fazla olduğu görülmektedir. Mevsimlik tarım işçisi ailelerin beş yaş altı çocuklarında ölümlerin ülke geneline göre yaklaşık üç kat, içinde yaşadıkları bölgeye göre 1.6 kat fazla olmasının nedenleri yaşam koşulları, aşırı doğurganlık ve hizmete erişim ile ilgili olduğu ifade edilmiştir.²⁷

Pervari köylerinde kadınlarla yapılan görüşmelerde genç kız ve kadınlarda brucella hastalığının yaygın olduğu, ilçe merkezine gidildiğinde tedavileri için enjeksiyon verildiği, ancak köylerinde enjeksiyon yapacak kişi olmadığı için tedaviye devam edemedikleri ifade edilmiştir. Köylerde doğumların evde yapıldığı, riskli durumlarda son çare olarak ilçe merkezine ya da il merkezine gidildiği; ancak özellikle kış koşullarında ulaşım zorluğu nedeniyle, zamanında hastaneye yetiştirilemediği için anne ve bebek ölümleri olduğu, Ekindüzü köyünde yıl içinde iki kadının doğum esnasında hayatını kaybettiği dile getirilmiştir. (Alan çalışması, 2008)

"...Muş Doğu gerçeğinin gerçeğini yaşayan bir ildir. Muş'ta temel sorun ekonomiden ziyade kültürel yapıdan kaynaklanmaktadır. Köylerde kadın ağır işçi konumundadır. Muş ilinde çekirdek aile değil toplu aile yaygındır. Kız çocukları erken ve haberi olmadan evlendirilmektedir. Kadınlar kendi istediği kadar değil, aile istediği kadar çocuk yapmaktadır. Kadınların kamusal hizmetlere erişimi sorunlu alanlardır. Sosyal-kültürel yapıdan dolayı kadınlar yanlarında kocaları/kayınpederleri olmadan sağlık hizmeti almak için doktora gidememektedir..." (Muş ilinde kamu kuruluşları ve kadın STK'larla yapılan toplantı notları, SÜRKAL, 2011)

"...Kırsal kadın haklar yönünden pek çok alanda geridedir. Kente ulaşım da fiziksel sorunlar/uzaklık nedeniyle doktora ulaşım, yargıya/adaletle ulaşım vb. haklarını erteleyebilmektedir..." (Van ilinde Kadın STK'lar ile yapılan görüşme notları. Sürkal, 2011)

Kadına yönelik Şiddet, Ensest

Eşi veya birlikte olduğu kişi(ler)den yaşam boyu fiziksel veya cinsel şiddet yaşamış olan kadınların oranı kentte %40,3; kırdada %46,6'dır.²⁸ Kadın STK'lar ve kamu kuruluşlarıyla yapılan görüşmelerde şiddet ve yoksulluğa bağlı

²⁷ A.g.e.

²⁸ Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2008), Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması.

depresyonun kadınlarda sıklıkla görüldüğü, kadınların sosyal-psikolojik desteklere ihtiyaçları bulunduğu dile getirilmiştir.²⁹

“...Şiddet olgusu toplum içinde yalnızca fiziksel şiddet olarak algılanmaktadır. Şiddet hak edilmiş, öğretilmiş; boyun eğilmesi, bastırılması, dillendirilmemesi gereken bir olgu olarak kabul görmektedir. Şiddetin toplumsal ve geleneksel yönü de bulunmaktadır. Kadınlar haklarını koruyamadıkları için bu durum onların mağduriyetine yol açmaktadır. Boyun eğen, şiddete maruz kalan, zavallılaştırılmış bir insan kimliği ortaya çıkmaktadır. Kocaların kendileri gibi işsiz olması da şiddete yol açmaktadır...”

“..Enest durumunda mağdur evlendirilerek ya da görmezden gelinerek sorunun üzeri kapatılmakta ya da öldürme ile soruna son verilmektedir. Enest sorunu bir şekilde hane içinde çözülmekte/çözülmemekte ancak çoğunlukla sorun yargıya intikal ettirilmemektedir...” (Van ilinde kadın STK’larla yapılan görüşme notları, Sürkal, 2011)

“...Kırsalda yaşayan kadınlar göz önünde olmadıkları yaşadıkları sorunlar hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Geleneksel yapıdan dolayı kırsal alanda kadınların sorunları daha az “görünür” olmaktadır. Kırsal kadın kamu hizmetlerine erişmekte zorluklar yaşamakta, kendine biçilen çok eşli evlilik gibi geleneksel değerleri kabullenmek zorunda kalmaktadır. ” ...” (Diyarbakır ilinde kadın STK’larla yapılan görüşme notları, Sürkal, 2011)

Kırsaldan Kente Göç

1980’li yıllarda Türkiye’de nüfusun yarısından çoğu köylerde yaşamakta iken bu yıllardan itibaren kırsal alandan kentlere doğru hızlı ve yoğun göç yaşanmıştır. 2011 yılı itibariyle toplam nüfusun (74.724.269 kişi) %76,8’i (57.385.706 kişi) il ve ilçe merkezlerinde ikamet ederken, %23,2’si (17.338.563 kişi) belde ve köylerde ikamet etmektedir. Kırsaldan kente göç eden haneler çoğunlukla kentlerin yoksul mahallelerinde, kalabalık nüfuslar halinde, yeterli alt yapı, içme suyu, temel sağlık ve eğitim hizmetlerine ulaşmadan yaşamak zorunda kalmakta ve bulabildikleri alanlarda mevsimlik ya da geçici olarak çalışmaktadırlar.

“Zorunlu göç nedeniyle insanların yaşam tarzı değişmiş; kır kent yaşamı iç içe geçmiş, sonuç olarak kadınların mağduriyetleri artmıştır. Köylerinden göç

²⁹ Sürdürülebilir Kırsal ve Kentsel Kalkınma Derneği (SÜRKAL) (2011), Türkiye’nin Az Gelişmiş Bölgelerinde (Güneydoğu Anadolu, Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz Bölgesi) Kadınların ve Kadın STK’ların Güçlendirilmesi Projesi Mevcut Durum Analizi.

etmek zorunda kalan kadınlar bu durumu ikinci bir şiddet olarak görmektedir. Kırsal alanda üretken işgücü olan kadınlar kentli yaşamda vasıfsız işgücü konumuna düşürülmüştür. Kadın intiharları göçün sonucu olarak değerlendirilmelidir..." (Diyarbakır ilinde kadın STK'larla yapılan görüşme notları, Sürkal, 2011)

Kalkınma Deneyimlerinden Edinilen Dersler

Projelerin planlama, uygulama ve değerlendirme süreçlerine ilgili tüm tarafların katılımı gereklidir.

Şanlıurfa Sağlık köyünde köylülerle "erkeklerle" yapılan toplantıda erkeklerle süt inekçiliği projesi konusunda görüşleri sorulmuş; köy imamı bu sorunun muhatabının kadınlar olduğunu, hayvan bakımının onlar tarafından yapıldığını, süt inekçiliğinin kadınlara ilave iş yükü getireceği için bu sorunun yanıtının kadınlardan alınması gerektiğini söylemiş ve "bu soruyu niçin kadınlara sormuyorsunuz?" demiştir. (TKV, 1996, Alan çalışması.)

Mevcut yapıdan hareket ve yerel koşullara uygunluk projelerin sürdürülebilmesi ve tekrarlanabilmesi açısından önemlidir.

Türkiye Kalkınma Vakfı (TKV) tarafından Erzurum Uzundere köylerinde 1994 yılında başlatılan örtü altı sebzeçiliğinde 200 m² ve demir aksan yerine yerel koşullara uygun ve uygulanabilir 100 m² alanda naylon örtü ve ahşap aksan kullanılarak üretimin yapılması, teknik destekte sürekliliğin sağlanması uygulamanın köylülerce benimsenmesini ve yaygınlaşmasını sağlamıştır. "1994 yılında 4 adet ve 660 m² kapalı alanla başlatılan seracılık, ilçede kabul görmüş ve vatandaşlar için önemli bir gelir kaynağı teşkil etmeye başlamıştır. Halen ilçede 134 çiftçiye ait 221 adet sera ile üretim yapılan alan 55700 m²'dir. Her geçen gün yeni ve modern seraların yapılmasıyla birlikte Uzundere ilçesi yalnız Erzurum ilinin değil, aynı zamanda Doğu Anadolu Bölgesinin de sera ürünleri üretim merkezi haline gelmektedir. Elde edilen ürün ortalama olarak 779 ton/yıl'dır."³⁰

Benzer şekilde TKV tarafından Erzurum Uzundere Sapaca köyünde Alabalık üretimi için beton havuz yerine toprak havuzda üretime başlanması ve teknik destekte sürekliliğin sağlanması projelerin köylüler tarafından kolayca benimsenmesini ve kalıcılığını sağlamıştır. "Uzundere'de alabalık üretim tesislerinin yapımına 1992 yılında 4 adet havuz ve 25.000 adet yavru ile başlanmış olup, tesis sayısı 9'a ulaşmıştır. Sapaca, Ulubağ ve Balıklı köylerinde faaliyet gösteren tesislerden elde edilen ürün 51 ton/yıl'dır."³¹

³⁰ Uzundere Belediyesi (2011), Uzundere Turizm Master Planı: Vizyon 2023.

³¹ A.g.e.

Kadınların ve erkeklerin farklı koşullarda yaşadıkları, farklı sorun, ihtiyaç ve deneyimlere sahip oldukları gerçeği dikkate alınmalıdır.

Kırsal alanda erkeklerle yapılan görüşmelerde çoğunlukla sulama kanalı, tarımsal girdi ve donanım teminine ilişkin sorunlar dile getirilirken, kadınlarla yapılan görüşmelerde öncelikli olarak temiz içme suyunun olmayışı, insan ve hayvan sağlığına ilişkin sorunlar dile getirilmektedir. Planlamalarda yalnızca erkeklerle dayalı olarak müdahale alanlarının belirlenmesi kırsal nüfusun refahında yeterince iyileşme sağlamamaktadır.

Kadınların ihtiyaç ve sorunları çoğunlukla hayati değer taşımaktadır. Plan, program ve projelerin sonuçlarından kadınlar ve erkekler aynı biçimde etkilenmemektedirler.

Siirt ili Pervari ilçesinde yapılan alan çalışmasında kadınlar brucella hastalığı (hayvanlarda ve kendilerinde) ve içme suyunun kirliliğinden şikayet etmiş; erkekler ise sulama suyu tesisi yapımı ve büyük ve küçükbaş hayvan temini vb. konular üzerinde durmuştur. Köyde ekili araziye sağlanan devlet desteği nedeniyle sadece destek alabilmek için fiğ ekimi yapıldığı, ancak dekar başına 18-20 kg yerine 2 kg ekim yapıldığı gözlenmiştir. Politikalar erkekler tarafından önerilen sorunlara göre şekillendiği için kadınlar tarafından dile getirilen brucella tedavisi, içme suyu tesisi yapımı dikkate alınmamış; yem bitkileri ekimi için verilen destek ise yem üretiminde artış sağlamamıştır.

Sorun ve ihtiyaç analizlerine kadınların ve erkeklerin katılımı kadınların ve erkeklerin farklı rol ve sorumluluklarından dolayı gereklidir.

Kütahya İli Tavşanlı ilçesi Ömerbey mahallesinde yapılan alan çalışmasında erkekler tarafından ev önlerindeki bahçelerde örtü altı sebzeçiliği yapılması önerilmiştir. Kadınlarla yapılan toplantıda ise kadınlar içme suyu faturalarının yüksekliğinden şikayet etmiş ve mahalle çeşmesi talebinde bulunmuşlardır. Kadınlar suyun pahalı olması nedeniyle örtü altı sebzeçiliğini yapamayacaklarını kesin bir dille ifade etmişlerdir.³²

Kadınların sorunlarının yalnızca kadın uzmanlar tarafından görülmesi/fark edilmesi özellikle karar vericilerin erkeklerin olduğu durumlarda yeterli değildir.

³² Dersan, N.; Tuğrul, İ. (2004) "Kütahya-Tavşanlı-Tunçbilek Havzası Alan Araştırması" İş Sağlığı ve Güvenliği Vakfı (İSGÜV). Ankara.

Mardin ili Dargeçit ilçesi Altınoluk köyünde erkeklerle yapılan toplantıda ifade edilmeyen sağlık, içme suyu vb. sorunlar, kadınlarla yapılan toplantıda çarpıcı bir şekilde gözler önüne serilmiş; ancak kadınlarla yapılan toplantıya erkekler dahil edilmediği için kaynakların kadınların tercihi doğrultusunda kullanımına ilişkin karar alınamamıştır.

Genç kız ve kadınları sosyal yaşama dahil edici plan, program ve projeler desteklenmelidir.

Siirt ili Pervari ilçesi köylerinde yapılan gözlemlerde bir köyde açılan kilim kursuna katılan genç kızların para kazanması nedeniyle kursa katılmaları desteklenmekte iken bir başka köyde açılan biçki-dikiş/nakiş kursuna genç kızların katılımına şih tarafından karşı çıkılmaktadır. Öneri: Genç kızların yalnızca üretim yapabildiği kilim/halıcılık kursları yerine sosyalleşmelerine olanak veren diğer kurslar için maddi destek sağlanmalıdır.

Kamu-STK ortaklığıyla yürütülen modeller başarılı olmaktadır.

Kamu-STK ortaklığıyla GAP İdaresi tarafından 1996 yılından bu yana uygulanmakta olan kadın odaklı ÇATOM modeli başarılı bir örnek olmuştur. ÇATOM'lar kadınlar için oluşturulmuş özel mekanlardır ve bu mekanlarda kadınlar istekleri doğrultusunda programlara katılabilmekte, az da olsa gelir elde edebilmekte, istihdama katılabilmekte, kendi işlerini kurabilmekte ve en önemlisi evlerinden dışarıya çıkıp kendi aralarında haberleşebilmektedirler.

ÇATOM'larda toplumun en dezavantajlı ve yoksul kesimine ulaşılmış, sosyal adalete katkıda bulunulmuş, kamu hizmetlerine ulaşmakta güçlük çeken ya da bu hizmetlere ulaşamayan yoksulların bu hizmetlerden daha fazla yararlanmalarında aracı olunmuş ve bu yolla katılımcı toplum kalkınmasına dayalı modeller ortaya konulmuştur.

Sonuç ve Değerlendirme

SÜRKAL tarafından yapılan araştırma bulgularına göre kadın sivil toplum kuruluşlarının yanı sıra kamu kuruluşları, belediyeler ve görüşme yapılan diğer paydaşlar da kırsal alanda yaşayan kadınların sorunları ve müdahale önlemleri konusunda yeterince bilgi sahibi değillerdir. Raporda kırsal kadının durumunun görüşme yapılan kuruluşlar tarafından genel geçer sözcüklerle ifade edildiği belirtilmiştir. Van ilinde yapılan görüşmede ifade edilmiş olan sözcükler ise kırsal kadın gerçeğini açıklar niteliktedir:

Kırsal alanda kadınlar tarımsal üretimde elde edilen gelirin belirsizliği ve çocuklarının gelecekteki konularında endişe duymaktadırlar.³³

Türkiye’de ekonomiyi canlandırmak için mikro kredi projeleri yerel düzeyde uygulanmaya başlamıştır. Bu projeler yoksulluğun azaltılması konusunda tek çözüm olmamakla beraber kırsal alanda kadının güçlendirilmesine katkı sağlamaktadır. Bu programların tasarımı ve uygulanması toplumsal cinsiyet ilişkili konuların çoğalmasını sağlamaktadır.

Plan, program ve projelerin sonuçlarından kadınlar ve erkekler aynı biçimde etkilenmemektedirler. Bu nedenle de herhangi bir topluluğu hedefleyen her türlü girişimin, o topluluğun kadın ve erkek üyelerini nasıl etkileyeceğinin araştırılması, onların farklı ihtiyaçlarının dikkate alınması gereklidir.

Kırsal alanda projelerin planlama, tasarım, uygulama ve değerlendirme süreçlerinde toplumsal cinsiyet perspektifinin dahil edilmesi toplumsal cinsiyet eşitliği ve hakkaniyetin/adaletin sağlanmasının yanı sıra çocuk, yaşlı, engelli vb. bağımlı nüfusun da ihtiyaç ve önceliklerinin dikkate alınması sonucunu doğurmaktadır.

Kadınların durumunun iyileştirilmesi doğrudan hane refahına yansımaktadır. Kadınları gözeten/kayıran projeler insan hakları açısından gereklilik olduğu kadar toplumsal refah artışı için de önemlidir.

Kadınların kalkınma projelerinin tasarımına ve uygulamasına mümkün olduğu kadar her aşamada ve her düzeyde katılmaları yoksulluğun önlenmesi kadar hakların ve fırsatların geliştirilmesi açısından da önemlidir.

Kaynakça

- <http://www.tuik.gov.tr/>
- <http://www.gap.gov.tr/>
- <http://www.worldbank.org/>
- <http://www.undp.org/>
- TÜİK (2009) Yoksulluk Çalışması Sonuçları.
- TÜİK (2011) Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2012) Türkiye’de Kadının Durumu.

³³ SÜRKAL (2011). A.g.e.

- Avrupa Komisyonu, Türkiye 2012 Yılı İlerleme Raporu.
- Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2008), Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması
- Commonwealth Secretariat. (2001) Gender Mainstreaming in Agriculture and Rural Development. A Reference Manual for Governments and Other Stakeholders, London, United Kingdom.
- Dersan, N.; Tuğrul, İ. (2004) “Kütahya-Tavşanlı-Tunçbilek Havzası Alan Araştırması” İş Sağlığı ve Güvenliği Vakfı (İSGÜV). Ankara.
- Dünya Bankası, DC. Washington (2012), Dünya Kalkınma Raporu 2012: Cinsiyet Eşitliği ve Kalkınma.
- Dünya Kalkınma Raporu (2012), Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kalkınma. Washington DC
- Sürdürülebilir Kırsal ve Kentsel Kalkınma Derneği (SÜRKAL) (2011), Türkiye’nin Az Gelişmiş Bölgelerinde (Güneydoğu Anadolu, Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz Bölgesi) Kadınların ve Kadın STK’ların Güçlendirilmesi Projesi Mevcut Durum Analizi.
- Şimşek Z. (2012) Mevsimlik Tarım İşçilerinin ve Ailelerinin İhtiyaçlarının Belirlenmesi Araştırması, Harran Üniversitesi ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu.
- Konya Ticaret Borsası (KTB), Selçuk Üniversitesi (SÜ) Ziraat Fakültesi ve Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü (2012), Konya İlinde Kırsal Alanda Tarım İşletmelerinde Yoksulluk Analizi ve Uygun Stratejilerin Modellemesi.
- Uzundere Belediyesi (2011), Uzundere Turizm Master Planı: Vizyon 2023.
- Yıldırak, N., Gülçubuk B. vd. (2002) Türkiye’de Gezici ve Geçici Kadın Tarım İşçilerinin Çalışma ve Yaşam Koşulları ve Sorunları. Uluslararası Çalışma Örgütü Türkiye Temsilciliği. Ankara.

**Kırsal Alanda Yaşayan Kadının Bilgi
Çağındaki Kalkınma Ödülü:
Yoksulluk ve Sosyal Dışlanmışlık**

Dilek Eroğlu
Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Giriş

Sanayileşme sonrası, sanayi alanları ve geride kalanlar arasında hızlı ve geri dönüşsüz bir denge sorunu başlamıştır. Bu iki alan artık birbirinden farklı ekonomik ve sosyal zeminlerde ilerlemiş ve en önemlisi sanayi işletmelerini çoklu nedenlerle kendine taşıma olanağını bulamamış alanlar ve burada yaşayan toplumlar kendilerini hızla daralan bir yoksulluk kısıcında bulmuşlardır. Kalkınma olgusu aslında bir taraftan gelişirken bir yandan gerileyen insanlığın kendine oluşturduğu bir korunma güdüsüdür. İlerleyen dönemlerde kendi yarattığı bu problemin üstesinden gelebilmek için birçok hedef belirlemesine ve projeler yürütmesine neden olmuştur ancak tüm bu çabalar yoksulluğu yaratan koşullardan çok “yoksullukla mücadele” şeklindedir ve bu nedendir ki yoksulluk çözüm arayan çözümsüzlükleriyle varlığını sürdürmektedir. Dünya yeni milenyum hedeflerinde de ilk sıraya yoksulluğu ve sosyal dışlanmayı azaltmayı koymuş ve Birleşmiş Milletler 2015 yılını yoksulluğun ortadan kaldırılacağı yıl olarak hedeflemiştir; *yani sadece 2 yıl sonra.*

Yoksullukla mücadele BM tarafından “*hayırseverlik değil yükümlülük*” hedefiyle özetlense de birçok ülkenin bu yükümlülüğü yerine getirme konusundaki başarısızlığı milenyum hedefi izleme rakamlarında da kendini göstermektedir (19).

Bu çalışmanın amacı süregelen yoksulluk kısıcında sıkışmış ve dezavantajlıın dezavantajlı konumuna yerleşmiş hem yoksulluğa dair ve hem de kadın olmanın kısıtları içinde kırsal alanda ayakta kalmaya çalışan kadınların mevcut durumu tartışmak ve tüm bu dışlanmışlıklarına rağmen kendi geliştirdikleri direnme ve ayakta kalma amaçlı girişimcilik becerilerine dair örneklemeler yapmaktır.

Kadın Yoksul Doğar

Kadın yoksulluğunu anlayabilmek için genel olarak yoksulluğa dair belirleyici bazı unsurları ortaya koymak gereklidir. Çünkü kadın yoksulluğu hem yoksulluğa dair hem toplumsal cinsiyet önyargılarına dair dezavantajlı koşulları bünyesinde taşıyan bir toplumsal sorundur.

Yoksulluk teriminin ilk tanımı, 1901 yılında Seeböhm Roventree tarafından yapılmıştır. Bu tanıma göre; yoksulluk toplam gelirin, biyolojik varlığın devamı için gerekli olan yiyecek, giyim vb. asgari düzeydeki fiziki ihtiyaçları karşılamaya yetmemesi olarak yapılmıştır (1). Bugün artık yoksulluğu daha farklı boyutlarıyla ele alan bir algımız var. Tanımlar *mutlak yoksulluk* ve *görelî yoksulluk* olmak üzere 2 farklı şekilde yayılmış durumdadır ve kalkınma çabalarında da artık *insani yoksulluk* boyutu ele alınmaktadır.

Yoksulluk sorununa bilim insanları ve birçok düşünürün ilgisinin sanayileşmeye dayalı kapitalizmin kök salmaya ve yaygınlaşmaya başladığı 18. ve 19. yy.'da giderek arttığı gözlenmektedir. Bunun temel nedeni 18.yy'ın ortalarında kapitalist zeminde ilerleyen sanayi devrimi emeğin verimliliğini arttırmasına rağmen, ve kitlesel üretime geçiş fırsatları sağlayan insanlık tarihinin büyük dönüşümlerinden biri de olsa beraberinde; kentleşme, nüfus artışı, kitlesel bir toplum, hızla sanayileşen toplumların daha yoğun emperyalist politikalar izlemesi ve hızla sanayileşen ülkeler arasında yoğun rekabeti de beraberinde getirerek yoksulluk sorununu önemli bir toplumsal sorun olarak ortaya çıkarmıştır. Dünya bankasının verilerine göre bugün dünya üzerinde yaşayan 2,8 milyar yoksulun yaklaşık 1,1 milyarlık kısmı (kimi verilere göre 1,3 milyar) hala mutlak yoksulluk içinde yaşamaktadır (5).

Yoksulluğun yarattığı etkiler arasında eğitim ve sağlık hizmetlerine ulaşamama, gıda güvenliği sorunları, barınma sorunları gibi demokrasiyi benimsemiş toplumlarda temel vatandaşlık haklarından ve insan haklarından yararlanamamak şeklindedir. birçok unsurun sonucunda yoksulların yaşam süresinde de kısalma yaratarak artık temel yaşam hakkını da tehdit eder bir boyuttadır.

Mutlak yoksulluk; hane halkının ya da bireyin asgari yaşam düzeyini sürdürebilmesi için gerekli, yalnızca en temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesi durumudur. Mutlak yoksulluğun ortaya çıkarılması bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan minimum tüketim ihtiyaçlarının belirlenmesini gerektirir. Mutlak yoksulluk gıda ve gıda dışı bileşenler dikkate alınarak ayrı ayrı belirlenebilmektedir(2). Sadece gıda harcamalarını esas alan mutlak açlık sınırının hesaplanması; 'minimum temel gıda maddesinden oluşan bir gıda sepetinin maliyetiyle' hesaplanır. Tüm nüfus için önerilen kişi başına günlük alınması gereken kalori miktarı esas alınarak, bunun altında kalori alanlar için bir yoksulluk çizgisi oluşur. Mutlak yoksulluk sınırı gıda harcamalarına ek olarak temel gereksinimleri de (eğitim, sağlık, barınma, giyim) göz önüne alarak hesaplanabilir. Günümüzde bir çok Az Gelişmiş Ülkelerde bu yaklaşım (Temel İhtiyaçlar Yaklaşımı) baz alınarak mutlak yoksulluk sınırı hesaplanmaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu "2009 Yoksulluk Çalışması" sonuçlarına göre; Türkiye'de fertlerin yaklaşık yüzde 0,48'ü sadece gıda harcamalarını içeren mutlak açlık sınırının, yüzde 18,08'i ise gıda ve gıda dışı harcamaları içeren yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Mutlak yoksulluk sınırı az gelişmiş ülkeler için kişi başına günde 1\$ kabul edilirken, Doğu Avrupa ülkelerinin de içinde bulunduğu grup için 4\$, gelişmiş sanayi ülkeleri için 14.40\$ olarak belirlenmiştir (3) Gelişmekte olan ülkelerde her dört kişiden birinin mutlak yoksulluk içinde yaşadığı OECD raporunda ifade edilmiştir (4).

Görelî Yoksulluk; Adam Smith' in tanımına göre, temel ihtiyaçlarını mutlak olarak karşılayabilen ancak kişisel kaynakların yetersizliği yüzünden toplumun genel refah düzeyinin altında kalan ve topluma sosyal açıdan katılımları engellenmiş olanlar görelî yoksullardır. Tanımdan da anlaşılacağı gibi, yoksulluğu görelî bir kavram olarak yorumlayan ve sosyal yönü daha fazla olan görelî yoksulluk, yoksulluğu bireyin gereksinmelerini karşılama derecesi yönüyle toplumun diğer bireyleri karşısındaki durumuna göre tanımlamaktadır. Mutlak yoksulluk tanımlarını, kişi başı sabit bir reel gelir (harcama) düzeyi temelinde yaparken; görelî yoksulluk başka bazı sosyal grupların kişi başı reel geliri (ya da harcaması) şeklinde tanımlar, görelî yoksulluk kavramı farklı grupların sahip olduğu mutlak gelir düzeyinden daha ziyade gelir ve refahın dağılımındaki farklılıklara odaklanır (6).

İnsani Yoksulluk; Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) yoksulluk ve yoksulluğun ölçülmesi yaklaşımlarını genişleterek katkıda bulunmuştur. UNDP' nin 1997 İnsani Gelişme Raporu ile ilk defa 'İnsani Yoksulluk' kavramını ortaya atmıştır. İGR 1990 yılından bu yana UNDP tarafından her yıl yayımlanmaktadır. UNDP hazırladığı söz konusu raporlarda; insani gelişme kavramını, kişi başı gelir hesaplarının ötesine giderek insan kaynaklarının gelişimini, insani insan yapan özgürlük, kişilik gibi unsurları ve insanın temel gereksinimlerine ulaşma düzeyini bir arada değerlendirmekte ve böylece kalkınma içindeki insanın rolünü ele almaya çalışmaktadır (7). Temel insan yeteneklerini sürdürebilecek olan mal, hizmet ve altyapıya - enerji, hijyen, eğitim, iletişim, içme suyu - erişimin yokluğu ya da kısıtlanması yoksulluğun " insanî " boyutu olarak nitelendirilmektedir (8).

İnsani Gelişme Raporu'nda insani gelişme, kişilerin seçeneklerini artırma süreci olarak tanımlanmaktadır. Bu seçenekler sonsuz ve değişken olabilmekte, ancak bütün gelişme aşamalarında üç temel seçenek ön plana çıkmaktadır. Bu seçenekler; a) **Uzun ve sağlıklı bir yaşam**, b) **Bilgi edinme** c) **Tatminkâr bir yaşam sürmeyi sağlayacak kaynaklara ulaşmaktır** (9). Bunların dışında, siyasi özgürlük, garanti edilmiş insan hakları ve öz saygınlık da diğer seçenekler arasındadır. Bu anlayışa göre gelir, insani gelişmişliğin göstergesi olarak önemli bir faktör olmakla beraber tek başına yeterli değildir. Kişisel gelir yanında, kredi olanaklarına, kamu mallarına ve verimli üretim araçlarına erişim, akraba ve arkadaşlardan sağlanan transferler gibi insanların kaynaklara erişim düzeyinin bir bütün olarak değerlendirilmesini amaçlamaktadır (10).

Yoksulluk; yaş, cinsiyet, ırk gözetmeksizin tüm dünya için giderek artan bir sorun olmaya devam etmektedir ancak bugün artık yoksulluktan en fazla etkilenenlerin eğitime, güvenli gıdaya, sağlık hizmetlerine, temel insan haklarına ulaşma kısıtları yaşayan kadınların ve çocukların oluşturduğunu biliyoruz.

Yoksulluğun kadınlaşması kavramı ise ilk olarak 1978 yılında Diane Pearce tarafından kullanılmıştır. Pearce bu kavramı o yıllarda Amerika’da yoksulların 2/3’ünü kadınların oluşturmasına ve 1950-1970 arasında kadınların işgücüne katılım oranındaki artışa rağmen ekonomik konumlarının sürekli kötüleşmesine dikkat çekmek üzere kullanmıştır. Sonrasında yapılan bir çok çalışmada yoksul kadın sayısının erkekten fazla olduğunu ortaya koymuş ve yoksulluğun kadın ve erkek tarafından farklı şekillerde yaşandığı ortaya konmuştur. 1995 yılında 4. kadın konferansı eylem planında da “yoksulluğun kadınlaşması” ifadesine yer verilmiştir (11).

Kadın yoksulluğunun kaynakları konusunda Golberg ve Kremen; demografik faktörler, ayrımcılık, hane içindeki eşsizlikler, düşük ücretler hane reisinin kadın olmaması ve yasal eşsizlikler olarak belirtmiştir. Buvinic ise; kadının işgücü piyasasındaki konumu ve eğitim hizmetlerinden yararlanma durumunun kısıtlı olması olarak vurgulanmıştır. Günümüzde pek çok kadın yeterli bir eğitime sahip değildir ve kadınların çoğu ücretsiz aile işçisi konumundadır. alışan kadınlar ise düşük ücretlerle ve sigortasız işlerde çalışmaktadırlar. Kadın yoksulluğu, yoksulluğun bir kadın sorunu haline gelmesini incelerken; aile içi şiddet, erken evlilikler, boşanma, eşin evi terk etmesi, hane içi eşsizlikler, eğitim eksikliği ve çalışma gibi kadını ilgilendiren durumları da ele almaktadır. Günümüzde kadın yoksulluğu kırsal alanlarda olduğu kadar kentsel alanlarda da yoğun bir şekilde görölmektedir. Boşanma, aile parçalanmaları, savaşlar ve iç çatışmalar kadın yoksulluğunu tetikler.

Türkiye’de Fert Yoksulluk Oranı (%) Kırsal alan								
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Gıda yoksulluğu	2.01	2.15	2.36	1.24	1.91	1.41	1.18	1.42
Gıda+gıda dışı yoksulluk	34.48	37.13	39.97	32.95	31.96	34.80	34.62	38.69
Kişi başı günlük 1 \$ altı	0.46	0.01	0.02	0.04	-	-	-	-
Kişi başı günlük 2.15 \$ altı	4.06	3.71	4.51	2.49	3.36	1.49	1.11	0.63
Kişi başı günlük 4.3 \$ altı	38.82	32.18	32.62	26.59	25.35	17.59	15.33	11.92
Görelî yoksulluk	19.86	22.08	23.48	26.35	27.06	29.16	31.00	34.20

Kırsal yerleşim yerlerinde yaşayanlarda 2008 yılında % 34,62 olan yoksulluk oranı 2009 yılında % 38,69’a yükselirken, kentsel yerlerde yaşayanların yoksulluk oranı % 9,38’den % 8,86’ya düşmüştür.

2007 yılında Türkiye’ de, günlük geliri 2.15 doların altında yoksul sayısı 356.000 kişi civarındadır. Aynı sene kentte yaşayan 43.000, kırdada da 313.000 fert bu yoksulluk sınırında yaşamaktadır. Yıllar bazında baktığımızda bu sınırın altında yoksul olan fert sayısının azaldığını hatta 2009 yılında 159.000’e gerilediği tespit edilmiştir. Kişi başı geliri günlük 4.3 doların altında olan fert rakamlarına bakıldığında; 2007 yılında 5.796.000 kişiyken, bu rakam yıllar itibariyle gerileme kaydetmiştir (12). Sonuç olarak Türkiye’ de yıllar itibariyle yoksullukta azalma görülmesine rağmen, hala çok yüksek seviyelerde bir yoksulluk mevcuttur ve kadınlar yoksulluktan dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de de daha fazla etkilenmektedir.

Birçok kaynak kadının işgücü piyasasına katılımının düşük olmasının kadın yoksulluğu üzerinde etkili olduğu görüşünü ortaya atsa da bu söylem kapital odaklı ataerkil bir sistemin yarattığı ve kadının ev içinde ürettiği katma değeri göz ardı eden cinsiyet önyargılı bir söylemdir. Ataerkinin yarattığı bu “sosyal dışlama” hali kadın yoksulluğuna çözüm üretmekten çok bu yoksulluğun kaynağının da “kadınlık” olarak göstermek ve odağı saptırmaktan başka bir sonuç üretemez. Bu noktada sosyal dışlanma kavramının tartışılması faydalı olacaktır.

Yoksul mu Dışlandı Dışlanan mı Yoksul Oldu?

Evrede “bilinmezlik” merak uyandırır da toplum “bilinmez” ve “farklı” olduğunu gözlediklerine merak duymaktan öte “korku” refleksi ile onunla arasına bir mesafe koyar. Böylece toplumun devamlılığını korumaya çalışır. “Dışlama” hali bir reddedişle başlar ve tehdit derecesine göre artarak yükselir.

Sosyal dışlanma, tanımları konusunda dahi henüz ortak bir zemin oluşturmadığımız bir kavramdır ve bugün sosyal dışlanma kavramı farklı sosyal aktörler tarafından farklı tanımlanabilmektedir. Walker ve Walker’ın 1997’de (1) yaptığı bir tanım sosyal dışlanmayı, bireyin toplumla bütünleşmesini sağlayan sivil, politik, ekonomik ve sosyal haklara bazı kişi ve grupların ulaşamaması süreci olarak tanımlasa da bu tanım sosyal dışlanmanın yarattığı “sonucu” özetlemekten öte gitmeyen bir tanımdır. Bu tanımların büyük bir bölümünün dışlayan kitleler tarafından yapılmış olması tanım sınırlarını belirleyen algılama zeminlerini de etkilediği düşünülmektedir.

Amartya Sen; sosyal dışlanmayı aktif ve pasif dışlanma olarak ikiye ayırır. Aktif dışlanma mültecilere veya bazı etnik gruplar politik bir statü ve kimi zaman da hakların verilmemesi halidir. Pasif dışlanma ise hakları olan ama bu hakları kullanamayan, çünkü aslında pasif şekilde hakları elinden alınmış birey ve toplulukla için geçerlidir. Burada tartışılması gereken bir konu da pasif dışlanma olarak kabul edilen örneğin yoksulluk kanalıyla yaratılan bir dışlanmanın etkin politikalar üretilmediği sürece ne kadar pasif olarak kabul edilebileceğidir. Bu

nedenle ister hakların verilip kullandırılmaması, ister hakların hiç verilmemesi şeklinde yarattığı sonuç açısından her ikisi de “aktif” bir yok sayma politikasıdır. Dışlanmanın örtülü veya şeffaf olması temel sonucu değiştirmez (13).

Politik olarak ilk dışlanma Eski Yunandaydı ve onlar kadınların ve kölelerin dışlanması konusunda hiçbir vicdan azabı duymadan demokrasiyi düşünebiliyorlardı. Bu aslında çok da şeffaf bir dışlanmaydı çünkü herkes bunun farkındaydı. Görünür olan dışlanmalarla savaşmak çoğu zaman daha kolay olabilir çünkü daha hızlı farkındalık oluşturmak mümkün olabilir. Dünyada feminist hareket uzun dönem buna karşı çabalamış ve çabalamaktadır ancak bilgi çağında artık yeni bir dışlanma türü ile yüzleşme başlamıştır “Gizli dışlanma”. Artık bilgidan, haklardan, eğitimden uzak tutularak, potansiyelini kullanması için gerekli hizmetler ulaştırılmadan dışlanan kadınlar artık kapitalin kendi önlerine geçişiyle savaşmak zorundadırlar. Sanayileşme onları eşit haklar verdiğini iddia ettiği yeni köleleri haline getirmiştir. Çalışma şansına sahipse dahi düşük ücretle istihdam edilmişler ya da kadının yaptığı işlerde olduğu gibi ekonomik geri dönüşün az ya da hiç olmadığı düşünülen işlerde çalıştırılmaktadırlar.

Amartya Sen’in sosyal dışlanmayla ilgili çalışmasında dışlanmanın birey ya da toplulukların şu unsurların dışında tutulması sonucu oluşabileceği belirtilmektedir. Bunlar; güvenlik, geçimlik faaliyetler, düzenli iş, mülk, kazanç, kredi, toprak, en düşük seviyede dahi olsa tüketim, eğitim, yasalar önünde eşitlik, saygı, anlayış, demokratik katılım (13).

Sosyal dışlanma; bireyin ya da bazı toplulukların tüm potansiyeline rağmen yaşadıkları toplumda geliştirilen politika ve eylemlerin onların bu potansiyellerini göz ardı etmesi ve sahip oldukları sosyal sermayenin ekonomik sermaye karşısında yok sayılması hali olarak tanımlanabilir.

Toplum, dışlanmaya konu olan engelli, yaşlı, çocuk gibi birçok grubun güçlerine değil görünür engellerine odaklanarak bir parça da olsa “koruma ve acıma” güdüsünü de beraberinde taşır. Buna rağmen yoksulluk tamamen bireyin kendinden kaynaklanan nedenler gibi ele alınarak yoksul bireylerin sahip oldukları tüm kapasiteler de kaynak yokluğu ile birlikte dışlanır.

Sosyal dışlanmayı 6 alt bileşenle ele alabiliriz;

1. Politik dışlanma,
2. Ekonomik dışlanma,
3. Eğitsel dışlanma,
4. Yönetsel dışlanma,
5. Kalıtsal dışlanma ve
6. Kültürel dışlanma

Politik dışlanma; o topluluğun katılımcılığı üzerinde baskı yaratan unsurlardandır. Bu sağlık, barınma, altyapı, gibi üretilen politikaların sonucunda sunulan hizmetlerden dışlanma ve örgütlenme kısıtları nedeniyle göz ardı edilmek yoluyla bir dışlanmadır. Ekonomik dışlanma; işgücü piyasası, ücretler, miras, devlet destekleri gibi kapitalle ulaşma önünde oluşturulmuş engellerdir. Eğitsel Dışlanma; örgün ve yaygın eğitim sistemleri içinde gerek eğitim program planlamasında sahip oldukları özellikler ve kapasiteler göz önünde bulundurulmadan gerekse uygulamalarda maruz kaldıkları ayrımcılığa bağlı bir dışlanma söz konusudur. Yönetmel dışlanma; o topluluğun temsil hakkı önünde var olan engeller ve bu yolla dışlanmasıdır. Kalıtsal dışlanma; bir topluluğun genetik nedenlerle taşıdığı; ırk, renk gibi nedenlere bağlı farklılığından dolayı yaşadığı dışlanmadır. Kültürel dışlanma; bir topluluğun davranışları ve folkloruna bağlı, yaşan şekli, mutfağı, giyim tarzının da içinde bulunduğu bir dışlanma şeklidir.

Sosyal dışlanma; işsizlik, gelir ve malvarlığı yetersizliği gibi ekonomik nedenler; eğitimsizlik, yaş ve cinsiyet gibi bireysel nedenler; sosyal güvence eksikliği ve toplumsal destek yoksunluğu gibi sosyal ve kurumsal nedenler ve politik haklardan yararlanamamak ve politik karar alma mekanizmalarına katılamamak gibi politik nedenler neticesinde ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli gelire ve mal varlığına sahip olmayanlar, uzun süreli işsizler, yaşlılar, engelliler ve kadınlar gibi sosyal dışlanma riski altındaki bireyler korunmaya ve sosyal politikalarla desteklenmeye ihtiyaç duyarlar. (14)

Türkiye’de kent ve kır farkı olmaksızın yoksullar politik, ekonomik, eğitsel, yönetmel bir dışlanma yaşamaktadır ancak kırsal alandaki veya kırsal alandan kentlere göç eden köylüler söz konusu olduğunda kültürel ve kalıtsal dışlanma da dahil olmaktadır ve bunun doğal sonucu olarak gelecek nesillerin yaşam hakkı da büyük oranda risk altındadır.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı İnsani Gelişim Raporu 2005’e göre Türkiye’de kadınlar için ortalama yaşam beklentisi 71.1 iken erkeklerde 66.5, yetişkin okuma yazma oranı (+15) kadınlarda %81,1, erkeklerde %95,7; kadınlarda okullaşma oranı %62 iken, erkeklerde %74, kadınların ortalama geliri satın alma gücü paritesine göre 4,276 \$, erkeklerin 9,286 \$’dır. Avrupa Birliği’ne üye ülkelerden İsveç’te kadınlar için ortalama yaşam beklentisi 82.4 iken erkeklerde 77.9, kadınlar için okullaşma oranı %124 iken, erkekler için %105, kadınlar için ortalama gelir satın alma gücü paritesine göre 21,842 \$, erkekler için 31,722 \$’dır. Yukarıdaki oranlardan da anlaşılacağı üzere Türkiye’de gelir, sağlık ve eğitim hizmetlerinden yararlanma, istihdam piyasası ve diğer yaşam koşulları konusunda eşitsizlikler yaşanmaktadır. Yoksulluk bütün alanları yatay kesen bir olgudur ve eğitim, sağlık, ekonomi ve siyaset gibi alanlarda meydana gelen iyileşmeler yoksulluğun da azalmasını sağlayacaktır (15).

Küreselleşmenin iddia edildiği gibi herkese refah getirmediği açıktır. Kırsal alandaki kadınlar bu süreçten çok daha olumsuz etkilenmekte ve temel haklarını erkekler kadar kullanamaz durumdadır. Kadın Yoksulluğunun kaynakları; kayıt dışı ekonomi, adaletsiz ücret politikaları, olumsuz ekonomik konjoktür ve ekonomik krizler, gelir dağılımındaki adaletsizlikler, adaletsiz vergi sistemi, yüksek faiz ve rant ekonomisi, doğal afetler, miras hukukunu uygulama sorunları, piyasada tekelleşme, devlet teşviklerinin erkek egemen sermayeyi koruyucu tavrıdır. Türkiye’de gerekli çözüm yollarını üretebilmek için istatistiklerin toplumsal cinsiyet temelinde, kadın erkek karşılaştırmalı olarak toplanması ve bu temelde bir çözümlemenin yapılması gereklidir.

Türkiye’de kırsal alanda kadın yoksulluğunu anlayabilmek için tarımsal üretimin genel durumunu ve artık içinde bulunduğu çok açık çıkmazlarını da anlamak gereklidir. Tarımdaki en büyük sorunlarından biri, toprak mülkiyeti meselesini kapitalist tarzda çözememiş olmasıdır. Günümüzde bile, küçük toprak mülkiyetli kesim, tarım nüfusunun % 60’ını oluşturmakta, toprakların ise % 20’sini elinde bulundurmaktadır. Ücretsiz aile işçiliğinin, küçük topraklı nüfusun oranına yaklaşık olması, küçük üreticiliğin yaygınlığını göstermektedir; bu oran, tarım nüfusu içinde %64’dür. Ayrıca Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerindeki büyük toprak mülkiyetine dayalı üretimin, modern üretimden (kapitalist çiftçilikten) uzak olduğu düşünülürse, tarım nüfusunun büyük bölümünün, geleneksel üretim koşullarında yaşadığı söylenebilir. Osmanlı’nın son dönemlerinde ve Cumhuriyet’in ilk yıllarında, Akdeniz, Marmara ve Ege bölgelerinin bazı bölümleri dışında, sermaye birikimi sağlayacak tarımsal üretimden söz edilemez. Yukarıda belirtilen 3. tip tarımsal üretim geçim ekonomisine dayanmaktadır. Bu tip üretimde üretici çok sınırlı koşullarda ürününü pazara sunabilmektedir. Bu tip üretimin sermaye birikimine katkısı olabileceğini düşünmek oldukça zordur. Çünkü üretimleri neredeyse doğal üretkenlik seviyesindedir. Küçük üreticilik olarak adlandırılabilen 2. tip üretimde ise üretici hem pazar için hem de bireysel tüketimi için üretim yapmaktadır. Bu tip üretimin de sermaye birikimine katkısı vardır, fakat oldukça azdır. Toprakların özellikle miras nedeniyle küçük parçalara bölünüyor olması bu tip üretimin verimliliğini düşürmektedir. Küçük köylü her geçen yıl sanayiye daha fazla değer aktarır, geçinebilmek için üretimde emeğini yoğunlaştırır ve/veya topraksızlaşır. Bu durum onun gittikçe yoksullaşmasını getirir. Bir süre sonra bu köylü, ya tarımda ya da kentte mülkiyetsiz, sosyal güvencesiz bir işçi haline dönüşür; artık yoksulluğa doğru adım atmaya başlamıştır. Türkiye’de aslında, kentlere yoğun göçler beklenmeliydi. Fakat bu göç, devletin tarıma üretim ve üretim-dışı destekleri ile yavaşlatılmaktadır. Çünkü kent, bu göçü alabilecek üretim yapısından uzaktır. (16) Bu resim içinde kırsal alanda kadın zaten topraksız para ve sosyal hakları konusunda erkeğe (baba ya da kocasına) giderek daha bağımlı, işsiz ve daha yoksul bir hayatı yaşamaktadır.

Türkiye’de kadın gerçek anlamda 1950lerden sonra oluşan dönüşümün etkisiyle işgücü piyasası içinde yer verilmeye başlamıştır yani ülkemizde istatistikler kadınların çalışma yaşamına 1950 yılından sonra aktif olarak katıldığını ve daha önceleri bir şey üretmediğini iddia etmektedir. Bunların yanında Türkiye’de işgücüne katılım oranlarının son 20 yıldaki gelişimi incelendiğinde kadın işgücünün dünya genelinde sergilediği artış sürecine ülkemizde en azından istatistiklere giren oranlarda dahi etkilenmediğini göstermektedir. İstatistiklerin tüm bu rakamlarına rağmen emek piyasasının ancak kapitalizm içinde anlamlı bir ürün ortaya çıkarabildiği sürece katkısını dikkate almaktadır. Kadının ev içinde yaptığı işler, kırsal alanda kendi toprağı için yaptığı ücretsiz işçilik sistemde karşılığını bulamaz.

Kırsal alanda tarım sektöründe çalışan kadınlar eğitim seviyesinin ve dolayısı ile işgücü niteliğinin düşüklüğü nedeniyle genellikle katma değeri yüksek olmayan işlerde düşük ücretlerle çalıştırılmaktadır. Kırsal kesimde kadının işgücüne katılım oranı, tarımda ücretsiz aile işçisi olarak çalışması nedeniyle yüksek olsa da Türkiye’de tarımsal üretim ve istihdamındaki hızlı azalma, tarımda kadın istihdamının düşmesine neden olmaktadır. Tarımda çalışan kadınlar tarım dışına çıktıklarında veya kente göç ettiklerinde işgücüne katkıları ücretsiz ev işçiliği ile sınırlı kalmaktadır. İstatistikler zaten bu durumu doğrulamaktadır. Kadınların işgücüne katılım oranları 1990, 2002, 2004, 2008 yıllarında sırasıyla % 34.1, %26.9, %25.4, ve %24.5’dir. Türkiye’de kırdaki 100 kadından 84’ü tarım kesiminde ve bunların %77’si ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır. Türkiye’de erkeklerde işgücüne katılma oranı ise 2008 yılında %70.1 olarak belirlenmiştir (12).

Hindistan’da yapılan bir çalışma ise tüm bu sayıları büyük bir soru işaretine çevirmeyi başarır. Bu çalışma eğer “evişi” olarak kabul edilen tüm faaliyetler ekonomik faaliyet sayılıysaydı 15 yaş üzeri kırsal kadınların işgücüne katılım oranının %31’den %52’ye yükseleceğini göstermektedir (erkeklerin katılım oranı %64’dür) (20) Türkiye’de şiiirlere dahi konu olmuş şekilde “soframızdaki yeri öküzümüzden sonra gelen” kırdaki kadınların durumu “yoksulluk”, “kadınlık” ötesinde artık bir varolma meselesi halindedir.

Asla Vazgeçme!

Son söz olarak Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu desteği ile yürüttüğümüz "Türkiye’de Kırsal Alanda Kadın Girişimciliğini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi ve Kadınların Bu Konuda Güçlendirilmesine Yönelik Politika Önerilerinin Geliştirilmesi" başlıklı projenin saha çalışmaları sırasında kırsal alanda yaşayan yoksul kadınların geliştirdikleri 2 girişimcilik örneğine kısaca değinilecektir.

Örnek 1; Demirkazık eteklerinde bir köy; iklim acımasız, özellikle kışlar çok zor geçiyor. Köyden Kente artan göç ve artan yoksulluk var ancak kadınlar ailesini bu zorlu koşullarda ayakta tutmanın bir yolunu bulmak zorunda ve bunda en etkili yöntemi kullanıyor; potansiyelini harekete geçiriyor. Bildiği ve ürettiğini birleştiriyor. Önce elindekileri az da olsa var olan sebze vb daha uzun süre saklayarak hanesinin zaman içinde açlıktan korunmasını sağlıyor. Bunun için sebze kurutma ve turşu yapıyor ve ailesinin açlık riskini ortadan kaldırıyor. Ardından tekrar açlık eşiğine dönmemek, çocuğunu okula gönderebilmek, kışın odun alabilmek için Turşuyu yakın pazara götürüyor, büyük şehirlerde akrabaları olanlar kanalıyla şehirlere turşu satıyor. Şimdi resmi bir örgütlenme yapısı içinde olmasa da girişimci onlarca kadın geçimlik faaliyet olarak turşu üretmekte ve düzenli olarak İstanbul Ankara gibi farklı pazarlara ürün göndermektedir.

Örnek 2; Kocasını inşaat işçisi olarak çalışırken sakatlanır ve yatalak hasta durumundadır. Yeni yaptıkları borcu olan bir köy evleri vardır ve kadın evini kaybetmemek, çocuklarını okula göndermeye devam edebilmek için zaten köyde yapıp sattığı peynir ve yoğurdu tüm baskılara rağmen pazarda satmaya başlar. Baskıların kaynağı Avrupa Birliği'dir. AB'den uzak yoksulluğuyla baş etmek için defalarca zabıta ile sorun yaşar. Hiçbir uyum bir toplumda dışlanmış ve yoksul kitleleri çoğaltarak gerçekleştirilemez.

Hangi sosyal sınıfta olursa olsun kadınlar aslında en temel "işletme" olan hanenin devamlılığını üstlenen ve çoğu durumda KİT KAYNAKLARLA ailenin günden bir başka güne devam etmesini sağlayan değişik ve çoklu yeniliklerin kaynağıdır. Kadınların katılımının düşük gösterilmesi yaptığı işlerin çoğunun "ekonomik" diye adlandırılan etkinliklerden sayılmamasının bir sonucudur.

Kadının tüm bu ayakta durma ve bizi ayakta tutma çabası, dışındaki dünyanın bilgi desteği ile beslenen bir özgüvene ve örgütlenme ile bir dayanışma ağına dayandırılırsa sürdürülebilir olur. Kadın girişimciliği kırdaki kadının yoksulluğuna dair sorunlarını azaltmada kendi geliştirdiği en etkin yollardan biridir. Ancak, oluşturulacak politika ve programların temel amacı sadece kadın emeğini pazara çekip sömürmek değil KADINI GÜÇLÜ KILMAK olmalıdır. Belki de şimdilik acilen yapmamız gereken "yoksullarla uygun kredi olanakları, eğitim, mentorluk ve başarılı örnekleri de paylaşın!" önerilerine kulak vermek olacaktır.

Kırsal alanda yaşayan yoksul kadınları "yok" sayamayız. Kırsal kalkınmanın odağına sermaye ve parayı koymaktan vazgeçip çok daha geç kalmadan insan odaklı kalkınmayı benimsemek ve uygulamak zorundayız. Hiçbir proje toplumsal cinsiyet algısı ile hazırlanmış POLİTİKALAR'larla desteklenmediği sürece anlamlı değildir. Yoksulluk cinsiyete bakılmaksızın ancak *yurttaşlık geliri, tutunma geliri* (17) gibi kökten çözümler yoluyla alt edilebilir. Bu yolla sosyal güvenlik sistemi kaynakları adaletli paylaşımına yönlendirilir ve her şeye rağmen

yoksulluğun üstesinden gelinbilir. Einstein'ın bir sözünde belirttiği gibi
“Sorunlar, onları yaratanların mantığı ile çözümlenemez”

Kaynaklar

- DUMANLI, Recep, 1996, “Yoksulluk ve Türkiye’deki Boyutları”, DPT Uzmanlık Tezi, Yayın No: DPT: 2449, Ankara, s.
- Anonim 2013a, www.tuik.gov.tr
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), (2001), “Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyon Raporu”, 9. Beş Yıllık Kalkınma Planı, DPT Yayınları, Yayın No: DPT: 2599- ÖİK: 610, Ankara 2001. s. 104.
- Anonim 2008a, OECD Ekonomik Gelişme Raporu
- Arpacıoğlu Ö. ve Yıldırım, M., 2011, Dünyada ve Türkiye’de yoksulluğun analizi, niğde üniversitesi iibf dergisi, cilt: 4, sayı: 2, s. 60-76.
- Sam, N., 2008, yoksulluğa bir yaklaşım biçimi: kapasite yaklaşımı, Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Cilt XXVII, Sayı 1, 2008, s. 59-70
- DEMİR, S., 2006, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı İnsani Gelişme Endeksi ve Türkiye Açısından Değerlendirme, DPT Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ankara, ss. 2-5.
- <http://www.bayindirlik.gov.tr>, Bayındırlık Ve İskan Bakanlığı (2009), Kentsel Yoksulluk, Göç Ve Sosyal Politikalar
- <http://hdr.undp.org/en/>, Human Development Report, UNDP, 2001: 9
- ŞENSES, F., 2001, Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk, 2.Basım, İletişim Yayınları, İstanbul
- ULUTAŞ, Ç., Yoksulluğun Kadınlaşması ve Görünmeyen Emek, Çalışma Ve Toplum, 2009/2, 25-40
- Anonim 2013c, www.tuik.gov.tr TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), 2009, Yoksulluk Çalışması
- Sen, A., Social Exclusion: Concept, Application, And Scrutiny, Office of Environment and Social Development Asian Development Bank June 2000
- Şahin, T., 2009, Sosyal Dışlanma Ve Yoksulluk İlişkisi, Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi
- Anonim 2008b, <http://www.kadinistatusu.gov.tr>, politika dokümanı: kadın ve yoksulluk
- Dansuk, E., 1997, Türkiye’de Yoksulluğun Ölçülmesi ve Sosyo-Ekonomik Yapılarla İlişkisi, DPT uzmanlık tezi
- Balcı Gökçeoğlu, Ş., 2010, Yoksulluk ve sosyal dışlanmayla mücadelede Fransız Hukukundan

- bir Örnek: Tutunma Geliri, I:Ü. Siyasal Bilgiler Fakóltesi Dergisi No:42
- Gülçubuk B., Savcı, i. Eroğlu, D., Demiryürek, K., [Türkiye](#)'de kırsal alanda kadın girişimciliğini etkileyen faktörlerin belirlenmesi ve kadınların bu konuda güçlendirilmesine yönelik politika önerilerinin geliştirilmesi proje no: 108K523 Final Raporu
- Anonim 2013d, www.mdgmonitor.org
- Anonim 1994, The oxfam Gender Training Manual, p 212,
- <http://policy-practice.oxfam.org.uk/publications/the-oxfam-gender-training-manual-141359>

Tartışma Bölümü

Adnan Karaibrahimoğlu: Teşekkür ederim. KOP İdaresi adına katılıyorum toplantıya. İki gündür sunumlardan çok istifade ettik gerçekten, çok bilgilendirici oldu. Sunum yapan hanımefendilere de çok teşekkür ediyorum. Kadının tarımdaki ve kırsaldaki yerini gayet güzel gösterdiler. Benim genel olarak söyleyeceğim, kırsal kesimle ilgili hep bir çözüm üretilmeye çalışılıyor; işte “çiftçileri eğitelim, çiftçilere toprak verelim, çiftçilere fidan dağıtalım, üretilsin” vs. ama işin pazarlama kısmı genelde ihmal ediliyor. Ben kooperatif olabilir, koordinasyon birimi denilebilir; bir şekilde bilinçli bir örgütlenmenin mutlaka olması gerektiğine inanıyorum. Köylümüz bir kere bilir. Yani biz hep eğitim diyoruz da, biz aslında onlardan ne öğreniyoruz, onu sorgulamak lazım. Hani bir arıyı bize getirirler, arı kovanını ne yaparız ya da bir fidan verseler biz o fidanı ne yaparız? Budayabilir miyiz o ağacı? Bizim de onlardan öğreneceğimiz çok şey var ama onlara imkan sağlanmalı; köylülerimiz her şeyi yapar. Ben bunu gördüm yıllardır. Arazide çok çalıştım; köylülerle, balıkçılarla, tarladaki insanlarla hep beraber oldum. Çok fazla bilgiye ihtiyaç yok, çok imkana, paraya vs. ihtiyaç yok. Tabi ki de belli miktarda desteklenebilir ama önemli olan onların ürettiklerine değer vermek, yeter ki ürettiklerinin kıymeti verilsin. Şimdiye kadar benim gördüğüm, birlikler olsun, Tarım Bakanlığı olsun, tüccarlar olsun çiftçiyi hep ezdiler. Yani çiftçi buğday üretti, değerini diyelim ki 20 kuruştan aldılar; balık üretildi bir kasa balığı 2 liradan aldılar; bütün kazanan hep araçlar oldu. Ben, ülke olarak eğer tarım için, kırsal için bir çözüm bulunması gerekiyorsa; bu arada ki çok kazanan tüccarın karının paylaşılmasını öneriyorum ve bununla ilgili çalışmalar yapılmasını istiyorum. Çünkü köylü zaten üretir. Köylüye yeter ki ürettiğinin karşılığını, değerini verin. Köylü kadını da çalışır, erkeği de çalışır, çocuğu da çalışır, hepsi bir şeyler yapmak için az önce gördüğümüz o renkli dantelleri de, örtüleri de yaparlar. O güzel tohumları da ekerler. Zevkle, isteyerek ekerler. Yeter ki emeklerinin karşılığı verilsin diyorum, teşekkür ediyorum.

Katılımcı: Hepinize merhabalar. Batman'dan, Eğitimde Ortak Çözüm Derneği'nden katılıyorum. Ben buraya büyük bir heyecanla geldim. Yani o kadar profesörü bir arada görmek, bir de onun yanı sıra devlet erkânından o kadar kişiyi dün biz bir arada gördük; ama büyük bir hayal kırıklığına uğradım açıkçası. Çünkü, benim bölgesel kalkınmadan anladığım, bir çiftçi bir köylü olarak dile getireyim, şudur; ilk önce kırsalda bir köy ele alınır. O köyün bireyleri ele alınır ve bireyde eğer kalkınma varsa toplumda, bölgede de bir kalkınma olur. Eğer bugün bir köyde, bir köyün bir evinde domates kentten alınıyorsa, yumurta kentten alınıyorsa, et kentten alınıyorsa, bütün temel ihtiyaçlar bile kendi üretimini yapmadan dışarıdan alınıyorsa-ki hani Kürdistan coğrafyasını bilirsiniz, en verimli topraklara sahip olan topraklar... Bizim yüz haneli bir köyümüz var. 21.000 dönüm arazisi var. Bu köyün %50'si göç etmek zorunda kaldı. Göç nedeni tabi ki siyasi nedenlerin yanı sıra devletin yaptığı tarım politikaları. Tarım Bakanlığı hayvancılığa verdiği teşviklerde tapu istiyor, konut istiyor, bir de hayvan

başına, büyükbaş hayvan başına 5 dönüm arazi istiyor. Şimdi burada ne yapılıyor; köyde bu olanaklara sahip 4 kişi var; büyük çiftlikler kuruluyor ama köydeki diğer bireyler kendi ürünlerini, kendi ürettiklerini satamadıkları için ürünlerini elden çıkarmak zorunda kalıyorlar. Yani hayvancılıkta da düşüşe neden oluyor bu. Bugün bizim köyümüzde çiftlik var. 400 kişilik bir hayvan çiftliği ama bunun üreticisi bir kişi; yani bundan faydalanan bir kişi ve milli gelire baktığımız zaman, aylık ortalamaya, evet bir adamın trilyonları var ama o köyün %99'u açlık sınırı altında. Yani böyle bir sistem niye geliştirilemiyor; ilk önce köylünün kendi tüketceklerini, temel ihtiyaçlarını giderecek, ondan sonra kente bunu satabilecek bir formül geliştirildiği takdirde ancak bölgesel kalkınma olabilir diye düşünüyorum. Yani bu hiç konuşulmadı.

Teşekkür ederim.

Aydan Kumral: Teşekkür ediyorum. İzmir Büyükşehir Belediyesi Kadın Çalışmaları Şube Müdürüyüm. Ben çok küçük bir serzenişte bulunacağım. Sunumların hepsinden çok faydalandım, teşekkür ediyorum. Kalkınmayla ilgili olarak dün burada çoğunluklu olarak erkek akademisyenler sunumlarda bulundular. Konu kadına gelince, yine sadece bayanlardan katkı aldık. Biz kadınlar artık bu konuda lütfen kendimiz söyleyip kendimiz dinlemeyelim. Çok değerli erkek akademisyenlerden de bu konuda katılım, araştırma ve çalışma bekliyoruz.

Nuran Talu: Teşekkür ediyorum. Kamu tarafından soru soracağım. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı olmadan önce Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'nda Kadın Çiftçiler Daire Başkanlığı vardı ve bu daire başkanlığı çok yoğun bir şekilde, yani yaklaşık 5-6 yıldır benim izlediğim, ciddi bir kadın çiftçiler seferberliği işini yürütüyordu ve yürütmeye devam ediyor. Yeni Bakanlık yapılanmasında Kadın Çiftçiler Daire Başkanlığı kalktı. Serzeniş değil, sadece bilgi olarak veriyorum. Önemli olan isimler değil, içeride yapılanlar. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın bu hala sürdürmekte olduğu kırsal kalkınmada kadının rolünü, üretime katkısı ve istihdamdaki yerini güçlendirici olduğunu düşündüğüm, bu çalışmaların sizin çalışmalarınıza yansması ne kadar oldu? Üniversite hocaları olarak herhangi birinize sorabilirim. Çünkü hemen hemen her yerde, her ilde bölgesel olarak yaptılar ve ordu gibi kadınlar, çiftçiler eğitildi; yarışmalar düzenlendi; televizyonlara çıktılar; birinci oldular, altınlar hediye edildi vs. Yani bu ciddi bir süreçtir. Bu sürecin kamu ve sivil toplum, üniversite ortaklığındaki yeri nedir? Bunu söylemek istedim.

Bir de 2008 yılı olduğunu hatırlıyorum, Başbakanlık genelgesiyle bir "Kadın İstihdamının Güçlendirilmesi Genelgesi" il müdürlüklerine dağıtıldı ve denildi ki "hem kırdaki hem de kent merkezlerinde, kadın istihdamını güçlendirin!" Bu emir Ankara'dan verildi. Bu süreçlerde, yani kamu kadın çiftçiyi

ele almaya devam ede gelirken, bu kadar hüznü tabloların çakıştığı nokta nedir? Yani kadın gerçekten bu kadar hüznü bir kesitte mi kırsalda yoksa süreçte bir hareketlenme olmuş mudur? Hocalarımızın yorumunu istiyorum.

Teşekkür ederim.

Bülent Gülçubuk: “Kırsal Kadın Ulusal Eylem Planı” çıktı yaklaşık bir ay kadar önce. Burada bizden de farklı akademisyenler destek vermeye çalıştı. Bence en azından şu anda kırsal kadını iyileştirmeye yönelik elimizde bir plan olması önemlidir. Ben asıl Büyükşehir Belediyesi’nden gelen arkadaşımı kutluyorum. Aslında kadın çalışmalarının, burada belki arkadaşlar kızabilir; ama sadece kadınların sorunları, kadınların yaklaşımıyla çözülecek diye bir yaklaşımı pek benimsemiyorum. Biliyorsunuz bu yıl BM kadın temasını “kırsalda kadın” üzerine yoğunlaştırdı. Bu konuda bizden de destek almaya çalıştılar. Ben toplantılarına gittim; bir Türkiye raporu hazırlandı, dediler ki New York’a gidilecek, en sonunda birileri beni davet etti. Ondan sonra 34 tane kadın ortak imzayla “Türkiye adına bir erkek orada bulunmasın, bir kadın konuşsun” dediler. Maalesef böyle de bir yaklaşım var. Aslında ben bu sorunun da biraz toplumsal cinsiyet dengesi içerisinde, kadın ve erkek birlikte ele alması gerektiğini düşünenlerdenim.

Katılımcı: Ben bir deneyim aktarmak istiyorum. Ataerkil bir kooperatifi nasıl aseptüel yapmaya çalıştığımızla ilgili bir deneyim bu. Hüsnu Özyeğın Vakfı, kırsal alanda faaliyet gösteren bir vakıf. Bir projemizde Bitlis’te, Tatvan’ın köylerinde yürütülüyor. Bu iki dakikada anlatacağım şeyin esasında 4 yıllık bir süreci kapsadığını hatırlatayım. 2-3 yıllık bir hazırlık süreci, eğitim süreci, geri çekilmeler, kavgalar, iyi günler, kötü günlerden sonra o köyler bir araya gelip bir kooperatif kurdular. Şimdi fena da değiller, kendi göbeklerini kendileri kesecek düzeye geldiler; ama nihayetinde birçok başarılı işlere rağmen ki bunun başlangıcında şöyle ilkesel bir karar vardı; “kamu kaynaklarından yararlanmama” kararı vardı. Hep beraber almıştık bunu başlangıç aşamasında. Kamu kaynaklarından yararlanmama, kendi özgücüne güvenme. Bir noktaya geldi kooperatif bu dinamikle; ama nihayetinde bu kooperatif, pek çok iyi özelliklerini sayacağım, ama bugün tamamız farklı olduğu için, ataerkil bir yapıydı. Yani kadını dışlayan bir yapıydı, yönetim kurulu üyelerine baktığımız zaman hepsi erkek. Şimdi, tabi bir sivil toplum kuruluşu olarak bunu başarısızlık olarak ele aldık. Bunun uzun vadede nasıl üstünden geliriz diye bu kooperatifleşme sürecine paralel olarak sinsi bir politika güttük. Ne demek istiyorum? Şimdi 30 tane kadına aracılık yapıyoruz. Tek koşul kadın olmaları, ihtiyaç sahibi olmaları. Yaklaşık 60 kadınla elışı işi yapıyoruz; yaptıkları elişlerini, bir kanal bulduk orada, pazarlıyor kadınlar. 20 kadınla seracılık yapıyoruz, bu kadınlar ürettikleri ürünleri, süs bitkisi yetiştiriciliği yapıyorlar, belediyeye satıyorlar. Yani 100-120 tane kadın, geliri doğrudan kendilerine kalacak bir güç elde etmeye başladılar.

Bu güç aynı zamanda, onların kendi alanlarındaki öğelerine söz söyleme yetkisini yavaş yavaş doğurdu. Şimdi bu yıl ile birlikte kooperatif bir şeyi tartışmaya başladı. Bu kadınlar üretiyorlar, bu kadınlar artık en az sizin kadar kıymetliler ekonomik açıdan da. Artık bu kadınların kooperatife üye olmaları, yönetim kurulunda olmalarının önünde siz engelsiniz. Şimdi uzun tartışmalar oldu; bir yıl kadar sürdü; ben iki cümleyle bağlayayım. Kooperatif yönetim kurulu ve köyün ileri gelenleri, hepsi erkekler, şöyle değerlendirmede bulundular; dediler ki “Biz açığz buna, tamam kadınlar kooperatife üye olabilirler zaten biz ona engel de olamayız; ama evli kadınlar olsunlar sadece.” Neden? “Bekar kadınlar olurlarsa evlenirler, evlendiklerinde de -kooperatif bir değer olmaya başladı, şimdi yoksul köyler ama değer yavaş yavaş bir birikim sağlıyor- evlendiklerinde, çekip gittiklerinde de kooperatiften hak ettiklerini alacaklar, bizi zayıf düşürür bu.” Yani mantıklı bir tartışma konusu esasında, iktisadi bir tartışma konusu. Sorduk, soruşturduk yok böyle bir şey; giden gidiyor. Şimdi kapıları açtılar. 3-4 tane lider kadın, kooperatif ortağı oldu. Bakalım ne olacak? Yani işleyecek mi, kağıt üstünde mi kalacak. Teşekkür ediyorum.

Katılımcı: Çok uzadı biliyorum ama üç noktayı çok kısaca belirteceğim. Birincisi, tartışmadan da anladığıma göre, kadın arkadaşlarımızın toplumsal cinsiyet konusundaki bilinç düzeyi ve farkındalığı erkeklerden, bizlerden daha fazla. Sanırım feminizm çalışmaları bu memlekette biraz kadınlar üzerinde etkili olmuş; ama sanırım erkeklik çalışmalarına da ihtiyaç var. Biz bu konuda biraz eksikiz. Bu bir, ikincisi, sabahki oturumda Mehmet Ali Bey söylemişti, bugün de Dilek Hocamız en son sunuşunda söyledi; eğitim meselesi! Memlekette sanki bir pedogojizm var; eğitsel olmayan problemleri eğitimle çözebileceğimiz türünde bir algı var. Bu ilginç bir mesele. Bunu üzerinde düşünmek lazım, çok zamanımız olmadığı için açamıyorum ama sadece bu kadarla bırakayım. Üçüncü nokta şu, üç konuşmacıdan çok bilgilendim, çok şey öğrendim. Şunu merak ediyorum gerçekten, özellikle son konuşmacı arkadaşımız “son dönemde kadınların işgücüne katılımında azalma” olduğunu söyledi. Bunu hiç yeni muhafazakar politikalarla alakası yok mu acaba? Konuşmacılardan bunu duymadım. Var mı, yok mu merak ediyorum. Alandaki deneyimlerinizi de paylaşırsanız sevinirim. Teşekkür ederim.

Nurettin Yıldırak: Biz de çok teşekkür ediyoruz; zamanımız bu kadar. Birçok soruya yanıt vermemek durumundayız. Ama benim saptamalarım şu; kırsal ailede bir değişim yapmak zorundayız. Şimdiye değin kadının erkeğe yönelik saygısı, sevgisi, yardımını geri çevireceğiz. Bundan böyle erkeğin kadına yardımı, saygısı, sevgisini oluşturabilecek bir aile değişimi olduğu takdirde bu işi daha iyi çözümlenebileceğimizi varsayıyorum. Bu oturumdaki katkılarınız için hepimize ayrı ayrı teşekkür ediyorum.

6. Oturum

Samar K. Datta

Hindistan Yönetim Enstitüsü

O. Murat Koçtürk

Celal Bayar Üniversitesi

Tartışma Bölümü

**Organizations and Finance for Rural
Development
A Perspective from Indian Experiences**

Samar K. Datta
Hindistan Yönetim Enstitüsü

Introduction

For a welfare state, development of rural infrastructure together with growth of income and employment opportunities is always a top priority. However, many governmental initiatives in the rural sector over the past few decades have met with limited success in India and other Less Developed Countries (LDC) (see, for example World Bank, 2008). The first challenge faced is that a majority of the rural population still depends on agriculture as the major source of income. The World Bank Report (2008) has classified the rural regions of countries into three different worlds – agriculture-based, transforming and urbanised – based on their reliance on agriculture as the source of growth and an instrument for poverty reduction (World Bank, 2008). India is now a transforming country, as agriculture accounts for only 14 percent of the Gross Domestic Product (Planning Commission, 2012, p.1). Despite that, more than half of India's population stay in rural areas and are still dependent on agriculture (Planning Commission, 2007, p.3). This is in contrast to a developed economy, say America, where the rural farm population share has declined drastically from 42 percent to about 1 percent in the twentieth century (Irwin, Isserman, Kilkenny, & Partridge, 2010).

The second challenge is that dependence on agriculture not only spreads the rural population very thinly over large areas but also exposes them to many agro-climatic risks – low rainfall, pest attack, weeds, and/or livestock diseases – that often lead to loss of livelihood. This is further exacerbated by the presence of a large number of landless casual workers, mostly women, whose well-being is at the greatest risk (Harriss-White, 2010). The third challenge is that the rural world is filled with heterogeneous elements – commercial farmers coexisting with smallholders, unskilled labourers working on corporate farms, rural banks coexisting with moneylenders – and therefore the state needs to have selective policies or agendas (World Bank, 2008).

Rural development in India is exemplary in this regard, as the government in trying to meet its targets set in its Five Year Plans has undertaken several Poverty Alleviation Programmes (PAP) comprising self-employment programmes and area development programmes (Hirway, 1997). It also allowed, over time, different private partners – Banks, Corporates, Self-Help Groups (SHG), Cooperatives, Non-Governmental Organisations (NGOs) and Social Entrepreneurs – to participate and hold different stakes in the development process. The impetus has increased after the Millennium Summit of the United Nations in 2000, when all of the 189 member states including India agreed on eight different goals to be achieved by 2015 (UNDP, 2011). The targets for these goals kept on getting revised from time to time depending on the feasibility of achieving them. Of these eight, the first five goals come close to the spirit of rural

development, which are of eradicating extreme poverty and hunger, achieving universal primary education, promoting gender equality and empowering women, reducing child mortality and finally, improving maternal health. These targets aim at reducing inequity of access to public goods between the rural and the urban population.

In the context of public goods, Olson (1995) has wonderfully put down two aphorisms in economic theory – (a) ‘sometimes, when each individual considers only his or her interest, a collectively rational outcome emerges automatically’ due to the invisible hand of markets, and (b) sometimes ‘only a guiding hand or appropriate institution can bring about outcomes that are collectively efficient’. Thus, collective rationality will differ from individual rationality. Sometimes they may converge when the benefit is divisible and the incentive to form a collective is higher than individual benefits for defection (opposite of prisoner’s dilemma). However, for indivisible collective goods such as rural infrastructure and common pool resources, externalities do arise. This is the case for the second aphorism, and any individual or organisation that seeks to achieve a common purpose can provide these collective goods or services. Thus, it can be the Government, Corporates, Self-Help Groups (SHG), Cooperatives, Non-Governmental Organisations (NGOs), Social Entrepreneurs and/or Community leaders.

In the past few decades, due to government support or maybe the lack of it, several beautiful and sustainable models came to be developed by the local community. Notably, all of these models stand on their own, as they have taken different routes to community development. The combination of Late Tribhubandas Patel and Late Dr. Verghese Kurien had chosen dairy as the entry point for rural development. Following the blueprint of rural development prepared by Late Dr. D.R Gadgill, two outstanding leaders - Late Dr. V.K Patil and Late Tatyasaheb Kore have chosen development of sugarcane as their entry points to achieve complete rural development of Pravara and Warana areas, respectively, in Maharashtra. Anna Hazare’s Ralegaon-Siddhi, Hiware Bazar and Sadguru Foundation are testimony to rural development experiences around irrigation and watershed development. South Indian Federation of Fisheries Societies (SIFFS) around Trivandrum is engaged in rural development around marine fisheries. Mr. Bunker Roy of Rajasthan and Irula Snake Farmers’ Industrial Co-operative Society near Chennai are engaged in utilization of traditional knowledge of backward communities and sections of people for rural development. Ms. Elaben Bhatt has shown through her organization, Self-Employed Women’s Association (SEWA) with its headquarter in Ahmedabad, how a trade union movement of unorganized sections of women can be converted into a movement for development of these people in urban, semi-urban and rural areas. These models not only speak of prosperity through

collective action but also of outstanding leadership. The development of the Indian rural sector has not only been on the agenda of a few Ministries/Government Departments, but has seen much wider participation than probably any other sector. This paper is an attempt to bring out a learning perspective from these different agents of rural development.

The paper is organized as follows. The next section summarizes Indian government's various programmes for rural development, where the government is the initiator and plays the most dominant role in terms of supply of funds, control and monitoring. Section 3 summarizes Indian government's efforts to fund rural infrastructure. Section 5 attempts to provide an overview of the efforts of the corporate sector towards rural development, while highlighting some outstanding examples. Section 6 does the same thing for the cooperative sector, while highlighting the positive as well as negative roles being played by cooperative legislation in this regard. The final section concludes.

Indian Government's Programmes for Rural Development

The reduction of rural poverty through planned development has always been the primary objective of Indian policy planners. In 1974, the Department of Rural Development came into existence under the Ministry of Food and Agriculture (MoRD, 2012). Since then, this Department was reshuffled many times into different positions of power and constituting different central subjects. In 1999, the Ministry of Rural Development was constituted with the main objective of 'alleviating rural poverty and ensuring improved quality of life for the rural population especially those below the poverty line' (MoRD, 2012). Five elements of social and economic infrastructure – health, education, drinking water, housing and roads, were identified as critical to the quality of life in rural areas. During the 11th five-year plan, the Ministry consisted of three Departments – (a) Department of Rural Development, (b) Department of Land Resources and (c) Department of Drinking Water and Sanitation, which, from 13th July 2011, has been separated and renamed as Ministry of Drinking Water and Sanitation (MoRD, 2012). Currently the flagship programs under the Ministry of Rural Development are –

1. *Mahatma Gandhi National Rural Employment Guarantee Act (MGNREGA)* – This Act came into force on February 02, 2006, guaranteeing 100 days of wage employment in a financial year to rural households whose members volunteer to do unskilled manual work (Working Group – MGNREGA, 2011). The MGNREGA has benefitted 55 billion families in 2010-11 and nearly one billion new bank/post office accounts were opened for the poor people in rural areas (Steering Committee – RD, 2012). However, it has come under criticism for not

being able to fulfil its promises. In the financial year 2010-11 the average employment was 47 days per household (Working Group – MGNREGA, 2011). Apart from that, unemployment allowance was not provided in many places, there were undue delays in payments to workers, no timely assurance of work led to usual distress migration, the assets built by unskilled labourers were of very poor quality and of no use to the poor and grievance redresser systems were weak (Steering Committee – RD, 2012). The magical match between demand for job-days and supply of jobs is also not convincing because of continued unemployment in many areas. Under the 12th plan, it is therefore felt that MGNREGA must pave the way for its down-scaling by skilling labour in the use of new machinery, building better infrastructure and involving participation from people at the grassroots to stop exclusive dependence on government funds and administrative support for survival (Datta and Biswas, 2011). The functioning of MNREGA is in sharp contrast to the same for Water Conservation Measures undertaken by the state of Gujarat. Whereas the beneficiaries or their local bodies (namely, Panchayati Raj Institutions (PRIs)) are not required to incur any costs from their side to signal the strength of their demand nor to avail the benefits in the former, 10-20% of project costs are required to be borne by beneficiaries in case of the latter, thus better resolving adverse selection problem of beneficiaries and moral hazard problem during project implementation stage in the latter than in the former (Datta and Nilakantan, 2012).

2. *Aajeevika / National Rural Livelihood Mission (NRLM)* – This Mission was approved in December 2010 by replacing the previous poverty alleviation program – the *Swarna-Jayanti Gram Swarajgar Yojana*³⁴ (SGSY), which started in 1999. The NRLM is conceived to work on three pillars – enhancing and expanding existing livelihoods options of the poor; building skills for the job market outside; and nurturing self-employed and entrepreneurs (Working Group – NRLM, 2011). The Ministry started the NRLM with the aim of getting rid of major drawbacks of the previous program for poverty alleviation – the SGSY, which had become entirely subsidy driven and lacked the proper training and organisation of Self-Help Groups (SHGs) or Joint Liability Groups (JLGs). This Mission is expected to gain impetus during the 12th plan (Working Group – NRLM, 2011). Besides NRLM, the National Bank for Agriculture and Rural Development (NABARD) is also engaged in the task of promoting SHGs and JLGs, especially with help of well-functioning local NGOs. Although several states like Kerala and Andhra

³⁴Golden Jubilee Village Self-employment Plan

Pradesh have come up with innovative projects under these schemes, these projects suffer from several serious constraints. First, MIS is especially weak³⁵ – ground level data about the functioning of SHGs/JLGs, though available in most cases, are not properly reported or recorded at higher government administrative level or even at higher-tier association level of these organizations for rigorous and critical analysis to guide corrective interventions or policy changes, even if they are called for. Second, there is hardly any in-built concerted effort to continuously boost up the demand for credit for new products, new markets and value-added activities, which often results in unwarranted delays and reluctance on the part of banks to extend credit of the right quantity and right quality, and the poor SHG-members standing in net creditor position vis-à-vis their banks, even if the banks are willing to extend credit. So, the non-standard SHG/JLG activities can't often grow beyond their natural size, as may be fixed by the extremely limited local market. Third, near absence of cheap but comprehensive insurance schemes and/or lack of awareness of whatever schemes are available puts the SHG/JLG members in an extremely disadvantageous position in coping with various risks including health risk for themselves and their livestock. Strong profit motive of NBFC-MFIs, which are also extending loans to poor members of the JLGs formed by them, often produces slightly better results than their counterparts in non-profit government/NABARD schemes, but these organizations too do not seem to have solved the fundamental problems as mentioned above. In fact, the good virtues of NBFC-MFIs are often lost because of their non-transparent functioning in terms of general and financial accountability³⁶, on the one hand, and too stringent regulations which do not allow them to challenge the much-observed weaknesses of the formal banking sector, on the other (Datta et al., 2013).

3. *Provision of Urban Amenities in Rural Areas (PURA)* – Conceived by a former Indian President, Dr. Kalam, the objective of the scheme is to provide urban amenities and livelihood opportunities in rural areas to bridge the rural-urban divide, thereby reducing migration from rural to urban areas. It envisaged physical, electronic and economic connectivity through simultaneous delivery of key infrastructure like roads, irrigation, electricity to facilitate optimal use of resources, combination of several schemes into single projects and combining livelihoods creation with

³⁵This is in spite of the fact that NABARD every year brings out an apparently comprehensive micro-finance status report.

³⁶The fact that NBFC-MFIs are not required to make their accounts public is strange because these organizations too are large beneficiaries of public money diverted towards them when the banks can't meet their quota of priority sector lending.

infrastructure development (Working Group – PURA, 2011). With the consent of the Planning Commission, this scheme was piloted during 2004-05 – 2006-07 (Working Group – PURA, 2011). Based on the experiences of poor implementation of the pilot projects, which did not yield the desired results, however, the PURA scheme was restructured into a project based design to attract private investors and have Public-Private Partnership (PPP) programmes between *Gram Panchayats* and private investors (Planning Commission, 2012, p. 311). However, the 12th plan mentions that many Detailed Project Reports (DPRs) of the PPPs did not take the consensus of the villagers and recommends proactive consensus building approach documentation of villagers' demands (Planning Commission, 2012, p. 312). A better and a more cost-effective solution could have been to put a Public Private Community Partnership (PPCP) to put an end to the atrocities of both private and public sectors or a combination of the two, and allow the village community to have a stronger say during conceptualization, funding and implementation of projects.

4. *National Land Records Modernization Programme (NLRM)*– This was started in August 2008 in order to modernize management of land records, minimize scope of land/property disputes, enhance transparency in the land records maintenance system, and facilitate moving eventually towards guaranteed conclusive titles to immovable properties in the country (NLRMP, 2009). The 12th Five-Year Plan aims to implement NLRMP in all the districts in the country by the end of the Plan period, after which the country will implement the Torrens system of land records³⁷ (Planning Commission, 2012a, p. 200).
5. *National Social Assistance Program (NSAP)* – This came into existence in 1995 with the aim of fulfilling the directive principles in Article 41³⁸ of the Indian Constitution (NSAP, 2013). At present it comprises of Indira Gandhi National Old Age Pension Scheme (IGNOAPS), Indira Gandhi National Widow Pension Scheme (IGNWPS), Indira Gandhi National Disability Pension Scheme (IGNDPS), National Family Benefit Scheme (NFBS) and *Annapurna Scheme* (AS) targeted at food security of senior citizens. The 12th plan acknowledges several types of implementation

³⁷In the Torrens Title system, a register of land holdings maintained by the state guarantees an indefeasible title to those included in the register. Land ownership is passed on through registration of title than use of deeds, thus doing away with a lot of unnecessary documentation. (http://en.wikipedia.org/wiki/Torrens_title)

³⁸Article 41, 1949 – Right to work, to education and to public assistance in cases of unemployment, old age, sickness and disablement, and in other cases of undeserved want. (<http://www.indiankanoon.org/doc/1975922/>)

challenges: logistical (application and sanctioning process, funds flow management), bureaucratic (low incentives, weak capacity), management (MIS, reporting systems, verification), onerousness of identity requirements of beneficiaries and unfair exclusion mechanisms (Planning Commission, 2012, p. 315). The introduction of UID biometrics is expected to solve at least some of these problems.

6. *Prime Minister's Village Road Plan (PMGSY)* – This was launched on 25th December 2000 as a fully funded Centrally Sponsored Scheme to provide all weather road connectivity in rural areas of the country (PMGSY, 2012). The programme envisages connecting all habitations with a population of 500 persons and above in the plain areas and 250 persons and above in hill States, the tribal and desert areas (PMGSY, 2012). As on 31 March 2012, only 53% new eligible habitations were connected and 62% of eligible roads were upgraded (Planning Commission, 2012, p. 219).
7. *Indira Awaas Yojana*³⁹ / *Rural Housing (RH)*–This was launched in May 1985 as a sub-scheme of *Jawahar Rozgar Yojana*⁴⁰ (IAY, 2007). Later this was made an independent scheme. The *Indira Awaas Yojana* aims at helping rural people below the poverty-line (BPL) belonging to SCs/STs, freed bonded labourers and non-SC/ST categories in construction of dwelling units and up-gradation of existing unserviceable *kutcha* (non-permanent) houses by providing assistance in the form of full grant (IAY, 2007). Some of the most significant changes over years were the construction of sanitary latrines and smokeless *chulhas* (ovens) in IAY houses and allotting the house in the name of the woman or to the couple jointly. However progress has been slow and the utilisation of available funds has declined over the past three years to 66% in 2011-12 (Planning Commission, 2012, p. 307).
8. *Prime Minister's Rural Development Fellows Scheme (PMRDF)* – This was announced in 2011 with the aim of picking talented young professionals to assist the district collector in developmental activities in each of the backward districts identified as part of the Integrated Action Plan (IAP) (PMRDF, 2012), though no information could be found on the progress of this scheme.
9. *The National Institute of Rural Development (NIRD)* with a network of 28 State Institutes of Rural Development (SIRDs) and 89 Extension Training

³⁹Indira Housing Scheme

⁴⁰Jawahar Employment Scheme

Centres has been set up with a aim of sensitizing the elected representatives and rural development functionaries about the impact of various Rural Development initiatives of the Union Government and the State Governments and also about the emerging challenges in the field of Rural Development (NIRD, 2012). Although NIRD mentions receiving Bloomberg B-School Excellence awards 2012 in Rural Business Management Education Innovation, the approach paper to the 12th Plan mentions that these government institutions are in urgent need of reform for failing to perform their roles(Planning Commission, 2011, p. 128).

The common thread that runs across all these initiatives is the provision of public goods – which include club (for example NSAP), common pool (for example PURA) and pure public (for example PMGSY) goods/services. Traditional thinking highlights the need for government intervention when the normal competitive market framework fails to provide a solution, but government intervention doesn't mean direct government involvement or take-over. Just because government has monopoly power in coercion, any economic activity government tries to manage tends to be mismanaged not only because of agency problems of the state, but also because public enterprises can easily pass on their operational inefficiencies to the citizens. The market system can't do the same unless it manages to operate as a monopolist or as an oligopolist, and that too in a limited way unless it manages to get easy access to the public exchequer – e.g., sometime in the name of PPP. In such a scenario, probably the role of a government should be to use its coercive power to put in innovative norms of behaviour that people will find in their own interest to follow and thus internalise the pre-existing externalities. However, the government has involved itself, more often than not, in providing the solution, *albeit* an inefficient one, rather than facilitating it. This has resulted in delays, shortages, corruption (actually, rent-seeking) and sometimes failure of the entire government administrative machinery. The same is observed in the collection and allocation of finances for rural infrastructure development, as can be seen in the next section.

Financing of Rural Infrastructure

There is no doubt that rural infrastructure like roads, agriculture, sanitation facilities, and electricity supply have public good characteristics. In addition, these have high capital requirements with long gestation periods and hence private investors often consider it as an unprofitable venture. For example, a toll road connecting a national highway can generate revenue, but the same cannot be said for a rural road between two villages. Therefore, markets, even if competitive, can fail. In the case of agriculture, governmental expenditure in

agricultural infrastructure (irrigation, markets, extension services, etc.) has always preceded corporate and individual farmer's investments (Chand & Parappurathu, 2012).

As there are not many sources of funds to support rural infrastructure, the National Bank for Agriculture and Rural Development (NABARD) was established in 1981 by the Government under suggestions from the Reserve Bank of India (RBI). NABARD is set up as an apex Development Bank with a mandate for facilitating credit flow for promotion and development of agriculture, small-scale industries, cottage and village industries, handicrafts and all other allied economic activities in rural areas (NABARD, 2012a). The activities of NABARD are separate from those of the local government, the Zilla Parishads and *Panchayats*, who are largely dependent on the central and state government disbursements and are perennially strapped for cash.

The Rural Infrastructure Development Fund (RIDF) was instituted in NABARD as a part of the Union Budget 1995-96 with the sole objective of giving low cost fund support to state governments and state owned corporations for quick completion of on-going projects relating to medium and minor irrigation, soil conservation, watershed management and other forms of rural infrastructure (NABARD, 2012b). This fund was built through contributions from both public and private sector banks that had shortfalls in agricultural lending that was mandated by the RBI from 1972 onwards (Shah, Rao, & Shankar, 2007). The annual allocation in the fund announced in the Union Budget has increased from Rs. 200 billion for RIDF I in 1995-96 to Rs. 1850 billion for RIDF XVII in 2011-12 (NABARD, 2011).

NABARD, as the manager of the fund ensures equitable distribution of the RIDF corpus to all states. However deviations do happen when some states do not provide sufficient number of projects. At the end of 2005-06, the cumulative number of projects sanctioned in 11 years under RIDF stood at 2,44,651 with six states accounting for 53% of the assistance sanctioned, with only 1,21,677 projects completed (Mahajan, et al., 2007). Notably in many cases, the provision of low cost funds to help completion of projects has led to a case of moral hazard. As the fund sanctions were weakly linked to the state fiscal situation, the states treated the RIDF just as another source of funds to improve their financial position. The RIDF did not monitor the infrastructure created or completed with these funds. As a result, many projects though reported as completed were on physical inspection found having been left unfinished; time overruns as well as cost overruns were rampant across RIDF projects (Mahajan, et al., 2007). In 2011, NABARD was embroiled in a controversy of favouring corporate entities with low refinance rates and entrusting with them the responsibility of creating rural warehousing facilities (Singh, 2012). Instead of

being just another pool of funds accumulated from public and private banks and refinancing it to other entities, the RIDF should have brought in more involvement from NABARD in creating a better understanding of rural infrastructure financing for corporate investors.

Apart from RIDF, national & state Small Industries Development Corporations (SIDCOs) have been established to promote Small Scale Industries (SSI) and disperse industrial growth into rural hinterland. The National Cooperative Development Corporation (NCDC) and National Dairy Development Board (NDDB) are promoting cooperative infrastructure. Multilateral Aid Agencies (World Bank, ADB etc.) continue to provide a major share of rural infrastructure funds. The state of Gujarat provides a fairly successful case of Water Conservation Units (check dams, ponds etc) with token user funding to resolve informational problem. Similarly, Water Users' Associations (WUAs) and Rural Electricity Supply Cooperatives are operating successfully in some states.

In the case of financing of rural infrastructure, the government conceives, finances, promotes, implements, regulates and monitors the development projects. This is a large task and an un-needed burden. The government needs to retract and restrict itself to policy making and regulation. The rural community must transform itself from a passive user to a more active role to create an enabling environment to attract private capital to build infrastructure. For this purpose, NABARD had instituted the Business Correspondent (BC) and Business Facilitator (BF) model where NGOs, Societies/Trusts, Societies registered under Mutually Aided Cooperative Societies Acts or the Cooperative Societies Acts of States, non-financial section 25 companies, Farmers club federations, etc. can be a BC to NABARD Financial Services Limited (NABFINS), which is a subsidiary of NABARD (NABFINS, 2013). The objective of this model is to reach far-flung areas and provide access to credit facilities. Till date only 102 societies have registered for it (NABFINS, 2013) and if more Primary Agricultural Cooperative Societies (PACS) and Self-Help Groups (SHGs) join, financial inclusivity can be raised. The 12th Five-Year Plan notes that commercial banks have, till date, preferred to finance their priority sector lending through Non-Banking Financial Institutions (NBFC) and Micro Finance Institutions (MFI), and should emulate the BC model to involve cooperatives and producer companies instead (Planning Commission, 2012, p. 22).

Region-specific Rural Infrastructure-Economic Zones (EZ) are also being envisaged in a Special Purpose Vehicle framework (SPV) to smoothen the interface between Planning Commission and Government. This is already in place for projects related to food parks and agro-processing zones (MoFPI, 2007). The EZ can dovetail with industry clusters created by State and National

SIDCO and be the incubation centre for all projects in the region. Again, there are some lessons from previous experiences that need to be kept in mind while going for the SPV approach – like an additional layer of bureaucracy, delays in implementation and lobbying by capitalist investors (MoFPI, 2011).

Corporate Efforts towards achieving Rural Development

There is an argument in favour of inducing private investments in rural development through creation of tradable goods and services as a part of Corporate Social Responsibility (CSR) initiatives or as a new venture. Some outstanding examples in this context are cited below: –

1. *Fresh Organic Vegetables – Namdhari's Fresh*

Diversifying from a leading seed company, Namdhari Fresh Limited has managed to set up sustainable and fair value chains in marketing of organic vegetables in and around Bangalore, thereby harnessing economies of both scale and scope. They manage it through contract farming and accept only the best produce, while the farmer sells the rest in open market. Since fresh vegetables do not require a large land holding, more than 2000 small farmers and sharecroppers in the Karnataka region have benefitted from this venture (Harper, 2010).

2. *Commodity crops –Kohinoor Foods Limited (Basmati rice), Agrocel Industries Limited (cotton), bioRe India (cotton)*

Kohinoor Foods Limited made a contract with a Basmati Farmers' Federation in Dehradun. The farmers had been already motivated to grow organic paddy but were not getting remunerative prices. The farmers along with their federations managed to bargain a higher base price from KFL. Though there were initial challenges of still having to pay the commission fee to the agents and some labourers losing income at *mandis*, the overall future prospects look bright (Harper, 2010). Agrocel Industries came in contract with cotton farmers in the Kutch districts and has been providing agro-inputs, extension services and also managing the processing and the marketing of organic cotton products. Over 25,000 farmers are now gaining an additional 8 – 10% over market prices (Harper, 2010). There has been several health and environmental benefits for the farmers through organic farming. Similar results have been achieved by bioRe India with 1500 cotton farmers in the Nirmar valley of Madhya Pradesh. In addition, the bioRe association has started seven schools, three adult education centres, launched a mobile health unit and also helped build sanitation facilities by providing half of the cost of toilets in the region (Harper, 2010).

3. Dairy – Nestle, Heritage Foods

Nestle India started its operation in the Moga district of Punjab in 1961 by setting up its first milk factory in India (Nestle India, 2010, p. 56). Initially, they faced a lot of resistance but they remained with the villagers through prosperity and war crisis. Today, they work with over 110,000 farmers across the states of Punjab, Haryana and Rajasthan collecting over 300 million kilograms of milk (Nestle India, 2012). In terms of scale and reach, Nestlé's milk procurement pales in comparison with that of AMUL as the job of sourcing milk from farmers is carried out by a network of 1,100 agents who receive a 2.3 percent commission on the value of the milk supplied to the dairy (Gandhi and Jain, 2011). However, a study reveals that Nestle has established long term symbiotic relations with the farmers in Moga and has created direct and indirect employment, improved the community's standard of living, social and educational conditions, attracted capital and also created wealth for its shareholders (Biswas, Tortajada, Joshi, and Gupta, 2012). The Heritage Group based in Andhra Pradesh has established a supply chain of milk collection centres, which procure milk from farmers in rural areas and also serve as rural retail points. This enables economies of scale in supply chain costs, serves both the rural customer and the producer, and improves penetration in the rural areas (Gandhi and Jain, 2011).

4. Poultry – Suguna Poultry

Suguna's business model can be called 'contract broiler farming', a form of franchise farming, and was introduced in 1991 (Suguna Foods, 2012). Farmers need access to a few resources such as land, water, electricity and labour to grow Suguna's breed of chicks. All other required inputs – day old chicks (DOCs), feed, medicines and expertise – are provided by Suguna, thereby reducing middlemen in the poultry chain from 14 to 4, and standardizing the process of growing chicks (Gandhi and Jain, 2011). In the absence of these, independent farmers required heavy investments, multiple interactions, and had poor yields overall (Gandhi and Jain, 2011). Suguna Poultry did not have to buy or lease farms and reaped economies of scale in buying raw materials, feed and medicines. Suguna Poultry has been able to prove that every state in India is fit for poultry operations with its presence in 13 states and reaching 15,000 farmers (Suguna Foods, 2012).

5. Fisheries – Falcon Marine Exports

In the coastal villages of Orissa, Falcon Marine Exports helped the growth of small, sustainable shrimp farms through financing and supplying of inputs and hatchlings. This helped convert uncultivable land and ponds near the sea into productive use and bringing the small fishermen out of poverty.

6. Extension Services – Indian Tobacco Company's (ITC) e-choupal

In ITC's e-choupal, a direct channel is established between the farmers and ITC. A village member is appointed as the *Sanchalak* at whose place an Internet kiosk with back-up power and satellite connection is setup (Harper, 2010). His job is to keep track of ITC's mandi⁴¹ price and inform the same to whoever wants to sell their produce to him (Harper, 2010). He also evaluates the grains and gives a conditional price quote to the villager. If the villager is happy with the price, then he will sell to the *Sanchalak*, else he can go to the nearby *mandi*. This model has not only helped villagers receive fair prices, but also drastically reduce the transaction cost for ITC by lowering the need to maintain buying agents and also ensuring timeliness of supply. Over the years, the infrastructure set up by ITC has also been used for accessing news, downloading materials, and also as a delivery platform for *Kisan* Credit Cards (Farhoomand and Bhatnagar, 2008). Although the ITC model has been very successful in overcoming the initial challenges and has proven itself to be scalable and sustainable, much less is known about the actual percentage of the villagers being benefited. Apart from the Internet kiosks, no additional infrastructure got built in these villages and the villagers are perennially dependent on ITC for maintaining the kiosk services. In fact, the villagers have not gained any bargaining power; so if ITC chooses to stop operations, the villagers will be at a loss. ITC seems to be more interested in getting easy access to farmers' primary produce and also providing to farmers easy access to outside market goods, rather than connecting the farmers to the knowledge society at large so as to enable them to sell skilled services and value-added products to premium markets.

For almost all of these cases, the approach of corporate players is to offer to local producers and service providers suitable contracting options, keeping their interests over and above anything else. Although there has been apparently some betterment in the living conditions of most farmers, many of whom have come out of poverty, the focus has been more on tradable commodities and services, and on increasing shareholders' profits. This is not to say that supplier farmers and shareholders of the firm cannot benefit together,

⁴¹Village market

but it is rarely observed. The influx of new Corporate Social Initiatives where the poor is also benefitted has been craftily termed by Professor C. K. Prahalad as 'Inclusive Capitalism' (Prahalad, 2009). Therefore, the issuance of contract agreements between agro-business industries and farmers has been hailed by critics, bureaucrats and government officials as progressive. There is no doubt that these forward contracts will save the farmers from the vagaries of markets, but the contract documents, being replete with hundreds of terms, can also be used to repress prices paid to farmers on the pretext of poor quality. Such incidents have happened in many parts of the country. Corporates must realise that if their long-term interests are to be served, they must work with farmers as stakeholders to their profits and ensure simpler contracts in the spirit of stakeholder cooperation, as Japanese corporates referred to as 'Keiretsu' have been following as a part of their culture.

Well-known Efforts by Coops and Coop-like Organizations towards Rural Development

Today, the formation of cooperatives in India has almost become synonymous with rural development, thanks to the combined efforts of Late Tribhubandas Patel and Late Dr. Verghese Kurien in setting up the Gujarat Cooperative Milk Marketing Federation (GCMMF). The unprecedented success of their model has shown the world the huge capacity of a cooperative system. After the first cooperative movement in modern form began with the Rochdale Society of Equitable Pioneers in 1844, the success of the cooperative movement in Europe prompted the British to pass the Cooperative Credit Societies Act in India in 1904 with the sole objective of helping Indian farmers form collectives and escape usury of landlords (Shah, Rao, and Shankar, 2007). However, those cooperatives did not succeed as the sharp socio-economic divisions in rural India thwarted the idea of cooperation. Post Independence, the Indian planners placed further emphasis on cooperatives, but even then Indian cooperatives began to be dominated by the rural (or, urban, as the case may be) elites in general, except in some isolated pockets, for the next few decades.

Cooperation is a higher calling of Man, and hence not a universal phenomenon—more so in the creation of public goods. Cooperatives as a specific organizational format are even less common. The complexity of the cooperative form of organization stemming from three interpretations of its goals – a safety net perspective, an alternative mode of economic organization and a broader form of socio-economic organization – has contributed further to its lesser acceptance as a common form of economic organization. The strength of a cooperative invariably lies in minimizing transaction costs in information gathering, negotiation, and implementation of contracts, especially in backward linkages, but only in an imperfect market setting. Since farmer's labour, the most

important factor of production, is not in a vendor relationship to the organization in a cooperative, longer-term planning and development of farmers and their villages are possible in such a model. It can take care of social concerns like environment, rural development, etc. It can hedge against monopoly power at home and abroad and resist unwanted imports. It can also correct the misleading approach to global competitiveness, which often means yielding to the pressures of powerful multinational business without any resistance (Datta, 2004).

However, most of these strengths and opportunities are subject to some pre-conditions of success like better legal provisions, which alone can enable cooperatives to function independently, solution of horizon, non-transferability and control problems⁴², availability of enough financial & human resources, autonomous and competent leadership, member stake through suitable governance structure, and enterprise focus. Some other generic constraints are discriminatory economic policy framework (i.e., cooperatives being subject to unfavourable discrimination vis-à-vis private enterprises), para-statal and monopoly character of promotional and higher-tier bodies with high cost of operation, failure to appreciate and operationalize the principle of 'cooperation among cooperatives' to counter threats of national and multinational joint stock companies, poor management of quality and inadequate control over marketing/distribution channel (for details, see Datta, 2004). That some cooperatives have nevertheless put up outstanding performance is mainly due to the fact that exceptionally strong leadership has stretched itself to overcome these generic and structural bottlenecks, but good performance by ordinary citizens of the country in cooperatives has remained practically a far cry. The successful entry point approaches of cooperatives towards rural development involve promotion of both tradable and non-tradable commodities and/or services. Some of these outstanding success stories are enumerated below:–

⁴²Typical short-term goal of producer cooperatives to offer maximum price to the farmer's produce, which is referred to as 'horizon problem', discourages longer-term investment in both tangible and intangible assets. 'Non-transferability' of cooperative shares, unlike private stocks, prevents optimum portfolio choice of investments by private investors as per changes in their risk perception. As stock markets do not provide any clue towards the health of cooperatives, 'control' of cooperatives by members becomes a problem, unless they can find enough time to directly monitor the day to day functioning of cooperatives.

1. Dairy – AMUL(under Gujarat Cooperative Milk Marketing Federation Limited)

It started off in mid-1940's in the Kaira district in response to resentment of milk farmers to the exploitative practices of one Polson's Dairy in Mumbai, owned by an Anglo-Indian and highly favoured by the British officials. On the advice of Sardar Vallabhbhai Patel, the milk farmers formed their own cooperative – Anand Milk Union Limited (AMUL). Over the years, under the leadership of Late Tribhuvandas Patel and Late Dr. Verghese Kurien, it has grown into one of the world's largest milk cooperatives (AMUL, 2012a). It currently has a membership of over 3.18 million milk producers and an annual turnover (2011-12) of US \$ 2.5 million (AMUL, 2012b). The AMUL Model of dairy development is a three-tiered structure with the dairy cooperative societies at the village level federated under sixteen milk unions at the district level and a federation of member unions at the state level (AMUL, 2012a), each tier concentrating on imparting distinct economic function where it has a strong comparative advantage in tapping the economies of scale and scope in production of processed milk and milk products. AMUL is a beautiful example of stakeholder cooperation in the Indian context, wherein professionals and wholesalers/organized retailers have joined hands with the milk farmers to run this organization. The AMUL brand does not only denote a product but the economic freedom of millions of milk farmers, who would otherwise have to shift to dry land agriculture.

2. Commodity Coops – Sugar (Warana)

The report by Datta, et al., (2012) provides an account of all-round development of Warana villages under the leadership of Late Tatyasaheb Kore to demonstrate how a sugar factory can spearhead all round rural development. In 1960, after successful establishment of a sugar factory in Warana, Tatyasaheb felt unhappy over creating a colony for the workers, and so he established a Worker's Cooperative Society, built a lift irrigation facility, inculcated training programmes for the workers, constructed houses for the homeless and landless, facilitated bank loans for the under-privileged and also started a school for them (Kulkarni, 2010). Over the years, he also started poultry farms for the landless, a milk cooperative, a paper factory to utilize the crushed sugarcane, a distillery plant to use the molasses from sugar factory, a cooperative bank, cooperative departmental stores and an education complex that houses colleges of engineering, pharmacy, education and military academy (Datta, et al., 2012). It is one of the few Indian cooperatives, which has achieved an integrated bio-mass use of sugarcane.

3. Fisheries –South Indian Fisheries Federation Society (SIFFS)

The origin of SIFFS dates back to 1970s, when a rehabilitation project resettled fish workers from various localities in an uninhabited stretch of a coast (Marianad), about 20 km north of Trivandrum, Kerala(SIFFS, 2009). The major problem that the fish workers faced in the new settlement was that of marketing their fish catches. The marketing system involved beach auctions and was controlled by exploitative merchants and middlemen. The fish workers with the assistance of a team of social workers decided to set up their own marketing system, took over a dormant co-operative society and appointed their own auctioneer. This was the first fish marketing society called *Marianad Matsya Utpadaka Co-operative Society* (MUCS) (SIFFS, 2009). The society was a member-based, marketing-oriented enterprise, with membership open only to active fish workers who managed the society themselves. The three core activities of the MUCS are marketing of fish caught by members, providing credit for renewal of fishing equipment and promoting savings. This later grew into the federation of SIFFS supporting over 6000 members in 8 districts (SIFFS, 2009). SIFFS is federated at three levels performing different sets of functions – marketing, providing credit and insurance, welfare activities at the primary level, monitoring at the district level and technology development, boat repairs, running of ice plants, advocacy and lobbying with the government at the SIFFS level (SIFFS, 2010).

4. Water – Ralegan Siddhi and Hiware Bazar

Both Ralegan Siddhi and Hiware Bazar are 35 km apart in the Ahmednagar district, Maharashtra, which lies in the rain shadow region with rock soils. Therefore, most of the rainfall flowed away. Initially, *Sarpanch* Anna Hazare and later, *Sarpanch*⁴³Popatrao Pawar started water conservation activities to turn the fortunes of the villagers. While Hiware Bazar constructed bunds and watersheds (Menon, 2012), Ralegan Siddhi also undertook planting of trees and terracing of soil (Mehta and Satpathy, 2007). Ralegan Siddhi also started using non-conventional energy sources – solar, biogas (from community toilet) and windmill.

5. Credit – Mulkanoor Cooperative Rural Bank and Marketing Society Limited

Several multi-purpose credit cooperatives integrating credit with marketing are successful in several parts. One sterling example is that of Mulkanoor Cooperative Rural Bank that had started in 1956 with a member

⁴³Means chief of village local body called *Panchayat*.

base of 375 and a total share capital of Rs. 2300 (Dubey, et al., 2009). The initial objective of the society was to provide loans with low interest rate to farmers to increase crop production and stop male out-migration, and its success over the years has enabled it to diversify into input supply, marketing, consumables, family welfare, extension, training, scholarships and its flagship financial services through tie-up with the State Bank of Hyderabad (Dubey, et al., 2009). Currently it continues operations in the same 14 villages serving 7356 members (GoCoop, 2012). The model has received laudations from the state and central governments, and other cooperatives have been encouraged to follow it. Amalsad Cooperative Society in South Gujarat (born 1941) is another national award-winning multi-purpose credit society which has combined credit with processing and marketing of agricultural produce, besides doing marketing of all farmer consumables. Interestingly, these societies have eliminated the cost of a separate insurance for credit by internalizing input risk, output risk and even capacity failure risk – by arranging own dispensary and low-cost hospital. But credit, in general, has remained a problem area in the country with co-existence of formal, informal and micro-finance institutions (MFIs) with the last one having both for-profit & non-for-profit components.

6. Extension –Bharatiya Agro Industries Foundation (BAIF)

BAIF is most well-known for its technological interventions, especially in the livestock sector, to create opportunities of gainful self-employment for the rural families, especially disadvantaged sections, ensuring sustainable livelihood, enriched environment, improved quality of life and good human values. Some of the work done by BAIF include introduction of high-yielding crossbred cow, watershed development, afforestation of wastelands with planting of *subabul* which can act as a fodder to cattle and also as input to paper industries, and tribal rehabilitation (BAIF, 2010). BAIF is engaged in promotion of farmer cooperatives and organizing their women-folk into SHGs.

7. Research and Development – M. S. Swaminathan Research Foundation (MSSRF)

Though not a pro-coop organization MSSRF is a national entity set up in 1988 for pro-nature, pro-poor, pro-women and pro-sustainable on-farm and non-farm livelihoods through appropriate eco-technology and knowledge empowerment. This foundation works on five core areas: Coastal systems research (salinity tolerant rice), Biodiversity (conserving 80 rare plants), Biotechnology and Eco-technology, Food security (seed and grain banks), and Information, education and communication (MSSRF, 2009).

8. Traditional knowledge – The Irula Snake Catchers Industrial Cooperative Society (ISCICS)

Prior to the Indian Wildlife Protection Act of 1972, the Irula community members were one of the leading suppliers of snakeskins to the global exotic skin industry. Facing loss of livelihood after the Act, in 1978 the Irulas, along with Romulus Whitaker, founder of Chennai Snake Park Trust, and RevathyMukherji, a social activist, sought the help of the Department of Industries and Commerce to start a self-employment scheme using their traditional knowledge (MCBT, 2008). Thus was born the ISCICS with the objectives of bestowing dignity to their indigenous knowledge, harnessing the traditional skills of the Irulas to obtain snake and scorpion venom to develop anti-venin, and providing them with a means of social and economic uplift (MCBT, 2008). More recently, they have become a popular tourist attraction at the Crocodile Park, demonstrating their skills of snake catching and milking venom to the visitors (MCBT, 2008). The membership of the society is restricted only to an Irula who has sufficient experience in handling all venomous snakes and is an adult below 58 years. The Irula has to pay membership fees and is entitled to many benefits including free insurance coverage and treatment expenses of snake bites, two free vials of Anti Snake Venom Serum and new clothing every year. Every month, the members are allotted the number of different snake species to catch and are paid for trapping them. On bringing the snake to the society, each snake is marked for individual identification and kept in separate mud-pits. Their venom is extracted once a week for a month and then left into the reserve forest in the presence of forest official. In the year 2011-12, the society earned Rs. 82,40,850 from the sale of venom and after meeting all costs, kept a profit of Rs. 29,68,632 (ISCICS, 2013).

9. Education through simple technologies – Social Work and Research Centre (also called Barefoot College)

Traditional knowledge is also being used in Barefoot College started in 1972 by Sanjit 'Bunker' Roy. Relying on educating local people in Tilonia village near Jaipur, the model encourages peer-to-peer learning and training villagers as doctors, teachers, engineers, architects, designers, mechanics, communicators and accountants. The college relies on the passing on of traditional skills and knowledge rather than an emphasis on outside educators, and focus on using simple technologies in innovative and disruptive ways – for example, use of mobile technology to monitor water quality through an online dataset, creating online learning modules to disseminate knowledge and use of solar powered cookers to save costly fuel (Williams, 2011). Since 2004, Roy has brought women from many African nations as well as from Bhutan, Afghanistan and Bolivia to train at the camp as solar engineers (Williams, 2011). Bunker Roy's

fame has prompted the Dalai Lama to visit the Tilonia college and Jeff Skoll, the eBay founding president, to donate thousands of dollars to this Barefoot College (Williams, 2011).

10. Health – EMS Memorial Co-operative Hospital and Research Centre

This started off as a beautiful vision of a few people – healing each within his reach. Soon they invited E. K. Nayanar, the then Chief Minister of Kerala, to inaugurate a 50-bedded hospital in 1998 in memory of E M S Namboothiripad (1909 – 1998), the first Chief Minister of the then communist-ruled state of Kerala, who devoted his life in the service of the poor (EMS Memorial Co-operative Hospital, 2013). At that time, there were only a few departments – general medicine, gynaecology, ophthalmology, orthopaedics, a small lab and a X-ray unit, but with the constant flow of funds from the people, even when the banks refused loans, the hospital grew to have 540 beds and 28 departments at present including super-specialities like Neurosurgery, Cardiothoracic surgery among others (Mohammed, 2013). In the year 2012, they had 27,864 inpatients and 10 times as many outpatients. They have also entered the field of Nursing and Paramedical education. A similar Citizen's Cooperative Hospital, named *Shushrusha* has been functioning successfully in Mumbai. In spite of charging very moderate rates to members, as compared to the market rates for similar services in private hospitals, both these cooperative ventures have been running successfully with moderate amount of profits.

An account of the cooperative sector's potential for contribution to rural development would probably remain incomplete, if it is not categorically mentioned that most of the outstanding success stories date back to pre-Independence or immediate post-Independence days. The more recent cooperative landscape in India has been crisscrossed by several initiatives by the government based on the recommendations of several appointed committees, which have raised hopes as well as certain fears. The first positive step was the Multi-State Cooperative Law, 1984, which had a major role in the functioning of multi-state cooperatives that had earlier faced different state legislations. This Act put them under a single jurisdiction. In the next two decades, a number of Committees were also appointed to look into various issues of cooperatives – Choudhary Brahm Prakash Committee (which proposed a model law for the country as a whole) (1990), Mirdha Committee (1996), Jagdish Kapoor Committee (2000), V. Patil Committee (2001), V. S. Vyas Committee (2001 and 2004), Vaidyanathan Committee on short-term credit in 2004 and a similar Committee on long-term credit in 2006 (SARC, 2008). These Committees strongly advocated the need to replace the pre-existing government dominated cooperative laws by a new people-centric legislation.

These led to two broad changes – first, the government of Andhra Pradesh passed the A. P. Mutually Aided Cooperative Societies Act (APMACS) in 1995, which was later emulated by states of Bihar, Jharkhand, Madhya Pradesh, Chhattisgarh, Jammu and Kashmir, Karnataka, Orissa and Uttarakhand, and second, the Union government replaced the Multi-State Cooperative Law with the Multi-State Cooperative Societies Act, 2002 and also announced a National Policy on Cooperatives in 2002 with the aim of promoting self-reliant, autonomous and democratised cooperative institutions. (SARC, 2008). However, all cooperatives did not achieve the glory they were destined for – many preferred to remain dependent on governments for support, some became more bureaucratic and authoritarian, most of them did not remain member-centric and many became rent-seeking, thereby losing sight of the basic tenets of cooperation.

The MSCS Act, 2002 was a watershed for Indian cooperatives. It removed the excessive powers of the Registrar and the government, prohibited members to hold management posts in the cooperative after being elected as a representative of the government, allowed the cooperative to invest in other cooperatives, prohibited contribution to funds of any political party and elaborately codified the powers and functions of the board (SARC, 2008). The societies had the power to appoint their auditors; the registrar can only conduct an inquiry when prescribed by a majority of the member, creditors or stakeholders (SARC, 2008). Similar provisions found place in the Mutually Aided / Self-Reliant Societies Acts passed by the nine states (SARC, 2008). However, most of these provisions are not yet followed by many cooperatives. Fundamentally, there are two types of cooperatives existing in the country – government-aided and self-reliant; most government-aided cooperatives may become simply non-viable if the stream of aids is stopped.

A cooperative can also choose to come under the purview of the Companies Act by forming a producer organisation. Reacting to the recommendations of a committee led by Dr. Y. K. Alagh, the government inserted part IXA in the Companies Act, 1956 through an amendment in 2003 (SARC, 2008). This part overrides the other conflicting provisions of the Act – it keeps the Producer Companies under the category of private companies but does not impose any restriction on the number of members, stipulates that a Producer Company shall never become or be deemed to become a public limited company, nor its shares can be traded in the Stock Exchanges (SARC, 2008). The legislation removes some of the handicaps of producer cooperatives (government voting rights, administrative control, restricted borrowing power) under the Companies Act (Murray, 2008), while retaining the strengths of cooperatives (ownership limited to users; limited interest on shares; absence of equity trading, patronage and not capital based) (SARC, 2008). Recently, milk

cooperatives in Andhra Pradesh chose to shift under this Act when the AP government planned to gain full control over the milk societies through state legislations (TNN, 2011).

Apart from the producer cooperatives, there are cooperative credit institutions which serve as the mechanism for providing access to credit and insurance to the rural population that do not have any access to formal banking. The structure of the cooperative credit institutions includes both Short-Term Rural Cooperative Credit Structure (STCCS) and the Long-Term Cooperative Credit Structure (LTCCS). The STCCS providing short-and medium-term credit is highly relevant for financial inclusion of the rural people. In terms of number of agricultural credit accounts, the STCCS has 50% more accounts than the commercial banks and RRBs put together, thus covering nearly half of India's total population (SARC, 2008). At present, these institutions are facing a host of problems such as poor resource base, dependence on external funding, excessive state intrusion, multiplicity of control(to states they belong, besides to RBI, the country's central bank), huge accumulated losses, low recovery, lack of business initiatives and regional disparity (SARC, 2008). Around 50 percent Primary Agriculture Credit Societies (PACS), 25 percent District Central Cooperative Banks (DCCBs) and 15 percent of the State Cooperative Banks (SCBs) are loss-making (SARC, 2008).

For LTCCS, Prof. Vaidyanathan Committee 2006 has suggested an implementable action plan that offers financial assistance of Rs. 4,83.7 billion to states for recapitalisation of their cooperative institutions (SARC, 2008). However, with tremendous delays in implementation, coupled with alleged improper allocation and misuse of recapitalisation funds in the absence of full proof operational norms being fixed by Vaidyanathan Committee, it is believed that this Committee has failed to serve its purpose – probably the last chance to clean the balance sheets of ailing cooperative credit societies. For STCCS, a new committee was formed under Prakash Bakshi, the Chairman of NABARD, which released its report in 2013. The latter Committee has made several recommendations for revival of short term credit cooperative societies –(i) they must provide at least 15% share of agriculture credit, which must progressively be raised to 30% level,(ii)District Central Cooperative Banks (DCCB) must reserve 70% of their loan portfolio for agriculture, (iii) PACs to serve as Business Correspondent (BC) to DCCBs to enable use of *Kisan* Credit Cards, ATM services etc., which the former are not entitled to and (iv) some disciplinary action on Board members of DCCBs or SCBs, if they fail to follow certain financial norms for any three years during their 5-year terms in office(Expert Committee – STCCS, 2013).Although it is too early to predict the fate of Bakshi Committee recommendations, it appears that the outright neglect of the independent roles of the PACS as the eyes and ears of the country's credit system at the lowest

level and thus stopping short of trying any further measures to improve their functioning (instead of merely relegating them to the status of BCs to DCCBs) together with the failure to appreciate the fact that allied agricultural activities and even non-farm activities are a must at this juncture for survival of rural and semi-urban areas, when agriculture is no longer a sufficiently profitable proposition may rob the utility of positive suggestions made by this Committee. Finally, even though the much-belated Constitutional Amendment in India dated January 12, 2012 has declared that

“the State shall endeavour to promote voluntary formation, autonomous functioning, democratic control and professional management of cooperative societies” (paragraph 3 of the Gazette of India, dated 13th January, 2013),

It looks like a cruel joke that the same Amendment has proceeded to fix the term of appointment of a cooperative Board and its members at 5 years without giving any liberty to the cooperatives and the state governments (given that cooperative is a state subject) to take any autonomous decision in this regard.

Conclusions

India lives in villages, which provide the main sources of livelihood to the maximum population of this country. Therefore, it is no surprise that the Indian State has left no stone unturned to achieve rural development through multifarious government programmes to counter poverty, on the one hand, and several schemes to fund rural infrastructure, on the other. However, whatever the sizes of these schemes and programmes and whatever the order of expenses incurred, the performances so far seem much to be desired. Given the underlying reasons for poor performance, as brought out in this paper, it is probably high time for government to be pragmatic and change its role from that of a direct and dominant interventionist to that of a facilitator and regulator. The government must rapidly move away from a paternalistic role, which it can't perform well, given serious agency and informational problems and the consequent delays and loss of valuable resources. Given the fact that the corporate sector often operates in a non-competitive market framework, where rent-seeking tends to overshadow the industries' traditional profit-seeking role, it is not pragmatic either to depend too much on the private sector alone, in spite of several good and innovative examples, nor even on the concept of PPP, which may reinforce rather than lessen the vices of these two sectors and thus take the community for a ride. The paper therefore places maximum hope on public-private-community partnership, where community can assert its position and effectively monitor the roles of the other two partners, if it can organize itself

through cooperatives and similar forms of local economic organizations. As the McKinsey Report, Autumn 2012 asserts, contrary to popular belief, cooperatives and mutuals grow at similar rates as compared to the corporates, though the former seem to have higher and better potentials in several fronts. The developing agriculture-based countries must take note of this clue to seize opportunities.

References

- AMUL (2012). *About Us - The AMUL Model*. Retrieved 02 2013, from AMUL: <http://www.amul.com/m/about-us>
- AMUL (2012). *Organisation*. Retrieved 02 2013, from AMUL: <http://www.amul.com/m/organisation>
- BAIF (2010). *BAIF: History and heritage*. Retrieved 02 2013, from BAIF Development Research Foundation: <http://www.baif.org.in/pdf/BAIF%20History%20and%20Heritage.pdf>
- Biswas, A. K., Tortajada, C., Joshi, Y. K., and Gupta, A. (2012). *Creating shared value: Impact of Nestle's Moga factory on surrounding area (Executive summary)*. Retrieved 02 2013, from Third World Centre for Water Management, Mexico: <http://www.nestle.in/asset-library/Documents/Creating%20Shared%20Value/csv-moga-summary.pdf>
- Chand, R., and Parappurathu, S. (2012). Temporal and spatial variations in agricultural growth and its determinants. *Economic and Political Weekly*, 26 and 27, pp. 55 - 64.
- Datta, Samar K. (ed) (2004), *Cooperatives in Agriculture – A Millennium Study (Volume 24)*, (Edited volume sponsored by Ministry of Agriculture, Govt. of India), Academic Foundation, New Delhi, 2004.
- Datta, Samar K. and Biswas, Subho (2011), Need for Convergence of Schemes around NREGS – A Possible Roadmap. *International Journal of Development Studies*, 3, 2 (July-December), pp. 19-25.
- Datta, Samar K., Debnath, K., More, A., Ghosh, A., and Layek, T. (2013). *Sustainability of Self-help and Joint-liability Group Institutions under Micro-finance*, CMA Draft report prepared for the Ministry of Agriculture.
- Datta, Samar K. and Nilakantan, Rahul (2012). *Socio-economic Impact of Water Conservation Works in Gujarat*, Study Report prepared for Dept. of Water Resources, Govt. of Gujarat, March, 2012.
- Datta, S. K., Singh, S. P., Nilakantan, R., Chakrabarti, M., and Das, M. (2013). *Assessing impacts of Bandhan's micro-credit and related development interventions*. Indian Institute of Management, Ahmedabad.
- Dubey, A. K., Singh, A. K., Singh, R. K., Singh, L., Pathak, M., and Dubey, V. K. (2009). Cooperative societies for sustaining rural livelihood: A Case Study. *Indian Research Journal of Extension Education*, 9 (1), 43-46.

EMS Memorial Co-operative Hospital (2013). *Departments*. Retrieved 02 2013, from EMS Memorial Co-operative Hospital and Research Centre, Perinthalmanna: http://www.emshospital.org.in/emshospital_departments.php

Expert Committee - STCCS (2013). *Report of the expert committee to examine Short Term Cooperative Credit Structure (STCCS)*. Mumbai: Reserve Bank of India.

Farhoomand, A., and Bhatnagar, S. (2008, 06). *ITC e-Choupal: Corporate Social Responsibility in rural India*. Retrieved 02 2013, from Harvard Business Review: <http://hbr.org/product/itc-e-choupal-corporate-social-responsibility-in-r/an/HKU765-PDF-ENG>

Gaikwad, V. R., and Gupta, V. K. (1981). *A Guide to management of small farmers' integrated rice cooperatives in Asia*. Ahmedabad: Indian Institute of Management, Ahmedabad (CMA).

Gandhi, V. P., and Jain, D. (2011). Institutional innovations and models in the development of agro-industries in India: Strengths, weaknesses and lessons. In C. A. da Silva, and N. Mhlanga (Eds.), *Innovative policies and institutions to support agro-industries development* (p. 398). Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations.

GoCoop (2012). *Mulkanoor Co-operative Rural Bank and Marketing Society Ltd*. Retrieved 02 2013, from GoCoop.com: <http://gocoop.com/directory/mulkanoor-co-operative-rural-bank-and-marketing-society-ltd>

Harper, M. (2010). *Inclusive value chains – A pathway out of poverty*. Singapore: World Scientific.

Harriss-White, B. (2010). Work and wellbeing in informal economies: The regulative roles of institutions of identity and the state. *World Development*, 38 (2), 170-183.

Hirway, I. (1997). Issues in special employment programmes and agricultural development: Perspective. In B. M. Desai (Ed.), *Agricultural development paradigm For the Ninth Plan under new economic environment*. New Delhi: Oxford and IBH Publishing Co. Pvt. Ltd.

IAY (2007). *About Us*. Retrieved 02 2013, from Indira AwaasYojana, Ministry of Rural Development: <http://iay.nic.in/netiay/abtus.htm>

ISCICS (2013). *Annexure - Operations of Irula Snake Catcher's Industrial Co-operative Society Ltd., Ind. 969*. Vadanemmeli: ISCICS.

Irwin, E. G., Isserman, A. M., Kilkenny, M., and Partridge, M. D. (2010). A century of research in rural development and regional issues. *American Journal of Agricultural Economics*, 92 (2), 522-553.

Kulkarni, S. (2010). *Co-rays - A movement called TatyaSahebKore*. Warana.

Lupin HWRF. (2010). *Development Projects*. Retrieved 02 2013, from Lupin Human Welfare and Research Foundation: <http://www.lupinfoundation.in/content/development-projects>

MCBT (2008). *The Irulas*. Retrieved 02 2013, from The Madras Crocodile Bank Trust and Centre for Herpetology: <http://www.madrocrocodilebank.org/cms/conservation-and-research-2/the-irulas/>

MoFPI (2007). *Mega Food Parks Scheme guidelines*. Retrieved 08 30, 2012, from Ministry of Food Processing Industries, Government of India: http://mofpi.nic.in/guidelines/Guidelines_MFPS.pdf

MoFPI (2011a, 11). *Report of the working group on Food Processing Industries for 12th five year plan*. Retrieved 08 30, 2012, from Ministry of Food Processing Industries, Government of India: http://mofpi.nic.in/images/file/ReportWorkingGroup_12thFiveYearPlan_190712.pdf

MoRD (2012). *About the Ministry*. Retrieved 02 2013, from Ministry of Rural Development, Government of India: <http://rural.nic.in/sites/about-the-ministry.asp>

MSSRF (2009, 01). *Twenty years of MSSRF - An adventure in science and sustainable development*. Retrieved 02 2013, from M S Swaminathan Research Foundation: <http://www.mssrf.org/mssrfdoc/TwentyyearsofMSSRF.pdf>

Mahajan, V., Sahai, P., and Pasrija, S. (2007). Financing of Rural Infrastructure. In P. Kalra, and P. Rastogi (Eds.), *India Infrastructure Report 2007: Rural Infrastructure* (pp. 47-74). New Delhi: Oxford University Press.

Mehta, A. K., and Satpathy, T. (2007). Escaping poverty: The Ralegan Siddhi case. *Indian Institute of Public Administration (Working paper 38)*, 2013 (02).

Menon, R. (2012, 10). *One village. 60 millionaires. The miracle of Hiware Bazar*. Retrieved 02 2013, from Tehelka: http://archive.tehelka.com/story_main54.asp?filename=ne201012village.asp

Mohammed, A. (2013). *EMS Memorial Co-operative Hospital and Research Centre - Pamphlet*. Perinthalmanna: EMS Memorial Co-operative Hospital.

Murray, E. V. (2008). Producer Company Model - Current status and future outlook: Opportunities for bank finance. *Financing Agriculture*, 40 (4), 18-26.

NABARD (2011). *Rural Infrastructure Development Fund*. Retrieved 02 2013, from National Bank for Agriculture and Rural Development: http://www.nabard.org/ridf/year_end_review.asp

NABARD (2012a). *About NABARD*. Retrieved 02 2013, from National Bank for Agriculture and Rural Development: <http://www.nabard.org/introduction.asp>

NABARD (2012b). *Rural Infrastructure Development Fund (RIDF)*. Retrieved 02 2013, from National Bank for Agriculture and Rural Development: <http://www.nabard.org/ridf/genesisofridf.asp>

- NABFINS (2013). *Business Correspondents*. Retrieved 02 2013, from NABARD Financial Services Limited: <http://nabfins.org/Business%20Correspondents>
- NIRD (2012). *NIRD citizen's charter*. Retrieved 02 2013, from National Institute of Rural Development: <http://www.nird.org.in/nirdcitizenchart.aspx>
- NLRMP (2009). *Introduction*. Retrieved 02 2013, from National Land Records Modernization Programme - MIS, Department of Land Resources: <http://nlrmp.nic.in/>
- NLRMP (2012). *State Proposal wise Fund Expenditure Details*. Retrieved 02 2013, from National Land Records Modernization Programme - MIS: <http://nlrmp.nic.in/faces/charts/frmfunddetailchart.xhtml?id=../master/rpt.xhtml>
- NSAP (2013). *Objectives*. Retrieved 02 2013, from National Social Assistance Program, Ministry of Rural Development: <http://nsap.nic.in/>
- Nestle India (2010). *Creating shared value and inspiring happiness*. Retrieved 03 2013, from Nestle India: http://www.nestle.in/asset-library/Documents/Creating%20Shared%20Value/CSV_Publication_2010.pdf
- Nestle India (2012). *Dairy farmers: Our partners in progress*. Retrieved 02 2013, from Nestle India: <http://www.nestle.in/csv/rural-development/milk/dairy-farmers-our-partners-in-progress>
- Olson, M. (1995). Foreword. In T. Sandler, *Collective Action: Theory and applications*. Ann Arbor, Michigan: The University of Michigan Press.
- PMGSY (2012, 04). *PradhanMantri Gram SadakYojana (PMGSY) - Program Guidelines*. Retrieved 02 2013, from PradhanMantri Gram SadakYojana (PMGSY): http://pmsgsy.nic.in/pmg_e.doc
- PMRDF (2012). *Meet the fellows*. Retrieved 02 2013, from Prime Minister's Rural Development Fellows Scheme: <http://rural.nic.in/pmrdfs/>
- Planning Commission (2007). *11th 5 year plan, vol 3*. Retrieved 02 2013, from Planning Commission, Government of India: http://planningcommission.nic.in/plans/planrel/fiveyr/11th/11_v3/11th_vol3.pdf
- Planning Commission (2011). *Faster, sustainable and more inclusive growth*. Retrieved 02 2013, from Planning Commission, Government of India: http://planningcommission.gov.in/plans/planrel/12appdrft/approach_12plan.pdf
- Planning Commission (2012a). *12th 5 year plan, vol 1*. Retrieved 02 2013, from Planning Commission, Government of India: http://planningcommission.nic.in/plans/planrel/12thplan/pdf/vol_1.pdf
- Planning Commission (2012b). *12th 5 year plan, vol 2*. Retrieved 02 2013, from Planning Commission, Government of India: http://planningcommission.nic.in/plans/planrel/12thplan/pdf/vol_2.pdf
- Prahalad, C. K. (2009). *The fortune at the bottom of the pyramid: Eradicating poverty through profits* (5th anniversary edition ed.). Pearson Education Inc.
- SARC (2008). *Social capital - A shared destiny*. Delhi: Second Administrative Reforms Commission, Government of India.

SIFFS (2009).*History!* Retrieved 02 2013, from South Indian Federation of Fishermen Societies: <http://www.siffs.org/history.html>

SIFFS (2010).*Structure and Governance!* Retrieved 02 2013, from South Indian Federation of Fishermen Societies: <http://www.siffs.org/StructureandGovernance.html>

Shah, M., Rao, R., and Shankar, P. V. (2007). Rural credit in 20th century India: Overview of history and perspectives. *Economic and Political Weekly*, 1351-1364.

Singh, S. (2012, 12).*As farmers suffer, NABARD offers soft loans to corporates.* Retrieved 02 2013, from The Hindu: <http://www.thehindu.com/news/national/as-farmers-suffer-nabard-offers-soft-loans-to-corporates/article4181802.ece>

Steering Committee - RD (2012, 01).*Report of the 12th plan on Rural Livelihoods and Rural Governance.* Retrieved 02 2013, from Planning Commission:

http://planningcommission.nic.in/aboutus/committee/wrkgrp12/rd/strep_rd.pdf

Suguna Foods (2012).*Factsheet.* Retrieved 02 2013, from Suguna Foods: http://www.sugunapoultry.com/about_suguna/overview/factsheet.asp

TNN (2011, 09). *Cooperative milk dairies to take shelter under Companies Act.* Retrieved 02 2013, from The Times of India, Hyderabad: http://articles.timesofindia.indiatimes.com/2011-09-20/hyderabad/30179969_1_cooperative-dairies-milk-societies-cooperative-milk

UNDP (2011).*Millennium Development Goals - India Country Report 2011.* Retrieved 02 2013, from United Nations Development Programme: http://www.undp.org/content/dam/india/docs/mdg_india_2011.pdf

UNDP (2012).*The Millennium Development Goals Report 2012.* Retrieved 02 2013, from United Nations Development Programme: http://www.undp.org/content/dam/undp/library/mdg/english/The_mdg_Report_2012.pdf

Wikipedia (2011).*Ralegan Siddhi.* Retrieved 02 2013, from Wikipedia: http://en.wikipedia.org/wiki/Ralegan_Siddhi

Williams, G. (2011, 04). *Disrupting poverty: How Barefoot College is empowering women through peer-to-peer learning and technology.* Retrieved 02 2013, from Wired.co.uk: <http://www.wired.co.uk/magazine/archive/2011/04/features/disrupting-poverty?page=all>

Working Group - IAY (2011, 09).*Working group on Rural Housing for the XII Five Year Plan.* Retrieved 02 2013, from Planning Commission: http://planningcommission.nic.in/aboutus/committee/wrkgrp12/rd/wgrep_iay.pdf

Working Group - MGNREGA (2011, 10).*Report of the Working Group on MGNREGA towards formulation of the 12th Five Year Plan.* Retrieved 02 2013, from Planning Commission, Government of India:

http://planningcommission.nic.in/aboutus/committee/wrkgrp12/rd/wgrep_mgnrega.pdf

Working Group - NRLM (2011, 09). *Report of Working Group on National Rural Livelihoods Mission (NRLM)*. Retrieved 02 2013, from Planning Commission, Government of India: http://planningcommission.nic.in/aboutus/committee/wrkgrp12/rd/wgrep_nrlm.pdf

Working Group - PURA (2011). *Scheme for Provision of Urban Amenities in Rural Areas (PURA)*. Retrieved 02 2013, from Planning Commission: http://planningcommission.nic.in/aboutus/committee/wrkgrp12/rd/wgrep_pura.pdf

World Bank.(2008). *World Development Report 2008 - Agriculture for development*. Washington DC: The International Bank for Reconstruction and Development.

Türkiye’de Çiftçi Örgütlenmesi ve Tarımsal Kooperatiflerde Finansman Sorunu

O. Murat Koçtürk
Celal Bayar Üniversitesi

Giriş

Türkiye’de 1923-2012 yılları arasında iktidara gelmiş 61 hükümetin programları incelendiğinde bütün hükümet programlarında tarımın önemine değinilmiş, tarımda çiftçi örgütlenmesinin sağlanması hedeflenmiştir. 1963 yılından itibaren DPT’nin hazırladığı Beş Yıllık Kalkınma Planlarında da hükümet programları ile büyük benzerlikler olduğu görülmektedir. Özellikle 1980’den sonra serbest piyasa uygulamalarının yoğunluk kazandığı dönemde iktidara gelen ya da faal olan bazı siyasi parti programları açısından konu irdelendiğinde, partilerin tarım sektörüne genel olarak önem verdikleri, bir-iki parti hariç diğerlerinin çiftçi örgütlenmesine pek yer vermediği görülmektedir. 2000 yılından sonra ciddi biçimde ele alınan AB’ ne tam üyelik hedefi doğrultusunda tarımda yapılan yasal düzenlemeler çok olumlu gelişmelerdir.

Bildiride Türkiye’ deki çiftçi örgütlenmesi genel hatları ile ortaya konulacak daha sonra Kooperratiflerdeki finansman sorunu ve bunun çözümüne yönelik olarak Kooperatifler Bankası kurulma modeli açıklanmaya çalışılacaktır.

Türkiye’de Çiftçi Örgütlenmesi

Türkiye’de çiftçi örgütlenmesi denildiğinde genelde iki tip örgütlenmeden bahsedilir.

- Birincisi, Ekonomik Amaçlı Örgütlenme
- İkincisi ise, Mesleki Amaçlı Örgütlenme

Ekonomik ve sosyal amaçlı organizasyonlar kapsamında tarımsal kooperatifler, üretici birlikleri, kalkınma vakıfları ve mahalli idareler (sulama ve yetiştirme birlikleri ile köylere hizmet götürme birlikleri) birlikleri yer almaktadır. Mesleki Amaçlı Örgütlenme kapsamında ise Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği ifade edilmektedir. Türkiye’de kooperatifçiliğin geçmişi oldukça gerilere gitmekle birlikte istenilen yaygınlığa ve etkinliğe ulaştığını söylemek güçtür.

Tarımsal Kooperatifler

Ülkemizde tarımsal amaçlı kooperatifler 3 farklı yasa altında, 7 çeşitte hizmet vermektedir. Bunlar; 5330 (1581) sayılı yasaya tabi Tarım Kredi Kooperatifleri (TKK),4572 sayılı yasaya tabi Tarım Satış ve Tütün Tarım Satış Kooperatifleri (TSK) 1163 Sayılı yasaya tabi tarımsal amaçlı kooperatifler olup; Pancar Ekicileri Kooperatifleri (PEK), Sulama kooperatifleri, Su Ürünleri Kooperatifleri ve Tarımsal Kalkınma Kooperatifleridir (Tablo 1).

Tablo 1: Kooperatif Yasalarına Göre Tarımsal Örgütlenme ve Ortak Sayısı

TABİ OLDUĞU KANUN	BİRİM KOOPERATİFLER		
	TÜRÜ	SAYISI	ORTAK SAYISI
1163, 3476 S.K.	TARIMSAL KALKINMA	8.225	843.630
1163, 3476 S.K.	SULAMA	2.496	296.063
1163, 3476 S.K.	SU ÜRÜNLERİ	565	30.077
1163, 3476 S.K.	PANCAR EKİCİLERİ	31	1.641.472
	ARA TOPLAM	11.317	2.811.242
1581, 5330 S.K.	Tarım Kredi	1.679	1.080.821
	ARA TOPLAM	12.996	3.892.063
4572 S.K.	Tarım Satış(*)	332	670.493
	GENEL TOPLAM	13.328	4.562.556

Tablo 2: Kooperatif Merkez Birliklerine Göre Örgütlenme Durumu

TÜRÜ/ÇEŞİDİ	KOOP.MERKEZ BİRLİKLERİ (**)			
	SAYISI	ORTAK BİRLİK SAYISI	ORTAK KOOP. SAYISI	ORTAK SAYISI
KÖY-KOOP.	1	20	1.908	215.266
TARIM	1	11	878	119.207
HAYVANCILIK	1	33	2.011	202.094
ORMANCILIK	1	27	2.433	298.765
ÇAY	1	5	47	68.109
SULAMA	1	13	1.185	153.745
SU ÜRÜNLERİ	1	13	185	10.416
PANCAR EKİCİLERİ	0	0	0	0
ARA TOPLAM	7	122	8.647	1.067.602
Tarım Kredi	1	16	1.679	1.080.821
	8	138	10.326	2.148.423
Tarım Satış	0	0	0	0
TOPLAM	8	138	10.326	2.148.423

Tablo 3: Tarımsal Bölge Birliklerine Göre Kooperatif Örgütlenme

KOOPERATİF BÖLGE BİRLİKLERİ			
TÜRÜ/ÇEŞİDİ	SAYISI	ORTAK KOOP. SAYISI	ORTAK SAYISI
KÖY-KOOP.	14	1.510	191.846
TARIM	11	481	57.632
HAYVANCILIK	33	2.007	203.138
ORMANCILIK	18	977	118.748
ÇAY	5	47	68.109
SULAMA	13	757	97.074
SU ÜRÜNLERİ	16	212	13.020
PANCAR EKİCİLERİ	1	31	1.641.472
ARA TOPLAM	111	6.022	2.391.039
Tarım Kredi	16	1.679	1.080.821
	127	7.701	3.471.860
Tarım Satış	17	332	670.493
TOPLAM	144	8.033	4.142.353

1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu Kapsamındaki Kooperatifler : Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri

1964 yılında kurulmaya başlanan çok amaçlı köy kalkınma kooperatifleri, 1965'te "Dış Ülkelere İşçi Göndermede Kooperatif kuran işçilere Öncelik Tanıma Projesi" sonucu sayısal olarak çok hızlı bir artış göstermeye başlamıştır.

1970' li yıllarının ortalarından itibaren ise dış ülkelerin işçi talebi kesilmiş ve kurulan bir çok kooperatif atıl bir şekilde bırakılmıştır. Bugün sayıları 8000'i geçen kooperatiflerin 843 bin civarında ortağı olduğu belirtilmektedir. Ancak bu kooperatiflerin ve ortaklarının yarısından çoğunun faal olmadığı da yapılan saha çalışmalarında tespit edilmiştir.

Günümüzde 2501 Sulama kooperatifine ortak 296 000 üretici bulunmaktadır. Ülkemizdeki sulama kooperatifleri; yer altı veya yerüstü su kaynaklarından organizeli olarak faydalanmak isteyen çiftçilerin ekonomik güçlerini birleştirerek kurdukları demokratik organizasyonlardır.

Ülkemizde sulama alanı olarak 27 bölge bulunmasına karşın sadece 13 bölgede sulama kooperatifleri bölge birliği kurulabilmiş ve 2000 yılında da bu birliklerin bir araya gelmesi ile Merkez Birliğinin kuruluşu tamamlanmıştır.

Su Ürünleri Kooperatifleri

Ülkemizde 2012 yılı verilerine göre 565 su ürünleri kooperatifine ortak 30.000 üretici/balıkçı bulunmaktadır. Merkez Birliği şeklinde örgütlenmesini tamamlayan su ürünleri kooperatiflerinin 16 bölge birliği bulunmaktadır.

Faaliyetleri konusunda yeterli veri bulunmayan bu tip kooperatifçiliğin geliştirilmesi, deniz ve akarsu kaynakları açısından son derece elverişli bir coğrafi konumda bulunan ülkemiz açısından büyük faydalar sağlayabilecektir.

Pancar Ekicileri Kooperatifleri

Bu grupta yer alan kooperatiflerin başında 1951 yılında kurulmaya başlanılan Pancar Ekicileri Kooperatifleri gelmektedir.

Kooperatif sayısı 31, ancak kayıtlı ortak sayısı 1.641.000 civarında olan bu kooperatiflerin gerçekte faal ortak sayısının 500 bin civarında olduğu tahmin edilmektedir.

Devletten herhangi bir yardım almadan çalışan bu kooperatiflerin hem bölge hem de merkez birliği olarak kabul edilebilecek olan üst örgütü PANKOBİRLİK’ tir.

5330 (1581) Sayılı Yasaya Tabi Tarım Kredi Kooperatifleri

Tarım Kredi Kooperatiflerinin ilk kuruluşu Cumhuriyetin başlangıcında olmuştur. Bazı kaynaklar her ne kadar 1863 yılında kurulan Memleket Sandıklarını Tarım kredi Kooperatifleri ve Ziraat bankasının başlangıcı varsaysa da, günümüz anlamında ilk tarım kredi Kooperatifi Atatürk’ün önderliğinde 1937 yılında kurulmuştur.

2000’li yıllara kadar çeşitli sorunlarına rağmen 1.5 milyonu aşkın ortağına 2500 civarında birim kooperatifi 16 bölge birliği ve 1 Merkez birliği ile hizmet sunmakta iken 2000 yılı ve hemen sonrasında yaşanan mali kriz TTK’ lerini son derece olumsuz etkilemiş ve kooperatif sayısı birleşmelerle 1679’a ve ortak sayısı 1.080.000’e gerilemiştir.

4572 Sayılı Yasaya Tabi Tarım Satış ve Tütün Tarım Satış Kooperatifleri;

Türkiye’de ilk TSK hareketi 1915 yılında Aydın’da başlamış, günümüz anlamında ise 1937 yılında 2834 sayılı yasaya göre kurularak faaliyetine başlamıştır.

Tütün tarım Satış Kooperatifleri ise 1969 yılında çıkarılan 1196 sayılı yasa ile faaliyetine başlamış bu yasanın 3186 sayılı diğer TSK leri yasası ile birlikte 2000 yılında lağvedilerek kaldırılması sonucu 4572 sayılı kanun kapsamına dahil edilmişlerdir.

Günümüzde 16 TSKB çatısı altında 670 bin ortak üretici bulunmaktadır. Tütün TSK'leri ise sayı olarak 66 adet olup 2000 yılına kadar bunların sadece 32'sinin faal olduğu ve ortak sayısının da 23.000 olduğu tespit edilmiştir.

Mesleki örgütlenme kuruluşları ise, Ziraat Odaları ve TZOB, Çiftçi Dernekleri ve Çiftçi Mallarını Koruma meclislerinden oluşmaktadır. Ülkemizde halen 747 ziraat odasına yaklaşık 5,5 milyona yakın çiftçi kayıtlıdır.

Ancak oda kayıtlarının güncellenmediği gerçekte bu rakamın çiftçi kayıt sisteminde görülen 2,4 milyon çiftçi olduğu tahmin edilmektedir.

TZOB' nin görevleri; tarım sektörü ile ilgili toplantılara katılmak, görüşlerini belirtmek, raporlar hazırlamak ve hükümet yetkileri ile görüşerek çiftçilerin sorunlarını aktarmak, tarımla ilgili yeni kanun teklifleri hazırlamak ve bunlarla ilgili görüşlerini iletmek, ulusal ve uluslararası platformlarda çiftçileri temsil etmek olarak özetlenebilir.

Üretici Birlikleri

Ülkemizde 5200 sayılı yasaya tabi bitkisel üretimde 798 adet üretici birliği kurulmuş olup 147 bin üyesi bulunmaktadır (Tablo 4). Bu birlikler 307 merkez birliği altında toplanarak 95 bin üyeye sahiptir (Tablo 5).

Tablo 4: 5200 Sayılı Yasaya Tabi Üretici Birlikleri Sayısı

TABİ OLDUĞU KANUN	ÜRETİCİ BİRLİKLERİ		
	ÜRÜN/ÜRÜN GRUPLARI	BİRLİK SAYISI	ÜYE SAYISI
5200 S.K.	HAYVANSAL ÜRETİM	460	121.073
5200 S.K.	MEYVE	152	10.596
5200 S.K.	SEBZE VE SÜS BİTKİ.	66	7.476
5200 S.K.	TARLA BİTKİLERİ	71	6.932
5200 S.K.	SU ÜRÜNLERİ	29	978
5200 S.K.	ORGANİK ÜRÜNLER	21	760
	TOPLAM	799	147.815

Tablo 5: Üretici Merkez Birlikleri Üye Sayısı

TABİ OLDUĞU KANUN	ÜRETİCİ MERKEZ BİRLİKLERİ		
	ÜRÜN /ÜRÜN GRUPLARI	ÜYE BİRLİK SAYISI	ÜYE SAYISI
5200 S.K.	SÜT	159	87.371
5200 S.K.	KIRMIZI ET	9	599
5200 S.K.	YUMURTA	12	376
5200 S.K.	BAL	59	2.219
5200 S.K.	MEYVE	31	2.566
5200 S.K.	SEBZE VE SÜS BİTK.	8	1.503
5200 S.K.	TARLA BİTKİLERİ	10	406
5200 S.K.	YAĞLI TOHUMLU BİTK.	9	240
5200 S.K.	SU ÜRÜNLERİ YETİŞTİRİCİLERİ	12	490
5200 S.K.	DENİZ ÜRÜNLERİ AVCILARI	8	166
	TOPLAM	317	95.936

İslah Amaçlı Yetiştirici Birlikleri

Ülkemizde 5996 sayılı yasaya tabi 262 adet birlik bulunmakta olup bunların üye sayısı 370.000’dir (Tablo 6).Halen dört alanda Merkez Birliği olan yetiştirici birliklerinin 252 üyesi 369 000 kayıtlı çiftçisi bulunmaktadır (Tablo 7).

Sulama Birlikleri

Ülkemizde 6172 sayılı kanuna tabi sulama birliklerine üye 611.000 çiftçi bulunmaktadır (Tablo 8).

Tablo 6: 5996 Sayılı Yasaya Tabi İslah Amaçlı Yetiştirici Birlikleri

TABİ OLDUĞU KANUN	İSLAH AMAÇLI YETİŞTİRİCİ BİRLİKLERİ		
	TÜRÜ	BİRLİK S.	ÜYE SAYISI
5996 S.K.	DAMIZLIK SIĞIR	80	123.721
5996 S.K.	DAM. KOYUN-KEÇİ	80	191.846
5996 S.K.	ARI	79	52.315
5996 S.K.	DAMIZLIK MANDA	18	2.062
5996 S.K.	DAMIZLIK TAVUK	5	838
	T O P L A M	262	370.782

Tablo 7: 5996 Sayılı Yasaya Tabi Islah Amaçlı Yetiştirici Merkez Birlikleri

TABİ OLDUĞU KANUN	ISLAH A. YETİŞTİRİCİ MERKEZ BİRLİKLERİ		
	TÜRÜ	ÜYE B. S.	ÜYE SAYISI
5996 S.K.	DAMIZLIK SIĞIR	80	123.721
5997 S.K.	DAMIZLIK MANDA	13	1.609
5996 S.K.	DAM. KOYUN-KEÇİ	80	191.846
5996 S.K.	ARI	79	52.315
	T O P L A M	252	369.491

Diğer Tarımsal Amaçlı ve Gönüllü Organizasyonlar

Dernekler

Ülkemizde mesleki ve ekonomik üretici örgütlenmesinde başlıca örgütler olan Ziraat odaları ve kooperatifler dışında üreticilerin mesleki talepleri ile ortaya çıkan üretici dernekleri bulunmaktadır.

Bu derneklerin başlıcaları 1934 yılında kurulan Adana Çiftçiler Birliği, Ege Çiftçiler Birliği ve Önder Çiftçi Dernekleridir. Ülkemizde üreticilere danışmanlık hizmeti veren tek dernek olan ÖÇP başta Tekirdağ'da olmak üzere 11 ayrı merkezde kurulmuştur.

Üretici Dernekleri

- Genel olarak buldukları bölge tarımı ve ülke tarımı üzerine görüş ve öneriler üreten bu derneklerin yanında ihtisas, ve ürün bazında çalışmalar yürüten üretici dernekleri de bulunmaktadır.
- Bu dernekler Turunçgil Yetiştiricileri Derneği, Soya Üreticileri Birliği, Tahıl Üreticileri Birliği, Muz Üreticileri Derneği ve Manisa Bağcılar Birliği Derneğidir.

Vakıflar

- Türkiye'de tarımla ilgili faaliyet gösteren çeşitli vakıflar olmasına karşın bunları çiftçi örgütü olarak tanımlamak oldukça güçtür. Ülkemizde tarımsal amaçlı 14 vakıf olup üye sayısı 2.500'tür.
- Türkiye Kalkınma Vakfı bunların içerisinde en tanınmış olup özellikle tavukçuluk sektöründe sahip olduğu holding ve sözleşmeli üretim modeli ile geçmişte hayvancılık sektöründe önemli başarılarla imza atmıştır.

Tablo 8: Mesleki ve Ekonomik Amaçlı Diğer Çiftçi Organizasyonları

		ODA	ÜYE
		SAYISI	SAYISI
		(Adet)	(Kişi)
6964 S.K.	ZİRAAT ODALARI	747	5.527.480
6172 S.K.	SULAMA BİRLİKLERİ	368	611.000
5253 S.K.	ÇİFTÇİ DERNEKLERİ	525	227.500
2762 S.K.	TARIMSAL VAKIFLAR	14	2.500

1. TARIMSAL ÖRGÜTLENMEDE FİNANSMAN

Dünyada ve ülkemizde kooperatifçiliğin gelişimini etkileyen en önemli unsurlardan birisi finansman sorunudur. Finansman sorunu çözümlenmeden kooperatifçiliğin diğer önemli sorunları olan eğitim, üst örgütlenme mevzuat ve denetim gibi sorunlarının da çözümü güçlük arz etmektedir. Kooperatiflerin finansman kaynakları iki temel unsurdan oluşmaktadır; bunlar; öz kaynaklar ve dış kaynaklardır.

Teşkilatlanmamış Kredi Kaynakları

Akrabalar, arkadaşlar ,esnaflar ve tüccarlar faizle borç veren tefeciler ve benzeri kişilerden sağlanan ödünç alınan paraların bu kaynağı oluşturduğu kabul edilir.

Teşkilatlanmış Kredi Kaynakları

Türkiye’de teşkilatlanmış kredi kaynakları: Fonların sağlanması nedeniyle T.C.M.B, T.C. Ziraat Bankası, tarım kredi kooperatifleri, diğer bazı kooperatifler ile özel bankalar oluşturmaktadır.

Ülkemizde 2011 yılı itibarıyla Tarım sektörüne kullanılan krediler Tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9: Tarım Sektörüne Kullandırılan Krediler

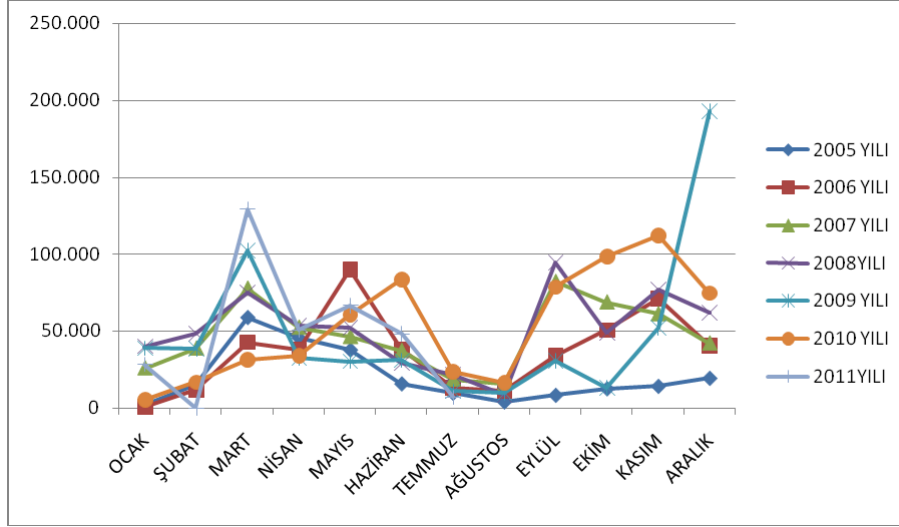
TARIMSAL KREDİ PORTFÖYÜ BİN-TL	NORMAL	TAKİP	TOPLAM
BANKA KAYNAKLI KREDİLER			
A-İHTİSAS KREDİLERİ	18.063.584	212.784	18.276.368
1-NAKDİ KREDİLER	18.062.753	212.784	18.275.536
A-BANKACA DOĞRUDAN KULLANDIRILAN KREDİLER	17.489.758	212.752	17.702.510
Projeli işletme ve yatırım krediler	193.719		
Sübvansiyonlu krediler	16.909.269	200.304	17.303.292
Hasat ve pazarlama kredileri	183	63	-
Destekleme ödemelerinin temliki	4.407	0	-
BÇK kredileri	305	1.665	1.969
Sözleşmeli üretim kredileri	105.265	16	105.281
TMO-Depo senedi karş. Krd	0	0	-
Tarıma dayalı sanayi	5034	0	5034
Bch'a Dönüştürülen Krd	0	124	124
4876sayılı Yasa İle Taksitlendirilen Krediler	0	1.938	1.938
Ertelenen Krediler	231.110	8.300	239.410
Yenilenen Ve İtfaya Bağlanan Krediler	13.916	0	13.916
Banka Kaynaklı Diğer Krediler	26.552	343	269.895
B-TKK'NE KULLANDIRILAN KREDİLER	572.995	32	573.026
İşletme Kredileri	400.953	0	400.953
Yatırım Kredileri	172.041	31	172.073
Yapılandırılan Krediler	0	0	0
2-GAYRİ NAKDİ KREDİLER	831	0	831
B-İHTİSAS DIŞI KREDİLER	242.934	1.214	244.148
Banka Kaynaklı Krediler Toplam	18.306.518	213.997	18.520.515
Riski Bankaya Ait Krediler Toplamı	18.306.518	213.997	18.520.515
İşletme Kredileri	400.953	0	400.953
Yatırım Kredileri	172.041	31	172.073

Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerde Finansman Kaynakları

Tarım Kredi Kooperatifleri ve (Üst Birliklerinde) Sermaye Oluşumu

TKK’lerinin sermayesinin önemli bir bölümünün dış kaynaklardan (Merkez Bankası Kaynaklı T.C. Ziraat Bankası kredileri) sağlandığı bilinmektedir.

Grafik 1: Tarım Kredi Kooperatiflerine Kullandırılan Krediler (000 TL)

Tarım Kredi Kooperatiflerinin tarımla ilgili çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren 34 şirkette hissesi bulunmaktadır.

Toplam sermayeleri 47.3 milyon olan bu şirketlerdeki TKK Merkez Birliği, Bölge Birlikleri ve birim kooperatiflerin sermaye tutarları 19.8 milyon (% 41.86) olup, şirketlerin tamamı A.Ş. niteliğindedir. Şirketlerin 9’ unun tamamı, 14’ ünün ise % 51 ve daha fazlası TKK Merkez birliğine aittir

Tarım Satış ve Tütün Tarım Satış Kooperatifleri

Tarım Satış Kooperatiflerinin (TSK) sermaye oluşumunda da ana kaynak üretici ortaklardan tahsil edilen sermayelerdir.

16 Haziran 2000 tarihinde çıkarılan 4572 sayılı yasadan önce 2834 ve 3186 sayılı yasalara göre faaliyet gösteren Tarım Satış Kooperatifleri ile 1196 sayılı yasaya göre faaliyette bulunan Tütün Satış Kooperatifleri, eski yasalarının iptali sonucu, bu yeni yasa ile faaliyette bulunmaya başlamışlardır.

TSK' nin sermaye oluşumu içerisinde önceki yıllarda %10-15 civarında olan üretici ortak sermaye katkısının, 1995 yılında ortak sermaye tavanının tamamen kaldırılması (o zamanki rakamla 5.000.000 TL idi) sonucu sermaye paylarının artırılması hedeflenmiştir.

1995' ten sonra getirilen uygulama sonucu ve 4572 sayılı kanunla düzenlenen yeni ana sözleşme ile ortak taahhüt (yüklenilen) sermayesi şu şekilde belirlenmektedir; her yıl ortağın kooperatife taahhüt ettiği ürün miktarının o yıl ki ürün alım bedeli (fiyatı) ile çarpımından elde edilen meblağın %30'u ortak taahhüt sermayesi olarak kabul edilmektedir.

TSKB' nin dış finansmanı büyük ölçüde T.C. Ziraat Bankası tarafından Hazine destekli kredilerle sağlanmaktadır. TSKB' nin öz kaynakları ile ilgili toplu veriler 1997 yılına kadar mevcuttur. Tütün TSK'lerinin toplam öz kaynakları 1997' de 112 milyar (bin TL), 1998' de 545 milyar (bin TL) ve 1999' da da 988 milyar (bin TL)'dir.

2012 yılı itibarı ile 66 kooperatiften faal olarak gözüken 29 kooperatif ve 33 bin civarında ortağa sahip olan Tütün TSK'nin de yeterli öz kaynağa sahip olduğunu söylemek güçtür.

1163 Sayılı Yasaya Tabi Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerde Sermaye Oluşumu

1163 sayılı yasaya tabi tarımsal amaçlı kooperatifler 1988 yılında çıkarılan 3476 sayılı yasa ile dört grup altında toplanmışlardır.

Bu kooperatiflerle ilgili bakanlık Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığıdır. Bu kooperatifler; Pancar Ekicileri Kooperatifleri (PEK), Tarımsal Kalkınma, Sulama ve Su Ürünleri kooperatifleridir.

Pancar Ekicileri Kooperatifleri

PEK'te ortak sermaye tahsilat oranı 1951 ilk kuruluş yılı hariç % 60' dan % 75.2' ye yükselmiştir.

Rakamsal olarak incelendiğinde ise, 1997 de yaklaşık 565 milyar (bin TL) olan tahsil edilmiş sermaye miktarı 2001 ' e gelindiğinde 12 kat artarak 6 trilyonu (milyon TL) aşmıştır. PEK' in 1.8 milyon ortağı yanında , tahsil edilen sermayenin sadece 6 trilyon (milyon TL) civarında olması son derece yetersizdir.

PEK'te ortak sermaye tahsilat oranı 1951 ilk kuruluş yılı hariç % 60' dan % 75.2' ye yükselmiştir.

Rakamsal olarak incelendiğinde ise, 1997 de yaklaşık 565 milyar (bin TL) olan tahsil edilmiş sermaye miktarı 2001 ‘ e gelindiğinde 12 kat artarak 6 trilyonu (milyon TL) aşmıştır. PEK’ in 1.8 milyon ortağı yanında , tahsil edilen sermayenin sadece 6 trilyon (milyon TL) civarında olması son derece yetersizdir.

Kooperatifin ortaklık payları ve sermaye durumu;

Kooperatife giren her şahsın en az 100 ortaklık payı alması gereklidir. Bir ortak en çok 5000 payı geçmemek üzere istediği miktarda sermaye payına sahip olabilir. Bir ortaklık payının değeri 100 TL’dir. Birkaç pay bir ortaklık senedinde gösterilebilir. Önceden alınması taahhüt edilen pay miktarı tamamen ödenmedikçe pay artırılması yapılamaz.

Sulama Kooperatifleri

Kooperatifin sermayesi değişebilir olup, ortakların taahhüt ettikleri ortaklık payları tutarından ibarettir. Kooperatif sermayesinin en az haddi liradır. Bunun ¼’ü olan liranın kuruluşunda peşin ödenmesi gerekir.

Kooperatife giren her şahsın en az 100 ortaklık payı alması gereklidir. Bir ortaklık payının değeri 100 liradır. Birkaç pay bir ortaklık senedinde gösterilebilir. Önceden alınması taahhüt edilen pay miktarı tamamen ödenmedikçe pay arttırılması yapılamaz.

Su Ürünleri Kooperatifleri

Kooperatifin sermayesi değişebilir olup, ortakların taahhüt ettikleri ortaklık payları tutarından ibarettir. Kooperatif sermayesinin en az haddi liradır. Bunun ¼’ü olan liranın kuruluşunda peşin ödenmesi gerekir.

Ortaklık senetleri ada yazılı olup, bir pay 100 TL’dir. Her ortak, kooperatife girerken en az 100 pay taahhüt etmeye ve bunun ¼’ünü peşin, geri kalan kısmın 2 yıl zarfından eşit taksitlerle ödemeğe mecburdur.

Türkiye’de Kooperatifler Bankası Modeli

Ülkemizde tarımın desteklenmesi son dönemde büyük çoğunluğu DGD ve bazı ürünlerdeki destekleme prim ödemelerine indirgenmiştir.

Önceki yıllarda var olan sübvansiyonlu (düşük faizli) kredi kullandırma uygulaması 2000 ve 2001 ekonomik krizlerinden sonra terk edilmiş ve üreticilere piyasa cari faiz hadlerinden kredilendirme yapılmıştır. Ziraat Bankasında yaşanan

özelleştirme uygulamaları sonucu bu bankanın Zirai Krediler Servisleri ve mühendislik hizmetleri kaldırılmış, sadece Bireysel Çiftçi Kredisi, Sözleşmeli Üretim Kredileri ve Hayvancılık Kredileri gibi spesifik tarımsal kredi uygulamalarına geçildiği belirlenmiştir. Tarım Kredi Kooperatifleri de Ziraat Bankası gibi Türkiye’de yaşanan ekonomik krizden etkilenmiş ve kredilerin geri dönmemesi, faizlerin aşırı yükselmesi sonucu tarihinin en sıkıntılı dönemini yaşamaya başlamıştır.

İşte böyle bir durumda tarımın ve dolayısı ile kooperatiflerin finansmanını üstlenecek yeni bir yapılanma olan "**Tarım Kooperatifleri Bankası**" uygulamasının bir an önce uygulanmaya konması büyük önem arz etmektedir. Kooperatifler Bankası veya Tarım Kooperatifleri Bankası modeline geçmeden önce böyle bir bankaya gerek var mıdır? sorusu üzerinde kısaca durmakta yarar vardır. Genel hatlarıyla, bir kooperatifler bankası, birim kooperatiflere ve onların üst örgütlerine kredi veren bir bankadır. Bilindiği gibi, kooperatifler katılımcı demokrasinin en güzel örneğini veren sivil kuruluşlardır. Aynı zamanda sosyal ekonominin bir uygulaması olarak kabul edilmektedir. Kooperatifler birer kalkınma ve gelişme aracı ise, kendi finansmanını sağlayacak bir uzman banka kuruluşuna ihtiyacı vardır. Bankası olmayan kooperatifçiliğin bir ayağı noksan demektir.

Türkiye’de Kooperatifler Bankası Kurulmasının Temel Koşulları

Türkiye’de finansal sistemin 5 ana unsuru vardır: TCMB, Bankalar, Diğer finansal kuruluşlar, Sigorta şirketleri ve Yatırım şirketleridir.

Bankalar mevduat bankaları ve kalkınma ve yatırım bankaları olmak üzere iki grup altında incelenmektedir. Bunlar da kendi aralarında yerli ve yabancı veya kamu ve özel şeklinde sınıflandırılmaktadır.

Kooperatif bankalarının tarihsel temeli Almanya’da 19.yy ortalarında Friedrich Wilhelm Raiffeisen (1818-1888) ve Hermann Schulze-Delitzsch (1803-1883)’in öncülüğünde ortaya çıkmışlardır. Alman kooperatif bankacılığı sistemi üç katlı bir yapı göstermektedir. Tabanda yerel'' Volksbanken'' (Halk Bankaları) ve Raiffeisenbanken'' (Ziraat Bankaları) adlı birim kooperatif bankaları yer almaktadır.

Ülkemizde ise, Ziraat Bankası uzun yıllar kooperatifleri finansal açıdan desteklemiş ancak bu destekler az da olsa belirli bir reeskont faizi karşılığı verilmiştir. Günümüz anlamında Ziraat Bankasının gerçek anlamda bir kooperatif bankacılığı yaptığını söylemek güçtür.

Türkiye’de devlete bağımlı olmayan bir kooperatifler bankası kurulması için bazı ön koşulların yerine getirilmesi gerekli görülmektedir. Öncelikle kooperatiflerin üst örgütlenmelerinin sağlanması ve kooperatif yasalarının tek bir kanun altında toplanması sağlanmalıdır.

Tarım Kooperatifleri Konfederasyonu Üyeleri

Yeni Kooperatifler yasası çıkarılarak ve bu yasa içinde kooperatifler Merkez Birliği (M.B.) statüsünde temsil edilecekleri Konfederasyonun tabii üyesi olacaklardır. Bunlar aşağıda gösterildiği gibidir:

- Tarım Kredi Kooperatifleri M.B.
- Tarım Satış Kooperatifleri M.B.
- Tütün Tarım Satış Kooperatifleri M.B.
- PANKOBİRLİK (Merkez Birliğine Dönüştürülecek)
- Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri M.B.
- Sulama Kooperatifleri M.B.
- Su Ürünleri Kooperatifleri M.B.

Finans sektöründe rekabetin şiddetli olduğu ve bu sektörün sınırları aşarak uluslararası bir bilgisayar bağı içinde hizmet sunma gereksinimi içerisinde bulunması, kuruluş ve örgütlenme masraflarının son derece yüksek olması neden olmaktadır. Diğer bankalarla rekabet edebilmesi ve müşterilerine her türlü bankacılık hizmetini 24 saat sunabilmesi için, Kooperatifler Bankasının tek ve çok amaçlı olarak özel bir yasa ile kurulması gerektiği ifade edilebilir.

Bir başka görüşe göre de tarım ve tarım dışı olmak üzere iki kooperatif bankasının kurulması gerekmektedir. Kanımızca bu ikinci yol kooperatif sektörün sorunlarını çözüme açısından daha yararlı olacaktır.

Kooperatifler Bankası Modeli

Burada öncelikle tarım sektöründe çalışacak bir kooperatifler bankası üzerinde durulacaktır. Kooperatifler bankası kurulmadan önce Tarım kooperatifleri bankası içerisine dahil olacak birim kooperatiflerin bölge ve merkez birliği şeklinde örgütlenmelerinin sağlanması gereklidir. Bu örgütlenme sonucunda daha önce belirtildiği gibi üst örgütlenmesini tamamlamış, tarım kooperatifleri merkez birliklerinin oluşturacakları TARIM KOOPERATİFLERİ KONFEDERASYONU kuruluşu tamamlanmalıdır.

Bu konfederasyon kurulup faaliyetine başladıktan sonra Merkez Birlikleri şeklinde örgütlenmiş Kooperatif üst birlikleri kendi öz kaynaklarını, kurulacak

olan **TARIM KOOPERATİFLERİ BANKASI**'dan hisse alacak şekilde birleştirecekler ve bu kuruluş bir A.Ş. şeklinde gerçekleştirilecektir.

Kooperatifler Bankasının Kredi Kaynakları

Tarım kooperatifleri bankası için kuruluş sermayesi kadar, ortaklarına verebileceği kredi kaynakları da son derece önem taşımaktadır. Bankalar genellikle mali kaynak yaratma özellikleriyle diğer ticari kuruluşlardan ayrılırlar. Bankaların en önemli kaynağı topladıkları mevduatlarıdır. Özellikle kooperatif bankaları, kooperatifler kanalıyla, diğer bankaların ulaşamadıkları kırsal alanlara da hitap ederek, o yörelerdeki tasarrufların da mevduata dönüştürülerek kaynak olarak kullanılmasına imkan sağlayabilirler.

Bankaların fon yaratmada kullandığı bir başka araç da tahvil, sertifika, hazine bonusu vb. kıymetli evrak çıkarıp müşterilerine sunabilmeleri ve/veya bunları çıkaran kuruluşlara aracılık yapabilmeleridir.

İşte kurulması düşünülen Tarım Kooperatifleri Bankası' da diğer ticari bankaların yaptığı bütün bankacılık işlemleri yapabilecek bir yapıya sahip olmalıdır. Ayrıca devletin tarım sektörüne ayıracağı ya da desteklemede kullanacağı her türlü kaynağın da, kooperatifler bankası kanalı ile kullandırılması yerinde olacaktır.

Böylelikle devlet üretici örgütlenmesini dolaylı olarak desteklemiş olacak ve devlet teşvik ya da prim ödemelerinden yararlanacak olan üreticiler, kooperatiflere ortak olacak, oradan da kooperatif bankaları ile muhatap olacaklardır.

Bu uygulamalar bankaların kaynak yaratmasında da etkili olacaktır.

Tarım Kooperatifleri Bankası Çalışma Şekli

Ülkemizde kurulması olası bir Tarım Kooperatifleri Bankası'nın çalışma şekli, Tarım kredi Kooperatifleri ile ilişkilendirilerek uygulamaya geçirilebilir.

Özellikle 2000 yılından itibaren online bilgisayar sistemine geçen TKK'leri bankacılık konusunda deneyimli personel takviyesi ile kısa zamanda bu işlevini yerine getirebilir.

Tam üyesi olmak için çaba gösterdiğimiz AB ülkelerinin hemen hepsinde Kooperatif Bankası ya da bankaları mevcuttur. Bunlar 1970 yılında AB Kooperatif Bankaları Birliği'ni de kurmuşlardır.

1992 yılı itibariyle AB Kooperatifler Bankaları Birliğine üye kooperatif bankaları 60.000 banka gişesi ile 70 milyon müşteriye hizmet sunmaktadır.

34 milyondan fazla ortağa sahip olan bu bankalar 425.000 kişiyi istihdam etmekte olup, Avrupa kredi sektörünün üç ana temsilcisinden biri konumuna gelmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Buraya kadar yapılan değerlendirmeler ışığında Türkiye'de özellikle tarım ve tarım dışı sektörlerde finansman ve kredi işlemlerini düzenleyecek ve gerçekleştirecek yeni bir yapılanmaya gereksinim olduğu söylenebilir. Bu gereksinimi karşılayacak olan organizasyon tarım sektörünün bütününe hizmet verecek olan bir **Tarım Kooperatifleri Bankası**'dır.

5330 Sayılı TKK yasasında bankacılık hizmetleri yapılabileceği ifadesi yer almaktadır. Ancak Tarım Kooperatifleri Bankası' nın daha güçlü bir yapıda olabilmesi için öncelikle tüm tarımsal amaçlı kooperatifleri kapsayacak yeni bir yasa çıkarılmalı ya da 5330 ve 4572 sayılı TKK ve TSK' leri yasaları lağvedilerek 1163 sayılı yasa kapsamına alınmalıdır.

1163 sayılı yasa içerisinde de gerekli mevzuat değişiklikleri yapılarak bankanın kuruluş işlemlerine kooperatiflerin nasıl katkıda bulunabileceği belirtilmelidir.

Tek Kooperatifler Kanunu, kooperatif üst örgütlenmesini de süratle tamamlayacak hususları içermeli daha sonra merkez birlikleri seviyesinde örgütlenecek olan Tarım Kooperatifleri Konfederasyonunu oluşturmalıdır. Yeni yapılacak yasal düzenleme ile, Tarım kooperatifleri Bankasının yönetim biçimi ile ilgili hususlar da yer almalıdır. Ancak bu yasaya ilaveten, çıkarılacak olan Tarım Kooperatifleri Bankası yasasında da bankanın kurucuları, çalışma şekli vb. gibi konuların yer alması daha doğru olacaktır.

Bu çerçevede Tarım kooperatifleri Bankası, bir A.Ş. şeklinde kooperatif merkez birliklerinin katılım sermayeleri ile kurulmalı, başlangıçta mutlaka devletin de katkısı bulunmalıdır.

Ayrıca tarımın finansmanında kullanılan tüm kaynaklar kurulacak olan yeni banka kanalı ile sektöre aktarılmalıdır. Bu durum, üreticilerin bankaya olan güvenlerini arttıracak ayrıca kooperatif ortaklığı dolayısı ile bankaya kaynak aktarımında da bulunabilecektir.

Tarım Kooperatifleri Bankası kurulmasında AB ülkelerinde 100 yılı aşan süredir çalışan benzer amaçlı kooperatif bankalarından yararlanılabilir, hatta bunlarla ortaklık düzeyinde işbirliği sağlanabilir. Kooperatif bankasının kurulması ve çalışması özellikle önceki yıllardaki bankacılık krizlerinden sonra zor bir girişim olarak değerlendirilebilir. Ancak mevcut sistemde var olan tarımın finansmanı ile ilgili kurumların özelleştirme ya da borçlarını çevirememesi gibi nedenlerle devre dışı kalması, tarım sektöründe yeni bir finansman kurumunu gerekli kılmaktadır.

Bu kurumda alt yapısı iyi hazırlanmış olan bir Tarım Kooperatifleri Bankası ile sağlanabilir. Bu bankanın kuruluşu ile ilgili finansal alt yapı hazırdır.

Araştırma içerisinde yer alan kooperatiflerin öz kaynakları birleştirildiğinde, 2001 yılı değerleri ile yaklaşık 150-200 trilyonluk (milyon TL) bir kuruluş kaynağı aktarımı yapılabilir, 2012 yılı rakamları ile değerlendirildiğinde bu rakamın bir milyarın üzerinde olacağı tahmin edilmektedir. Coğrafi olarak ülkemizin % 80' den fazlasına hitap eden ve sayıları 1800'e yaklaşan birim TKK'leri, küçük bütçeli desteklerle bankacılık faaliyetlerini yürütebilecek gerekli alt yapı ve donanımına sahiptir.

Yapılacak iş, siyasi iradenin karar olarak **Tarım Kooperatifleri Bankası** bir an önce kurup faaliyete geçirmesidir.

Kaynaklar

Anonim (2012), Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği Kayıtları

Anonim (2012), TC Ziraat Bankası Arşivi

Anonim (1996), Türkiye'de Bir Kooperatifler Bankası'nın Kurulması İhtiyacı: Nedenleri ve Hedefleri, Friedrich Ebert Vakfı, Ekonomi Forumu, İstanbul, 1996.

Anonim (1997), I.Tarım Şur' ası Sonuç Raporu, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Ankara, 1997.

Anonim (1999), Tarımsal Üretici Birliklerine Yardım Projesi Ulusal çalışma Grubu Toplantısı,10-14 Mayıs 1999, (basılmamış toplantı notları), Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Ankara.

Anonim (2001), Tarım Satış Kooperatifleri Anasözleşmesi

Arıcı, Kadir. (2001)., Türkiye'de Kooperatifçilik Hareketinin Sorunları, Karınca, Kooperatif Postası, Yıl:66, Sayı:775, Ankara, Temmuz 2001.

Artukoğlu, M. Metin.,(1994), Kooperatifler Bankası Yaklaşımı: Tarım Açısından Bir Değerlendirme, Türkiye I.Tarım Ekonomisi Kongresi, 8-9 Eylül, İzmir,1994.

Cebeci, A.Nuray.(2001), İzmir Bölge Birliği Kapsamında Tarım Kredi Kooperatiflerinin Daha Etkin Çalışma Düzeni Üzerine Bir Araştırma, E.Ü. Fen Bil.Ens.,(basılmamış) Doktora Tezi, Bornova,2001.

Çıkm, Ayhan., Tarımsal Kooperatifçilik ders notları (basılmamış), E.Ü. Alaşehir Meslek Yüksek Okulu, İzmir, 1990.

Çıkm, Ayhan ve Karacan Ali Rıza (1994), Genel Kooperatifçilik, E.Ü. Z.F., Yay.no: 511,Bornova-İzmir, 1994.

Günel, Mehmet.(2001),Türk Bankacılık Sektörünün Sorunları ve Geleceği, Ankara Ticaret Odası, Ankara, 2001,s.18.

İlbaş, Hadi.(1998)., Kooperatifler Bankası Nasıl Kurulur, Kooperatif Dünyası Dergisi, Yıl 28, Sayı:333, Aralık, 1998.

Kaygusuzoğlu, Mehmet. (2002)., Ekonomik Krizden Çıkışta Kooperatifçilik, Karınca, Kooperatif Postası, Yıl:67, Sayı;782, Ankara, Şubat 2002.

Mülayim Ziya Gökalp(1990), Türk Kooperatifçiliğinin Temel Sorunları ve Çözüm Önerileri, Friedrich Ebert Vakfı, İstanbul,1990.

Mülayim, Ziya Gökalp .(2003), Kooperatifçilik, Yetkin Yayınları, Ankara,2003.

Özcelik, Ahmet.,(1999)., Karınca, Kooperatif Postası, Sayı;749, Ankara, Mayıs, 1999..

PANKOBİRLİK,(2000), 2000 Faaliyet Raporu, Ankara .

Serin, Eyüp.(2003), Türkiye’de Tarımsal Amaçlı Kooperatifler ve Sorunları, Karınca, Kooperatif Postası, Yıl:68, Sayı;797, Ankara, Mayıs 2003.

T.C.Ziraat Bankası.(1999), 1999 Yılı, Faaliyet Raporu, Ankara.

T.C.Ziraat Bankası.(2000), Kooperatifler Daire Bşk, 1996-1999 Çalışma Raporları, Ankara, 2000.

TARIŞ,(2002) Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri Faaliyet Raporları 2001/2002).

Türker, Metin. Cumhuriyetimizin 80. Kuruluş Yıldönümünde Sulama Kooperatifleri, Karınca Kooperatif Postası, Yıl 68, sayı; 802, Ankara, Ekim,2003.

Tarım Satış Kooperatifleri Ana Sözleşmesi, T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü, Ankara, 2001.

Esnaf ve Sanatkarlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Ana Sözleşmesi, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 1997.

Sulama Kooperatifleri Ana Sözleşmesi, T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Teşkilatlandırma ve Destekleme Genel Müdürlüğü, Ankara, 2002.

KARACAN, Ali Rıza, Tarım İşletmelerin Finansmanı ve Tarımsal Kredi, Ege Üniversitesi Basım Evi, Bornova/İZMİR, 1991.

Su Ürünleri Kooperatifleri Ana Sözleşmesi, T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Teşkilatlandırma ve Destekleme Genel Müdürlüğü, Ankara, 2002.

Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Kefalet Kooperatifleri Birlikleri Merkez Birliği 30. Olağan Genel Kurul Raporu, Ankara, Haziran 2001.

www.tarimreformu.gov.tr/lcerik.aspx (05.12.2012)

www.zerbank.com.tr/Tarimsal

www.teskomb.org.tr

www.tarimkredi.org.tr

www.tedgem.gov.tr

Genel Değerlendirme Oturumu

Duran Taraklı

Erol akmak

Aziz Ekşi

Rıfat Dağ

İlhan Tekeli

Bülent Gülçubuk: Teşekkür ederiz. Aslında benim en büyük teşekkürüm iki gündür sabırla dinleyen ve bu saate kadar bekleyen tüm arkadaşlara. Ben bir-iki noktaya değindikten sonra yöntem hakkında bilgi vereceğim. Aslında Türkiye, bazı kavramların hala konuşulduğu ve bundan da bıkmadığı bir ülke konumuna geldi. Kalkınma Bakanlığı'ndan Özcan Bey burada; 10. Beş Yıllık Kalkınma Planı çerçevesinde Kırsal Kalkınma Komisyonu'nda çalışıyoruz. İlk kırsal kalkınma komisyonunda neler tartışılmış diye baktım; orada geçen kavramlar; "kooperatifçilik, örgütlenme, eğitim". 10. plana geldik; aradan yaklaşık 50 yıl geçmiş; hala aynı şeyleri konuşuyoruz. Yani bir yerde patinaj yapıyoruz ama bunun toplumsal maliyeti nedir, ne değildir; bunların üzerinde durmamız lazım. Şimdi, burada özellikle kırsal kalkınma açısından yönetim kavramını ortaya koymamız bizlere çok şey kazandırdı. Herkes, yani kırsal kalkınmanın paydaşı olan herkes biraz yönetimin dışında kalmak gibi bir şeyler hissediyor veya böyle bir davranış içerisine giriyor. Ama aslında herkes yönetim kavramının içerisinde, fakat sorunlar ortaya çıktığında, herkes dışarıdan sadece sorunları eleştirmek, gündeme getirmek boyutunda bakıyor; hiç kimse iğneyi kendisine batırmıyor. Başta üniversiteler olarak bizler biraz iğneyi kendimize batırmamız lazım. Yönetim kurumlarının bir araya gelmesinde sorun var. Yani yönetimin; STK boyutu, kamu boyutu, yerel halk, yerel yönetimler vs. bunlar bir araya gelmediği için de herhalde artık yönetimi daha sık konuşacağız ve bu da kronik bir sorun ve kavram haline gelecek.

Bir de iki günlük bir deneyim şunu ortaya koydu, kamudan gelen arkadaşlar, kusura bakmasınlar biz üniversiteli hocalar böyleyiz ama kamunun da böyle olduğunu görmek üzüntü verici, en ufak bir şey olduğunda hemen bir savunmaya geçiyorlar. Hâlbuki buraya gelen kamudaki arkadaşların, bürokratların görevi; siyasetin sözcülüğünü yapmak değildir. Burada aksayan bir şey varsa onları görüp, onları birlikte nasıl yaparız, belki bunları tartışmak gerekiyordu. Neyi niye yapamadık? Belki bunlar ortaya konsaydı daha somut çözüm önerileri bulunabilir; ama hemen savunmaya geçtiğiniz zaman karşınıza birilerini almak durumunda kalıyorsunuz.

Şimdi bu kısa saptamalardan sonra, değerli hocalarım var son üç genel değerlendirme kısmında. Sayın Prof. Dr. İlhan Tekeli, Sayın Prof. Dr. Duran Taraklı, Sayın Prof. Dr. Erol Çakmak, Sayın Prof. Dr. Aziz Ekşi ve Sayın Rıfat Dağ. Şöyle bir yöntem izleyeceğim ben, Duran hocam, Erol hocam, Aziz Hocam ve Rıfat Hocama beşer dakika, çünkü sabırları zorlamamak adına, birer genel değerlendirme için söz vereceğim. En son da İlhan Tekeli Hocama genel toparlayıcı bir çerçevede bulunması için bir süre tanıyacağız. Eğer süremizi aşmazsak zamanında bitirebiliriz. Ben ilk sözü buradan hareketle Duran Taraklı Hocama veriyorum.

Duran Taraklı: Sayın İlhan Tekeli'nin bir sözü vardır biliyor musunuz, çok da tekrar eder; "Bizde söz bitmez" diyor. Ben de onu çok yerde kullanırım ama 5 dakikada söz nasıl bitmeyecek orasını bilemiyorum. Şimdi ben bu iki günlük konuşmalarda gündeme gelemeyen veya eksik gördüğüm iki tane konuyu; bence çok önemli iki tane konuyu getirmek istiyorum.

Bir kere bizde kırsal nüfus dediğimizde köyde oturan nüfus anlaşılıyor. Şimdi elimizde birde adrese dayalı nüfus sayımı var ya, çok kolay şu kadar nüfus var diyoruz fakat o kadar kırsal nüfusumuz yok; kır o değil. Türkiye'de kırsal alanda çok önceleri başlayan ve hala da devam eden büyük bir fırtına var; altüst oluyor sosyal yapı ve biz bunların hiçbirisini gündeme getirip konuşmuyoruz. Bir kırsal alandaki yerleşime gittiğimiz zaman, üç türlü aile karşıma çıkıyor benim. Keşke bunun Türkiye'deki sayısını ve oranını bilebilsem. Bunlardan bir tanesi 60-70 yaşında, tarımla hiçbir alakası olmayan, olacak durumda da olmayan bir aile grubu. Orada ne mi yapıyorlar? Valla ne yapacak, orayla psikolojik bağları var; seviyor; şehirde oturmaktansa kalkıp gelip orada oturuyor. Ben hatta bu gibi yerlerin çoğuna fil mezarlığı derim. Yani ölümü bekliyor; ama mutlu. Şehirde otursa mutsuz olacak. Belki emekli maaşı alıyor; belki çocukları yardım ediyor. Sayılarını da bilmiyoruz, oranlarını da bilmiyoruz.

Bir diğer grup var; tarım yapıyor, yaşı 50-55 civarında ama benim klasik tanımım; baba, oğul, torun zinciri yok. Yani torun yok, çocuk yok. O da ne yapıyor? Kendisi oraya gelmiş, ekiliyor veya iki tane inek besliyor. O ineklerin birisini, ya karısı ya kendisi otlatıyor. İşte buna tarım dersenez tarım yapıyor. Geleceği de yok; çünkü oğul yok, torun da yok. Yani o işletmenin devam etmesi mümkün değil. O insan, artık o devreden çıktığı zaman o işletme de ortadan kalkacak, yani tarım işletmesi.

Bir üçüncü grup da bizim anladığımız anlamda yaşayan; iyi veya kötü tarımsal üretim yapan; hiç olmazsa gelirin %51'ni tarımdan sağlayan; yaşayan tarım işletmesi. Şimdi bunları bilmediğiniz takdirde, bunların hepsinin plandan, plancıdan beklediği hizmetler çok farklı. Yani birine bakıp da diğerlerine politika uygulamanız mümkün değil. Dolayısıyla öncelikle, kırsal planlamayla uğraşan insanların bunu gündeme alıp, bilimsel metotlarla bunların ortaya konulması ve kırsal planlamanın sağlıklı olarak yapılmasının sağlanması gerekiyor. Çünkü bu girdi sağlam olmadığı takdirde bizim yaptığımız her plan duvara toslamak mecburiyetinde. Bunun gündeme getirdiği bir şey daha var, yani bu bölünmenin ve değişimin getirdiği gündeme; yine kırsal alanla ilgili olanlar bilirler ki bu gibi yerlerde, özellikle bu nüfus piramidinin bozulduğu yerlerde tarımsal alanın ya da eskiden tarımda kullanılan alanın büyük bir bölümü kullanım dışı. Üretim dışı demiyorum, kullanım dışı... Mesela isterseniz gidin bakın; Kirmir Vadisi, Kızılcahamam'a gittiğiniz zaman, Ankara'da ilk 50'li yıllarda göç veren bir alandır burası. Kirmir Vadisi'nde özellikle Çeltikçe tarafına gittiğiniz zaman orada parsel

işletmeciliği şeklinde pirinç üretimi yapılırdı, 50'lerde. Yani hatırlayalım, bir örnek olarak veriyorum, bunun onlarcasını Türkiye genelinde verebilirim ben size. 50'lerde bu insanlar çeltik üretiyorlardı ve bu çeltiği, ben hatırlıyorum o zamanlar öğrenciydim, eşeklere yüklerlerdi, Kızılcahamam pirinci diye sokaklarda bağıra bağıra satılırdı. Şimdi yok! Hiçbir şekilde yok, onların çocukları artık biz olduk; avukat, doktor, profesör yani hizmet kesimine geçtik ama bunlar arazilerini de satmıyorlar. Çünkü topladığınız zaman bir şey etmiyor, ihtiyacı da yok bu adamın; ama milli ekonomi bakımından bu araziye, sulu arazi burası, topladığınız zaman bir değer. Şimdi bu değişimi üretime nasıl karıştıracağız? Bunun miktarı nedir Türkiye çapında? Bunun getirisi-götürüsü nedir dediğimiz zaman bu soru hiç gündeme gelmiyor. Yani iki tane konuyu mutlaka kırsal planlama içerisinde gündeme alıp, TÜİK mi yapar; ama tümünden sayım falan gibi uyduruk bir istatistik yöntemle olmaz; gerçekten bilimsel, belirli örneklemelelere göre ve istatistik yöntemlere göre hazırlanmış plan verisi olarak elimize verilecek bir rakama ihtiyacımız var. Türkiye'nin de buna ihtiyacı var.

Şimdi kırsal kalkınma dediğiniz zaman, biraz eksik tanımlıyormuşuz gibi geliyor. Yani kalkınma ekonomik bir faaliyet, ekonomik bir zenginliği çağrıştırıyor bana; yanlış mı düşünüyorum bilmiyorum. Sadece sizlere sunmak istiyorum. Ben kırsal gelişme diyorum. Kırsal gelişme, çünkü kırsal alanda tarım vardır; suyun – konunun içerisinde olan herkes benim kadar biliyor- güneş ışığının ve toprağın olduğu her yerde bitkisel üretim vardır. Ama biz buna yaban hayatı diyoruz. O bitkisel hayatın olduğu yere insanı monte ettiğiniz zaman; yani insan doğanın kendisine verdiği bu imkânları, kendi istekleri doğrultusunda düzenlemeye başladığı zaman bunun adı tarım oluyor ve o da çiftçi oluyor. Dolayısıyla, çiftçinin mutluluğunu ama her türlü mutluluğunu, evin konforuna kadar her şeyi içerisine alan bir kırsal gelişme planına ihtiyacımız var. Onun için kalkınma değil, gelişme diyorum.

Teşekkür ederim.

Erol Çakmak: Ben birinci güne katılamadım, ikinci güne katıldım. Mesele kır olunca da biraz hoyratça harcıyoruz zamanı galiba, onun için hızlı olacağım. Önce sizin yaptığınız başlangıç cümlelerinize itiraz edeyim; biz bunu konuşacağız daha yani herkes konuşuyor; koskoca AB bile halledemedi; kırsal gelişme, kırsal kalkınma ne dersiniz deyin halledemedi daha. Hala daha bıçaklar çekilmiş birbirlerini vuruyorlar; yani sana kaç para bana kaç para diye. Dolayısıyla yani hani o kadar kolay bir değil. Ben esasında hocamın, hani birbirimizden habersiz olarak benim de söyleyeceğim buydu.

Bir tür geniş çaplı bir yöntem sorunumuz var. Kırsal ve hatta tarımsal araştırmalarda kalite sorunumuz var. Dolayısıyla yani bunları tartışırken belli bir yapıda tartışmamız lazım. Aslında iletişim sorunu falan var diyoruz ya, hani

kooperatifler arasında, kırsalda insanlar arasında, araştırmacılar arasında da feci bir iletişim sorunu var. Kırsal gelişmede beş tane ana boyutu var olayın. Bu beş tane boyutunda altında en az üçer tane faktör, araştırılması gereken alan var. Bunların hepsi birbirine gidiyor; bir beşgen düşünün her köşesinde bir tane var bundan.

Bir tanesi hocamın söylediği, çok önemli olan beşeri boyut, insani boyut. İşte nüfus, yaşlanan nüfus, gencin kırsala bakışı... Mesela bugün bilhassa gençlerde var o sorun; kır, tarım, köy, çiftçi, her şey birbirine girmiş durumda... Bu kelimeleri kullanırken çok dikkatli olmamız lazım bizim. Bu insani boyutun altında nüfus var, eğitim var, sosyal yapı var, kültür var hatta ve hatta kente bakış var; çünkü sonuç olarak kentten gelen istekler var. Onlara da, onlar nasıl kırı yapılandırıyor bakmak lazım.

Bir tanesi de ekonomik boyut. Ekonomik boyutta da yine tarımı var; yani Türkiye ortalaması hane halklarının gelirinin %60-%65 tarımdan geliyor. Bunun %90 olanı var, hiç ummadığınız yerlerde de %30 olanı var. Yani Manisa, Aydın daha gelişmiş yerlerde daha az payı, çünkü hakikaten tarımdan daha fazla fırsatlar var. Ormançılık, kırsal endüstri, hizmetler, turizm, ne dersiniz deyin; yeni ekonomi var, hala daha görüyoruz. Yani bir takım organik üretkenler doğrudan internetten pazarlamaya geçiyor. Yeni ekonomiden kastım da o tür, bir takım niş ürünleri üretip onları doğrudan pazarlama kapasitesi.

Yine Duran Hocamın söylediği kaynak ve çevre boyutu var. Yani suyu nasıl kullanacağız mesela. Hiç kimse itiraz etmiyor, pek de fazla yapılmıyor; işte Konya... Başka bir yerden tünelle su mu getirsek daha iyi olur yoksa Konya'da şeker pancarı üretmesek mi daha iyi olur? Yani üretmeyelim demiyorum, sakın ha, eğer toplumsal olarak bir getirisi varsa onu da üretelim. Burada tabi kirlenme var; bio-çeşitlilik var; toprağın kalitesini kaybetmesi var... Şimdi AB'de çok feci bir şekilde moda olan ve bizim genellikle ucundan bile yaklaşmadığımız olay, toprak kullanımı...Nasıl değişiyor? Burada politika boyutu çok önemli. AB'ye gireceğiz, girmeyeceğiz, oradan ne gelecek; AB'den gelen fonlar var; onları nasıl kullanıyoruz? Hakikaten çok önemlidir; bu fonlar çok kıymetli fonlar. Beş yıl sonra oturup AB yapmaz bu işi siz yapmazsanız eğer. Çünkü AB'nin derdi bu fonları burada harcamak, mümkün olduğu kadar iyi harcamak ama o fonlar bizim için çok değerli olduğu için bunların bir etki değerlendirmesinin yapılması lazım. Gıda güvenliği var; gıda güvenliğinin tarıma yansması var; gıda sanayisine yansması var; kırdaki gıdaya yansması var. Bunların hepsi araştırma gündemi oluşturuyor.

Bir diğer boyut da, hakikaten onun pek lafı geçmedi ama, kırı ayıramazsınız. Yani bilim ve teknoloji boyutu var. Kırda da girecek bu, giriyor zaten. Yani orada bio-teknolojiyi nasıl kullanacaksınız? Bio-teknoloji dediğimde

sakin ha sadece genetiği değiştirilmiş organizma diye anlamayın. O da içinde ama sadece o değil. Bilişim teknolojilerinin kullanımı, interneti ve başka türlü moda olan konular var. Yani bunlar, bu kırını nasıl dönüştürecek veya kırını dönüştürürken araçları nasıl kullanabiliriz diye bakabiliriz.

Aziz Ekşi: Teşekkürler. Bu toplantıda çok şey öğrendim. Öncelikle belirtmeliyim ki bu benim yetkili olduğum bir alan değil; daha çok burada öğrendiklerimle konuşacağım. Birinci oturumdan başlarsak, kavramsal çerçeveden, OECD'nin bazı kavramları tanımlandı. İyi bir kalkınma için, önce bütüncül, ulusal bir kırsal kalkınma politikasının olması lazım; sonra bölgesel aktörlerin uyarılması, desteklenmesi lazım; sonra da insanın eğitilmesi lazım diyebiliriz. Şimdi Türkiye'deki duruma baktığımızda sanıyorum; ulusal, bütüncül bir kırsal kalkınma politikasının olmadığı ortaya çıkıyor. Bu politikayı belirlemek kuşkusuz hükümetin görevidir ama hükümet adına bunu Kalkınma Bakanlığı mı yapıyor veya yapan diğer kuruluşlarla Kalkınma Bakanlığı arasındaki koordinasyon ne kadar tutarlı? Benim izlenimlerime göre bu konu oldukça tartışmalı. Dolayısıyla bu konu bilinçlilikte ele alınması gereken bir konu.

İkincisi, bölgesel aktörler konusuna gelince, bunun tanımı tam yapılmamış ama ben kendi anlayışına göre kalkınma ajansları, kooperatifler, sivil toplum örgütleri öne çıkıyor. Bu açıdan da baktığımızda Türkiye'deki durumun çok güçlü olmadığını görüyoruz. Özellikle sivil toplum örgütlerinin fonksiyonel olarak veya daha yaşayan örgütler olarak pek de kendilerinden beklenen düzeyde, en azından büyük çoğunun, olmadığını görüyoruz. Ama burada en önemli şey, anahtar şey, kırsal kalkınma açısından kooperatif örgütlenmesidir. Yani sonuç vermesi gereken anahtar örgütlenme kooperatiftir; ama kooperatiflerin tek başına kendi içinde bir sorun olduğu ayrı bir gerçek. Hem çeşitlilik açısından hem kendi iç örgütlenme açısından sorunlar var. Gerçekçi bir kırsal kalkınma için; kooperatiflere gerçek yerinin verilmesi ve gerçekten işleyen, demokratik işleyen, yaşayan örgütler haline getirilmesi lazım. Burada tabii hem devletin hem de vatandaşın kooperatife bakışının yanlış olduğu söylemeliyiz. Şimdi bu eksikliklerden en önemlisi katılımın geliştirilmesi... Bizim Mesudiye'de uygulanan bir modelin, katılımı geliştirmek açısından çok önemli olduğunu düşünüyorum; o nedenle de, hızlı bir şekilde bu oluşum hakkında kısa kısa bilgiler vermek istiyorum.

Mesudiye, Ordu'nun İç Anadolu'ya bakan dağları arasında bir vadide küçük bir Anadolu kasabası, bütün Anadolu gibi 1960 yılında göç vermeye başlamış. Nüfusu 40.000'den 13.000'e inmiş şu anda. Böyle bir kasabada 1991 yılında ilçe halkı göçeniyle, kalanıyla bir araya geliyor ve yörenin sorunlarını tartışmaya başlıyor. Tabii bunu başlatanlar o zamanın belediye başkanıyla, Oktay Ekşi'yi hepimiz tanırız, onun öncülüğünde başlayan bir oluşum; fakat daha sonra onların beklentilerini aşan bir oluşum haline geldi. Çünkü tam 22 yıldır

her yıl Temmuz ayının ilk Cumartesi'si, tarih belli, saat 10'da, saat belli, çağrı yapılmaz, herkes belediyenin düğün salonunda toplanır. Gündemde tek madde vardır, yörenin kalkınması. Bu oluşum parti anlamında politika dışıdır. Yani parti politikası yapılmaz, herkesin bir partisi vardır, oyu vardır ama oraya girerken herkes siyasi kimliğini, siyasi şapkasını bir yana bırakır ama yapılan kuşkusuz yerelin kalkınması politikasıdır. Bu oluşumun ilginç yanlarından birisi; tüzel kişiliği yoktur. Bu dernek değildir, vakıf değildir ama bu oluşuma katkı veren, bu oluşumun etkilediği bir sürü vakıf ve dernek vardır. Şu kadarını söyleyeyim, Mesudiye'nin İstanbul'da bulunan 72 tane derneği var; ama bir daha dikkatinizi çekiyorum bu 72 derneğin 72'sinin merkezi İstanbul'dadır. İnsanların hayatının yarısı İstanbul'da geçiyorsa, yarısı da Mesudiye'de geçiyor; ama yerleşikler de var, onların nüfusu az. Dolayısıyla bu yapıyı böyle görmek lazım. Karar süreçleri şöyle; toplantıya herkes katılabilir, ilgi duyan herkes katılabilir; Mesudiye'li olması şart değildir, söz isteyen herkes söz alır. Oylamada herkes oy verir ve kararlar alınır. Bu kararların hayata geçmesi için komisyonlar görevlendirilir. İzleme süreci de var; her üç ayda bir bu kurultay toplanır ve verilen görevlerin yapılıp yapılmadığını kontrol eder. Toplantının birisi İstanbul'da yapılır, bir tanesi Ankara'da yapılır, bir tanesi de Mesudiye'de yapılır ve görevini yapmayanlar sorgulanır; "Neden yerine getirilmedi?" diye sorgulanır. Yerine getirmesi için önlemler alınır. İkinci yıl tekrar büyük kurultayda sorunlar tartışılır. Bu yolla ilçenin kaderi gerçekten değişti. Sayın başkan, bütün söyleyeceklerim bu kadar, teşekkür ediyorum.

Rıfat Dağ: Ben de aynı düşüncedeyim. Şimdi, değerli arkadaşlar, değerli konuklar; ben aynı zamanda 45 yıldan bu yana kırsal kalkınma alanında hizmet veren bir kurumun da temsilcisi olarak huzurunuzdayım. Türkiye Kalkınma Vakfı'nın. Şimdi, tabi bu önemli bir birikime sahip bir kurum, şöyle ifade edelim; Türkiye'ye ilk katılımcı kırsal deneyleri getiren bir kurum. Şimdi ben tüm arkadaşlara, özellikle kamu kurumlarından gelen arkadaşlara raporları için, sunuşları için, verdikleri emekleri için teşekkürlerimi sunuyorum. Fakat eleştiri mahiyetinde değil de dilek mahiyetinde dile getirmek istiyorum ki bu çalışmaların sayısal yapıdan, şu kadar girdi verdik, şu kadar destek sağladık, şu kadar araç transfer ettik vs, ziyade bir etkinlik analizine dönüştürülerek yapılması halinde tartışmaya ve değerlendirmeye daha yararlı bir pozisyon yakalanmış olur kanaatindeyim. Bu önemli diye düşünüyorum.

Şimdi burada ben özellikle yakıcı bir soruna değinmek istiyorum. Bizde kırsal kalkınma çalışmaları 70'li yıllarda başladı. Tabi günümüzde özellikle gönüllü kuruluşların, sivil toplum örgütlerinin bu işe omuz vermelerini de, gerçekten umutla gözlemliyorum. Burada yakıcı sorun şu; öncelikle bizim kırsal kalkınma hedef gruplarını tanımlamakta zorluklarımız var diye düşünüyorum. Burada bir fikir birliği yok sanıyorum ama Birleşmiş Milletler'in özellikle genel yapının dışında aykırılıklar taşıyan grupların kararlara ve kaynaklara erişimini

sağlamak şeklinde tanımladığı ilkelere göre bakarsak, özellikle küçük ve orta üreticilerin, ki Türkiye Tarım şurası Türkiye üretiminin %80'inin bu kapsamda olduğunu belirlemiştir, işletme etkinliklerine baktığımızda bu düzey daha da yükselecektir. Yani işletme etkinliklerini etkileyen, onu destekleyen en büyük sorun özellikle kırsal alanda, kırsal faaliyetlerde bulunan üreticilerin pazar paylarının düşük olmasıdır. Beyaz et örneğini verecek olursak bugün piyasada 7 liraysa, üreticinin eline geçen para 70 kuruştur. Meyvede de benzer bir sorun var. Yani 3 liraya, 4 liraya meyve satın alabiliyorsanız pazardan, üretici eline geçen para 40 kuruş civarındadır. Yani nihai gelir düzeyinin şöyle böyle %15'i düzeyinde. Bu örnekleri çoğaltmak mümkün; fakat batı ülkelerine baktığımız zaman, Amerika'da da öyledir, Avrupa'da hatta kooperatifler çok etkilidir ve ilk üründe mutlaka ve mutlaka üretici kurumlar niteliğindedirler. Üretici gelir payları da Türkiye'deki gelir paylarının 2 hatta 3 misli kadardır. %40'ın, %50'nin altında bir paydan söz edilemez. Yakıcı sorun bu. Onun için strateji geliştirilecekse, stratejik adımlar tarif edilecekse ki nitekim dün ben buna şahit olamadım; yani işte biz bir takım sayısal değerler veriyoruz da, şu kadar yatırım, şu kadar fiziki girdiler desteğinde bulunuyoruz da, hangi sürecin çalıştırılması için veriyoruz biz bunları? Bu destekleri hangi mekanizmaların hayata geçirilmesi için sağlıyoruz? Bizim stratejik amacımız ne? Ne tür hedefleri dönerek nihai hedefe ulaşacağız? Bu konuda da bence kamunun bir stratejik öngörüsü olmalı; yani özünde mesele bu... Yoksa Türkiye'de tarım kesimini iç ekonomik yapıda kaynak transferi dünyası olarak görmekten öte bir şansımızın da olamayacağını maalesef düşünüyorum.

Ben birde izin verirseniz örgütlenme boyutuna değinmek istiyorum. Ben şahsen kooperatif meselesine de hizmet vermiş biri olarak şunu ifade etmek istiyorum; çoklu örgütlenme modelleri denen hibrit kooperatiflerden de söz ediliyor. Siz eğer sermayeye ihtiyaç duyuyorsanız, sermayeyle ortaklıkları göze almalısınız. İşte bu hibrit kooperatifçilik meselesi ve bunun yanında sözleşmeli üreticilik sistemi de yadsınmamalı. İşte "fair trade" diyorsunuz, adil ticaret diyorsunuz; yani buna anlam kazandıracak saydamlık, şeffaflık kazandıracak mekanizmalar yanında o sözleşmeli üreticiye, onu üreten kesimin katılımını, katkısını sağlayacak ciddi ortaklıklar içinde sözleşmeli üreticilik meselesine bence el atılmalı. Bu konu yeniden düşünülmeli. Buna niyetlenen sivil toplum kuruluşları, kooperatifler, üretici örgütleri varsa bu konuda da emek verilmeli diye düşünüyorum.

Türkiye'de bu kırsal kalkınmaya ayrılan edilen kamu kaynaklarının sadece ve sadece üretim girdilerinin tedariki için kullanıldığını üzüntüyle karşılıyorum. Damızlık inek veriyorsunuz iki tane, beş tane, neyse. Süt de sağılacak; ama o sütü nereye satacaksınız? Kim alacak? Hangi araçla kullanacaksınız? Nasıl satacaksınız? İşte bunları da hesaba katarak o üreticilerle, gerçek ihtiyaç sahipleriyle birlikte tartışmak lazım. Kalkınmanın, kırsal

kalkınmanın da özü bu zaten. Çoklu stratejilerle yaklaşacaksınız ama siz yaklaşmayacaksınız, siz kolaylaştırıcısınız. Mesele orada, o üreticiye kendi kendine yeterlilik sağlayacak gücü vermektir. Güçlendirmek demiyorum, güçlenmelerine fırsat vermek. İşte bunu yaparsak, sanıyorum bu ilk adımlarda daha doğru, daha tutarlı atılır diye düşünüyorum.

Teşekkür ederim değerli arkadaşlarım.

İlhan Tekeli: Şimdi, böyle bir toplantının sonunda iki günün hepsini içeren bir konuşma yapmak o kadar kolay değil. Ben şöyle bir yol izlemeye çalışacağım; bir; genel olarak bu toplantının bende bıraktığı izlenimler, iki; bana göre eleştirilmesi gereken önemli noktalar nelerdir bu bizim bütün performansımızda ve üçüncü olarak da; belki yeni çalışma alanları var mıdır? Hangi alanları çalışmalıyız? Bunların karışmasından meydana gelen bir konuşma olacak. Şimdi; ben bu toplantıya özellikle geldim, çünkü 1970li, 80li yıllarda ben Türkiye'nin kırında ne olduğunu biliyordum, bugün çok bilmiyorum. Öğrencilerin tezlerinden biliyoruz ama Türkiye'nin de bunu çok bildiğini sanmıyorum. Onun için gelip dinlemek istedim "Ne düzeyde biliyoruz Türkiye'de bu işi, politika geliştirenler ne düzeyde biliyorlar?" Bu bilgi üzerine doğru politika geliştirilebilir mi? Bu konularda bir yargı elde etmek için geldim ve onun için de arkadaşlarımdan dediği gibi dinledim, bir şeyler öğrenmek için.

Tabii birçok şey öğrendim, ama genel izlenimim zayıf. Yani şöyle; iki konuda temel bilgimiz yok, o iki konuda temel bilgimiz olmadan da doğru dürüst bir politika geliştiremeyiz. Birincisi şu; Türkiye birbiri ile iç içe olan iki tane büyük dönüşüm yaşıyor bizim konumuz bakımından. Bir, tarım sektörü çok önemli bir dönüşüm geçiriyor, küresel dünyaya eklemleniyor çeşitli mekanizmalarla; iki, Duran Hoca'nın da dediği gibi kırsal kesim hallaç pamuğu gibi atılıyor. Müthiş bir dönüşüm var. Şimdi; dikkat ederseniz, bu dönüşümler konusunda biz konuşmadık. Bir tek Huricihan İslamoğlu konuştu. Biz normatif bir şekilde şuna bunu yapmalıyız, buna bunu yapmalıyız, şu sorun var diyerek bir şeye hakim olamayız. Bizim planımız var anladığımız kadarıyla kırsal kesim için. Bu planın bu dönüşümler anlaşılmadan bir vizyonunun yazılabileceğini düşünmüyorum. Böyle bir vizyonumuz yok. Ne tarımsal kesimin gelecekteki yapısı ne kırsal kesimimizin gelecekteki yapısı için bir vizyonumuz bulunmuyor. Şimdi tabii plan var diyecekler ama bu plan bu vizyon testini geçemez. O zaman nasıl karar veriyoruz? Bir sürü karar veriliyor, bir sürü örgüt var. Şimdi burada çok ilginç bir durumla karşı karşıyayız. Burada yalnız Türkler yoktu, uluslararası örgütlerin temsilcileri de vardı. Onların konuşmaları bizim nasıl karar verdiğimizizi, bu vizyonunun olmadığı bir yerde nasıl karar verdiğimizizi ve karar yapısının nasıl oluştuğunu göstermek bakımından önemli. Uluslararası kuruluşlar var, dünyada işte küresel bir dünya var, etkilemeye çalışıyorlar, işlevleri var, onları suçlamıyorum. Geliyorlar ve bir söylem aktarıyorlar bize. Türkiye'nin yapısıyla

ilgili bir analiz aktarmıyorlar, aktaramazlar. O çalışma yok, o çalışma olmadan neyi aktaracaklar? O çalışmayı biz yapacağız. Üniversitemizle, kamu kuruluşlarımızla biz yapacağız, o çalışma yok ortada. Var tabii 3-5 tane, ama 3-5 çalışma ile olacak iş değil. Burada büyük bir ürüne ihtiyacımız var ve bu ürünü üretecek sayıda adamımız var, kurumumuz var ve bunun performansının çok da başarılı olmadığını düşünüyorum doğrusu.

Şimdi o zaman, kararlar ne oluyor? Bölük pörçük kararlardan oluşan ve birazda küresel söylemin etkisinden olan bir karar var oluyor. Genel gözlemim bu. Şimdi bunu biraz ayrıntıya indirmek istiyorum. Biz konuşmalar yaptık, konuşmalarımızı iki grup içinde toplayabiliriz. Birisi; vizyonumuza, geleceğe ilişkin, bakış açımıza ilişkin konuşmalar; bakış açımızın ne olmasına ilişkin çalışmalar. Bir de; müdahale biçimlerimize ilişkin konuşmalar oldu. Örgütler, benim şu aracım var, şöyle müdahale ediyorum gibi konuşmalar oldu. Şimdi vizyona kaynak olabilecek konuşmalara baktığımızda da onlar iki tür konuşma. Birisi normatif olanlar, diğeri ise var olan sistemin mevcut dinamiğini anlayıp o dinamiğe müdahale etmeye çalışan konuşmalar. Mesela ilk günde Freshwater'ın konuşması dengeli gelişmeyi vurgulayan normatif bir konuşmaydı. Diğer yandan Huricihan Hoca'nın konuşması iç dinamiği kavramaya dönük bir konuşmaydı. Diyordu ki, mesela çok büyük bir söz söyledi, dedi ki; "Bizim tarımsal kesim kırdı birikim yapmıyor, birikimi olmayan bir kesim." Bununla ne yapacağız? Tabii ki bu o kadar büyük bir saptama ki bu saptama üzerine kocaman bir strateji kurulabilir. Doğru mu, yanlış mı, yeterli mi bu saptama? O ayrı bir tartışma ama o tür saptama yapılıyor mu, yapılmıyor mu? Önemli olan o.

Şimdi müdahale biçimlerine ilişkin konuşmaya geldiğimizde de ne gördük? Herkes aynı şeyi söyledi. Koordinasyon yok, katılım yok, bilmem ne yok. Her konuşmada aynı şeyler vardı. Ben bunu ilk bugün dinlemedim, 50 yıl önce de planlamaya girdiğimde de bunlar konuşuluyordu. Peki, 50 yıldır biz bunu başaramadık, koordinasyonu başaramadık. Biz bunları tekrar etmekle nereye varacağız? Acaba bir yanlış mı var burada? Bu soruyu düşünmemiz lazım. Bana göre, yanlışlardan biri şu; biz önlemler yahut sorunlara çözüm yaklaşımlarımızı normatif olan üzerinden kurduğumuz zaman bu toplumun dinamikleriyle ilişkisi olmayan bir önermeler bütünü oluyor ve o da koordinasyon olmuyor. Eğer siz önermelerinizi, çözümlerinizi, mevcut dinamikleri çok yakından tanıyarak, o dinamikler üzerinden yine bazı hedeflere göre müdahale etmek için yazarsanız, orada koordinasyon sorunu falan çıkmaz; kurumlar arası çatışma sorunu çok fazla çıkmaz, o dinamik taşır. Şimdi burada, belki böyle bir konu üstünde düşünmemiz gerekir: "Biz 50 yıldır başaramadığımızı -birinci plana bakın aynı şeyleri söylüyor şimdi de aynı şeyleri söylüyoruz- şimdi nasıl yapacağız? Şimdi burada karşımıza şöyle bir soru çıktı: Buradaki tartışmalar sırasında, arkadaşlarımız her bir projeyi anlatırken "bunu işte biz ilk defa yaptık" falan diye söylüyorlar. Aslında bu bizim tarihimizi bilmemekle ilgili bir sorun. Herkes kendi

yaşadığı kadar tarihi biliyor. Çünkü projelerinin, planlarının, programlarının tarihi yazılan bir ülke değiliz. Yani yalnız 60'la başlamıyor tarih, 1930'da başlıyor. Biz projelerimizin tarihini yazma durumundayız; projelerimizin tarihini yazmadan hafızalarımız oluşamaz. Hafızamız oluşmayınca da her seferinde yeniden keşfettiğimiz hataları yeniden tekrarlarız. Bu bir görev olarak akademiye düşüyor. Bu alanların tarihini oluşturmamız gerekiyor. Bu, bir tartışmaya getirdiğim nokta.

Şimdi ikinci, bence önemli bir konu: "kırsalın ne olduğu" konusunda çok bir fikrimiz yok. Duran Hoca da söyledi. Kırsalın bütünlük, kentle ilişkisi vs. sorunlarını anlayabilmemiz için kırsalla ilgili bir tanımlamaya ihtiyacımız var. Buradaki zorluk aslında kent kelimesinin tarihinden geliyor. Kent kelimesi köy ve kent ikilemi üzerine kurulmuş bir kavram. İnsanların davranışlarına ilişkin farklılıklar üzerine konulmuş bir kavram. Bugün bu köy yok, şimdi o zaman kendi tanımladığı kent olmayınca, köye göre tanımlanmış bir kent olmayınca, karşısında ne kullanmaya başladık? Kırsalı kullanmaya başladık; köy kullanmıyoruz, kırsalı kullanıyoruz. Kırsal ne anlama geliyor? Acaba biz kentin dinamiklerini tanımlayarak, kentin yayılma biçimlerini, çünkü kent doğru dürüst durmuyor ki bizim bildiğimiz kent yok, metropol de yok. "Urban region" diye başka bir şey var. Onun yayılma biçimine göre kırsal alanın tanımı da değişiyor. Burada şimdi şöyle bir şey var; biz bu tartışmalarımızda genellikle şöyle bir şey üzerinde durduk. Dedik ki; tarım yetmiyor, yetmez. Kırsal kesimde tarım dışı istihdam var. Tarım dışı istihdam ne demek? Aslında kırsal alanın kentleşmesinden söz ediyoruz. Duran Hoca'nın da değindiği mesela o. Yani bir çeşit kent ve kent kültürü... Mesela Ege Bölgesi'nde kırsal alan var mı acaba o kırsal alan tümüyle kent mi? Biz tüm Türkiye'nin yerleşme sistemine ilişkin hiçbir doğru dürüst çalışmamız olmadan düzenlemeler yapıyoruz bununla ilgili. Devlet Planlama'dan gelen arkadaşım söyledi. "Kentsel Kademelenme Çalışması"nı ikinci defa yapacağız diye. Ben çok ittirdim, onların kafasını ütiledim. Yaptıklarına çok sevindim. İlk defa bu yapıyı bileceğiz. Doğru dürüst yapılsa tabii. Şimdi; orada karşımıza şöyle bir şey çıkıyor; bugün "Büyükkent Yasa"sı çıktı, büyük kentlerle ilgili yasa. Kentsel yapıyı ve kırsal yapıyı bilmeden yapılan bu düzenlemenin oturduğu temel yok. Böyle bir düzenlemeyi yapmanız için elinizde bilgi yok, şimdi karşımıza gelen en önemli konu bu noktada şu; biz bu kadar bilgisizlikle araştırma yapmaya ve konuşmaya nasıl razı oluyoruz?

Şimdi; bu tarımsal istatistikler denilen istatistikler, kim güveniyor ona? İstatistik kurumunun yayımladığı tarımsal üretim rakamları var. Güveniyor musunuz? Bir güvenen var mı burada? Yok, hayır. "Rapor yazacağız başka rakam yok, kullanıyorum" dersiniz o başka bir mesele. Ama bu rakam üstünden bir bilimsel çalışma yaptığı söylenilebilir mi insanların? Hangi tekniği, hangi karmaşık neyi kullanırsa kullansın, o bilgi üstünden benim kararlarımı yönlendirecek bir karar çıkabilir mi? Bölgesel kalkınmadan bahsediyoruz, çok bahsettik burada. 2000 yılından beri il düzeyinde bilgimiz yok. Türkiye'de beşeri coğrafya ölüyor.

O bilgi olmadığı için. Çocuklar tezlerini yapıyor, Türkiye'nin değişmesini yazıyor, yapıyor, 2000'de kalıyor. 12 yıl geçmiş. Şimdi bu beni çok rahatsız ediyor. Biz ne yapacağız? Nasıl yani? Acaba biz bu bilgileri kullanarak araştırma yaptığımızı söylemekle bir günaha ortak mı oluyoruz? Akademisyen olarak söylüyorum, ciddi olarak böyle bir durum karşındayız. Şimdi bizim ne tür bilgiye ihtiyacımız var? Doğru dürüst bir şey yapabilmemiz için... Bir; bizim ciddi olarak; tarım alanındaki bilgilerin ne olduğuna ben karışmıyorum, ben yerleşme tarafında olduğum için, kırsal yerleşme yahut Türkiye'deki yerleşme sisteminin üstünde doğru dürüst düşünebilmek için ne tür bilgiye ihtiyacım var? Bunu söylemezsem, öteki dediklerim havada kalır. Şimdi bir; tarımdaki üretim türlerinin -kırsal alan için söylüyorum öteki taraf daha da karmaşık- mekansal dağılımını bilmem lazım. İki; üretim türlerine göre işletme büyüklükleri farklılaşmasını bilmem gerekir. Üç; bunların her birinin içinde kiralama oranlarını bilmem gerekir. Dört; tarım işçiliği ve onun dağılımlarını, mevsimlik tarım işçiliği ve dağılımlarını bilmem gerekir. Tarım dışı faaliyetleri bilmem gerekir, yani burada hatta belki "yerleşme ve yerleşmelerin akım ilişkilerini" bilmem gerekir. Şimdi bakın; bu bilgiyi bildiğim zaman kırdaki dönüşmeyi kavrayabileceğim. Duran Hoca söyledi. Birçok yer boş.

Daha başka ilginç bir şey, biliyoruz ki bu hızlı makinalaşma dolayısıyla Türkiye'de marjinal alanlar ekildi; duyduğuma göre Karadeniz'de artık ekilmeyen marjinal alanları orman işgal ediyor ekolojik olarak. Şimdi; biz bu tartışmalarımızı aşırı bir ekonomi mantığı üzerinden götürdük. Ekolojik süreçleri ve ekolojinin mantıklarının tarım alanında nasıl kullanılabileceği hakkında doğru dürüst bir şey konuşmadık. Neler dedik? İşte çevresel etkisi olmasın da bilmemne falan onları da göz önüne alalım. Böyle bir şey değil bu iş, daha derin bir şey. Türkiye'nin kırsal alanı için bir planlama yaparsanız bunun ekolojik olarak, ekolojinin mantığı içinde yahut çevreciliğin mantığı içinde, onun çevrenin kendisinin bir içsel değer taşıdığını kabul ederek nasıl müdahale edeceğiz, nasıl kontrol edeceğiz? Bunu bilmemiz gerekiyor. Şimdi bu bütün tartışmalarda hiç gündeme gelmedi; ekonominin mantığı büyük bir şekilde ağır bastı. Geçen gün bir yazı okuyordum, bu ekonomi mantığının toplumu nereye götürebileceğiyle ilgili bir bilgi; işte bu işsizlik, istihdam falan tartışılıyor, diyor ki adam; bu ekonominin mantığından geliyor, hiç siz işsiz hayvan gördüğünüz mü diyor? Ekolojinin içinde yok böyle bir şey. Şimdi bu değişik, bizim rasyonelliklerimizin altındaki değişik mantıkların bu alana yansımalarının zenginliğine henüz sahip değiliz. Yani; o ele alış biçimlerini de derinliğini düşünmemiz gerekiyor.

Şimdi; birkaç söz dikkatimi çekti; arkadaşlarımızdan biri dedi ki; "Kooperatifçiliğin bilinci henüz yerleşmedi". Bir bilinç 100 senede yerleşmiyorsa, yerleşebilir mi? diye bir soru geldi aklıma. Şimdi başka bir şey; bu ekoloji mantığıyla da ilişkilendirmeye başlayınca bir soru soracağım. Bizim siyasetimiz ve planlarımız ne yapmaya çalışıyor? Hizmeti götürmeye çalışıyor değil mi? Hizmet götürmeye çalışıyoruz. Hizmeti götürdüğümüzde de iş olmuş oluyor. Acaba

Genel Değerlendirme

hizmetin ötesi diye bizim bir talebimiz olabilir mi? Madem ben katılımcıyım, ben hizmetle yetinmeyebilirim, hizmetin ötesi diye bir şey isteyebilirim. Hizmetin ötesi bir yerellikte var olmanın talebidir. Bana tüketmem için götürülen hizmet bu toplumda benim yaşam kalitemi gerçekleştirmek için yetmez. Benim karar süreçlerine katılmam gerekir. İktidarı bölüşmem gerekir. Bu tabii kararın ötesinde bir şeydir. Özellikle kırsal kesim için önemlidir bir yerde var olmak. O yerde var olmanın koşulu öyle merkezden bir adamın gelip buraya herhangi bir proje atamasıyla olmaz. Orayı tahrip edersin, oranın yer olma karakteristiklerini tahrip edersin. Şimdi buralardan bakmaya başladığımız zaman bizim karşımızda çok daha kompleks bir sorun var ve gerek siyasi taleplerimiz, gerek teknik taraftan taleplerimiz bana fakir geliyor. Biz daha büyük şey talep etmeli ve bunu gerçekleştirme iddiasına sahip olabilmemiz gerekir. Önemli olan iddia taşıma kapasitesine sahip olmaktır. Yani sanıyorum, bizim bakımımızdan önemli mesele, iddia taşıma kapasitesine sahip olmaktır. Erol Çakmak'ın son, beşinci grup diye verdiği şeyde bizim de iddiamız olması gerekir. Bizim dünyanın düşünce macerasında eşit olarak katılan ve buna katkı yapan bir hale gelmemiz gerekir. Bunu yapmadığımız zaman devamlı olarak fikir ithali kavramıyla karşı karşıya kalırız. Halbuki ben o düşünce macerasının parçasıysam, o üretilen de benim düşüncemdir. Evet, burada duruyorum.